

EL CONSERVADORISME CATALÀ A LA SEGONA REPÚBLICA

-Un estudi de la Lliga Regionalista (Catalana) a través de "La Veu de Catalunya"-

TESI DE DOCTORAT DE
Bernat Muniesa Brito

Director

Dr. Antoni Jutglar Bernaus

BARCELONA, setembre 1980

ÍNDEX GENERAL

	<u>Pàg.</u>
<u>INTRODUCCIÓ TEMÀTICA</u>	10
<u>La burgesia catalana dins el franquisme</u>	10
<u>Unes notes bibliogràfiques</u>	16
<u>L'acotació cronològica del tema</u>	18
<u>Conservadorisme, reforma i revolució a</u> <u>la Segona República espanyola</u>	19
<u>La Lliga Regionalista (Catalana): centre</u> <u>i consens</u>	25
<u>Unes notes finals</u>	31
<u>INTRODUCCIÓ METODOLÒGICA</u>	33
<u>Esbós d'un marc històric per a situar la</u> <u>lògica d'una investigació</u>	33
<u>Qüestions metodològiques</u>	39
<u>"La Veu de Catalunya" com instrument fo-</u> <u>ndamental de la investigació</u>	41
<u>Dificultats</u>	42
<u>Agraïments</u>	43

PART I

LA LLIGA REGIONALISTA DURANT EL DIFÍCIL INTERREG-
NE CAP A LA PROCLAMACIÓ DE LA SEGONA REPÚBLICA ES-
PANYOLA (gener 1930 - abril 1931)

<u>INTRODUCCIÓ</u>	46
--------------------------	----

	<u>Pàg.</u>
<u>En torn l'Espanya "oficial" i l'Espanya "vital"</u>	48
<u>La Lliga Regionalista dins la perspectiva del període</u>	51
<u>EL DESENVOLUPAMENT DE LA MITOLOGIA POLITICA CAMBONIANA</u>	55
<u>Feixisme i cambonisme</u>	56
<u>L'hora de les concòrdies</u>	65
- <u>El topall lingüístic</u>	70
- <u>La naturalesa elitista de la concòrdia.</u>	74
- <u>La reacció del centralisme tradicional.</u>	78
<u>LA LLIGA REGIONALISTA I LA DICTADURA PRIMORRIVERISTA: HISTÒRIA D'UNA DESERCIÓ POLITICA</u>	85
<u>La naturalesa del Cop d'Estat primorriverista i el col.laboracionisme del conservadorisme català</u>	86
<u>A la defensiva després de la fi de la Dictadura</u>	96
- <u>Anàlisi d'unes justificacions tardanes: Puig i Cadafalch i el dictador ...</u>	99
<u>La deserció política de la Lliga Regionalista: la interessada tipologia d'Estelrich.</u>	110
<u>Complicitat i inacció</u>	129
<u>ENTRE LA MONARQUIA I LA REPÚBLICA</u>	131
<u>Matitzant la Dictadura</u>	133

Pàg.

I recolzant la monarquia 137

Les reafirmacions monarquistes de Ventosa i Calvell 141

Dues concepcions, dos mètodes 147

L'adversari veritable? 152

Contra el reformisme republicà: els venedors de fum 158

Contra l'anarcosindicalisme 172

Teoritzant sobre revolucions 183

"Unió Catalana": entre el fraccionalisme i la Sociologia 190

Salvar la Monarquia: la Lliga Regionalista motor del Centre Constitucional 200

P A R T I I

LA LLIGA REGIONALISTA DAVANT LA INSTITUCIONALITZACIÓ DE LA SEGONA REPÚBLICA

INTRODUCCIÓ 216

LA PROCLAMACIÓ DE LA SEGONA REPÚBLICA ESPANYOLA. 218

Del desoit inicial als primers intents d'acomodació 220

Un objectiu fracassat: la República de "tots" 225

Pla i la proclamació de la República: inicis d'una activitat demolidora 230

LA INSTITUCIONALITZACIÓ DE LA REPÚBLICA 242

<u>Envers les eleccions de juny del 1931: la desfeta del caciquisme</u>	244
<u>Les definicions programàtiques de la Lliga Regionalista davant unes eleccions rupturistes</u>	249
- <u>Religió, Propietat i Ordre</u>	254
- <u>Uns mitings deficitaris</u>	260
- <u>Recolzant a Ferrucx</u>	268
- <u>Les vigílies electorals</u>	271
<u>La ruptura republicana a Catalunya</u>	275
- <u>La Lliga Regionalista marginada de l'Estatut de Catalunya redactat a Núria</u>	279
<u>L'Estatut de Núria i la Lliga Regionalista ..</u>	287
- <u>Catalunya endins: marcant a l'Esquerra Republicana</u>	288
- <u>Catalunya enfora: defensant l'Estatut ..</u>	293
<u>Entre l'Estatut de Catalunya i la Constitució espanyola</u>	301
- <u>Els motius de la Lliga Regionalista</u>	302
- <u>Cercar un nou "ordre social"</u>	306
- <u>Capitalisme o anarquia</u>	309
<u>EL CONSERVADORISME CATALÀ DAVANT ELS PRIMERS SÍMPTOMES REFORMADORS</u>	316
<u>La situació econòmica</u>	317
<u>I el moviment obrer</u>	330
<u>Les primeres inquietuds agràries</u>	341
<u>Les primeres inquietuds religioses</u>	349
- <u>Esglèsia i Ensenyament</u>	353
<u>Azaña</u>	372
<u>Constitució i Propietat</u>	377

<u>UNES CONCLUSIONS PRIMERENQUES</u>	385
--	-----

P A R T I I I

LA LLIGA REGIONALISTA (CATALANA) CONTRA EL REFORMISME BURGÉS: UNA ANÀLISI DEL DRETISME CATALÀ EN BIENI REFORMADOR (desembre 1931 - setembre 1933)

<u>INTRODUCCIÓ</u>	391
--------------------------	-----

GENER DEL 1932: L'OBERTURA D'UNA ETAPA CONFLICTIVA .394

<u>La Lliga Regionalista i l'economia "natural": la rentrée de Cambó i Ventosa i Calvell</u>	400
--	-----

- <u>Els factors negatius de l'economia espanyola, segons Francesc Cambó</u>	402
--	-----

- <u>Política i economia: Ventosa i Cal- vell a l'atac</u>	406
--	-----

- A Madrid: pragmatisme i unitat dretana	407
---	-----

- A Bilbao: contra la Constitució	415
---	-----

- A Sevilla: recolzant els lati- fundis	417
--	-----

- A Barcelona: el suport "providen- cial" del capitalisme	427
--	-----

PRELIMINARS DEL CONFLICTE AGRARI 433 |

<u>Les tres pretensions absurdes dels rabassaires.</u>	443
--	-----

CULTURA, ENSENYAMENT, MORAL I RELIGIO 446 |

<u>Religió i Escola</u>	452
-------------------------------	-----

L'ESTATUT DE CATALUNYA 460 |

	<u>Pàg.</u>
<u>Les impaciències de la Lliga Regionalista per l'endarreriment estatutari</u>	465
<u>Una mitja volta de Carbó</u>	473
<u>En defensa de l'Estatut de Catalunya</u>	481
- <u>Un Estatut "regionalista"</u>	497
- <u>La Lliga Regionalista i els dretistes espanyols</u>	507
 <u>ALTRES POSTURES DEFINIDORES DE LA LLIGA REGIONALISTA AL LLARG DEL 1932</u>	 515
<u>Davant les "responsabilitats" polítiques de la Dictadura</u>	515
<u>El sistema electoral: l'ús d'un llenguatge peculiar</u>	521
<u>La "sanjurjada"</u>	530
<u>Un fals centre</u>	535
 <u>EL FINAL DEL BIENI REFORMISTA</u>	 539
<u>Barcelona: la revolta de gener del 1933</u>	541
<u>Clericalisme i tradicionalisme versus laïcisme racionalista</u>	554
<u>Delenda est Azaña</u>	577
 <u>UN PARTIT I UNA POLITICA</u>	 586
<u>El mateix Partit i la mateixa política</u>	599
 <u>L'AGITADA CONJUNTURA 1933-1934: DES DE LA FI DEL REFORMISME BURGÈS ALS FETS D'OCTUBRE</u>	 610
 <u>ELS ESDEVENIMENTS POLÍTICS AL "BALUART" DE LA REPÚBLICA</u>	 620

	<u>Pàg.</u>
<u>La dialèctica política catalana del gener del 1934: retirades parlamentàries de la Lliga Catalana</u>	620
<u>La primera retirada parlamentària</u>	624
<u>Envers la ruptura total: al voltant de les eleccions municipals</u>	627
<u>La segona retirada parlamentària</u>	634
<u>Al voltant del "Sometent": l'esquirolisme de Cambó</u>	644
<u>Fora del Parlament Català</u>	649
- <u>Les repercussions, dins la lliga Catalana, del procés de radicalització dretista</u>	655
- Feixisme o Democràcia	658
 <u>EL PROBLEMA RABASSAIRE</u>	 670
<u>La llei de Contractes de Conreu</u>	674

P A R T I V

CAP A LA DESFETA. LA LLIGA CATALANA I LA SEVA ACOMODACIÓ AL BIENNI NEGRE. MILITANT AL FRONT CATALÀ D'ORDRE

<u>INTRODUCCIÓ</u>	703
 <u>EL 6 D'OCTUBRE DEL 1934</u>	 705
<u>La Lliga Catalana i el "6 d'Octubre"</u>	711
- <u>Cambó: promotor de represions</u>	716
<u>Unes dretes dividides</u>	720

	<u>Pàg.</u>
<u>LA LLIGA CATALANA I LA SEVA ACOMODACIÓ AL RÈ-</u> <u>GIM DE PROVISIONALITAT AUTONÒMICA</u>	724
<u>Davant el futur de la Generalitat</u>	724
<u>El règim "supletori"</u>	743
- <u>Una agitació "dins de l'ordre": con-</u> <u>tre els renegats</u>	746
- <u>Cambó a Madrid</u>	756
- <u>La Lliga Catalana col.laborant amb</u> <u>els "renegats": dins el Govern de</u> <u>Pich i Pon</u>	759
- <u>La Lliga Catalana en el poder</u>	764
 <u>CAP A LA DESFETA: CRISIS I ELECCIONS</u>	 768
<u>Front Català d'Ordre versus Front Popular</u> ...	772
<u>Des de la victòria popular a la desfeta</u> <u>final</u>	779
- <u>Algunes notes sobre l'evolució de la</u> <u>Lliga Catalana fins a la desfeta</u>	781
 <u>E P Í L E G</u>	 785
 <u>CONCLUSIONS</u>	 795
 <u>N O T E S</u>	 801
- <u>Introducció temàtica i Introducció Meto-</u> <u>dològica (1 a 34)</u>	802
- <u>Part I (35 a 337)</u>	805
- <u>Part II (338 a 636)</u>	823
- <u>Part III (636 a 1.223)</u>	842
- <u>Part IV (1.224 a 1.378)</u>	873
- <u>Epíleg (1.379 a 1.393)</u>	881

	<u>Pàg.</u>
<u>BIBLIOGRAFIA</u>	882
<u>INDEX ONOMÀSTIC</u>	912

En Appendix

INTRODUCCIÓ TEMÀTICA
=====

LA BURGESIA CATALANA DINS EL FRANQUISME

Enllà per l'any 1972, al final d'un estiu, visitant a Rafel Tasis Jr., i parlant dels treballs del seu pare, home intel·ligent, vitalista i polifacètic, que morí a París el 1966, vaig fullejar per damunt varis de llurs escrits, i entre ells un article molt curt titulat El paper polític de la burgesia, publicat en una revista editada pels exiliats polítics catalans a Mèxic, sota el rètol de "La Nostra Revista", en el número de gener-febrer del 1957.

Va quedar-me gravat al cap un conjunt d'interrogants que Tasis plantejava davant la nul·litat política de la burgesia catalana dins ja de la Dictadura franquista. Reflexions establertes arreu de l'enterrament d'un dels més il·lustres representants intel·lectuals d'aquella burgesia: Josep Puig i Cadafalch, que fou president de la Mancomunitat de Catalunya quan es produí el cop d'Estat del general Primo de Rivera al setembre del 1923. En va quedar gravat, repeteixo, el retrat que feia Tasis, a l'estil Visconti, nostàlgic, de les forces econòmicament més importants de Catalunya, entre els quals destacava el de Joan Ventosa i Calvell, l'únic home prominent de la Lliga Regionalista (Catalana) viu en aquells moments del Nadal del 1956. Aquesta visió viscontiniana és el que fonamentalment

vaig retenir. I sobre ella tornaria uns anys després.

En efecte. Per atzars de la vida, vaig ingressar -concretament l'any 1976- al Departament d'Història Contemporània de la Facultat de Geografia i Història de la Universitat de Barcelona. I tot just en aquells moments vaig platejar-me ja l'objectiu de la realització de la tesi doctoral. Investigació que he anat compartint amb l'ensenyament de matèries, tan familiars entre si, com Metodologia de les Ciències Socials, Història del Pensament Social Modern i Contemporani i Història dels Moviments Socials Contemporanis, dins les quals tenen un lloc fonamental els estudis de les mentalitats i comportaments conservadors.

La decisió va ésser ràpida i, recordant el nostàlgic article de Tasis, jo mateix em vaig interrogar sobre el paper polític absolutament subsidiari de la burgesia catalana durant el franquisme. Una mena de burgesia políticament mendicant. En aquest perspectiva vaig recuperar aquell article de l'autor de Història de la premsa catalana. Un article que uns anys després, a 1979, fou reproduït per la revista "L'Aveng" (1), i del qual és necessari fer, ara, alguns comentaris, per tal de situar millor els orígens de la investigació. Diu Tasis:

"El dia de Nadal de l'any 1956 ens esqueia de trobar-nos, en una d'aquestes doloroses confrontacions darrera les daspulles de

Jesep Puig i Cadafalch ... Per a alguns dels acompanyants, aquella figura que desapareixia era la d'un vell polític de la Lliga, que un dia fou president de la Mancomunitat de Catalunya ..." (2).

I ressaltem ací la força indicativa que té la referència a "per a alguns", puix el mateix Tasis semblà moure's incòmodament en

"...aquesta Barcelona dels anys cinquanta, que hom ne sap si té una consciència i una memòria o si ja ha abdicat del seu paper de ciutat turbulenta i apassionada ..." (3).

La mirada nostàlgica de Tasis es posà, en aquells instants, a la presidència del dol, en la que, junt amb els familiars i amics íntims,

"...figurava, com una romanalla d'un passat que tingué moments de glòria i de desfeta, el senyor Ventosa i Calvell. Li ha correspost a ell, l'home que un dia representà una posició esquerrana dintre la Lliga (fou un dels dissidents de l'any 1904 ...) i que després fou el primer ministre de la Corona que donava a Madrid el catalanisme polític, de romandre com a únic supervivent ... del res-
marcable estat major de la Lliga" (4).

Exactament. En Ventosa i Calvell era l'únic supervivent de la famosa Comissió d'Acció Política de la Lliga Regionalista (Catalana), puix

"...en els darrers deu anys han desaparegut Francesc Cambó, Lluís Duran i Ventosa, Pere Rahola, Joan Garriga i Massó, Puig i Cadafalch, com abans havien desaparegut Ramon d'Abadal, Antoni Martínez i Domingo i molt més enllà, és clar, Enric Prat de la Riba"(5).

Després d'un passat polític esclatant, en el que Ventosa i Calvell podia permetre's el luxe de rebutjar una cartera ministerial -abans d'abril del 1931, clar- i Cambó adoptar actituds de força política, essent ambdós homes de presència regular al Madrid polític de la Monarquia, passats els duríssims anys de lluita de la República, la tremenda guerra civil, i els primers anys de la Dictadura franquista, ¿tenia, ara, a mitjans de la dècada dels anys 1950, aquesta burgesia catalana, força política?

La resposta és no. Aquesta burgesia no tenia, sota el franquisme, en els moments que escriu Tasis, cap força decisiva a la política de Madrid:

"... el senyor Ventosa i Calvell, figura màxima de la política burgesa catalana, tres vegades ministre de la monarquia, actiu militant del franquisme en la guerra civil ... i situat en un lloc preminent

en consells d'administració de fàbriques i entitats comercials, no té cap mena d'autoritat ni d'influència ... De fet, en aquest curiós règim actual del franquisme dels anys cinquanta ... la burgesia catalana no té cap paper, cap autoritat, cap força" (6).

Però era necessari captar tota la realitat. Econòmicament aquesta burgesia seguia essent poderosa, i és molt significatiu el quadre traçat pel mateix Tasis en referir-se a llurs comportaments a partir del 1939, data de la fi de la guerra, i punt en el qual perdé la seva capacitat política:

" ... presos individualment, els industrials i comerciants catalans han aconseguit notables fortunes. El cens de milionaris de Catalunya deu ésser avui de quinze a vint vegades més nombrós que abans del 36. Les fàbriques catalanes, amb dificultats per les primeres matèries, per l'energia, per la maquinària, han treballat a tot rendiment i han creat posicions acomodades per a llurs propietaris" (7).

El franquisme tornà als burgesos catalans les propietats i les fàbriques col·lectivitzades en finalitzar la guerra civil, però els menyspreà políticament. Podien enriquir-se, però en el marc i sota les regles dictades per un Madrid polític ultracentralista i feixistitzant. No fou precisament exemplar el compor-

tament d'aquella burgesia políticament representada en una època pels dirigents de la Lliga, puix aquells fabricants que ara, sota el franquisme, s'enriquien, eren

"als mateixos fabricants que tornaven de Burgos o de San Sebastián a la primavera de l'any 1939 (o que sortien de l'amagatall on s'havien passat, amb angúnies i sense privacions, tota la guerra) i que, un cop havien comprovat que els magatzems estaven plens de gèneres i que tot rutllava en perfecte ordre, àdhuc amb millores d'organització, gràcies als Comitès d'Empresa o de Control, no tenien altra feina urgent que denunciar o -els més generosos- posar al carrer els components dels susdits comitès" (8).

Aquesta burgesia que en la posguerra es dedicà a denunciar anarquistes i comunistes, a acomiadar gent col.laboradora amb les col.lectivitzacions que havien protegit llurs fàbriques, a adaptar-se graciosament a les condicions d'enriquiment ràpid creades per l'estraperlo, que com assenyala també Tasis s'aprofitaren del baixos sous fixats pels governs de Franco, que crearen les condicions per l'arribada massiva del proletariat meridional agrari de la península, que educaven a llurs fills castellanitzant-los i fent-los parlar -i parlant ell mateixos- l'idioma "imperial". Aquesta burgesia, però, malgrat tot, no tingué a Madrid

cap pes polític fonamental, col.laborant àdhuc amb el franquisme en la desfeta -fracassada- del "fet diferencial català", segons frase elaborada precisament pels antics polítics del conservadorisme català:

"La política oficial, de marcada hostilitat contra la nostra terra, ha pogut realitzar el seu programa sense trobar cap reacció de part de la gran burgesia catalana"(9).

Tal és el quadre mestrívola traçat per Tasis, l'inductor primer del meu interès per la temàtica. Un interès centrat en l'anàlisi de la darrera etapa activa del més poderós partit polític que tingué mai la burgesia catalana.

UNES NOTES BIBLIOGRÀFIQUES

Dins la bibliografia existent sobre la història catalana del present segle, i seguint el curs normal de la investigació, una obra, per la proximitat del tema, aparegué, per a mí, com la més fonamental. Em refereixo a l'ampli estudi d'Isidre Molas publicat amb el títol de Lliga Catalana (10), del que l'autor assenyala que és un "estudi estasiològic".

Un estudi, el de Molas, globalitzador, i que, d'una o d'altra manera, m'ha servit de pauta, doncs constitueix un treball rodó, no solament per entendre el conservadorisme català al llarg del segle, sinó també per entendre la mateixa història de Catalunya. Un estudi que, molt especialment, clarifica aspectes

normalment tan obscurs com l'estructura i l'organització del partit al llarg d'un període, repeteixo, amplíssim, que cobreix tota la vida de la Lliga Regionalista (Catalana), els seus fonaments polítics i les seves evolucions al llarg del temps, les seves publicacions, els perfils dels principals capdavanters i, especialment, l'anàlisi electoral. Tot això puntejat amb pinzellades precises de les conjuntures històriques més decisives i recolzat per un abundant material documental.

Resumint, doncs, una obra acabada, que feia irrepetible qualsevol intent de penetrar pels mateixos camins.

Altres obres han meregut també la meua atenció, i en aquest sentit l'estudi d'Antoni Jutglar publicat sota el suggerent títol de Història crítica de la burgesia a Catalunya (11), ha estat un altre instrument globalitzador valuós en qualitat i quantitat, puix constitueix una visió radical -és a dir, de la que va l'arrel dels fets- que es remunta fins la gestació de la burgesia com a classe a mitjans del segle XVIII i arriba, finalment, a donar unes pinzellades sobre ella dins el període franquista.

Interessant també ha estat l'extensa investigació de J.A. González Casanova, Federalisme i autonomia a Catalunya (1868-1938) -12-, puix al voltant d'aquest eix girà la Lliga Regionalista (Catalana), igualment

que tots els partits catalanistes del moment.

Més estasiològica -i propera temàticament al meu treball- l'obra de Molas. Més historicista la de Jutglar i més jurídica la de González Casanova, las tres han contribuït a forjar-me una realitat precisa del món català.

Altres investigacions, com las fetes per Jordi Solè Tura, Borja de Riquer i Manuel Gerpe, han estat també convenientment valorades. Tanmateix que el volum dedicat per Josep Termes a Federalismo, anarcosindicalismo y catalanismo (13), en el que hi trobat unes suggerents notes sobre la complexitat de temas com "nació", "nacionalitat", "poble", etc., tan centrals en el camp historiogràfic.

L'ACOTACIÓ CRONOLÒGICA DEL TEMA

Decidit el meu interès per analitzar el conservadorisme català a l'època contemporània, i donada, com he assenyalat, l'existència del treball de Molas, aquesta investigació havia d'agafar un fil prou suggerent com per no fer un esforç inoperant o superficial.

Iniciat per l'article de Tasis, vaig decidir acotar, d'acord amb Jutglar, un espai cronològic que tingués la força necessària com per a intentar fer un treball el més pròxim possible a aquell quadre nostàlgic, i a la vegada que ajudés a explicar-lo.

Dins el franquisme la Lliga no existí. Els seus homes foren dispersats per la mort o l'evolució de la política. Però la dispersió política havia de tenir uns antecedents immediats. Uns antecedents que haurien d'ésser decisius per l'esdevenidor. I aquests antecedents es concretaven en el període de la Segona República. Cronològicament, doncs, la present investigació es mou entre la fi de la I Dictadura, el 1930, i el començament de les hostilitats bèl·liques que haurien de donar pas a la II Dictadura, és a dir, juliol del 1936.

I en aquest espai cronològic, tremendament ple de fets importants, jo rastrejaria la marxa ideològica i política de la Lliga Regionalista (Catalana), per intentar trobar els orígens més pròxims d'aquella desfeta posterior de què ens parla en Tasis.

CONSERVADORISMES, REFORMA I REVOLUCIÓ A LA SEGONA REPÚBLICA ESPANYOLA

Fou Pla qui va posar en circulació, el 1940, el mite que "en España, República y Revolución son sinónimos".

Una correcció d'aquesta tesi, des de la nostra perspectiva de la qüestió, podria ésser: "La República fou reformadora; esdevingué revolucionària quan la pressió dretista impedí aquelles reformes, recorrent àdhuc a la rebel·lió militar".

Ja que una de las finalitats de la tesi és fonamentar la irrealitat del centrisme polític, podria semblar que, assenyalant l'existència d'aquestes tres línies, "conservadorismes", "reforma" i "revolució", ens contradiem respecte el no creure en el "centre" com a posició política autònoma, puix podria interpretar-se que aquest "centre" es concretava en la posició "reformadora". No. A la Segona República, com en totes les situacions polítiques, el reformisme té una inspiració esquerrana per se. I el reformisme fou encarnat a l'Espanya de 1931-1936 per les forces originals que sostingueren la República, és a dir, el conjunt format pel radicalisme lerrouxista, les agrupacions republicanistes de diversos matisos -de les quals destaca amb llum pròpia la fracció encapçalada per Manuel Azaña i la de l'Esquerra Republicana de Catalunya- i un sector considerable del Partido Socialista Obrero Español (PSOE), personificat per la seva figura més intel·ligent, Indalecio Prieto. Aquest conjunt en proclamar-se la República tingué una voluntat reformadora i modernitzant cap a la societat espanyola.

Com al llarg de la present investigació s'insistirà una i altra vegada, aquestes forces polítiques, la "nova política", que diria José Ortega y Gasset, es trobaren un país amb una estructura social arcaïzant, prenyada de miseries. Amb uns desequilibris regionals brutals. Amb una estructura socioagrària, especialment, empobridora, origen de miseries seculars i feu de la

"grandeza de España". Amb una Església Catòlica prepotent en la vida cultural i moral de la nació, dic contra qualsevol intent de modernitat. Un exèrcit casat, insolentment intervencionista. Un aparell d'Estat tremendament centralista, infestat de parasitisme i corrupció caciquil, al si del qual venien reproduint-se des de temps pretèrits aquelles hidalguies centrals gradualment arruïnades pels terrabastalls econòmics i militars del país. I un poble que, salvant les àrees perifèriques, estava abocat a l'analfabetisme secular. Unes burgesies perifèriques aristocratitzants, i que en el cas de la catalana tingueren un ull posat als seus negocis i un altre mirant cap a Madrid, disposats a demanar auxili al més mínim moviment de les classes obreres. I unes classes obreres que varen donar de si un moviment complex i dual: una fracció, la Unión General de Trabajadores (UGT), tendent a la conquesta de l'Estat per transformar-lo a l'estil leninista; l'altre tendent a la destrucció d'aquell Estat, per implantar el comunisme llibertari.

Aquells reformistes, uns més tímids, d'altres més agressius, volgueren canviar el país, modernitzar-lo. Volgueren -i en això insistirem una i altra vegada- canviar-lo per la via de la reforma. Volgueren desaristocratitzar-lo i, en aquestes perspectives, es plantejaren treure-li, per vies molt moderades -i utilitzant formes inoperants, que portarien al fracàs-, a la noblesa els seus poders sobre la terra, per distribuir-la sota el criteri burgès de la "terra per qui la treballa". És a dir, intentaren propiciar una

modificació jurídica de la propietat. No suprimir la propietat.

Volgueren tecnificar i descongestionar d'ideologia a l'Exèrcit. Reduir-lo al seu paper clàssic dins les democràcies formals europees, de subordinat al poder civil. És a dir, copiant la cèlebre frase d'Umanuno, "civilizar al Ejército". No volien, doncs, suprimir-lo ni substituir-lo per milícies populars.

Volien, també, situar l'Església Catòlica al lloc que li corresponia en una societat liberal. És a dir, treure-li la nefasta influència sobre la moral de la nació i, especialment, sobre l'ensenyament. No volien, doncs, fer-la desaparèixer, sinó que se n'anés als seus temples.

Volien, tanmateix, netejar l'aparell de l'Estat d'una corrupció secular.

I finalment, accedirian a donar una mena de identitat autonòmica a diverses pobles del conjunt estatal.

Resumint: tractaven d'aplicar un conjunt de mesures plenament burgeses. I només que això.

I amb aquesta intenció, repeteixo, es mogué inicialment el conjunt de "republicans" presents al Parlament espanyol, en el curs de l'etapa constituent i del Govern inicial d'Azaña, a través de la qual els radicals lerrouxistes s'anaren ressagant, desconfiant de la presència socialista als governs d'Azaña.

Enfront d'aquest conjunt reformador havien -i resaltem el plural- els conservadorismes, integrats

per diverses forces polítiques que tenien com a comú denominador un monarquisme radical: agràris, monàrquics propiament dits, Acció Popular-CEDA, tradicionalistes i la Lliga Regionalista. D'aquests, alguns, en consolidar-se la República, i després d'un temps d'atenta observació, es declararien efectes a la institució formal de la República: havien descobert, amb seixanta anys de retard des que la burgesia francesa -a través de Thiers- ho féu, que una República pot ésser tan repressiva, conservadora i clasista com una Monarquia. I ací situem la CEDA i la Lliga Regionalista (Catalana). Des de llurs posicions "republicanes", la seva lluita contra la política reformadora fou tan virulenta com la desencadenada pel dretisme monarquista, o feixistitzant.

Es à dir, que en l'àmbit conservador els protagonistes eren diversos, encara que al final acabarien unint-se tots.

Però la Lliga Regionalista (Catalana) tingué, dins aquest variat conservadorisme, una posició peculiar. Una posició catalitzada pel fet diferencial català. Pel catalanisme. Aquest fou el gran tema, l'únic tema de discòrdia entre la Lliga i la resta de les forces conservadores espanyolistes. Forces, aquestes, grosseres en el seu hipercentralisme, que opinaven el mateix que el general Primo de Rivera quan esdevení dictador: "el catalanismo es una cosa artificial, un invento de unos cuantos". La Lliga Regionalista (Cata-

lana) s'acomodà, doncs, a la República després de descobrir -i demostrant la intel·ligència de llurs dirigents, o pragmatisme, puix, a part la CEDA, els altres conservadors espanyols no ho descobriren- el caràcter reaccionari que pogué també tenir una República i ... després que el procés reformador donés a Catalunya l'autonomia més profunda dels temps contemporanis, és à dir, una vegada creat l'espai polític-jurídic de l'Estatut, molt més pregressiu que la minvada Mancomunitat graciosament concedida per la Monarquia. Puix, i això crec que és important: si la Lliga Regionalista (Catalana) havia descobert que una República podia ésser tan conservadora com una Monarquia, de la mateixa manera descobrí que l'autonomia de Catalunya podia tenir tanmateix aquell contingut conservador. Només feia falta puguer arribar a ésser hegemònic a Catalunya.

Creo que aquells fets són fonamentals per poder situar la Lliga Regionalista (Catalana) al seu lloc precís: dins l'àmbit dretista. I la meua intenció es demostrar-ho al llarg de la present investigació.

La tercera línia fou la revolucionària, també diversa: per una banda, la fracció esquerrana del socialisme (PSOE-UGT); per altra, l'anarcosindicalisme. Elles representen -i especialment els anarquistes- el criteri de que amb unes forces conservadores tan brutals -recordem que molts anys després, Dionisio Ridruejo digué que "la derecha española es la más siniestra, aviesa y sanguinaria de Europa"- a l'Estat es-

panyol tot intent reformador era destinat al fracàs. Els comunistes -com la Falange Española dins les dretes- eren un micropartit.

LA LLIGA REGIONALISTA (CATALANA): CENTRE I CONSENS

La Lliga Regionalista (Catalana) era a 1930-1936 el partit dretista català per excel·lència, malgrat les contínues referències de llurs portaveus a situar l'organització per damunt les classes socials. En l'esmentada obra de Molas es troben referències a la naturalesa centrista de la Lliga Regionalista (Catalana). O millor dit, a la naturalesa ambivalent d'aquest partit: dretista a Catalunya endins i centrista a Catalunya enfora -per utilitzar una de les expressions popularitzades per Joan Estelrich-.

No participo jo d'aquest criteri, puix crec que el centre, en política no existeix. En la meua opinió són una realitat, per una banda, la dreta i l'extrema dreta, i per l'altra, l'esquerra i l'extrema esquerra. En èpoques de radicalització, els extrems es reforzen, nodrint-se d'una part de la moderació del seu àmbit, dretà o esquerrà, en tant que l'altra part d'aquests àmbits, la moderació, pot perfectament evaporar-se. A l'Espanya posfranquista crec que la naturalesa del centrisme es clara: una fórmula utilitzada per una fracció de la dreta per dirigir el transit i governar elàsticament. Una gran part de la dreta, avui, al món dit "occidental", s'ha fet centriste, disposant al seu flanc d'unes dretes extremes. Per altra

banda, quina força política, partint de posicions d'esquerres, s'ha dit mai "centre"?

Aquell "centrisme", sempre dretà, per altra part, en determinades conjuntures històriques, ha donat pas al feixisme o als totalitarismes militars, és a dir, a l'extrema dreta.

Moguts per aquesta tesi de situar als regionalistes catalans en el període esmentat intentarem justificar la nostra creença que aquell partit fou dreta Catalunya endins i dreta Catalunya enfora. I es més: moltes vegades, en moments claus de radicalització política, i molt especialment just a les vigílies del drama iniciat amb la sublevació militar del 18 de juliol de 1936, la Lliga Catalana fou presa d'aquella impulsió cap a la dreta extrema.

Així, una de les grans comèdies ideològiques de la Lliga Regionalista (Catalana), al llarg de la seva història dins la República, és la de que no era pas Ni dreta ni esquerra, lo qual ningú que tingués un mínim de sensibilitat política podia admetre seriosament. Però ells insistiren una i altra vegada, ja des dels inicis de l'etapa oberta per la caiguda del dictador el 1930. Com a mostra serveix una editorial apareguda el 2 de febrer del 1930 a "La Veu de Catalunya" (14), precisament amb aquell títol. Digué:

"El nostre volgut col·lega La Publicitat, en recollint les notes polítiques del dia, col·loca LA VEU DE CATALUNYA entre els diaris

de dreta. Els nostres companys de La Publicitat saben prou bé que nosaltres no som ni dreta ni esquerra ... Nosaltres, políticament, som centre"(15).

Posició que es sustenta amb un pilar típic entre els fonaments del conservadorisme: el pragmatisme, actitud resumida mestrivolament dins la mateixa editorial, per convèncer a l'opinió que ells han superat la divisió dretes-esquerres:

"Avui, al món, la complexitat dels problemes plantejats arreu ... ultrapassa, de molt, el simplisme de les fórmulas arbitràries que divideixen els ciutadans en dretes i esquerres. A cada moment cal cercar solucions concretes per a problemes concretes. Ésser de dreta o esquerra, monàrquic o republicà, conservador o liberal, se se res més, no és ésser gran cosa. Perquè hi ha una immensitat de problemes per a la solució dels quals tots aquets rètols són indiferents, i perquè, per damunt de tot això, en el nostre cas, hi ha la qüestió bàsica"(16).

La esotèrica qüestió bàsica" -no esmentada ací- serà el "catalanisme". A partir de lluitar pel catalanisme, la Lliga Regionalista (Catalana) pretindrà superar els espais de dretes i esquerres, Davant d'aquesta ambigüetat s'amaga la realitat dretista de la Lliga Regionalista (Catalana). I en aquest punt ens semblan molt encertades unes paraules d'Aymamí Baudina del 1935, quan després de la desfeta esquerrana

del 6 d'Octubre digué:

"Avui a Catalunya ésser catalanista no vol dir res. Ho poden ésser un reaccionari i un home d'extrema esquerra. Tots els partits polítics són catalanistes. Si no ho són, no tenen res a fer. Aquest és un plet superat col·lectivament ..."(17).

Un catalanisme sense cognom, puix, no és res.

En aquella editorial de "La Veu de Catalunya" esmentada es parlava en nom del propi diari. Mes, no es necessari ací que ens esforcem gaire per a demostrar els vincles -millor, la identitat- entre la Lliga Regionalista (Catalana) i aquell diari. Com a mostra de la seva identitat hem seleccionat una petita col·lecció d'articles publicada al mes de maig del 1930, en resposta a unes crítiques del periodista "Gaziel" a "La Vanguardia", que posen de relleu la naturalesa de portaveu del diari (18), destacant el fet que els autors dels articles que sortien En defensa de la Lliga -un dels títols editorials- eren homes del mateix partit: Durán i Ventosa i Bertran i Musitu. I per arrodonir aquesta identitat partit-diari, el mateix Pla ens ho confirma el 6 de juliol del 1930, en un article publicat en aquell diari i titulat Polèmica. Confesions a la joventud (19):

"La Lliga i els seus homes representatius tornen a ésser atacats de la dreta i de l'esquerra. Aquest és bon símptoma ... La gent

de les penyes intel·lectuals no ha comprés que encara que per comprendre la política de la Lliga es necessita, abans de tot, una mica de sentit comú ... La Lliga -ho he dit i demostrat mil vegades- quasi no és un partit polític; és, abans de tot l'expressió d'una opinió permanent, fixa, constant"(20).

La identitat, sabuda ja, entre Lliga Regionalista (Catalana) i "La Veu de Catalunya" queda, puix, una vegada més demostrada. Demostració necessària, encara que pot semblar fútil, doncs jo he pres aquest diari com instrument bàsic per documentar la tesi fonamentada en l'estudi d'aquell partit i llur funció. Un partit que es presentava sempre com l'hereu d'Enric Prat de la Riba (21), amb qui el catalanisme tingué una arrancada conservadora.

Completant la visió temàtica, es necessàri, també assenyalar altre de les característiques que dominen la Lliga Regionalista (Catalana): el consens.

El consens és un altra faceta ideològica i política amb la qual el conservadorisme -des de Comte- ha intentat camuflar la seva personalitat classista. El consens es un altra manera de superar -si és que això té sentit- la lluita de classes. Si el món social fou consensualista, com deia Comte abans, i ja en el

segle XX, Weber i Pareto, i en la posguerra Parsons i Merton, aleshores desapareixiria el conflicte, i com diu Ch. Wright Mills, "sense conflicte no hi ha història".

El consensualisme -com el centrisme- era una tendència innata de la Lliga Regionalista (Catalana). Però, sempre, dins el consens, ella tingué que portar la direcció. Aquest era el nucli bàsic de les seves crides a l'unitat. Unitat que intenta establir infructuosament a la Catalunya postdictatorial, és a dir, des de gener del 1930, per enmascarar la seva identitat classista. Però no eren ells sols els que demanaven consens a la sortida de la Dictadura. Ortega y Gasset també ho demanà.

Entre els capdavanters del catalanisme dretà i el filòsof autor de La rebelión de las masas varen existir topades -especialment a 1932- al voltant del tema autonòmic -com veurem-. Mes quan a la Lliga Regionalista li convenia ideològicament no tingué cap escròpol en fer seves les idees de qualsevol personatge. I així, el 7 de febrer del 1930 "La Veu de Catalunya" reproduí destacadament un article d'Ortega y Gasset titulat Organización de la decencia nacional, originalment publicat a "El Sol" (22), de Madrid. Aquest article té la doble virtualitat de demostrar, per una banda, el pragmatisme de la Lliga Regionalista, i per l'altra ens permet veure el gir reaccionari que a vegades

pot agafar el pensament liberal, puix demanar "consens" a la sortida d'una dictadura és un sarcasme dirigit contra aquells que han patit la brutalitat del totalitarisme. Però Ortega y Gasset ho demanava:

"Aunque parezca increíble, la grande y seria tarea que hoy tienen los españoles inmediatamente ante sí consiste en la 'nacionalización del Estado español' ... Por eso fuera preciso compaginar un enorme partido nacionalizador, por encima de 'derechas' o 'izquierdas', que son garrambainas impropias de la crítica altura en que se encuentra el sino europeo. Un enorme partido arrollador, tan grande y tan sin manías, que casi no pudiese llamársele partido. I ya que el uso del idioma impone este nombre, que pudiese llamarse nacional"(23).

Uns anys després, un nou dictador, el general Franco, organitzà també un gran partit "nacional", que més que partit -puix era tan "gros"- fou un "Movimiento".

Però tornem al fil de la qüestió. Aquells tipus de línies consensualistes eren sempre ressaltats per la Lliga Regionalista (Catalana).

UNES NOTES FINALS

No voldria acabar pas aquestes notes introductories sense assenyalar la meua creença que als homes directors de la Lliga Regionalista (Catalana) eren

gent d'àmplia cultura i ploma fàcil. Ells són els protagonistes d'aquesta tesi, des de Cambó i Ventosa i Calvell -els més destacats políticament- fins D'Abadal, Duran i Ventosa, Rahola, Estelrich, Valls i Taberner, Puig i Cadafalch, Vallés i Pujals, entre d'altres. Al costat dels quals, i sense ésser home de la direcció política, però sí un portaveu de primeríssima trinxera, l'inesfable Josep Pla, una de les plomes més pulcres i lluïdes en la nefasta feina de sovacar els fonaments de la República.

Aquesta gent composaven un nucli d'èlit, representant d'una burgesia aristocratitzant. I malgrat totes llurs ambigüetats, malgrat llur maquiavelisme químicament pur, foren veritables mestres en la tasca de perseguir els seus objectius.

Mes, dins la Segona República foren coherents en sí mateixos. I així, vist des d'ara, el 1980, no deixa d'ésser frapant, en unes hores en que tantes persones han renunciat a tantes coses per les quals lluitaren tota la vida, a canvi de quasi no-res.

A partir d'ací -i previa la lectura de la Introducció metodològica es pot ja iniciar un modest viatge per la Segona República espanyola, utilitzant com a vehicle "La Veu de Catalunya", portaveu essencialíssim de la Lliga Regionalista (Catalana).

Barcelona, agosto del 1980.

INTRODUCCIÓ METODOLÒGICA

ESBÓS D'UN MARC HISTÒRIC PER A SITUAR LA LòGICA D'UNA INVESTIGACIÓ

Aquesta tesi entra fonamentalment dins el marc de la història de les mentalitats i les idees polítiques i socials. I l'esperit amb el qual ha estat abordada és un esperit crític.

No podia ésser d'altra manera, puix no he cregut mai en la neutralitat de les ciències socials ni de la història. Com han dit tants i tants investigadors, des del mateix Marx fins a E.H. Carr i R.G. Collingwood, per exemple, l'historiador no potser un simple relator de fets. Està obligat a interpretar i a posicionar-se.

Això vol dir que en aquesta investigació es trobarà una presa de posició davant dels fets, i conseqüentment, judicis de valor, moltes vegades, àdhuc, materialitzats amb duresa.

Un científic social tan poc sospitos de radicalisme com Karl Popper (24) reconeix l'existència de la pluralitat d'idees i d'activitats mentals al llarg de la història. I ell mateix ha esmentat l'existència d'idees i de comportaments de regressió social, de conservadorisme social i de progresió social. Solament que, en alguns casos, el que per a ell són forces que s'oposen al progrés, per a mi no. I m'estic referint al cas de Marx. Però no es tracta de fer ací una defensa del materialisme històric.

Ja a la Antigüetat, per exemple a la Grècia clàssica, trobem, en el camp de les ciències socials,

el punt de partida de la historicitat i del sociologisme. Heràclit plantejà la primera intuïció del canvi social, en assenyalar que els fets "fluïxen" sense parar, indefinidament. Aquest fluir tenia per a Plató un sentit degeneratiu: "tot el que canvia degenera, puix el repós és diví". La societat on visqué Plató li era tan desagradable que forjà un model de societat que fou el seu ideal: La República (25).

La República de Plató fou el primer model d'Estat totalitari. Donada, per ell, la realitat "degenerativa" de la societat de la seva època, considerava el filòsof greg que era necessari crear una societat que fos com la "primera" societat, la societat "original", la que sorgeix en el instant que el "Pare primigeni" concedeix l'autogovern a llurs fills. D'aquella societat tan perfecta, inicial, dirà Plató, s'ha anat degenerant a través de diversos estadis, identificats com a formes de govern: la Timocràcia, la Oligarquia, la Democràcia i la Tirania, successivament. I cada estadi ha estat pitjor que l'anterior. Tornar enrera, als orígens, i estabilitzar-se, era, doncs, l'ideal platònic. Una República estamentalista, consensuada i funcional, on els de baix estiguessin oprimits sense tindre consciència de esser-ho. Acceptant el domini dels "escollits" com un fet "providencial" o "natural".

És a dir, Plató, davant el que creia la descomposició de la seva època, no mirava endavant, sinó enrera. Apareix, doncs, l'ideal de retorn o de regrés provocat per una disconformitat present. I obtingut aquell estadi, després del regrés, creia que seria necessari conservar-lo. Apareix, doncs, també en ell, la idea de la conservació. Semblava, en voler una so-

cietat propera a Déu -providencial-, estamental i conservadora, que Plató prospectava el model mitjeval. Per això, a l'Edad Mitja el cristianisme va ésser fonamentalment platònic.

Gran part de l'Edad Mitja fou el marc cronològic d'una estàtica social basada en el providencialisme, l'estratificació social (estamentalista) i la conservació. Per conservar aquella situació, els poders polítics (la Monarquia) i els espirituals (l'Església Catòlica) inventaren i utilitzaren tota mena d'instruments repressius.

Els temps històrics són llargs, com diu Pierre Vilar, però del sarcasme erasmíà partí una idea de progrés que, finalment, combinant amb nombrosos fenòmens històrics, acabaria per trencar l'empresonament social auspiciat per la Monarquia i l'Església. El comerç, els descobriments geogràfics, la ciència experimental i la reforma religiosa dinamitzarien, com assenyala J.A. Maravall, la història d'Occident (26). La Il·lustració, filla del racionalisme, seria el més poderós moviment intel·lectual crític del segle XVIII, l'antecedent mental de l'explosió cultural i social del segle XIX, de la confirmació del pluralisme, com definí Proudhon a la societat del seu temps.

Al segle XIX les èlits directores del procés social i cultural -que diria Pareto-, s'articularen en funció d'aquell pluralisme.

Els uns, espantats per l'abisme creat pel procés industrialitzador estimolat pel capitalisme, rebutjaren seguir endavant o intentar conservar-lo, i tornaren vertiginosament la seva mirada enrera: cap

al quietisme mitjeval, cap a l'unicitat estàtica regida per l'universalisme de l'Esglèsia Catòlica. Foren els francesos De Bonald, i, De Maistre (27), i l'espanyol J. Donoso Cortés, els teoritzadors del regrés. Eran els tradicionalistes. El corrent del pensament i de les actituds retrògrades. Per a ells, els sarcasmes crítics d'Erasmo havien donat lloc al protestantisme, al racionalisme i a la Il·lustració, i d'ací sortí el liberalisme, i poc després la democràcia i els socialismes.

Per d'altres, era clar que no es podia tornar enrera. Però anar més endavant del que havia -industrialització estimulada pel capitalisme- també els es pantava. Aquells moviments burgesos agitadors de les idees liberals i democràtiques "d'igualtat, llibertat i fraternitat", que dinamitzaren el radical procés de la Revolució Francesa, contribuint, d'una forma o una altra a implicar en aquelles idees tot el món occidental, davant la formulació dels socialismes i dels moviments obrers, plegaren veles. Primer fou Burke (28), després Comte (29) i Spencer (30), més endavant Weber (31) i Pareto (32). No es podia retrocedir històricament, però tampoc podia anar-se més enllà: el capitalisme era -com havien assenyalat Bentham i Adam Smith- la forma "natural" donada a ella mateixa per la societat humana, i com a tal no hi havia cap altre estadi social posterior. El criteri "providencial" dels tradicionalistes donava, ara, ací, a l'Europa del segle XIX, pas al criteri "natural". Y Comte, i sobretot, Spencer, teoritzaren aquesta "naturalesa", arrodonint la perspectiva darwiniana-organicista. Puix es tractava d'una cosa molt seria: de conservar. Conservar la

societat existent davant les amenaces de canvi.

Amenaces de canvi provinents de la realitat conflictiva del mateix capitalisme i de la pluralitat inherent d'aquesta conflictivitat. D'aquest conflicte i d'aquella pluralitat sortirien les primeres rebelions anticapitalistes: impulsos de revolta que, travessant l'espessor de les revolucions del 1830, del 1848, de les conflictives conformacions nacionals d'Àlemanya i d'Itàlia, s'anirien transformant en projectes de revolució, projectes de canvi. I els socialismes -blanquista, proudhonià i marxista- esdevingueren, com deia Marx, en el "fantasma que recorre Europa". I paral·lelament a la formulació d'idees funcionà, malgrat totes les dificultats, l'organització de la revolució. L'organització del canvi social cap a el socialisme.

El quadre, en grans línies, quedava traçat: regrés (tradicionalisme), conservadorisme (capitalisme) i progrés (socialisme).

I per a canviar la societat, diran els revolucionaris vuitcentistes, especialment Proudhon i Marx -recollint l'ideal de Saint-Simon-, cal unir "revolució" i "ciència", és a dir, per a canviar es necessari conèixer. Neix la "ciència social" en el camp del progrés, la qual tindrà dues arrels inseparables: l'àrea crítica de la societat existent i l'àrea d'organització del futur social (33).

Però, enfront, els conservadors pensarien de forma similar: per a conservar la societat -la "societat natural", que és la capitalista- cal estudiar-la i conèixer-la, i cal, davant l'enemic, cercar totes

les justificacions possibles per a impedir el canvi. I neix, ací, també, la "ciència social", a la que Comte anomenarà "Sociologia". Per ell, el progrés va vinculat al consens ideològic, puix un pluralisme excésiu i incontrolat pot matar la societat "natural". Més en davant, de forma molt elegant i més subtil, Spencer emergirà com el gran teòric d'un capitalisme que ha passat d'ésser "liberal" i quasi "àcrata", a ésser "constitucionalista". I creurà que, entre altres negativitats, les que poden matar a la societat "natural" són: un excès de religió -posició contra el tradicionalisme-, la varreja de races, i el conflicte intern creat per l'existència d'un grup no assimilat per les idees i les actituds dominants -posició contra el moviment obrer-. I ja que el que és bàsic és que la societat "natural" funcioni, aquesta s'haurà de defensar d'aquells enemics.

Ja dins el segle XX, amb Weber i Pareto, consens (Comte) més funció (Spencer), es fusionaran, modernitzant-se per a crear el punt de partida de la teoria hegemònica dins el camp de les ciències socials conservadores: el funcionalisme (34).

Per altra banda, la funció es la qüestió primordial d'un organisme biològic. I essent, com deia Spencer, la societat "natural" un simil d'un organisme, l'atribut funcionalitat li és tan fonamental com a aquells organismes biològics. L'eficàcia només serà possible a partir del "bon funcionament".

Regrés, conservació i canvi, aquestes són, per a mi, les claus mentals que dominen l'àmbit intel·lectual i social del segle XIX, i que es prolongaràn en el XX.

Després de arrodonir aquest esquemàtic balanç, quasi no es necessari repetir que la present investigació intentarà mantenir una visió crítica dels fets. És a dir, la lògica que ens inspira és la que brota de les formulacions basades en la realitat del conflicte social i de la disparitat de forces que prenen posicions al voltant d'aquest conflicte, en funció de llurs interessos.

QUESTIONS METÓDIQUES

Tal com hi dit a la Introducció temàtica, a la primera acotació cronològica de 1930-1936, li hi afegit una planificació interna que tingués, també, com a pauta el fet cronològic. I en funció d'això la investigació té quatre grans parts.

A la Part I faig un breu estudi del pensament de Cambó a la vigília republicana: reflexions sobre el feixisme, les dictadures i la naturalesa de la tesi "concordatària" que sosté. Més endavant es passa a analitzar la Lliga Regionalista i llur paper respecte a la Dictadura primorriverista, puix aquest partit es trobà totalment a la defensiva al produir-se la desfeita dictatorial al gener del 1930. De lo qual hi trec la constatació de les complicitats del regionalisme conservador català amb aquell sistema de govern totalitari. També es tracta la visió de la naturalesa monarquista del partit i llurs esforços per a separar Dictadura de Monarquia, amb la perspectiva de salvar aquest règim dirigint Cambó personalment l'operació del "Centro Constitucional".

A la Part II es tracta de fer palesa la contrarietat i la incomoditat política de la Lliga Regionalista davant el nou marc institucional republicà. La gradual adopció de posicions accidentalistes. L'inici de la demoleadora tasca de Pla envers la República reformadora. Els intents consensualistes a Catalunya. L'actitud davant el procés de elaboració de la Constitució i dels primers símptomes del reformisme republicà, i referències als conflictes socials més importants.

A la Part III s'aborda l'anàlisi de la labor agitadora de Ventosa i Calvell entre els sectors més reaccionaris del país, a través de conferències. L'actitud davant l'Estatut aprovat a Madrid al 1932. El rebuix radical de qualsevol intent reformista dels Governos d'Azàña: contra la reforma laica de l'ensenyament; contra la Reforma Agrària i més concretament contra la política agrària de l'Esquerra Republicana a Catalunya. Tanmateix, s'analitza el trànsit formal de la Lliga, a 1933, de "Regionalista" a "Catalana". La radicalització contra el agrarisme de l'Esquerra Republicana i llur retirada del Parlament a 1934, seguida d'unes activitats d'esquirolatge polític, buscant la intervenció del Govern central contra el reformisme esquerrà a Catalunya. Els fets del 6 d'Octubre són també analitzats somerament.

A la Part IV, cap a la desfeta final, s'analitza l'acomodació dins la darrera fase del bien negre i l'accés de la Lliga Catalana a la governació de la minvada autonomia de Catalunya, per entrar, finalment, en la recta del 1936 amb el punt culminant de la victòria electoral del dit Front Popular.

"LA VEU DE CATALUNYA" COM INSTRUMENT FUNDAMENTAL DE LA INVESTIGACIÓ (*)

Tal com assenyala el subtítol de la tesi -Un estudi de la Lliga Regionalista (Catalana) a través de "La Veu de Catalunya"-, i seguint la pauta donada pel Dr. Antoni Jutglar, director de la investigació, el gran suport d'aquesta ha estat el portaveu més destacat d'aquell partit, és a dir, "La Veu de Catalunya", l'orga d'opinió oficial.

Un diari d'àmplia informació global, enriquit per nombroses col.laboracions, i a través del qual pot seguir-se perfectament l'evolució de la política general dins la Segona República.

La revisió dels exemplars del diari al llarg del període 1930 - juliol de 1936 ha estat exhaustiva, i la selecció dels materials inicialment escollits ha comportat una dedicació de pràcticament dos anys de presència continuada a l'Hemeroteca de Barcelona, amb un procés laboriós, doncs, donat l'estat de conservació del diari, no era possible treure fotocòpies directes i, conseqüentment, hi estat obligat a microfilm tot el material, per després poder-lo revelar amb la màquina especial instal.lada en aquella institució.

El material inicial recollit, però, suposa la meua possessió de més de 1.200 articles, és a dir, un petit i sòlid dipòsit documental que ultrapassa, àdhuc, la perspectiva de la pròpia tesi doctoral, i que en un futur immediat serà el punt de partida d'altres tipus d'investigacions, no només per a mi, sinó per a qualsevol persona que tingui interès en treballar am ell. Ja es fa, en aquests moments, una tesina.

Disposant ja d'aquell material, el pas posterior era fer una nova selecció: escollir el suport concret documental de la tesi. Aquells materials més significatius per a justificar el tractament i les conclusions objectes de la investigació. Aquest material significatiu es compon de 246 articles, la qual cosa representa un percentatge sobre el material total investigat del 20 %, i per ell mateix es reproduït en un volum de Documentació annex a la part literària propiament dita.

Aquest procés selectiu final ha exigit la meua atenció exclusiva al llarg de deu mesos i només fou interromput per la desgràcia d'un robatori al meu vehicle, del qual em va desaparèixer una pel·lícula que cobria els anys 1935 i part de 1936, fet que em va obligar a fer un nou i ràpid reciclatge.

Seleccionar aquest material significatiu i adaptar-lo a l'evolució dels esdeveniments produïts en el marc de la Segona República, fou un tercer esglaió, compaginat amb la lectura d'una bibliografia coherent.

Del material classificat convenientment i de les notes acumulades, sortí el fonament mental necessari per a iniciar la redacció. Procés realitzat al llarg d'un any, aproximadament.

DIFICULTATS

Han estat de tipus molt divers. La principal ja és clàssica en l'àmbit investigador d'aquest país: la econòmica. Puix l'obtenció de cada document signi-

ficava un doble preu: el microfilm i la posterior fotocòpia revelada. I això, naturalment, sense cap mena d'ajut per part d'institucions vinculades a l'àmbit corresponent, la pròpia Universitat o el Ministeri, que varen rebutjar, especialment aquest últim, tots els meus intents per a obtenir l'esmentada ajuda econòmica. Suposo que llurs negatives han tingut dos motius: primer, la realitat del centralisme persistent a l'Estat espanyol, que comporta que el major nombre de beques i ajudes restin a Madrid; segon, el fet, quasi de sentit comú, que una temàtica com l'escol·lida per treballar -i a més a més redactada en català- es vista pels organismes competents madrileyns de forma telescòpica, és a dir, a mil anys llum.

La segona dificultat era producte d'un empeny personal: el propòsit rotund d'escriure-la en català, malgrat la meua formació -per motius familiars- a través del llenguatge castellà. Més aquest esforç no ha estat baladí, puix m'ha servit per donar un pas de gegant en el domini de la llengua catalana.

AGRAÏMENTS

El Dr. Antoni Jutglar, en assumir la direcció de la tesi, ha estat un catalitzador bàsic en el desenvolupament i finalització d'ella.

També es necessari esmentar ací a Mercè Cabo -licenciada en Història Contemporània-, qui col·laborà amb mi en la localització del material documental. Tanmateix he de donar les gràcies a Rosa-Pilà Almaceles i Teresa Fontanet -la primera licenciada en His

tòria Contemporària, i la segona en curs de llicenciar-se-, les quals han col.laborat en la resolució mecanogràfica i de les qüestions de la llengua.

Igualment, el personal de l'Hemeroteca de Barcelona, amb el senyor Josep Obis al front, han estat força amables amb mi i amb les persones que col.laboraren en la investigació.

Barcelona, agost del 1980

(*) Veure "Presentació explicativa" del volum documental.

P A R T I

LA LLIGA REGIONALISTA DURANT EL DIFÍCIL
INTERREGNE CAP A LA PROCLAMACIÓ DE LA
SEGONA REPÚBLICA ESPANYOLA (gener 1930-
abril 1931)

INTRODUCCIÓ

=====

És ja una realitat analitzada i teoritzada el que la caiguda de la Dictadura del general Miguel Primo de Rivera, produïda cronològicament el 28 de gener del 1930, comportà, encara que amb efectes retardataris, l'enfonsament del règim monàrquic establert a l'Estat espanyol des dels inicis de la Restauració. Però, entre un fet i l'altre, és à dir, entre la fi de la Dictadura i la fi de la Monarquia hagueren de transcórrer catorze mesos. Un període d'incertituds polítiques i mogut per una dinàmica materialitzada, per una banda, a l'entorn de les vacil·lacions d'unes classes polítiques estretament vinculades al monarquisme, temeroses d'una crisi insuperable d'aquest règim, i per altra banda, centrada per les activitats de signe divers, per no dir contrari, assumides per una altra classe política enfilada dins la perspectiva d'una ruptura amb el passat. Ruptura que passava per l'eix fonamental d'identificar la Dictadura primorriverista amb l'institució monàrquica, la qual, de fet, li proporcionà protecció legitimadora a canvi que aquella li assegurés una supervivència ja tremendament desgastada pel divorci entre allò que constitueix el dualisme central de la història de l'Estat espanyol: el divorci -repeteix- entre "l'Espanya oficial" i "l'Espanya real o vital", donant al mot real o vital un contingut fortament social.

El mateix Josep Pla, un dels reaccionaris

més intel·ligents del moment, reconegué a posteriori, és a dir, el 1940, l'existència d'aquella simbiosi entre Dictadura i Monarquia, assenyalant:

"... un hecho parecía emerger de la confusión general. El Rey, que en 1923, recogiendo lo que estaba en el aire, había dejado el paso libre a la Dictadura, se había, siete años después, desprendido de la misma, en virtud del mismo derecho de interpretación de la voluntad popular"(35).

Així, per a la Monarquia, amputar-se d'un membre tan compenetrat amb ella com era la Dictadura, vital per a la seva existència dins d'una etapa crítica, tenia forçosament que generar-li una ferida gangrenosa de caràcter letal. La Dictadura fou organitzada fonamentalment per a destruir l'onada popular democràtica, de profunda naturalesa social, que constituí una seriosa amenaça capaç de disoldre violentament la vetusta "Espanya oficial". Per a resistir aquelles forces de progrés, la Monarquia encarnada per Alfonso XIII alentà la Dictadura. Amb altres paraules, aquesta fou filla d'aquella. Lògicament, doncs, la crisi d'una institució -la Dictadura- comportà necessàriament la crisi de l'altra -la Monarquia- davant l'ofensiva d'una "Espanya vital" socialment molt complexa, però motivada per fortíssimes expectatives de canvi, i que finalment, a l'abril de 1931 obriria un nou parèntesi històric en rebutjar la Monarquia i proclamar la República. Al voltant de les Espanyes "oficial" i "vi-

tal" s'ha escrit àmpliament i, encara, es segueix escrivint, i moltes vegades, malgrat la facilitat prospectiva que dona el fet distanciador del temps, se segueixen mantenint equívocs plantejaments que sospitem puguin ésser profundament interessats.

EN TORN L'ESPANYA "OFICIAL" I L'ESPANYA "VITAL"

Representant típic d'aquelles visions interessades, normalment d'inspiració organicista, de la història espanyola, és, per exemple, entre altres, Pedro Laín Entralgo, home de notable estil literari, però que no encerta en l'anàlisi realitzat avui envers aquells fets, és à dir, en referir-se a l'ensorrament de la Monarquia el 1931, ensorrament que, naturalment, obrí pas a la Segona República Espanyola. El conegut assagista, encara avui a 1980, ens ofereix una visió superficial de la situació d'aquells moments, en un article que portà l'explícit títol de Porqué cayó Alfonso XIII (36). Diu Laín:

"Una primera aproximación a la respuesta ha sido muchas veces formulada, desde que el desastro por antonomasia -el de 1898- agudizó la conciencia crítica y la exigencia nacional de los españoles. Dice así: 'Porque durante el reinado de Alfonso XIII, la España oficial no supo incorporar la España vital -España real, dirán otros- al cuerpo político de la monarquía'. Copiaré las palabras con que Ortega, haciendo suyo un sentimiento común a mu-

chos, denunció esa amarga y ya añeja realidad en su discurso Vieja y nueva política: "Hoy en nuestra nación contemplamos dos Españas que viven juntas y que son perfectamente extrañas: una España oficial, que se obstina en prolongar los gestos de una edad fenecida, y otra España aspirante, germinal, una España vital, tal vez no muy fuerte, pero vital, sincera, honrada, la cual, estorbada por la otra, no acierta a entrar de lleno en la historia".

La cita és llarga, però era necessària. Certament, des d'una visió formalista, la tesi de Laín, que és el mateix que dir la tesi d'Ortega i Gasset, assenyala una dicotomia que constitueix el factor de la crisi, però a l'hora de donar contingut a "l'Espanya vital", o "real", Laín resta molt lluny d'una anàlisi rigorosa, doncs aquest autor no va a l'arrel de la qüestió en l'esmentat article.

El contingut radical de "l'Espanya vital" hauria d'ésser cruament manifestat poc temps després de la fi de la Monarquia, gairebé just als inicis de la pròpia República. El programa reformador de Manuel Azaña brotà en mig de les contradiccions reals que dialècticament vinculen les dues Espanyes. Desposar l'Església Catòlica de la seva sobirania el camp de l'ensenyament i de la moral difosa sobre el poble, obrint vies al laïcisme i al racionalisme; descastar l'Exèrcit, tecnificant-lo, per trencar definitivament la se-

va naturalesa intervencionista a la vida política i social de la nació; transformar la propietat agrària de forma que es produís un trasvàs des de l'aristocràcia esterna i providencialista -fudalitzant- al camperolat treballador. És à dir, Azaña convidà l'Església Catòlica a ficar-se dins els temples, als militars a anar-se'n a les casernes, i recavà la terra per aquell que la treballa. Tres reformes perfectament burgeses, destinades a obrir pas a una autèntica modernitat capitalista liberal. Finalment, el líder republicà acceptà unes formes de descentralització de l'aparell de l'Estat i possibilitaria, per altra banda, el reconeixement de les identitats dels pobles d'Espanya, entre elles, amb més força que cap en aquella hora, la de Catalunya.

Ni Lafn ni Ortega donen aquest contingut a la seva dicotomia de les Espanyes. No troben la forma de passar d'un nivell metafísic al nivell autènticament social de la problemàtica. És per això que l'"Espanya vital" de ambdós no és la que Azaña tenia al cap i a la ploma quan elaborà aquelles reformes.

Però, a nosaltres, en aquest nivell del treball, no ens interessa encara entrar a l'anàlisi dels fets que resultarian de l'enfrontament de les dues "Espanyes". Respecte això tornarem més endavant. La meva finalitat en aquesta part de l'obra té com a objectiu precisà els comportaments de la força política catalana representada per la Lliga Regionalista, entitat que es manifestà moltes vegades ambigüament,

però que quan els fets socials o polítics es desenvolupaven en una direcció diversa dels seus interessos, mostrava ràpidament la seva veritable naturalesa, a cavall entre el tradicionalisme i el conservadorisme.

LA LLIGA REGIONALISTA DINS LA PERSPECTIVA DEL PERÍODE

En el període que aquí ens ocupa, és a dir, entre la fi de la Dictadura primorriverista i la crisi de la Monarquia (cronològicament entre el 28 de gener del 1930 i el 14 d'abril del 1931), la Lliga Regionalista mantingué una actitud pragmàtica, a l'expectació d'esdeveniments, fent grans esforços per separar la Dictadura de la Monarquia, amb la finalitat concreta de contribuir a salvar la institució monàrquica, i al mateix temps, actuant en una direcció que li permetés d'esdevenir la força política més important de Catalunya, com anys enrera. Curiosament, el mateix Laín, en l'article citat més amunt, col·loca la Lliga Regionalista entre les forces que varen fer tot el possible per a sostenir la Monarquia:

"Llame 'monarquía de Alfonso XIII' al conjunto social ... que entre 1902 y 1931 componen la persona del rey, los cortesanos y los grupos políticos y económicos más o menos allegados a la institución monárquica, desde los conservadores de Maura hasta los reformistas de Melquíades Álvarez y los catalanistas de Cambó" (37).

La incol·locació dels catalanistes de Cambó entre les forces més conservadores de la nació, malgrat que la Dictadura, en tant que instrument de la Monarquia, havia aconseguit diluir el paper polític de la Lliga Regionalista i tallar les seves aspiracions d'esdevenir en el gestor directe del "Nuevo Estado" de Madrid a Catalunya. La Dictadura va promoure la discreta, o escandalosa -segons es miri- marginació política de la Lliga Regionalista, la qual es mantenia inactiva políticament mentre durà aquella. I com veurem, en caure Primo de Rivera, la Lliga Regionalista es mostrà crítica amb la seva actuació, però lluità per a salvar el tron d'Alfonso XIII. Aquesta lluita per a salvar la Monarquia es combinà amb unes actituds i discursos defensius, davant les acusacions fetes per altres forces polítiques catalanes de connivència amb la Dictadura. I això és el que també tractaré a les pàgines que segueixen.

Aquest període entre la fi de la Dictadura i la proclamació de la Segona República té força interès polític a Catalunya. Dins la trama política que componen els comportaments, escrits i discursos del grup de polítics i intel·lectuals de la Lliga Regionalista, expressats a través del diari "La Veu de Catalunya", en la transició cap a una República en la qual no creien, són nombrosos els components importants, els quals permeten ja configurar un perfil polític que veu l'avenir amb recel, però que confia

en l'inèrcia de la història, tan decisiva moltes vegades en els moments crucials de l'Estat espanyol. Sorgeixen vells i nous temes ideològics i renovades filosofies peculiars, tals com "la Catalunya endins i la Catalunya enfora", "la vella i la nova política", "l'escepticisme enfront les formes de Govern", "les concòrdies consensualistes", els "unitarismes catalans", "l'identitat dretista del centrisme polític", el tòpic "d'una Catalunya forta en una Espanya gran", les aversions pels "republicanismes" i la seva assimilació amb la "nefasta" -segons Pla- Revolució Francesa, i una constant tremendament autoritària que, per exemple, trobarà en Josep Pla una ploma de primeríssima qualitat, destinada a una inexhaurible tasca de minar les actituds de progrés de les altres forces polítiques, cercant permanentment llur ridiculització, com en aquesta incipient mostra, d'un article titulat Esperances d'un retorn a la tranquil·litat, publicat a "La Veu de Catalunya" del 7 de maig de 1930 (38), en el que diu, referint-se als republicans en general:

"...I passen hores divines llegint fulles clandestines",

vers que sap empalmar amb judicis viperins:

"Imagineu que tornéssim a un règim de morrió i paternalisme. Els revolucionaris es tornarien a dormir en els recons dels ateneus, de les biblioteques i dels casinos",

somniant ell mateix, subtilment, pel retorn a la tranquil.litat:

"...Què vol l'opinió? ¿Vol una altra dictadura? Tot ho fa creure. La gent enyora una cosa magnífica: la tranquil.litat".

Quan en Pla escriu en aquests termes està ja en l'horitzó la possibilitat republicana, per a ell la "negativitat" intrínseca:

"La persistència notòria en la política d'aquest país de les forces purament negatives ... punt sobre el qual es podria escriure un assaig tràgicament sinistre".

Una i altra vegada, aquestes essències reaccionàries es desplegaran sense escròpols. En altres moments -pocs- estarán latents, manifestan-se quan la situació es radicalitza.

EL DESENVOLUPAMENT DE LA MITOLOGIA POLÍTICA
CAMBONIANA

=====

Es fa necessari, per a clarificar les idees fonamentals d'aquesta investigació, reflexionar al voltant de tres de les obres que Cambó va escriure en el curs de la vigència de la Dictadura. És sabut que el líder de la Lliga Regionalista, en consolidar-se la Dictadura va dedicar-se fonamentalment a viatjar i a escriure, a part de preocupar-se pels seus problemes de salut, centrats a la larinx.

Cap dels escrits d'en Cambó dins el període dictatorial no va dirigit a clienteles de base. L'obra camboniana busca les minories selectes, acomodades dins o properes del poder. I concretament tenen com a característica elaborar unes plataformes de consells destinades a refer un diàleg trencat amb el poder. Ell, Cambó, sap que els seus textos seran llegits almeys per personatges situats a la vora del poder, sinó pel poder mateix, puix sap que les seves opinions eren tingudes en consideració.

En torno al fascismo italiano fou escrit el 1925. Aquesta obra té com a sustrat un doble retrat implícit. Envers el general-dictador Primo de Rivera per la seva "carència d'eficàcia" en comparació amb el "dinamisme" de la Dictadura feixista de Mussolini, i envers al rei Alfonso XIII per no haver-li propiciat un lloc a la tramada política del Nou Estat, el que, en altres paraules, vol dir que li retreu

el fet de no haver confiat en ell per dirigir el possible virreinat de Catalunya, administrant les potencialitats d'eficàcia que creu ell -Cambó- que hauria de desenvolupar l'instrument de la Dictadura.

En Les Dictadures, publicat el 1929, Cambó, com polític intel·ligent, veu venir el desenllaç de la Dictadura -com va veure vindra la seva implantació-, i intenta dialogar amb el poder real, instan-li a la recerca d'una sortida propiciada des de la mateixa Dictadura, per evitar els abismes d'un canvi que podrien possibilitar la irrupció d'un procés revolucionari.

En Per la Concòrdia, publicat el 1930, tot just caigut el dictador, però que, parcialment, ja havia circulat clandestinament temps abans, Cambó fa una oferta política a les forces conservadores espanyoles, en les que ell veu possibilitats de promoció política després de la fi de la Dictadura. Parlarà de la necessitat d'una "nova política" amb l'objectiu que res canviï substancialment. Farà propostes consensualistes i intentarà traficar amb el catalanisme des de les ambigüetats que li són consustancials a la seva òptica ideològica. Aquesta idea es plasmaria a l'operació centrista envers les eleccions de 1931 (abril).

FEIXISME I CAMBONISME

No hi ha dubte que per als homes de la Lliga Regionalista -els que composaven la direcció, i naturalment també per a la seva clientela de base, de mi-

litància i d'opinió- Prat de la Riba era el gran mite original, el mite del passat. Però en Francesc Cambó era el mite del present. Tot l'aparell polític i cultural de la Lliga Regionalista, tota la doctrina i tota la praxis, tingueren a Cambó com a punt neuràlgic de referència. Per això, l'ideari polític de la Lliga Regionalista girà al voltant de la ideologia camboniana, al voltant de la concepció del món d'en Cambó. Totes les facetes del pensament cambonià es reflexaren sòlidament i de forma permanent a la vida de l'organització política de la qual ell formà part. I encara que no protagonitzés ocasionalment episodis d'importància primordial, la seva ombra es projectà sempre. El seu ideari organicista cent per cent i les seves inclinacions tradicionalistes es plasmaren a la vida global de la Lliga Regionalista.

I el punt de partida de la seva ideologia essencial serà una concepció tremendament pessimista de la naturalesa social, de base netament darwinista. D'aquesta manera, per exemple, sota el pretext de descalificar al comunisme, afirmarà:

"...el fracaso absoluto de la solución comunista integral, que al hacer que todo sea de todos, al suprimir el premio al mayor e mejor esfuerzo, al suprimir, en fin, el estímulo del egoísmo individual, suprime la vida en su fuente eterna"(39).

En aquesta tesi, que invita a la lluita permanent de tots contra tots, radica clarament una valora-

ció netament pessimista sobre la naturalesa humana, fet confirmat per l'empremta impressionista que produeixen, per exemple, les biografies que li han dat tant en Pla com en Pabón, totes dues molt fidels per estar concebudes des d'una aproximació d'identitat ideològica. Pessimisme que, en diversos moments, quan per exemple escriu la seva anàlisi sobre el feixisme, aflorarà més obertament que mai, la qual cosa també pot ésser deguda a la seva inactivitat política forçada per la Dictadura, ja que Cambó, el Cambó d'aquesta època, no és un polític de cladestinitats, i en darrera instància la Dictadura anava dirigida a destruir estrictament les forces de la revolució proletària. Ja li era, doncs, útil. En el seu passeig pel feixisme italià, Cambó arribarà a escriure judicis àmpliament favorables a Mussolini i al seu totalitarisme implantat a Itàlia.

Però, ¿què és allò que Cambó admirarà especialment del feixisme mussolinià? Cambó admirarà per sobre d'altres coses el sentit eficaç del sistema implantat pel Duce:

"... es un hombre poseído de la fiebre de la acción, para quien las fórmulas no son nada cuando no pueden aplicarse, para quien la especulación doctrinal es tarea estéril de impotentes y despreocupados" (40).

L'eficàcia serà per a Cambó l'element clau d'una classe social a la qual ell mateix pertany: la bur-

gesia. Mes la burgesia és, de vegades, assenyalarà Cambó, intentant distanciar-se de la seva classe i parodiant el vell retrògrad extremeny Juan Donoso Cortés, excessivament "discutidora", i moltes vegades massa propicia a les resignacions. Condicions, amdues, que Cambó detectà a la seva anàlisi de la Itàlia prefeixista, és a dir, de la Itàlia debatuda en una conjuntura àlgida de la lluita de classes, quan "ni els ferrocarrils funcionaven":

"La producción industrial se iba extinguiendo; los ferrocarriles -ese servicio complejo y delicado como ningún otro, en que la disciplina y la jerarquía son más necesarias que los rieles y las locomotoras- funcionaban anárquicamente, regidos por un personal indisciplinado, que no reconocía autoridad ni disciplina ni jerarquía"(41).

Anàlisi complementat amb una altra valoració, en la qual apareix novament la component tremendament elitista del pensament cambonià, contraposant "plebe" a "burgesia", i manipulant el factor de l'element subversiu de les minories "biològicament" agitadores, tot conjugat de forma clàssica, tal com sempre ha fet el pensament conservador, i també el tradicionalista. Així, en Cambó segueix analitzant la Itàlia prefeixista:

"...innumerables Comités, en los que predominaban los más violentos y los más incompetentes, de-

cretaban órdenes; la iniciativa espontánea de la plebe italiana las ejecutaba a su manera, poniendo en su cumplimiento la virulencia de su temperamento y los impulsos de sus rencores colectivos y de sus venganzas personales. ¿En dónde estaban, qué hacían, qué pensaban la burguesía italiana, los hombres juiciosos, los que no habían perdido el sentimiento de patriotismo y el instinto de conservación? Estaban en casa; no hacían nada ... y pensaban que no había nada que hacer: cuando más, se arriesgaban a murmurar del Gobierno, en la intimidad del hogar o el rincón de un restorán o de un casino, bajando la voz para que no las oyese el camarero o la criada" (42).

Tota la visió camboniana del món la trobem en aquestes referències. Però ... amb Mussolini i el feixisme tot seria diferent. En primer lloc:

"La acción del Poder público, que antes no se veía por ninguna parte, ahora la advertimos presente en todo instante: por doquiera sentís que os envuelve, os protege y o vigila" (43).

Es l'apologia de l'Estat policíac. I en segon lloc, dirà Cambó, home de cervell mercantil, tot té el seu preu. Ja Marx havia assenyalat a El 18 brumario de Luis Bonaparte que quan la classe dominant no ha pogut controlar per ella mateixa el poder social, amenaçat

per altres classes "inferiors", aleshores ha lliurat aquell poder, traduït en poder polític, a uns mercenaris, a canvi que a ella se li assegurés de prosseguir fent els seus negocis. Tal com, amb una perspectiva molt diferent, assenyalarà en Cambó:

"La burguesía, gravada con impuestos durísimos, está contenta. Os advierte que paga mucho, mucho; pero os lo dice con cierto orgullo, como si quisiera haceros notar que en la mejora de Italia corresponde a su sacrificio una parte primordial. En lo íntimo de su conciencia, recuerda los tiempos en que todo lo veían perdido, y encuentra que ha hecho un buen negocio, con lo que, a pesar de los impuestos más duros, posee ahora y puede gastar o conservar con tranquilidad"(44).

Amb el feixisme, doncs, els trens ja funcionaven i la burgesia podia parlar amb veu alta. Per això la seva eficàcia era indubtable, perquè a més a més:

"...en el conjunto de la nación, por encima de las dicisiones de clase e influyendo poderosamente en ellas, una bocanada de patriotismo afirmativo, de fuerte orgullo de raza, han transformado al pueblo italiano"(45).

El feixisme observat per Cambó és també, per si la recuperació dels valors jeràrquics fou poca cosa, "concordia", una varietat del consens que, per Comte, al segle XIX, fou el motor del progrés. Mes és

necessari remarcar que malgrat tot, en Cambó no es feixista. Cal dir que ell entèn, intel·ligentment, com a bon conservador, que el feixisme és un recurs "regenerador" quan l'organisme social "natural", és à dir, el capitalisme, és amenaçat pel socialisme. El feixisme, segons Cambó haurà d'ésser una fórmula transitòria, per a moments excepcionals. Fora d'aquelles cojuntures d'excepció, durant les quals el feixisme és necessari, el model polític tindrà altres característiques. I és en aquest punt quan Cambó exposa la seva personal lògica política, tot just al final de l'obra esmentada:

"El régimen presidencialista armoniza admirablemente con el poder; es un seguro contra la revolución y contra la dictadura ... El Parlamento, en los países de régimen presidencialista, tiene un prestigio mayor que en los países de régimen parlamentario; tiene menos funciones, pero las cumple mejor, y es en la perfección con que se ejercen las funciones y no en la extensión con que se tienen atribuidas, donde radica la eficacia y, con ella, el prestigio de las instituciones públicas. Un Parlamento que no se distraiga en la función fiscalizadora del Poder ejecutivo, se concentra en la función propia, en la función legislativa, en la elaboración de las grandes normas

para encauzar la vida futura del país" (46).

L'organicisme de Spencer és ací present amb tota la seva extensió. I ací és clar que En Cambó és un funcionalista: el factor més important d'una societat és que aquesta funcioni. La importància d'un aparell d'Estat és que sigui eficaç. Ell mateix propugna, doncs, l'esquema d'un règim presidencialista on el Govern, l'executiu, sigui autònom del control parlamentari, fórmula que històricament s'ha donat en els feixismes, car als Estats Units, per exemple, l'executiu té molta força, però el Congrés té facultats per frenar-lo, i àdhuc destituir-lo. És a dir que En Cambó es mou en un terreny ambigu.

Per altra banda cal cridar l'atenció sobre el fet que un monàrquic de "tota la vida" com En Cambó parli ací de "presidencialismes", categoria política vinculada més aviat a la idea republicana. Els fets posteriors a la caiguda de la Dictadura demostraren que Cambó seguia essent monàrquic, com ja es veurà més endavant, per tant, el seu distanciament, en el moment que escriu el llibre sobre el feixisme, del monarquisme, és un senzill joc de paraules hàbilment disposades per la típica ambigüetat de l'autor, que pot ésser que pensés que amb l'esoterisme cridaria -o inquietaria- l'atenció del dictador i/o del rei. Les aparentment enigmàtiques paraules de En Cambó al final del llibre són aquestes:

"Ahora el lector me dirá: si para esta solución preciso que

el poder legislativo y el ejecutivo tengan el mismo origen; si tanto éste como aquél han de nacer del voto popular, ¿cómo queda, qué función se da, qué suerte se reserva al Poder moderador? (47).

¿Pot ésser que Cambó es manifesti ara república? No. No depassarà els límits de l'esoterisme:

"Ya dije en otro lugar, y lo repito aquí, que en esta materia no se resuelve, no se puede resolver por principios absolutos. En cada país, el problema y la solución que le corresponde se presentan a su manera. Y lo que vuestra curiosidad quisiera saber, sería inútil que ya intentase explicárselo: lo que yo escribiese, no llegaría a vosotros" (48).

Aquesta tancada de l'obra no és cap ruptura amb la Monarquia. És senzillament una mostra del seu empenyament amb el rei, però dins de l'ordre.

La petita mostra seleccionada del pensament social i polític cambonià conté tota la càrrega paradigmàtica de les actituds organicistes, partidàries de governs forts, que Cambó considera eficaços; situacions en les quals el conflicte latent -o manifest- al cos social ha de "dissoldres" a les instàncies polítiques mitjançant el consens. És com si el líder regionalista enyorés una "democràcia censitaria". Així, consens i funció es fusionen sense problema a l'òptica social camboniana. I si el consens esclata i la funció no és

possible, restarà sempre el magnífic recurs del totalitarisme feixistitzant.

L'HORA DE LES CONCÒRDIES

La idea concordatària com a esperit "renovador" en obrir-se el parèntesi promogut per la caiguda del dictador fou una idea de Cambó, plasmada al seu llibre de títol significatiu Per la concòrdia, publicat a primers del 1930, però que ja havia circulat claudes- tinament abans, en reproduccions ciclostilades.

Sol·licitar concòrdia "nacional" a la sortida d'una Dictadura és un sarcasme. Un sarcasme, però, repetit moltes vegades al llarg de la història, i sempre per iniciativa de les forces socials més poderoses. És aquesta una típica tàctica política adoptada i possessada en moments de crisi, d'incertesa, pels grups que, d'una o d'altra forma, explícita o implícitament, havien estat col·laboradors i beneficiaris del poder dictatorial -en ocasions el propi poder-, i que al entrar aquest en crisi -com passà amb la Dictadura primorriverista-, aleshores pretanen "concòrdies" amb aquelles altres forces perseguides pel poder enderroc- cat.

De tota manera es necessari assenyalar que el llançament de l'operació "concòrdia", que després dirigiria amb escassa fortuna "La Veu de Catalunya" va trobar una ràpida i momentània culminació en l'intent d'apropar Catalunya i Castella, en base a una invita-

ció cursada per un grup d'intel·lectuals catalans a un altre d'intel·lectuals castellans que, durant a l'època de la Dictadura defensaren el dret dels catalans a l'ús de llur llengua com a part de la riquesa cultural espanyola. Aquests defensors de la catalanitat estrictament cultural foren convidats a Barcelona per a celebrar conjuntament una sèrie d'actes. És interessant assenyalar, per altra banda, que dues de les obres fonamentals escrites des d'una perspectiva molt conservadora uns anys després, sota de la Dictadura franquista, no donen pràcticament importància a aquest acte d'aproximació intel·lectual català-castellà. És a dir, ni Pla a la seva Historia de la Segunda República, ni Pabón al seu monumental Cambó, donen relleu al fet. Això fa pensar que l'acte tingué una naturalesa molt limitada, cosa que un dels assistents, Pedro Sainz Rodríguez, confirmaria personalment en un discurs, com veurem més endavant.

De fet, la identitat intel·lectual entre catalans i castellans, com demostrarien els esdeveniments posteriors, tindria una nul·la operativitat, i les divergències latents de tipus polític dins el conjunt esclatarien ràpidament dins la fase republicana. A "La Veu de Catalunya" del 15 de març del 1930, i en una editorial titulada L'homenatge a la intel·lectualitat castellana (49), fou reproduït el motiu de la invitació:

"Un grupo de catalanes pertenecientes a los más diversos mati-

ces y tendencias, invitan a Vd., en su calidad de hombre representativo de la intelectualidad y el espíritu castellanos, para que vengan a Barcelona y asista al banquete de homenaje con que el día 23 del corriente mes de marzo deseamos demostrar nuestra gratitud a una representación de aquéllos que, en los días de persecución y negación, patentizaron su simpatía hacia nuestro esfuerzo cultural, nuestra lengua y nuestro espíritu" (50).

De fet, la invitació feia memòria d'un document que alguns intel·lectuals castellans signaren i enviaren al general Primo de Rivera reivindicant el dret del poble català a l'ús públic de la seva llengua (51). La invitació fou signada per un notable conjunt de la intel·lectualitat catalana: J. Aiguader i Miró, Ramon d'Alós Moner, Joaquim Balcells, Jesús Mª Bellido, Jaume Bofill i Mates, Joaquim Borralleres, Pere Bosch Gimpera, Agustí Salvat ("Gaziel"), Rafel Campalans, Carles Cardó, Pere Corominas, Joan Estelrich, Pompeu Fabra, Miquel Ferré, Tomàs Garcés, Gustau Gili, Antoni López Llausàs, Josep Mª López Picó, Antoni Martínez Domingo, Manuel de Montoliu, Joaquim Mª de Nadal, Lluís Nicolau d'Olwer, Joaquim Pelliscena, August Pi i Sunyer, Pere Rahola, Carles Riba, Llorenç Ribera, A. Rovira i Virgili, Antoni M. Sbert, Santiago Simón, Carles Soldevila, Josep Mª Trías de Bes, Joaquim Trías Pujol, Antoni Trías Pujol, Ferràn Valls i Taberner, Miquel Vidal i Guardiola, Ignasi Villalonga, Amadeu Vives i Josep Xirau.

Al costat de notoris homes d'esquerra, com el socialista Campalans, el republicanista Rovira i Virgili, esquerrans com Sbert, per exemple, cal destacar la presència d'una forta representació de la Lliga Regionalista, intel.lectuals i polítics que nodrien amb llur ploma les pàgines de "La Veu de Catalunya", és a dir, homes que en el transcurs de la evolució política espanyola i catalana, progressivament, profunditzarien el seu esperit dretista: Carles Cardó, Joan Estelrich, Josep Mª Trías de Bes, Valls i Taberner, entre els més destacats.

Entre els intel.lectuals castellans que acceptaren la invitació i assistiren als actes organitzats a Catalunya a llur honor figuraren: Ramón Menéndez Pidal, Angel Herrera Oria, José Ortega y Gasset, Gabriel Maura Gamazo, "Azorín", Gustavo Pittaluga, Ramón Pérez de Ayala, José Antonio de Sangroniz, Lorenzo Luzuriaga, Ernesto Giménez Caballero, Angel Ossorio y Gallardo, Pedro Sainz Rodríguez, Gregorio Marañón, Luis Bello, Manuel Azaña, Roberto Castrovido, Fernando de los Ríos ...

Altre heterogeni col.lectiu al qual no podia motivar cap més cosa comuna que compartir un bon dinar. Entre homes tan diversos com els socialistes Bello i Fernando de Los Ríos, els ultraconservadors Herrera Oria, Luzuriaga i Giménez Caballero, el republicà radical Azaña, era impossible trobar un cordó d'unió. Poc temps després, dins el marc republicà, el portaveu de l'ultramontanisme conservador dirigit per Herrera, "El Debate", fustigaria sense treva a la República reformadora d'Azaña i els socialistes moderats, i també

el fet autonòmic de Catalunya, configuren a 1934 el perfil "apocalíptic" de la "rebeldia catalana".

El clima general al mes de març del 1930 al voltant de la realitat catalana, de tota manera, optimista. La perspectiva de concòrdia, tan cara als homes de la Lliga Regionalista, semblava que obria portes a la comprensió del delicat problema de Catalunya. El 27 de març del 1930, per exemple, "La Veu de Catalunya" (52), comentant diversos aspectes de l'homenatge als intel·lectuals castellans ressaltà de manera molt destacada el ressò existent a Madrid al voltant del fet, recollint nombrosos comentaris de premsa, entre ells, els dels diaris "La Voz", "El Liberal" i el mateix temible "El Debate".

"La Voz" comentà els actes de confraternitzades de el seu punt de vista republicà moderat de la manera següent:

"Durante más de seis años se nos dijo, en todos los tonos, que había sido resuelto el problema catalán. Pues bien: el problema catalán está hoy más vivo que nunca. La noche de la Dictadura pareció que apagaba con su sombra densa ideas y sentimientos arraigados y tenaces, pero al cesar, al iniciarse la aurora de un día claro, lo que algunos creyeron muerto y extinguido, resurge con un vigor sorprendente. Cataluña, en pie de nuevo, reclama que se le reconozca su personalidad histórica y se conside-

re compatible con el Estado español" (53).

Finalitzant l'editorial amb un esquema del que el diari republicà madrileny interpretava com "aspiracions catalanes" i que presenten la mateixa ambigüetat que tantes vegades impregnà els dits "ideals" de la Lliga Regionalista:

"...enlace sin asimilación; concordia sin agriar imposiciones; respeto mutuo y sobre todo de las diversidades; un gran ideal superior; unidad en la variedad ..."
(54).

"El Liberal", amb una altra perspectiva, profunditzà més en la seva anàlisi de les celebracions que tingueren Barcelona capital i Sitges com marcs acollidors:

"Sería pueril negar que la idea federal se ha abierto camino en España durante la etapa dictatorial. El País Vasco y Galicia mantienen en este aspecto anhelos idénticos a los de Cataluña. Andalucía no lo rechaza tampoco. Se podrían sacar textos de prestigiosas personalidades que reclaman la solución federal. Esta ha sido la significación del viaje: la aquiescencia a la transformación del Estado español en un sentido federativo" (55).

El topall lingüístic

Analitzades les coses des d'ara, se'ns fa evi-

dent que el portaveu liberal era massa optimista. Els esdeveniments posteriors demostrarien la impossibilitat d'organitzar pacíficament un Estat federal (entenenent per "federal" una profundíssima descentralització estatalista i no la concepció municipalista revolucionària proudhoniana; l'assumpte era més moderat, naturalment). A més a més, entre els propis intel·lectuals castellans desplaçats a Barcelona, molts no portaven al cap precisament aquelles idees, sinó més aviat la que "El Debate", portaveu de "renovacions ultraconservadores", feu d'Angel Herrera Oria i de les trames de la poderosa Acció Catòlica, explicitava, situant l'homenatge en el seu veritable terreny, exclouent tot plantejament polític i de reformes estatalistes, centrant-lo exclusivament en un terreny lingüístic.

Línia, aquesta, que immediatament posà de manifest un dels invitats, el monàrquic Pedro Sainz Rodríguez, que anys després formaria part del Govern de en Franco. Sainz Rodríguez va llançar un dard mortífer a les expectatives concordatàries, reduint-les a la seva mínima expressió, a l'àrea culturalista, coincidint en cert aspecte amb les obsessions de la Lliga Regionalista. Deia el futur ministre de Franco en una sobretaula de l'Hotel Ritz de Barcelona, desvinculant política de cultura:

"...Tot el que -"La Veu de Catalunya reproduí el text en català, naturalment- ha estat dit i fet fins ara ... demostra a Ca-

talunya el desig d'Espanya de comprendre i resoldre el seu problema ... Però, jo us dic, que si es tractés de convertir aquesta concòrdia en una continuada acció política, immediatament sorgirien les divergències"(56).

I desvià la resta del seu parlament cap a assumptes relacionats amb la "crisi del llibre i de l'edició".

Antonio Ballesteros, historiador i catedràtic tradicionalista, incidí en el tema de forma similar a Sainz Rodríguez, mostrant-se, però, més radicalment provocador, assumint una duríssima posició superadament típica de les dretes respecta a la lluita de classes, que tingué tot el to d'una declaració de guerra a les esquerres, presents també a l'acte. Parlament que manifestava l'existència de móns antagònics:

"He sentit dir -el text és reproduït també en català pel diari de la Lliga Regionalista- ... que hi ha diferències polítiques entre vosaltres. Es parla contínuament de dretes i d'esquerres. I, amb franquesa, això 'me quema la sangre'. La concepció de dretes i d'esquerres és un estigma infamant. Només n'hi ha dues de classes, la dels homes dignes i la dels (perdoneu) poca-vergonyes"(57)

El mateix òrgan de la Lliga Regionalista, en

un article signat per Duran i Ventosa, del 27 de març del 1930, i titulat Desig que ja és voluntat (58), aprofitava l'oportunitat per a establir un consens particular, assenyalant el nucli del seu "desig":

"De la mateixa manera que en aquest desig d'una nova Espanya s'hi han trobat coincidint catòlics i lliurepensadors, homes de dretes i d'esquerres, que bé poden trobar-se en acord sobre una nova estructuració d'un Estat que organitzi la realització d'aquells desitjos, aquests homes eminents per la seva intel·ligència també han degut trobar que, si podien coincidir els que tinguessin diferents creences espirituals i tendències polítiques diverses, bé han de poder coincidir també els que parlen llengües diferents; que no ha d'ésser pas aquesta, una diferència més fonamental que aquelles"(59).

Aquesta editorial -veure l'apèndix documental- té interès més pel que no diu que per les seves afirmacions. Obviava totalment el terreny polític, situant exactament el "problema català" compost pel fet lingüístic, clau d'una més àmplia problemàtica de tipus cultural. La qual cosa, és necessari aclarir-ho, no significava que els homes de la Lliga Regionalista abandonessin la lluita política. Es tractava, més aviat, d'una posició cautelosa, en un context complex, en el qual els esdeveniments polítics

podien accelerar-se inopinadament prenent vies imprevistes. El Govern del general Berenguer, l'anomenada "Dictablanda" era un Govern de transició, però ¿de transició cap a on?

La naturalesa elitista de la concòrdia

El mateix llibre d'En Cambó, Per la concòrdia, encara que és, tal com assenyala Molas, el punt de partida de la revisió del catalanisme de la Lliga Regionalista (60), reflexa amb tota la seva potència les grans ambigüetats consustancials al cambonisme i, en conseqüència, es desenvolupava en un nivell típic de metafísica històrica i política gasosa. El combat per la catalanitat dels homes de la Lliga Regionalista fou sempre molt mesurat, molt matitzat, a vegades quasi paralitzant, sempre tendent a sobreposar-lo, mixtificadorament, per sobre de la lluita de classes. Aquest esforç per desvincular catalanisme de lluita de classes fou el catalitzador que obligaria els homes de la Lliga Regionalista, els intel·lectuals orgànics del catalanisme conservador, a bellugar-se dins l'àrea de l'ambigüetat, des de la qual, en el camp social i polític, és tremendament fàcil saltar a l'àrea del conservadorisme agut.

Inicialment, la proposta concordatària pretenia una superació de la realitat política i del pluralisme social que és l'efecte -com deia Proudhon-

de la riquesa de la dinàmica societària. La mateixa idea, autèntic tòpic de l'hora per als homes de la Lliga Regionalista, al voltant del tema de la forma d'Estat -la crisi del qual estava a l'horitzó- defineix per ella mateixa una ambigüetat metafísica. En plantejar-se la naturalesa de l'Estat, els polítics de la Lliga Regionalista començaren a definir-se dient, seguint les pautes cambònianes exposades en Per la concòrdia: "¿Monarquia? ¿República? ¡Catalunya!". Una fórmula similar fou assumida mesos després, davant la crisi monàrquica, per poderosos grups dretistes espanyols, en una carrera d'acomodació (concretament la CEDA): "Monarquia o República da lo mismo. Lo que importa es España"(61)

En front les ambigüetats de la Lliga Regionalista, el catalanisme de l'Esquerra Republicana presentaria una naturalesa social transformadora de la realitat social, molt més dinàmica i audaç.

És també necessari assenyalar que el consensualisme concordatari d'En Cambó cercava la connexió de les èlits, amb una dinàmica que semblava filosòficament inspirada en la teoria de la "circulació de les èlits" del sociòleg italià Vilfredo Pareto. Les èlits fonamentals per Cambó eren les forces intel·lectuals de Castella i Catalunya. El llibre Per la concòrdia té aquella finalitat claríssima de cercar la connexió per d'alt.

Encara que es presenta buida de contingut concret. És sentzitllament una demanda de comprensió dirigida als intel.lectuals castellans. Cerca crear un ambient, un estat d'opinió.

Ja hem assenyalat més amunt que el llibre, publicat el 1930, fou escrit concretament el 1927, però la censura primorriverista impedí la possibilitat de la seva publicació legal. Per això, el seu més clarificador fragment, el capítol titulat "El silenci de Catalunya", fou distribuït en nombroses còpies clandestines. Oficialment fou publicat tot just coincidint amb la fi de la Dictadura, i aquesta difusió legal fou concebuda per la Lliga Regionalista -a través de "La Veu de Catalunya"- com una àmplia operació de tipus polític. Una editorial del diari ens ajudarà a completar aquesta idea. Una editorial que situà el llibre de Cambó com "el darrer capítol de La Nacionalitat Catalana, de Prat de la Riba". Podem llegir el següent:

"Al capítol II es reivindica, en forma insuperable, la realitat catalana. 'El dia que s'acabarà el règim actual, tant si és dins un any com si és dins un quart de segle -deia l'autor el 1927- l'acció política catalanista, i lesforç dels catalans perquè sigui consagrat el fet diferencial català, serà més extens i més intens que mai, perquè serà expressió d'una consciència molt més forta del fet diferencial català" (62).

Claridivident perspectiva. Només que els fets polítics posteriors conformarien aquella realitat més vinculada a l'Esquerra Republicana que a la Lliga Regionalista, incapaç aquesta de superar els nivells de les ambigüetats i uns escepticismes que no expressen altra cosa que la seva arrel classista. Més realista, més crítica, més radical i sobre tot més audaç, l'Esquerra Republicana prendria a la Lliga Regionalista la direcció de les operacions destinades a establir l'autonomia.

Les esmentades ambigüetats del cambronisme, que en alguns moments constitueixen una autèntica entelequia, són clarament dibuixades en els contradictoris capítols II i III de Per la concòrdia: el primer destinat a perfilar els fonaments del "fet diferencial"; el segon, acatant i assumint una realitat hispànica amb ribets "imperialistes":

"...l'oblit temerari de la qual condemnaria al fracàs tota l'acció política del catalanisme"(63).

En base a aquesta "realitat", insuperable segons Cambó, ell mateix desmarcarà, per una banda, l'"assimilisme" castellanitzant, i per l'altra, el "separatisme" català. Però, al mateix temps descartarà també l'opció federalista. ¿Què queda, doncs, re-
ra tantes exclusions? Una simple sol·licitud de com-
prensió, base del consensualisme -el capítol VI de l'obra esmentada teoritza l'ambigüetat-, del qual

seràn protagonistes hipotètics les minories selectes de Castella i de Catalunya.

La reacció del centralisme tradicional

Part dels exemplars de "La Veu de Catalunya" dels mesos de març, abril i maig són dominats per l'operació concordatària, amb el destí de glossar ampul·losament les propostes de Cambó. Així, per exemple, els nombres del 29 de març de 1930 (64) són pràcticament destinats al tema, reproduint el prefaci del llibre de Cambó i el capítol VI, el clau. I a partir d'ací, el tema serà present d'una o d'altra forma a les pàgines del rotatiu, recollint a grosso modo la gran "acollida" de l'opinió pública espanyola a les propostes de concòrdia.

Només que algunes d'aquestes "acollides" són molt meyns ambigües que el text cambonià. És interessant un article de José Sánchez Rojas reproduït a "La Veu de Catalunya" del 15 d'abril de 1930, dins la secció "Actualitat Política" (65). El treball del periodista, aparegut al diari salmantí "El Adelanto", deia aproximant-se a la tesi de Cambó:

"Con que reconozcan el hecho diferencial de la lengua y con que tengan el espíritu dispuesto los castellanos a admitir que los catalanes tienen derecho a un mínimo de autonomía, puede entablarse

un diàlogo del que pueda surgir la solució del problema de Catalunya"(66).

Meyns interès presenten les reproduccions d'una altra mena dins "La Veu de Catalunya". El mateix dia, per exemple, el canonge Jaume Collell, a la "Gazeta de Vich", es mostra entusiasmàt per les propostes de Cambó, en tant que una editorial del "Diario de Barcelona" es mostra escèptica, ressaltant més els fragments del llibre destinats a analitzar el paper de la institució monàrquica com a factor "aglutinador de España"(67).

Seguint amb aquesta mostra de reaccions fora de Catalunya davant la "concordia", "La Veu de Catalunya" (68) reproduexi alguns articles de diaris de Madrid, entre ells un publicat al diari conservador "La Época", i signat per M. Ivoire, en el qual es diu:

"Desde luego Cambó no es un temperamento rectilíneo, de los que toman un camino y no se apartan de él. En la lucha que hay todavía en España entre políticos del siglo XIX, artífices de la fantasía, y políticos del siglo XX, pragmatistas, oportunistas, Cambó es de éstos. Su camino gana por eso en eficacia lo que pierde en derechura"(69).

I després de situar Cambó al costat de Maura, en

tant que "ingenieros de la gobernación de España", matitza les propostes concordatàries, fixant llurs límits:

"No suscribimos todas las afirmaciones del señor Cambó en su libro. Comete un error cuando afirma que por no estar asociados los catalanes a la dirección política española en el pasado de la Restauración se ha carecido de política económica. Basta repasar la historia de Cánovas ... y aquel discurso suyo en que explicaba por qué y cómo había llegado a ser fundamentalmente proteccionista, para convencerse de la injusticia que comete Cambó ... Piensa en una concordia que solucione el problema catalán reconociendo el hecho diferencial de Cataluña y la establece como pase primero a un iberismo más amplio. Es decir, que habla y pugna por una España grande, con límites inasequibles para la actual generación" (70).

Això ens porta a analitzar un altre aspecte del text de Cambó: els seus somnis imperialistes, que el comentarista conservador valorava com "inasequibles para la actual generación". És necessari, en aquest punt, demanar-se el següent: ¿Creia sincerament Cambó en la possibilitat d'una Catalunya autònoma veritablement dins d'una Espanya en expansió imperialista? ¿No era això una forma d'envoltar el fet diferen-

cial català d'un confusionisme estrany, en barrejar-lo amb projectes quimèrics? ¿Tant havia influït, en la seva estança italiana l'esperit expansionista del feixisme mussolinià, que somniava amb una Espanya esdevinguda novament en "Imperio"? Perquè Cambó proposava, en cert sentit, l'anexió de Portugal, per exemple. Que el fet diferencial era una realitat palpable no té discussió, i els esdeveniments posteriors ho posarien de manifest sota la direcció de Macià. En canvi, l'expansió espanyolista envers un inimaginable "iberisme", donades les circumstàncies històriques, semblen una pura elucubració, Cambó demostrava ací falta de vitalitat i de valor polítics. Qualsevol dinamisme del fet diferencial català envers la identitat nacional de Catalunya s'havia de basar en la pròpia força catalana, en base als propis impulsos del poble català. Esperar que aquesta identitat fos recobrada en mig d'un confusionisme impossible sembla una tàctica realment pobre. I això és el que era, i no cap altra cosa, la quimera camboniana, malgrat que la principal faceta de Cambó com a individu era un pragmatisme fonamental en la seva interpretació de la realitat.

Al voltant d'aquest tema de la "quimera ibèrica", el que fou un dels líders de la dreta extrema, un "agràrista", el notori anticatalanista Antonio Royo Vilanova, va abordar amb crua duresa l'il·lusionisme de Cambó, dins un article publicat a "Informacio-

nes", de Madrid, i reproduït per "La Veu de Catalunya" el 9 de maig del 1930 (71). Diu, entre altres coses:

"...¡Qué lástima que Cambó no haya suprimido las últimas páginas, las que se refieren al ideal ibérico"(72).

La referència del retrògrad i centralista polític madrileny presenta, d'immediat, el punt de vista de la lògica espanyolista en front l'eixamplament patriòtic proposat per Cambó envers Portugal. I diu:

"De modo que para ponernos en condiciones de que Portugal se pudiera unir políticamente con España, debemos deshacer la unidad nacional, constituir una serie de Estados unidos por el vínculo federativo. ¿Y si luego resultase que Portugal, a pesar de todo, no quería entrar en la Federación? Habríamos lanzado a España a una peligrosa aventura por una ilusión bien pronto disipada ... La Federación Ibérica es un absurdo. Yo creo, por el contrario, que la primera condición para poder estrechar nuestras relaciones políticas, sociales y económicas con los portugueses es que renunciemos definitivamente a ese sueño de unión ibérica. No se puede deshacer la Historia, y la separación de Portugal fue definitiva"(73).

Probablement "tan definitiva", pensaria Royo, com

la inclusió de Catalunya dins l'Estat espanyol.

D'aquesta manera, el reaccionari seny castellà posà punt final al fluir quimèric obert per Cambó amb Per la concòrdia. Quimera de menor quantia, en canvi, si se la comparés amb els continguts encara més imperialistes exposats per Prat de la Riba en el seu clàssic La nacionalitat catalana (74), assenyalant un expansionisme que mirés envers, àdhuc, l'est europeu, a partir de la ribera llewantina del Mediterrani.

Cal cloure aquestes notes sobre les propostes concordatàries cambonianes enmarcant-les, una vegada més, dins l'òptica esterilitzador del catalanisme dels regionalistes, almeys després de la fi de la Dictadura. La sinuositat del plantejament i de l'estratègia -de la via camboniana- segons la qual Catalunya hauria d'obtenir la seva identitat nacional, pressuposa la trivialització del fet català i defineix tota una inèrcia política que és consustancial amb el cambonisme.

La seva divisa "trobar una solució espanyola del problema català" (75) seria, enmig de grans dificultats, iniciada el 1931, però no sota la direcció de la Lliga Regionalista ni, naturalment, de Cambó, sinó enlairada amb l'empenta de Macià i la novel·la Esquerra Republicana. Empenta que trobà, a l'Estat espanyol escasses capacitats concordatàries, malgrat el republicanisme i el socialisme.

La fi del consensualisme proposat per Cambó fou ràpid. Altres problemes es sobreposaven al voltant de la Lliga. I aquesta organització hauria de justificar, al llarg de l'any de transició del 1930, una i altra vegada, el seu ambigu paper enfront del cop d'Estat del 1923 i la conseqüent Dictadura.

LA LLIGA REGIONALISTA I LA DICTADURA PRIMORRIVERISTA:
 HISTÒRIA D'UNA DESERCIÓ POLÍTICA
 =====

La relació de la Lliga Regionalista és un tema que fuig del marc cronològic d'aquesta investigació. I no ens hauríem ocupat del tema si no fos perquè va constituir un dels punts de referència al voltant dels quals es va desenvolupar la Lliga Regionalista i els seus homes en el transcurs de l'any 1930, manifestant unes actituds defensives enfront les acusacions de col.laboracionisme del partit durant els inicis de la Dictadura primorriverista. És a dir, que el tema ocupà gran quantitat d'espai a les pàgines de "La Veu de Catalunya", doncs la Lliga Regionalista tingué de desenrotllar les seves millors arts polítiques per a defensar-se d'una actuació que, com a mínim, pot qualificar-se, una vegada més, d'ambigua. És per això que la relació Lliga Regionalista-Dictadura fou un tema d'actualitat durant a l'any 1930, la qual cosa ens obliga a reflexionar-hi amb la perspectiva que ens dona el temps transcorregut.

Aquesta incursió es ressentirà probablement de la manca d'estudis seriosos de referència, centrats monogràficament sobre el tema que engloba el títol del present capítol. Però, això ens ha incitat més per a intentar l'aproximació. Hem cregut que no es podia deixar de banda.

LA NATURALESA DEL COP D'ESTAT PRIMORRIVERISTA I EL COL.LABORACIONISME DEL CONSERVADORISME CATALÀ

En general, i a través de molts i diversos autors, pot assenyalar-se que existeix una visió àmpliament compartida al voltant de les causes del Cop d'Estat donat pel general Primo de Rivera el 13 de setembre del 1923 contra els poders legislatiu i executiu, car no contra la forma d'Estat, és a dir, la Monarquia. Aquella coincidència assenyala la naturalesa contrarrevolucionària i antiobrera del pronunciament militar de qui era en aquell moment capità general de Catalunya, on, per altra banda, es fundà "Estat Català", organització que prometia irrompre amb força en el panorama del catalanisme radical i que intentaria d'enllaçar-se amb moviments similars produïts a Galícia i a Euskadi.

Però, el fet social, l'amenaça obrera fou un tema capital. I per això, la iniciativa totalitària del general Primo de Rivera trobà fàcil i ràpid ressò entre la burgesia catalana. Suprimir les minvades llibertats polítiques existents no fou pas cap trauma per a la burgesia catalana, puix la llibertat econòmica de fer grans negocis restava, naturalment, existint, en tant que el "Nuevo Estado" tenia com a objectiu primordial desfer les organitzacions obreres, especialment la de tipus anarcosindicalista.

I entre el conjunt social que celebrà el Cop d'Estat, es trobà també tot aliò que la Lliga Regiona-

lista representava, i la Lliga mateixa, amb els seus quadres polítics i intel·lectuals.

El general Emilio Mola, a les seves "memòries" analitza aquells fets d'aquesta manera:

"El problema catalán durante la Dictadura subsistió y se agrió más; contribuyó a ello, además de las medidas prohibitivas que se adoptaron en todo cuanto representase públicamente ostentación de los acontecimientos regionalistas, el engaño: Primo de Rivera solicitó el apoyo del capital catalán para el golpe de Estado a cambio de determinadas concesiones que luego no haría" (76).

I aquesta burgesia que es veuria defraudada no era una altra que la representada per la Lliga Regionalista. El dictador es va comprometre a decapitar el moviment obrer i, segons sembla, a permetre alguna forma de supervivència de l'institucionalisme administratiu de segona fila existent a Catalunya i vehiculat per la Mancomunitat. El mateix Mola opina sobre l'enganyifa:

"... que luego no otorgó, tal vez por no considerarse obligado a ello desde el momento que no hizo uso de los recursos económicos que le fueron ofrecidos, o bien porque cambió de opinión sobre las ventajas del regionalismo, que en un principio lo juzgó base fundamental de la nueva estructura que convenía a la nación española. (Esta

conducta indignó a unos y exacerbó a otros ... el resultado fue que la Lliga, partido moderado, de co-laboración con el régimen, dirigido por personas patriotas y de buen sentido, quedó destrozada, desplazándose muchos elementos de ella a agrupaciones 'izquierdistas', y otros, por haberse afiliado a las huestes 'primorriveristas' no quisieron ingresar de nuevo" (77).

Assenyala Mola que la supressió per decret del "fet diferencial català" indignó a uns i exacerbó als altres. Entre els "indignats", però no "exacerbats" -car pràcticament van cessar llurs activitats polítiques- trobaríam el nucli essencial de la Lliga Regionalista, inactiu, com ja veurem més endavant.

¿Quines varen ésser les causes per les quals, en Primo de de Rivera, decidí a posteriori no recolzar-se sobre la burgesia catalana regionalista, després d'haver-se compromès a un tipus de reformes polítiques que mantingueren a la legalitat alguna forma d' "autogovern" administratiu i cultural català?

Probablement, en arribar a Madrid i en entrar en contacte amb les poderoses forces centralistes decidí que aquestes eren molt més importants per a sostenir-se al poder que les perifèriques. I per una altra banda el rei li donà el seu recolzament en aquest sentit. També és possible però, que Primo de Rivera, que restà a Catalunya un temps com a capità general,

captés la manca de capacitat d'acció del regionalisme catalanista més clàssic i àdhuc més robust, és a dir, el de la Lliga Regionalista, concloent que encara que es produís una ruptura política, això no li comportaria greus problemes. El catalanisme radical, l'altre, estava encara fent-se, i per ésser en un moment de creixement l'acció repressiva seria suficient per a mantenir-lo ofegat. Creia, com va succeir, que els homes de la Lliga s'adaptarien finalment a la nova situació. El seu temor enfront el moviment obrer els motivaria suficientment.

En Mola diu al respecte que:

"El general Primo de Rivera repitió hasta la saciedad durante su mandato que el problema catalán no existía. Ignoro si esas manifestaciones eran sinceras o constituían una postura política para no darse enterado de la realidad; en el primer caso, demostraba desconocer en absoluto lo que era Cataluña; en el segundo, el sistema hubiera podido acarrearle serios disgustos, pues, aunque ya sabemos que ni la burguesía, ni la intelectualidad, ni aun siquiera el clero son capaces de alzarse en armas en aquella región para defender su autonomía o independencia ..."(78).

Tot indueix a pensar que el dictador confià plenament en la seva capacitat per a manipular i per a reprimir el catalanisme, i els seus projectes hagué^{en}

d'ocupar un lloc important el seu coneixement psicològic de la capacitat i de l'empenta de la Lliga Regionalista en aquells moments. Del verbalisme, la Lliga Regionalista passaria a la inacció. Pels altres, és a dir, pels grups catalanistes rebels, seria suficient la repressió policial.

Claudi Ametlla (79) matitza la bona acollida inicial que tingué l'adveniment dictatorial a Catalunya, i implica directament a la Lliga Regionalista, assenyalant la seva connivència:

"Si en alguna regió espanyola el règim nou podia ésser rebut amb una expectació més o meyns simpàtica, a Catalunya, en canvi, fou acollit generalment, sobre tot després de conèixer els seus primers actes, amb hostilitat. Hom pugué notar, però, una certa reserva en algú sector regionalista. Es deia si entre el dictador i la Lliga hi havia acord. Els interessats ho desmentiren, i amb molta més energia així que s'anava veient la política del Directori" (80).

I Ametlla remata, aquesta, la seva versió, amb les paraules següents:

"No crec, però, que, d'una manera oficial entre el capità general de Catalunya i els directors d'aquell partit, els directors veritables, hi hagués hagut contactes i, per tant, entesa. Ara que entre algun sector regionalista i el capità general havien

existit relacions de les quals podian haver nascut assentiments i fins encoratjaments, era clar com l'aigua" (81).

Ara bé, a part d'aquesta referència final a enteses i simpaties implícites, Ametlla situa clarament la realitat dictatorial lligada al procés social:

"... un sector del país, amb totes les dretes, esperaven que un acte de força del capità general acabaria amb el lamentable estat de coses" (82).

Entenent com a "lamentable estat de coses" el procés d'enfrontament obert entre la patronal i el moviment obrer, dualitat davant la qual la Lliga Regionalista no tenia cap dubte en escollir les seves preferències. Des d'una perspectiva posterior, distanciada, Ametlla valora així el paper de la Lliga:

"Al cap de tants anys, em sembla que aquest problema de l'entesa o no entesa de la Lliga i el dictador es pot resoldre així: Primo de Rivera partí cap a Madrid fortament influït pels catalans partidaris d'una certa autonomia. En el moment d'arrancar el tren que se l'emportava, un bon nombre d'aquests catalans -crec recordar que el mateix Puig i Cadafalch i molts d'aquelles que en deien 'fuerzas vivas'- l'aclamaren i l'animaren" (83).

El canvi d'actitud, doncs, s'hauria de produir

a Madrid -com ja hem apuntat abans-, en contactar el dictador amb les forces "vivas" centralistes:

"En arribar a Madrid i rebre el poder, trobà -segueix Ametlla- que tots els qui havien d'ésser els seus col.laboradors eran contraris totals a aquella orientació" (84).

I, davant d'aquelles forces "vivas" antiautonomistes fins i tot contra una institució tan escassament, o nul.lament, beligerant, com era la Mancomunitat, Ametlla situa el mateix Alfonso XIII:

"Potser, primer que amb ningú, topà amb el que li donava el poder" (85).

Josep Pla, escrivint ja sota el franquisme, perfectament adaptat a la nova situació, a la seva Història de la Segunda República Española, passa pràcticament per damunt del tema de la relació entre la Lliga Regionalista i la Dictadura, però les breus referències no deixen de tenir interès. Diu Pla:

"Fue la necesidad urgente de salvar de la anarquía a Barcelona y en general a Cataluña, martirizada por los crímenes del anarcosindicalismo y por la ausencia de toda autoridad en el periodo de la pos-guerra inmediata" (86).

Fins ací la causa bàsica de la producció de la Dictadura. I a continuació un tímit esboç de la seva relació amb el catalanisme, paraula que ni tan sols arriba a utilitzar:

"Poco después del triunfo -es refe-
reix Pla a la Dictadura, clar-,
sin duda obedeciendo a presiones
de algunos colaboradores íntimos,
se produjo una volta face comple-
ta, instaurándose en Cataluña una
política de bandería que produjo re-
sultados extraordinariamente fu-
nestos. La opinión, fría e indi-
ferente al principio, tomó una
actitud francamente hostil al i-
niciarse el periodo agónico de la
actividad dictatorial" (87).

Subtil crítica de l'acció dictatorial, que
provocaria, segons Pla, el desplaçament posterior
del centre de gravetat de la lluita catalanista fo-
ra dels estrets marges de la Lliga Regionalista:

"Las reacciones de este estado ge-
neral de morbosidad produjeron un
hecho de gran trascendencia ulte-
rior: produjeron el desplazamiento
de una vastísima zona de la opinión
pública, que hasta entonces había
mantenido una tónica serena y un
espíritu de moderación hacia las
formas de oposición más demagógi-
cas y peligrosas. Este desplaza-
miento creó uno de los grandes
mitos de la perturbación posterior,
mito que se encarnó en la figura
de Francisco Macià" (88).

La idea que va prenent cos és que l'hegemònia
de la Lliga Regionalista en el camp del catalanisme,
ja molt ressentida des del 1917-1919, va crebar en el

curs del desenvolupament de la Dictadura. La inacció política dels seus intel·lectuals i polítics no es pot, per altra banda, marginar d'aquell declivi final. Encara que aquest no sigui l'únic factor. Aquesta inactivitat, per exemple, és per Jutglar una senzilla renúncia, doncs en darrera instància la Lliga Regionalista era un partit burgès que, com assenyalava el mateix Cambó al parlar del feixisme, estava disposada a pagar perquè li traquessin les castanyes del foc, com es diu popularment. En Jutglar opina:

«... l'actitud de Cambó davant el Directori Militar podria ésser símbol de la renúncia dels burgesos catalans no solament a culminar els objectius de la seva promoció col·lectiva, sinó també a afrontar plenament les responsabilitats derivades de la seva acció social de classe. De manera concreta, els grans burgesos catalans, en no saber trobar al seu adequat i propi instrument polític van posposar, una vegada més, la seva vocació a organitzar el poder polític, en benefici d'un sistema de govern que els garantís la possessió de la situació i avantatges adquirits. Una vegada més sacrificaven uns 'projectes' a la seguretat de seguir gaudint d'un ordre, una tranquil·litat i una

pau, propícia als bons negocis"(89).

Els intel·lectuals orgànica de la burgesia regionalista es sumaren a aquestes actituds -més endavant profunditzarem sobre el tema-, abandonant en general tota acció política. Dedicant-se uns als negocis. D'altres a la cultura. D'altres més a viatjar. "Entre tant, el "mito Macià" assenyalat per Pla com altre visió del catalanisme, més de xoc, s'incubà a les entranyes de la Dictadura.

En Molas aborda la qüestió de manera perspicaç.

I diu:

"Devant la por de la revolució obrera, els elements dominants decideixen recórrer a la força, d'una banda, per mantenir llur ordre públic, d'altra banda, per escombrar l'antic edifici polític i realitzar llur programa de reforma. En la pràctica, significava l'enfonsament de la via tradicional de la Lliga, del reformisme parlamentari, era el fracàs de la seva estratègia. S'havia recorregut altra vegada a un Polavieja, però aquesta vegada el Polavieja no fou assimilat, sinó que va fer seu el poder"(90).

I "fer seu el poder" per part del dictador significava no només la repressió de les organitzacions obreres i catalanistes radicals -petitburgeses-, sinó també, per la lògica de les dictadures en assolir

tot el control polític, la supressió de les organitzacions polítiques de la burgesia, i en aquest cas, entre elles, la Lliga Regionalista. I més tard la pròpia Mancomunitat de Catalunya. Però, en el fons, aquella alta burgesia ja estava disposada a acceptar la nova situació. Pot ésser veritat que Primo de Rivera omplís amb xifres inesperades -pels homes del catalanisme burgès- el xec que ells mateixos li donaren en blanc. Més eren ells els que li posaren la ploma a les mans. I en darrera instància podien continuar amb llurs negocis.

A LA DEFENSIVA DESPRES DE LA FI DE LA DICTADURA

Els fets són prou explícits, i assenyalan que en esfondrar-se la Dictadura, els principals quadres polítics de la Lliga Regionalista hagueren de justificar-se amplíssimament davant les crítiques, explicant una i altra vegada la seva desvinculació amb el primorriverisme, però sense poder evitar que la seva imatge quedés profundament deteriorada, puix, com assenyala Francisco Villanueva:

"El 'leader' regionalista -es refereix a Cambó- fue uno de los que insinuaron la conveniencia de una colaboración en la Asamblea Constituyente para facilitar a la Dictadura la salida que busca y no encuentra"(91).

Descompostos llurs aparells polítics per la i-

nactivitat dels anys dictatorials, els regionalistes catalans hagueren, doncs, d'afrontar la necessitat d'explicar conductes polítiques, al mateix temps que eren, per la seva pròpia dinàmica, obligats a moure's sempre en un terreny força conservador, procurant que la fi de la Dictadura fos gradual, matitzant inicialment l'exigència de responsabilitats demanades pels polítics progressistes, i esforçant-se per desvincular radicalment Dictadura de Monarquia, la qual cosa era una entelequia.

Fos com fos, el fet és que el paper polític de la Lliga Regionalista en el moment de produir-se el que En Pla va denominar genèricament el "Cop d'Estat" -primórriverista- quedà certament enfosquit, però sempre que s'ha intentat fer claredat s'han trobat vinculacions regionalistes. És per això que en produir-se la fi de la Dictadura, els homes de la Lliga Regionalista varen multiplicar-se donant explicacions, ja fos a través d'intervencions personals, mitjançant articles, conferències, etc., o bé utilitzant l'anonimat de les editorials de "La Veu de Catalunya".

El mateix Cambó, en una entrevista apareguda a "La Veu de Catalunya" (92), mostrava encara la típica ambigüetat enfront del fet dictatorial i la seva revisió, i això dues setmanes després de la dimissió i fugida de Primo de Rivera:

"Creu vostè que aquest Govern -preguntà el periodista- sense el Parlament, podria fer una revisió total de l'obra de la Dictadura?"

"-Ja l'està fent -contestà el senyor Cambó-. Cal tenir en compte la feina que ha fet d'ençà els pocs dies que porta en el poder. La labor que ha de realitzar és extraordinària. Si tot el que ha fet la Dictadura hagués estat com en els seus dos primers anys, ara la feina seria més plena. En aquell temps els espanyols gairebé arribàrem a ésser feliços, puix en aquella època la Dictadura poca cosa va fer"(93).

S'hauria de considerar a quins espanyols es refereix Cambó quan parla de "felicitat". Per altra banda, la espontaneïtat d'aquesta declaració té el valor d'una anàlisi sobre el moment polític mateix, i encara el cap de la Lliga Regionalista no tingué damunt la quantitat de crítiques que al cap de poc temps li farien a ell i al seu partit altres persones i altres partits polítics. En aquells "dos anys de felicitat", entre altres coses, la Dictadura destruí violentament les organitzacions obreres anarcosindicalistes i, cal recordar-ho amb especial èmfasi, dissolgué la Mancomunitat de Catalunya (març de 1925).

Intel·ligentment, en previsió de la possibilitat de rebre crítiques, tot just caigué el dictador,

"La Veu de Catalunya" inicià una ràpida operació justificadora i, al llarg dels mesos de febrer i març, publicà una col·lecció d'articles firmats per Puig i Cadafalch, el darrer president de la Mancomunitat de Catalunya propiament dita. Articles en els quals, l'autor, revelà la correspondència mantinguda per ell amb el dictador al voltant del catalanisme els primers temps -setmanes- del Directori. Aquesta operació tingué, per part de la Lliga Regionalista, una funció exclusivament explicativa, justificadora d'unes actuacions sense transparència. És per això que nosaltres hem decidit aprofundir en el tema, perquè creiem que té força interès històric.

Anàlisi d'unes justificacions tardanes: Puig i Cadafalch i el dictador

En el manifest dictatorial elaborat per Primo de Rivera i reproduït el 14 de setembre del 1923 pel diari "ABC", es recollia ja una al·lusió al separatisme, la "descarada propaganda separatista" (94).

Naturalment, els regionalistes no eren separatistes, per la qual cosa no esperaven una especial radicalització contra llurs interessos. El primer article de la sèrie (95), que té com a signant a Puig i Cadafalch, s'inicia amb una justificació de la Dictadura:

"L'estat d'espirit de Barcelona era la conseqüència natural de l'estat d'anarquia: anarquia de baix i anarquia de dalt, dentse les mans" (96).

Davant d'aquestes "anarquies", és à dir,

"en mig (d'elles), el capità general de Catalunya semblava encarnar l'autoritat en actitud serena, encara que passiva. El general, per altra part, no planyia les ocasions d'afalagar el que més estimem; mostran la seva simpatia a la llengua catalana, pronunciat-hi paraules en els seus discurs als sometents" (97).

I, en efecte, va arribar a manifestar que

"... Cataluña no tendrá que sentir nada de nuestro advenimiento al poder" (98).

Matitzant, però, immediatament que

"Ahora: el morboso sentimiento catalán de hostilidad a España que tan abandonado y criminalmente han venido dejando desarrollar en la escuela y en el púlpito y en la cátedra los abominables políticos del antiguo régimen, este sentimiento procuraremos desterrarlo por el mismo medio que se ha creado, es decir, por la predicación, y cuando sus manifestaciones sean mal intencionadas o rebeldes, entonces las ahogaremos también por la fuerza" (99).

Un anàlisi aprofundida d'aquesta primera mostra dels textos de referència donen peu a establir la següent síntesi:

- a) L'agitació social creada pel moviment obrer ("l'anarquia de baix") justificava, per a la Lliga Regionalista el fet dictatorial.
- b) La corrupció política institucional del règim creat amb la dita Restauració ("l'anarquia de dalt") també justificava la Dictadura, encara que la més suprema, i probablement, més corrupta de les institucions, és a dir, la Monarquia, és deixada naturalment de banda. I també la Lliga estava d'acord amb això.
- c) El flamant dictador anunciava en una primerenca allocució mesures repressives contra els canals d'impuls de la identitat catalana: l'escola, el mateix púlpit i la càtedra, sense, sembla, que la Lliga Regionalista es donés per al·ludida, i afirmant, ara, el febrer del 1930, que aquelles paraules del dictador foren un sarcasme, quan ell va ésser bastant conseqüent. La sorpresa dels homes de la Lliga Regionalista no està, puix, justificada.

En el segon article (100), l'antic president de la Mancomunitat de Catalunya explica i reproduïx la nota d'adhesió d'aquesta institució controlada per la Lliga Regionalista a l'acció del Cop d'Estat, i en la qual es donen -cosa típica de la Lliga Regionalista aquell pedagogisme dirigista- pautes de govern a Primo de Rivera:

"La región -diu En Puig i Cadafalch a la nota que va enviar al dictador- fuerte se armonizaría con el Estado fuerte, teniendo aquella por ancho límite de su de-

sarrollo la existencia colectiva de España, que para ser grande conservando su unidad estatal, ha de ser varia y formada por regiones libres ..."(101).

Segons ens explica el mateix Puig i Cadafalch, aquesta oferta de la Lliga Regionalista -consell, millor- va agradar tant al dictador que, sense avergonyir-se, afirmà que "este es el programa que voy a presentar al rey", amb la qual posava de manifest o que era un mentider o que el rei va rebutjar el programa, amb la qual cosa quedaria demostrada -com ja hem assenyalat més amunt- la tesi de Niceto Alcalá Zamora, segons la qual el dictador fou un peó del rei. Per altra banda, no encaixa això amb el fet que, malgrat al seu entusiasme pel programa "català", es mostrés agressiu contra "la escuela, el púlpito i la cátedra" catans. Tot això demostra que els homes de la Lliga Regionalista es consideraven al marge de les amenaces de Primo de Rivera contra el catalanisme.

I aquestes amenaces es varen fer realitat ja el 18 de setembre del 1923, quan, com exposa Puig i Cadafalch a l'article tercer (102), la Dictadura posà en marxa la màquina repressiva contra el "separatisme", el "que más demanda urgente y severo remedio de todos los males patrios". En el decret anticatlà del programa governamental de la Dictadura pot llegir-se:

"Serán juzgando por los Tribunales militares a partir de la fecha de este decreto los delitos contra la seguridad y unidad de la patria, cuando tienda a disgregarla, restarle fortaleza y rebajar su concepto, ya sea por la palabra, por escrito, por la imprenta u otro medio mecánico o gráfico de publicidad o difusión o por cualquier otra clase de actos o manifestaciones. No se podrá izar ni ostentar otra bandera que la nacional en buques, edificios (sean del Estado, de la Provincia o Municipio) ni en lugar alguno, sin más excepción que las Embajadas, Consulados, hospitales o escuelas u otros centros pertenecientes a naciones extranjeras" (103).

I més endavant especificava el decret que no toleraria cap altra llengua que la "espanyola" en documents i relacions oficials. De fet, el dictador era coherent amb aquelles amenaces de primera hora contra la identitat catalana, cosa que la Lliga Regionalista no va veure -o no va voler veure-ho al seu moment-, probablement degut a la peculiaritat del seu concepte de "identitat catalana".

Davant la brutalitat del decret anticatalà, el president de la Mancomunitat de Catalunya mostrà la seva preocupació embolicant el "poble català" com a còmplice del Cop d'Estat, quan els esquiroles eren estrictament els regionalistes de la Lliga. És sorprenent:

"El pueblo catalán ha demostrado en diversas formas su simpatía por el movimiento; quizás el único que la ha demostrado" (104).

Prosseguint de forma escassament convincent:

"Y la paga que recibe inmediatamente es la prohibición de que su bandera sea nunca más exhibida ... se prohíbe -también- que nuestra lengua sea honrada por la autoridad" (105)

Finalitzant Puig i Cadafalch demanant una "Ley Regional". La resposta de Primo de Rivera als greuges del president de la Mancomunitat és una justificació basada en què era "la etapa de instauració del sistema", car, per exemple,

"El mismo discurso pronunciado por Mussolini en Turín; en el aniversario de su advenimiento al Gobierno, ha dejado demostrado que un año no ha sido suficiente para el restablecimiento de la vida normal y del completo uso de las libertades en su país" (106).

Naturalment en Mussolini no va tornar mai les llibertats que arravabà al poble italià. Però cal imaginar-se que el dictador espanyol cercava guanyar temps.

El quart article de la sèrie publicada per "La Veu de Catalunya" (107) era essencialment la transcripció de documents: un escrit de Puig i Cadafalch tramès conjuntament al rei i al dictador, sota l'e-

pígraf de la Mancomunitat de Catalunya, i un altre que era la resposta de Primo de Rivera. El rei no és va dignar respondre.

Es posa de manifest en l'escrit que els homes de la Lliga Regionalista cervaven una legitimitat de la llengua catalana i de la bandera de Catalunya, però deformant vilment les realitats, és a dir, inspirant-se en legitimitats estranyes al poble català, com la d'un ultramontà i centralista com Marcellino Menéndez y Pelayo, puix segos recull Puig i Cadafalch, el polígraf deia que "las lenguas son signo y prenda de una raza", i assenyalant, per altra banda -també el president de la Mancomunitat-, que els colors de la bandera catalana eren consustancials amb els de la reialesa espanyola. Aquests servilismes eren típics de la Lliga Regionalista. En Puig i Cadafalch amagava que fou un Borbón qui reprimí violentament el poble català. Veiem, però, el fragment:

"La Bandera de las cuatro barras representa para el pueblo catalán el recuerdo histórico de sus empresas de guerra y paz: llegó a Barbaría con Pedro el Grande, a Túnez y el Asia Menor, hasta el confín de Sicilia con Alfonso el Magnánimo; ondeó en empresas comunes hispánicas: en las Navas de Tolosa, en Almería y en Murcia. Fue esa bandera la que enarboló Carlos V contra los tur-

cos en Viena y la que desplegó sobre la victoria de Lepanto"(108).

Aquesta vergonyosa literatura, que segurament provocà la rialla dels de Madrid, culminava amb una claríssima mostra de vessallatge:

"Los decretos que desprecian y ondean estas dos representaciones espirituales de Catalunya habrían de dejar una levadura de odio en el corazón de los catalanes. No queráis, Señor, tener en Vuestro Reino gente que se crea inferior o dominada, ni queráis fundar la obra de regenerar el país sobre la humillación, llamada, pero viva, de una parte de sus gentes"(109).

La carta de Puig i Cadafalch va rebre, doncs, únicament la resposta del dictador, malgrat haver estat també -com hem dit- tramesa al rei. I el dictador justificava els fets amb els tòpics centralistes de sempre:

"Que por error, pasión o perversidad, son muchas las ocasiones y largo el tiempo en que se ha hecho a la patria española objeto de tibiezas o malquerencias que han ido separando el alma catalana de este culto indispensable para la grandeza y estimación del País. Bien sé que no es posible, ni ello es pretensión nuestra, arrancar el habla propia de Cataluña, pero también sé que no

es conveniente ni justo el perseguir o posponer el habla más generalizada en tierra española, que todos quisiéramos ver conocida y cultivada como lazo, el más fuerte de la unión de todas las regiones" (110)

Respecte el problema de la bandera, el dictador justificava la prohibició de la de Catalunya en aquests termes:

"En cuanto a la bandera, si se tremolara siempre fraternalmente unida a la española, no hubiera herido ningún sentimiento, pero como V.E. sabe perfectamente que en la mayoría de los casos se ostenta como en pugna con ésta y en ocasiones para deducir del hecho vejaciones al sentimiento patriótico, ha habido que proscribir el uso que de ella se hacía, más que por el hecho en sí mismo, por la intención que lo guiaba" (111).

Es tracta, de fet, d'expressions i de llocs que tant abans com després de la Dictadura -millor dit, després de la fi de la República, a 1939-, han estat comuns a l'Estat espanyol, sota el franquisme. Finalment, de la resposta del dictador a la Mancomunitat de Catalunya es desprèn un projecte trivialitzador del dit "fet diferencial català", al qual Primo de Rivera posa al mateix sac que les altres "peculiaridades regionales"; projecte que, per altra banda, tam-

poc es portà a efecte. Diu així el dictador:

"No es de hoy -desgraciadamente tiene largo abolengo- la propaganda nefasta que nos ha conducido a la actual situación y que ha tornado en grave problema el que podría haber tenido en pocos momentos solución fácil y aparejada al de las demás regiones españolas; pero, como no podemos mostrarnos ciegos ante la realidad, hemos de retrasar soluciones de esta índole, acomodándolas al tiempo preciso para que ciertos sentimientos, que de vivir acaso las hicieran fracasar, hayan entrado ya en un proceso de calma y adormecimiento ... "(112).

La solució no seria, finalment, una altra que la supressió d'una institució tan modesta i poc molesta com la Mancomunitat de Catalunya, fraccionada després en "Diputaciones provinciales", procés que fou portat a terme davant la total passivitat de la Lliga Regionalista.

L'article cinquè (113) de la col·lecció que ens ocupa, signat -com els altres-, per Puig i Cadafalch, assenyala alguns detalls que dibuixen la poc gloriosa ruptura entre la Lliga Regionalista i el poder central, narrant l'autor unes històries -recordem que els escrits són de febrer-març de 1930, apunten-se ja la crisi de la Monarquia- a les quals, en darrera instància, destaca l'esforç per a separar

el dictador del rei. Referint-se a aquest, Puig i Cadafalch diu, recordant el pas per Barcelona d'Alfonso XIII, en tornar d'una visita a la Itàlia de Mussolini:

"Arribada -la del rei- en paraules corteses. En l'esmorzar S.M. m'adreça paraules afectuoses en un brindis breu d'aire familiar: 'Puig, a las cuatro provincias catalanas. Visca Catalunya' " (114).

El rei descartava ja la Mancomunitat, al brindar per les "cuatro provincias catalanas". Creiem que va ésser un moment extraordinàriament significatiu com pauta d'un esdevenidor molt immediat.

Poc després, amb hores de diferència, i com si Alfonso XIII i Primo de Rivera s'haguessin distribuït els papers del "bo" i del "dolent" a la comèdia, el dictador es mostraria absolutament agressiu respecte al tema del catalanisme -el catalanisme de la Lliga Regionalista, inclòs-, amb una actitud que Puig i Cadafalch captà d'aquesta manera:

"El moviment catalanista es un fantasma sense realitat en l'esperit del poble; una farsa representada per quatre o cinc autors ... L'ús públic de la llengua catalana ha d'acabar-se, reduïda a l'ús particular. És precís la implantació de la llengua

castellana, parlada per tants milions ..."(115).

Això és el que En Primo de Rivera opinava als quatre mesos del Cop d'Estat respecte Catalunya. En conseqüència, Puig i Cadafalch ens dirà que aquella definició va tenir lloc l'11 de desembre del 1923 i que:

"... el dia 24 deixava ja el meu càrrec en mans del Vice-President de la Mancomunitat senyor Estapé ..."(116).

Molt significatives són les paraules de Puig i Cadafalch referint-se a la seva dimissió, puix clarifiquen un tipus de postura envers la inacció que serà compartida per la immensa majoria dels polítics de la Lliga Regionalista, com més endavant estudiarem:

"Jo vaig dir llavors que la meua relació amb la reialesa era la que marca la Llei, però que no era un criat del Palau sinó un ciutadà. He de confessar el meu error: no era un ciutadà, sinó un súbdit. Per a deixar d'ésser temporalment un súbdit empenia el camí de l'estudi"(117).

Aquesta postura vol ésser gran i es petita. El camí de l'estudi no és realment el camí de la lluita clandestina per uns ideals, en el cas de Puig i Cadafalch. I encara que ell era meyns un polític que un

intel.lectual, el cert és que ell era el President de la Mancomunitat de Catalunya. I el que era també cert és que desertava. I això farien exactament els principals dirigents de la Lliga Regionalista, exceptuant-ne algun cas aïllat.

El sisè i darrer article de la sèrie (118) conté novament un autèntic acte de fe en l'origen de la Dictadura. Acte de fe que combina amb el seu desencantament posterior:

"Els meus companys de Consell saben fins on arribava la meva fe en els propòsits del dictador. Com tants a Catalunya, com tants a Espanya, que havien obert un crèdit otorgat amb més o meyns reserves ..." (119).

Finalitzant amb una darrera crítica respecte a aquells altres catalans que varen col.laborar obertament amb la Dictadura, gent encara situada a la dreta de la Lliga Regionalista:

"Després ... vingué la persecució dels antics ajuntaments; la presó dels ciutadans, l'espionatge, els registres, i, finalment, la substitució dels diputats de la Mancomunitat, elegits pel poble, per d'altres elegits pel Govern, els quals presidiren les figures tristes d'Alfons Sala i de Gaietà Marfà ... Ells es dedicaren a la campanya de difamació de la nostra obra ..." (120).

La lectura analítica de tot aquest material in-
dueix algunes conclusions que poden ajudar a confiqu-

rar la resposta a l'interrogant del per què la Lliga Regionalista, en caure el dictador i el seu sistema, es trobà en una situació tan feble. És evident que l'aparell polític de la Lliga Regionalista col·laborà implícitament amb l'adveniment de la Dictadura, car aquesta, i això és necessari recordar-ho una vegada més, tenia com a objectiu destruir el moviment obrer a Catalunya, especialment radicalitzat a Barcelona. En Pla ho assenyala mestrirolament -per clarificador- en un article publicat a "La Veu de Catalunya" del 13 de maig de 1930, (121) i a través del qual respon a diferents opinions de Santiago Alba, antic president del Govern -quan Primo de Rivera donà el Cop d'Estat, fetes el mateix mes de maig, i a les quals afirmava la relació de certes forces polítiques de Catalunya que col·laboraren amb el dictador per preparar el putsch, en clara referència als regionalistes. L'article de Pla, titulat El liberalisme fictici i el liberalisme real, diu, per exemple(122):

"(Alba) insinúa uns contactes entre el futur dictador i diversos elements econòmics catalans en vistes a l'eixemplement de la panacea proteccionista. Parla, discretament, d'altres contactes entre Primo de Rivera i alguns elements polítics catalans. Però no parla d'una cosa: no parla dels atemptats, ni en termes generals de la qüestió social ... Sense fer una referència a l'estat de canibalisme en què visquió Barcelona des de

l'armistici fins al Cop d'Estat"
(123).

I més endavant, concretant les causes de la Dictadura en el terreny social, afegeix Pla:

"Martínez Anido ha parlat de 800 atemptats ... Sigui com sigui, el nombre de fets de violència que es produïren pels nostres carrers i places de 1918 fins a 1923, fou considerable ... El fet, però, que hi ha una mena de prurit, aquests dies en què es parla tant de la gestació del Cop d'Estat, de voler oblidar la situació impossible, el veritable martiri que sofrí Barcelona i sofriren en la dignitat tots els catalans durant l'època"(124).

Això, naturalment, és anar a l'arrel del problema -des de la dreta-. I, segons, l'autor, el Cop d'Estat fou ben rebut per tothom, malgrat que només treia les castanyes del foc a la burgesia.

Segueix Pla:

"Durant tot aquest període -es refereix a l'època d'agitació social- no demostrarem pas ésser, els catalans, res de l'altre món, xovinismes a part ... La il·lusió d'un canvi total, la il·lusió de la Dictadura, de l'escombrada general, es congruïa a Catalunya a través d'un procés que interessà totes les branques

de la societat"(125).

La tesi que la Dictadura va ésser socialment benèfica, la repeteix Pla sempre que pot. Com en aquest altre editorial titulat L'endemà del Cop d'Estat, publicada a "La Veu de Catalunya" l' 11 de juny de 1930 (126):

"... hi ha el que hom oblida, i és l'estat en què visqué aquest país des de 1919 fins el 23. Avui ningú no s'en recorda. Dels 800 fets de violència que foren comesos en temps dels últims ministres de l'anomenat antic règim a Catalunya, avui ningú no s'en recorda. Del desastre d'Anual, quasi ningú no en sap res. De la concepció electoral, durant aquell temps, del desprestigi a què arribaren les institucions representatives, ¿qui en té esment, avui dia ? ... Quan aquest -es refereix al Cop d'Estat- es produí, tot Catalunya el saludà efusivament"(127).

Tota persona sensible que s'hagi interessat per la problemàtica de la Restauració -tan escasament estudiada- sap que aquella etapa de la història del país que es va obrir amb un altre Cop d'Estat -el del general Pavía-, que donà entrada a la direcció de l'Estat altra vegada als nefastos Borbons, fou una enorme etapa de defraudacions polítiques de tots tipus, d'una influència perniciosa a la vida de la

nació. Però En Pla només es fixa en la qüestió social, que identifica de fet amb coses de la delinqüència, i com a molt parla de certa concepció electoral i del desastre d'Anual. Assenyalant l'efecte benèfic de la Dictadura, que posava fi a tots aquells problemes. La Restauració naturalment fou organitzada per les classes privilegiades del país sense comptar amb el poble i utilitzant com a instrument d'imposició l'Exèrcit. La Restauració fou un brutal magatzem de tensions, i aquelles classes privilegiades, en veure que al cap de sixty anys es podria el seu muntatge, utilitzà de nou l'Exèrcit per, a través d'un altre Cop d'Estat -naturalment, sense comptar amb el poble- per a implantar la Dictadura. ¿Per què -es podia haver preguntat Pla- no és va procurar sortir de la putrefacta etapa "restauradora" cercant un marc democràtic formal clàssic? Les classes privilegiades del país no tingueren la més mínima voluntat democràtica, i per això el poder va ésser lliurat a Primo de Rivera, per indicació i iniciativa d'Alfonso XIII, i sense trobar cap resistència per part de la casta política que havia dirigit la farsa dels sixty anys "restauradors", puix davant havia l'amenaça del moviment obrer ...

Recordem, per altra banda, que En Pla és un intel.lectual orgànic de la burgesia catalana identificat amb la Lliga Regionalista, encara que a voltes esmogui en un terreny ambigu, com en el següent pa-

ràgraf, en que ell mateix es situa entre els pocs que protestaren contra el Cop d'Estat. Creiem que aquest fragment és suggeridor en moltes direccions -correspon al mateix article esmentat a la nota anterior-. Afirma Pla:

"El senyor Puig i Cadafalch se l'anomenava el President de Catalunya, pel gust immoderat que tenim d'inflar les coses ... El senyor Puig fou, durant els anys anteriors al Cop d'Estat, l'ídol del catalanisme al·mogàver i verbal ... De fet, ¿què presidia, des de el punt de vista material, gairabé res. Des de el punt de vista moral presidia un símbol. Es pot aturar un Cop d'Estat amb un símbol a la mà? On era el poble el 13 de setembre? Era al moll de l'estació de França victorejant el dictador ... Naturalment: avui ningú no hi voldria haver anat a aquell trist acte ... Els únics que protestàrem, des del primer moment, forem quatre periodistes"(128).

Amb aquesta interpretació, que devalua àdhuc la "gran obra" de la Lliga Regionalista, és à dir, la Mancomunitat de Catalunya, En Pla cerca justificar les actituds d'aquell partit, però la interpretació feta anys després, el 1930, esdevé de fet contra ell, perquè de fet donava la raó al dictador i llurs argu-

ments per liquidar les institucions mancomunàries, quan digué a Puig i Cadafalch -com ja hem vist-, que "el catalanismo era cosa de cuatro", és à dir, una entelèquia. No hi ha dubte, els homes de la Lliga Regionalista es movien el 1930 en un terreny totalment relliscòs.

Però, és necessari puntualitzar i concretar el que hem dit fins ací, alló que constitueix l'eix del present apartat de la investigació. En primer lloc, concretar aquell tot Catalunya que Pla afirma com a aclamador del Cop d'Estat. I, paral·lelament, arrodonir la qüestió de la participació implícita de la Lliga Regionalista amb la militarada i la proclamació de l'Estat Totalitari sota la Monarquia, per a més endavant veure l'actitud passiva dels polítics regionalistes enfront el tumultuós i avassallador progrés de la legislació del Nou Estat contra els símbols més externs de la identitat catalana.

Un feixista intel·ligent com Maximiano García Venero, en una de les seves obres (129), àmpliament difoses sota el franquisme, assenyala un fet que no ha estat desmentit mai i que concreta els límits del contingut del tot Catalunya, tan demagògicament utilitzat per Pla i pels seus amics ideològics. Diu García Venero respecte les adhesions entusiastes al cap de l'Estat Totalitari imposat a 1923:

"Por la imposibilidad de allegar

datos solventes -es refereix al paper de la Lliga Regionalista en el seu implícit suport al dictador-, nos limitaremos a consignar los hechos. Primo de Rivera fue aclamado por los barceloneses que no pertenecían a las organizaciones y partidos revolucionarios. La burguesía de la Lliga se distinguió por el entusiasmo de sus vítores y aplausos" (130).

El tot Catalunya, puix, era una coartada conceptual inventada per Pla i pels seus amics. El tot Catalunya és senzitllament la Catalunya altament acomodada, capaç de sacrificar qualsevol ideal per conservar posicions socials privilegiades, i entre aquella "Catalunya" d'En Pla cal comptar naturalment la representada políticament per la Lliga Regionalista, plenament conscient del contingut favorable del Cop d'Estat, dirigit puntualment contra la classe obrera.

Després de consumat el Cop d'Estat tan ben rebut pels regionalistes, la Lliga, els seus capdavanters, contemplaren indiferents -inactius- l'espectacle de destrucció de les institucions catalanes, institucions que, després, durant el transcórrer de la Segona República magnificarien o minimitzarien a voluntat, segons el moment polític.

Joan Estelrich (131), una de les individualitats més notables de la Lliga Regionalista, descriu d'aquesta manera la fi lamentable del catalanisme "institucional" -la Mancomunitat- sota la bota primoriverista:

"Poques setmanes després del Cop d'Estat, un simple escrit destruí tota l'organització del catalanisme. La dissolució de les organitzacions no fou un simulacre, sinó una realitat. Cap acte de protesta decidida, cap resistència. Mesos després vingué el cop a les institucions de cultura, sobretot a les d'ensenyament, creades pel catalanisme. S'acceptà la violència que ens feien. Només veiérem, només ens preocupàrem -i encara- dels problemes personals que això plantejava"(132).

Aquesta declaració -quasi confidencial- d'Estelrich, que revela egoismes personals, intenta justificar l'actitud d'inhibició posterior al Cop d'Estat del 1923 per part dels homes de la Lliga Regionalista, puix cap d'ells no va lluitar obertament -ni claudestinament contra la Dictadura (salvant el cas de Valls i Taberner).

Per altra banda, l'opinió d'Estelrich és inexac-
ta. Varen haver resistents. Però entre ells no hi eren els regionalistes.

LA DESERCIÓ POLÍTICA DE LA LLIGA REGIONALISTA: LA INTERESSADA TIPOLOGIA D'ESTELRICH

Suprimida la Mancomunitat i prohibida la llengua catalana, cal preguntar-se per la reacció dels

diversos catalanismes, i entre ells, molt especialment, del de la Lliga Regionalista.

El mateix Estelrich ens convida, el 1930, a penetrar en aquest món de la liquidació violenta del catalanisme durant la Dictadura primorriverista:

"...¿quines posicions han pres els patriotes? Tots, posicions de facilitat. Els uns, la de la follia i la revolta, fàcil, car no requereix gaire intel·ligència, ni reflexió; els altres, l'aire perdonavides i la ironia, facilíssima, també, per bé que exigeixi una certa intel·ligència; els altres, la resignació absoluta, no tan fàcil com sembla de primer cop, però la més vergonyosa" (133).

Tots, doncs, quedaren fora de joc. Tots excepte, naturalment, la Lliga Regionalista, que tingué, segons Estelrich,

"Una actitud activa, vigilant, constant, amb la preocupació de resisir, de suar i vèncer, de treballar i redimir-nos, sense follies i sense resignacions, sense ironies ni ridiculesses, una actitud així només l'han tinguda, moralment, algunes dotzenes de catalans, i pràcticament una dotzena" (134).

Recordem ací com En Puig i Cadafalch deia d'ell mateix que se n'anava al "meu estudi", desertant de

la lluita, per a valorar el cinisme soterrat de la interpretació d'Estelrich. Interpretació a la qual és necessari aprofundir, tal com farem seguidament, analitzant la tipologia d'actituds que proposa.

1. Els qui adoptaren posicions de "facilitat"

a) "Els de la follia i la revolta". Resumir com a "fàcils" les posicions polítiques que significaven per als seus protagonistes un clar perill personal és un sarcasme, una lleugeresa, una facècia o una demostració de rencor. Aquells que varen escollir el "fàcil" camí de la resistència activa foren els homes vinculats a aquell catalanisme "mític" al que es referí Molas. És a dir, encarnat pel "morbós" mite de Macià. El catalanisme esquerrà. Clandestinitat activa, exili i lluita armada, amb més o menys fortuna, fou l'actitud dels homes que dirigí l'ex colonel.

Molas diu el següent d'aquests activistes:

"Els grups nacionalistes més activistes de l'oposició a la Dictadura s'apleguen al voltant de la figura de Macià a l'exili, i constitueixen 'escamots' a l'interior ... L'activisme, desordenat, del grup Macià donà una certa aureola al seu líder ... que es convertí en símbol quixotesco de la resistència popular a la Dictadura" (135).

¿Qui, doncs, pot creure que l'exili, la lluita,

la persecució, etc., foren activitats "fàcils"?

Aglutinats fortament al voltant de la personalitat dura i honesta de Macià, el grup d'Estat Català celebrà un congrès a Perpignan el 1924 i acordà la intensificació de la lluita contra la Dictadura en tots els terrenys possibles. Dirigida, la lluita, per un comitè dirigent integrat per Aiguadé, Carrasco i Formiguera i Riera i Puntí.

El ja esmentat García Venero, poc sospitós d'esquerrismes o separatismes, reconeix el següent d'aquells que, segons Esteirich, escolliren posicions de "facilitat":

"Estat Català hizo concentraciones clandestinas, organizó escuadras de choque -'escamots'-, difundió consignas por las provincias y se relacionó con los anarcosindicalistas para acciones comunes ... Se creó 'La Bandera Negra', suborganización de Estat Català y destinada a realizar actos de combate ... Organizó el atentado con el tren en que los Reyes regresaban de Cataluña (junio 1925). Fueron detenidos y condenados a presidio Jaime Compte, Perelló, Badía, Juliá, Granier y Civit..."(136).

I segueix l'autor enumerant les activitats del catalanisme d'esquerreres de la manera següent:

"La protección y ayuda a los presos sirvió para la propaganda na-

cionalista. Se celebraron funciones teatrales, festivales musicales con el Orfeó Català y el Orfeó Gracienc ... Macià, desde Francia, dirigía, ayudado por Ventura Gassol, el movimiento de resistencia. Falta-
 taba dinero para sus planes, y en la Asamblea de Perpignan acordaron hacer un empréstito por medio de bonos. Confiaban, sobremanera, en la asistencia económica de los catalanes de América" (137).

Com a complement indicatiu i forçosament esquemàtic hem d'assenyalar que Macià dirigí l'acció armada de Prats de Molló el 4 de novembre de 1925, la qual tingué com a finalitat encendre la metxa de l'acció popular catalana contra la Dictadura. L'intent fou avortat pel Govern francès i els participants empresonats o expulsats del país.

En definitiva, les "facilitats" d'Estelrich no surteen per cap banda.

b) "Els de la posició de 'erdonavides' i 'iròniques' ". Catalogació que clarament va dirigida cap als elements d'Acció Catalana. D'ells, Molas explica:

"Acció Catalana, després de trencar obertament amb la Dictadura i la Dictadura amb ella ... políticament, després de la protesta dels seus diputats provincials davant el Consell de la Mancomu-

nitat pel seu actament al nou règim (138), s'allunyà de la vida activa d'oposició, fins la fi de la Dictadura, bé que alguns dels seus afiliats col.laborés, a títol personal, amb Estat Català" (139).

Constituïda com a partit la vigília del Cop d'Estat primorriverista, Acció Catalana no pot presentar evidentment un curriculum de lluita activa contra la Dictadura. Pot ésser que la seva juvenut -infantesa, més concretament- institucional expliqui la inactivitat d'una organització que tenia homes com Rovira i Virgili, Bofill i Mates, Nicolau d'Oliver, Carles Soldevila, Rubió i Tudurí, Tasis, etc. És à dir, la manca d'una cohesió de partit sòlida més el fet que el Cop d'Estat els arribés en plena organització, són motius que expliquen la seva inoperància. Claudi Ametlla, que ingressà al partit el 1931, a les seves memòries no pot justificar cap activitat seriosa d'oposició envers la Dictadura. Assenyala el següent:

"Macià i els més adcsites del seu grup d'Estat Català passaren la frontera, que no tornaren a reavessar fins després de la caiguda de Primo de Rivera; uns quants directius d'Acció Catalana s'instal.laren a Tolosa del Llanguedoc. Aquests tornaren aviat a Barcelona, davant la política de la Dictadura, que aplicà els seus rigors contra

les institucions catalanes més que no pas contra els homes que les representaven" (140).

Naturalment, qualsevol pot afirmar que la infantesa institucional d'Acció Catalana no hauria d'haver constituït impediment per les activitats lluitadores de llurs homes. Però la realitat es que aquests optaren, puix, per la inactivitat.

2. Els que adoptaren posicions "actives"

Aquests són, segons Estelrich, els homes de la Lliga Regionalista. En Cambó, gran capdavanter de l'organització, va avançar-se als esdeveniments promoguts per la Dictadura, separant-se "temporalment" de les activitats polítiques. Renúncia fonamentada sobre la idea que les tensions existents dins l'ambient del catalanisme -referència a l'escisió d'Acció Catalana i a la pressió d'Estat Català- feien que:

"he llegado al convencimiento de que, a la Lliga, y a su política, y a los ideales que encarna y defiende, yo les sirvo mejor hoy eliminándome que teniendo su representación más notoria y ostensible" (141)

Clarificadora posició la del líder suprem del regionalisme. Seguidament, el mes de juny del 1923, Cambó dimití de la Comissió Política del partit i renuncià a la seva acta de diputat. Al setembre es produïa el Cop d'Estat -que possiblement Cambó esperava-, essent, puix, ell ja al marge. Al produir-se anys

després la sublevació militar del "18 de juliol", curiosament, Cambó també havia partit del país.

Pabón comenta amb superficialitat que:

"Quedó, pues, reducido a los quehaceres de la vida privada. La Dictadura, en principio, había de convertir en obligado aquel apartamiento voluntario de Cambó" (142).

Crec obertament i sense reserves que Cambó esperava els esdeveniments de setembre del 1923 quan va plegar de la política. Un home com ell, bregat per la lluita política, víctima àdhuc d'atemptats, no volia ara, a la vigília de l'inici de la Dictadura prosseguir aquella lluita. L'argumentació donada per ell mateix podia haver estat creïble si s'hagués produït en un altre moment històric, o si no hagués tornat mai més al camp polític. Però no va ésser així. Liquidada la Dictadura el 1930, el vell líder de la Lliga Regionalista tornà amb gran empenta, en un moment que l'ambient del catalanisme era encara molt més enrarit que a 1923, puix la Lliga Regionalista estava a la defensiva a la sortida de la Dictadura. La deserció de Cambó del camp polític a la vigília d'un moment tan delicat per al país, i per a Catalunya, no s'explica sense, com hem apuntat, una referència al fet que ell estés assabentat del que es preparava. Tot fa pensar que en aquells dies estava convençut ja -la lectura de En torno al Fascismo italiano és clarificadora al respecte- que a Espanya fou convenient una etapa de repressió profunda que eliminés la possi-

bilitat de la revolució obrera. I en tant que aquesta etapa no finalitzés, ell es dedicaria als seus negocis, a viatjar i a escriure, activitats que, amb la tasca de enriquir les seves col·leccions pictòriques, van omplir la seva existència al llarg de la Dictadura.

A Això sí que se li pot dir "facilitat". Però Estelrich no ho diu. No en parla.

¿I els altres líders de la Lliga Regionalista?
Una opinió de Pla intenta justificar la deserció:

"La Lliga Regionalista no fue un partido basado en el caudillaje ... en el reconocimiento de la capacidad pontifical y ritual de una persona determinada"(143).

Opinió discutible, puix Cambó fou, especialment durant la II República, tractat com un autèntic "pare" del partit. Respecte al moment de succeir el fet dictatorial, diu Pla, la direcció del partit era

"... una Comisión sin poltrona presidencial, sin utillaje de secretaria y prácticamente sin domicilio fijo"(144).

Esotèrica justificació, dins la qual podem situar als altres directius de la Lliga Regionalista. L'esmentat García Venero, referint-se a ells, contrastant amb la sensació "d'inusitada activitat" que plantejava Estelrich, diu:

"La Lliga se replegó a sus posiciones burguesas en los organismos directivos de la economía catala-

na ..."(145).

Una mica més d'atenció dedicada Molas al tema, incidint en "l'actuació personal dels seus homes", és à dir, els dirigents de la Lliga Regionalista, enfront la Dictadura (146). La major part dels líders dimitiren de llurs càrrecs oficials. A 1925, explica Molas, Trias de Bes i Miracle foren empresonats (entre el 7 de novembre i el 9 de desembre de 1925). Mentre Valls i Taberner, probablement el més actiu dels regionalistes -¿l'únic que realment mantingué una posició lluitadora?-, fou objecte de persecució, detencions diverses i confinaments per combatre a favor de la llengua catalana. Anys després, Carles Soldevila, a "La Publicitat" (147), sota l'epígraf "Figures exemplars", no tingué cap inconvenient en explicitar la seva admiració per aquell lluitador, dedicant-li un gran elogi:

"... Com ha demostrat en el període de priva, és, d'entre els polítics catalans de dreta, un dels més seriosos, més sincers i més independents, i un dels pocs que compten ben merecidament, simpaties fervoroses en tots els sectors del catalanisme"(148).

¿I Estelrich? El mateix Estelrich es dedicà a publicar articles i llibres al voltant de temes culturals i sobre les minories lingüístiques, realitzant visites a organitzacions internacionals, per a reivindicar els drets esclafats de Catalunya. Per la se-

va banda, Duran i Ventosa va dedicar-se a escriure. I en Puig i Cadafalch, ell mateix va dir-ho: es retirà a l'estudi.

Escassísim bagatge aquest. Les valoracions d'Estelrich eren, puix, absolutament partidistes, sense cap valor històric, per interessades.

COMPLICITAT I INACCIO

En definitiva, pot concloure's que la Lliga Regionalista, com a mínim, va estar inactiva políticament durant la Dictadura. Cap tasca movilitzadora popular en defensa d'unes institucions catalanes que ella dirigia, sense que el fet de no disposar de "força militar" -com argumentava Pla- justifiqui la deserció. Si no tenien armament i soldats sí tenien, en canvi, força moral. La força de la raó, que és un instrument de lluita de primeríssima entitat. És molta la gent que al llarg de la història només ha disposat de la raó i la dignitat com a instrument de lluita, i les generacions actuals tenim molt a prop, encara, la brutal etapa del franquisme per a recordar-ho, puix en ella milers de persones van renfrontar-se al totalitarisme franquista disposant estrictament de la seva superior talla moral.

Es dirà, potser, que és absurd esperar que una organització com la Lliga Regionalista tingués una activitat de lluita clandestina. Però aquest argument mateix ens permetria clarificar i classificar el ti-

pus de catalanisme defensat pels seus homes. Un catalanisme de saló. Un catalanisme del Cercle del Liceu. És a dir, per a minories selectes.

L'actitud de la Lliga Regionalista en el curs de la Dictadura i davant les agressions contra les institucions catalanes és totalment coherent amb el tipus de catalanisme defensat per ella en aquella època i envers el futur. El comportament, en aquells moments, de l'organització s'identifica plenament amb la seva ideologia. I en Ferran Valls i Taberner fou la gran excepció que sempre existeix.

Per això, per la seva ambigüetat còmplice amb el Cop d'Estat de Primo de Rivera, i per la seva inacció en defensa del catalanisme, tan precari, que ella defensava, és el perquè en produir-se la desfeta de la Dictadura el gener del 1930, i en obrir-se l'interregne de la "Dictablanda" del general Berenguer, la Lliga Regionalista hagué de suportar fortíssimes pressions de l'opinió política.

Complicitat i inacció: aquestes coordenades concreten l'actuació de la Lliga Regionalista en el Cop d'Estat i en la Dictadura, respectivament. Això, crec, ajudarà també a comprendre el per què de la seva derrota electoral al juny de 1931, dins ja de la Segona República, perdent definitivament la direcció del catalanisme, que passà de la seva ambigua inspiració a l'empenta, potser desordenada, però lluitadora de la novella Esquerra Republicana.

ENTRE LA MONARQUIA I LA REPÚBLICA

El gran esforç realitzat pels homes de la Lliga Regionalista per a justificar llur actuació en els orígens mateixos de la Dictadura i poder mistificar la seva retirada política enfront les agressions d'aquella contra les institucions catalanes, no obtingué la recompensa esperada, per la manca de credibilitat, car per altra banda mai van poder demostrar la seva desvinculació dels episodis inicials de tan lamentable estapa històrica.

La recuperació d'una identitat perduda obligà -al reconstruir el partit- a elaborar una política que respongués a la nova situació. I el mateix Cambó, que es retirà en un moment tan delicat per a Catalunya com va ésser la vigília dictatorial, tornà a ra, malgrat la seva malaltia.

La caiguda de la Dictadura va crear per als homes de la Lliga Regionalista una situació molt preocupant. Més preocupant -diria Cambó en el seu llibre Les Dictadures- que la pròpia Dictadura és el desenllaç que aquesta pogués tenir, pels tipus de pertorbació, dirà, que poden generar-se. Entenent per "perturbacions" la possibilitat que la lluita de classes prengués formes agudes després d'una etapa de brutalitat totalitària. Això és el que realment preocupà a la Lliga Regionalista el 1930. Puix éssent un partit de classe com una catedral, nítid i clar, malgrat els

seus esforços per a presentar-se, una vegada més, com a centrista, l'amenaga latent del proletariat en el terreny social i de la petitaburgèsia en el terreny polític -del catalanisme-.

Eren massa seriosos els interessos burgesos que representava la Lliga Regionalista com per a no excitar-se els seus capdavanters davant l'obertura d'un procés constituent difícil de dominar per al conservadorisme.

Fou una gran moda. En desfer-se la Dictadura, no només fou Cambó el polític temptat d'escriure -publicar, millor- sobre el tema. Gabriel Maura, Comte de la Mortera, entre altres títols, home conservador, també, membre d'una família de la oligarquia política "restauradora", publicà a inicis del 1930 un llibre titulat Bosquejo histórico de la Dictadura. En ell, l'autor es mostrava crític respecte a la forma que es produí la institucionalització de la Mancomunitat de Catalunya a 1913, puix opinava -com a bon centralista veia el tema del catalanisme des del prisma de l'emblemàtic legalista- que hi hagués estat millor elaborar, abans de instaurar la Mancomunitat, una reforma de l'administració local. Però això no és el tema que ací ens ocupa. El que ens interessa és veure com, malgrat les crítiques de Gabriel Maura, la Lliga Regionalista aprofitava qualsevol possibilitat per a cohesionar les forces conservadores del passat.

"La Veu de Catalunya" publicà el 22 de febrer del 1930 una editorial titulada El comte de la Mortera i la Mancomunitat de Catalunya (149), i en tant que portaveu de la Lliga Regionalista defensava, naturalment, la forma d'implantació de la Mancomunitat, però aprofitava per a, d'una manera subtil, cridar a la cooperació, com un primer toc d'atenció sobre la necessitat de la unió dretista de cara al futur. És à dir, malgrat la discrepància amb l'esforç del catalanisme vist per Maura, la Lliga Regionalista volgué la seva aliança:

"Però, per lamentable que sigui aquesta reincidència en els vells tòpics, ni això no ens ha de fer perdre l'esperança de futures coincidències fecundes, no sols en altres afers concrets, sinó en els que són avui ameix matèria de disconformitat ..."(150).

L'oportunisme sempre present. ¿Quines "coincidències fecundes" podia esperar la Lliga Regionalista d'aquells que sempre consideraren el catalanisme com una qüestió de tercer ordre? Les "coincidències fecundes" han de situar-se, naturalment, en un terreny social, en el camp de les dretes i del conservadorisme. Això és únicament una mostra de la recerca desesperada d'una unitat conservadora, que de centrista no en tenia res.

MATITZANT LA DICTADURA ...

La recerca concordatària preocupà, puix, els

polítics de la Lliga Regionalista, però també els preocupava, i molt fortament, la possibilitat d'una profunda demanda d'explicacions i de responsabilitats al règim caigut. Des del primer moment la Lliga Regionalista incordià per a aconseguir que la tasca investigativa no fos realitzada per unes Corts Constituents, sinó pel Govern Berenguer, poc sospitos de tenir intencions d'anar a l'arrel de les responsabilitats. El Govern Berenguer, segons l'opinió dels polítics de la Lliga Regionalista, hauria d'encetar la "revisió responsable de l'obra de la Dictadura". Deixar en mans d'unes futures Corts Constituents aquella feina era apropar-la massa al poble, i podia portar problemes als regionalistes, i amés a més obrir un parèntesi imprevisible.

És per aquestes motius que això es convertí també en una de les obsessions de la Lliga Regionalista en el curs de l'any 1930.

Com a mostra d'aquestes inquietuds, a "La Veu de Catalunya" (151) del 20 de març de 1930 es reproduïa un article publicat per "Le Temps", de París, en el qual es feia referència a unes declaracions de Cambó a les que el líder regionalista explanava obertament la naturalesa de la seva ideologia política "restrictivista". Responent al periodista que li preguntava per la "revisió de l'obra de la Dictadura" -"revisió i no exigència de responsabilitats-

el líder conservador català respongué:

"Es indispensable. Sense aquesta revisió és impossible restablir la legalitat. Crec que ha d'esser el Poder Executiu qui faci aquesta revisió; car, si fos confiada al Parlament, aquest es transformaria fatalment en Convenció" (152).

El record de la Revolució Francesa de 1789 posava probablement els pèls de punta a Cambó, la qual cosa, per altra banda, constituïa una veritable obsessió per a tots els homes del conservadorisme català, i En Pla, a les seves històries denigratòries de la República, forçarà sempre el paral·lelisme. Per això Cambó remarcà la necessitat que la "revisió" fos afrontada pel Poder executiu, pel Govern Berenguer directament. Quan més lluny la investigació del poble, millor, i si tot pogués fer-se en secret, probablement millor que millor.

En Cambó prosseguí exposant les seves opinions al voltant d'aquella qüestió, matitzant la Dictadura i situant-se en una perspectiva col·locada a la dreta d'un home tan de dretes com Santiago Alba:

"Aquest és l'únic punt en què estic amb desacord amb les declaracions ... del senyor Alba (que) s'hi mostra com a home de govern. Aquest desacord potsar sigui més aparent que real, car el fons del meu pensament és que la revisió pot fer-se

pel govern directament o pels organismes auxiliars que pugui crear. No vull dir pas que el Parlament s'inhibeixi d'examinar la gestió de la dictadura, però crec que hauria de fer-ho a base de la revisió ja realitzada, i un cop el Govern haguès aplicat les sancions corresponents i realitzat les rectificacions necessàries" (153).

De tota manera, aquestes idees tan reaccionàries respecte l'exigència de responsabilitats a la Dictadura pels excessos i brutalitats comesos durant els set anys de la seva durada, ja havien estat anticipades per l'òrgan d'opinió de la Lliga Regionalista, és a dir, "La Veu de Catalunya" en una editorial clarificadorament titulada Revisió i responsabilitat (154); publicada el 10 de febrer del 1930:

"... és evident que cal destriar entre revisió i responsabilitat de la Dictadura. La revisió de la seva obra total ha d'ésser immediata. No pot, doncs, ésser endosada a unes Corts futures, la reunió de les quals, àdhuc en el cas més favorable, ha de trigar mesos ... Cal, doncs, perquè sigui efectiva, que sigui obra del Govern actual" (155).

Evidentment la Lliga Regionalista tenia pressa. Pressaper a què s'acumulés el màxim de temps sobre el passat immediat i la memòria es diluís. I dins la

dissolució, que és perdés el record molest d'una etapa més aviat trista per a la vida de la Lliga Regionalista. Resumint, per oblidar ràpidament el passat tan desagradable i compromés per a ella, la Lliga Regionalista exigia pressa per la "revisió" de la Dictadura, és à dir, dins el període de la "Dicta-blanda". I que a més a més, assumís la investigació directament el dèbil Govern Berenguer, per molts motius, encara procliu a una certa comprensió envers l'acció governamental totalitària del Directori.

Aquesta fou una de les grans preocupacions de la Lliga Regionalista durant la posdictadura, preocupació que no pot deslligar-se de totes aquelles justificacions que simultàniament desenvolupaven els seus homes més representatius per a justificar-se ells i la seva organització política, tal com ja hem exposat anteriorment.

... I RECOLZANT LA MONARQUIA

Ja hem vist més amunt com en expressar el seu pensament en relació a les formes de govern, Cambó, a l'esmentat llibre sobre el feixisme, mostrava unes aparents ambigüetats. Com era també ambigua la seva socorreguda formulació del problema, quan afirmava: "¿Monarquia? ¿República? ¡Catalunya!". Però aquestes ambigüetats no són res més que el producte de deter-

minades conjuntures polítiques. Tota la trajectòria política de Cambó demostra el seu monarquisme. I tota la trajectòria política de la Lliga Regionalista manifesta també l'adhesió a la Monarquia. Predominis que crec van fer-se especialment palesos en un moment tan clau com l'any 1930, i més concretament als primers mesos que seguiren a la caiguda del dictador, quan encara la possibilitat republicana no era sinó un llampec remot a l'horitzó, i quan, per altra banda, la Lliga Regionalista procedí a recomposar el seu programa ideològic després de la inactivitat assolida en el curs de la Dictadura.

El mateix Cambó en persona va preocupar-se especialment de salvar el prestigi del rei, intentant fer de Dictadura i Monarquia dos elements distanciats, per tal de treure a Alfonso XIII la responsabilitat de l'adveniment d'aquella. En Cambó donava ja, inicialment, al seu partit la pauta a seguir envers la qüestió de la forma d'Estat. A l'esmentada entrevista concedida al diari "Le Temps", el líder regionalista esbrinà el tema (156), procurant ja d'entrada desacreditar els republicans:

"No sé si la República será implantada algún día a España. Però estic segur que no ho será pels republicans. No tenen cap mena d'autoritat en el país" (157).

És clar que la República la portaren homes re-

publicans. Encara que també és cert que nombrosos polítics monàrquics contribuïren a ajudar-los per despit cap a Alfonso XIII. Així, per exemple, és un fet que Niceto Alcalá-Zamora provingué del camp monàrquic. Com Antonio Maura. I també es cert que Cambó i els seus amics no varen estar entre aquells monàrquics passats al republicanisme. Oscil.laren entre el monarquisme i l'oportunisme, en aquest darrer cas quan la República era ja una realitat.

És per això que resulta interessant analitzar diferents declaracions de Cambó per tal de veure els seus esforços per salvar la causa monàrquica i aclarir, amb perspectives definitives, la naturalesa monarquista de la ideologia de la Lliga Regionalista. Diu Cambó:

"És innegable que la persona que encarna, a Espanya, el poder suprem ha estat fortament discutida, durant la dictadura, molt especialment pels intel.lectuals i els elements socialment conservadors (158). La seva acció personal, posant un terme a aquest règim, al moment que gairabé tots els espanyols es pronunciaven contra la dictadura, ha donat al Rei, entre certs elements, un recobrament del prestigi. Abans de l'adveniment de la dictadura, ja era atribuïda a les intervencions del poder moderador en la política la inestabilitat que caracteritzà la vida pública espanyola d'ençà que Alfons XIII ocupà el tron" (159).

Aquest final podia semblar molt fort, però és una senzilla bombolla d'aire, puix, en el fons està Cambó atribuïnt al rei el mèrit d'haver posat fi a la Dictadura. Cambó intenta, doncs, llançar una corda de salvament a un monarca que s'ofega. I és d'aquesta manera que justifica la nefasta tasca de la monarquia alfonsina:

"Sense negar l'exactitud d'aquesta acusació, cal reconèixer que això fou possible perquè el poder moderador trobà sempre homes polítics i àdhuc caps de partit que acceptaren aquelles intervencions" (160).

Després de la distribució de culpes, Cambó proposarà unes solucions que el defineixen com a monàrquic, parlant una vegada més en nom d'una majoria completament abstracta:

"Crec que una gran majoria del país es felicitaria que fos trobada una fórmula mitjançant la qual, sense córrer els riscos inevitables d'un canvi de règim, s'obtingués la plena garantia que el poder reial a Espanya representés el paper que juga a Anglaterra de fa segles ... Caldria, doncs, perquè Espanya pogués tenir una monarquia constitucional a l'anglesa, que la Constitució n'establís la fórmula i que els homes polítics espanyols no tornessin a aspirar

al paper envilidor de cortesans i de favorits del Rei" (161).

És perfectament clarificadora la posició de Cambó envers la Monarquia. Foren -segons ell- els polítics els que "corromperen" el monarca. Aquest va limitar-se a deixar-se corrompre.

LES REAFIRMACIONS MONARQUISTES DE VENTOSA I CALVELL

Però no és això tot. Institucionalment, la definició de la Lliga Regionalista respecte la forma d'Estat es produí en els actes que poden catalogar-se com el punt de partida de la reanudació de les activitats polítiques oficials, després de la inactivitat del període dictatorial. Uns actes que giraren al voltant de la Junta General Extraordinària del partit, celebrada el 20 de juny del 1930, i àmpliament difosos els seus continguts a "La Veu de Catalunya" del 21 de juny (162), ressaltant la especial importància dels discursos de Joan Ventosa i Calvell i de Ramon d'Abadal. En llurs respectius estudis, tant Molas com Pabón, consideren l'acte del 20 de juny del 1930 com la plataforma d'arrancada política de la Lliga Regionalista a la nova etapa. En Pabón, encertadament, es limita, però, a assenyalar que la Junta constituí un "acto de fe monarquista".

A nosaltres ens ha semblat que, especialment el discurs de Ventosa i Calvell, és tan important com per a merèixer una anàlisi específica, puix,

constitueix el fonament sobre el qual hauria de basar-se en els mesos posteriors -trascendentals a la vida política espanyola- l'acció política de la Lliga Regionalista.

En primer lloc, dins el parlament de Ventosa i Calvell es troba un intent de valoració ràpida i superficial -no podia ésser d'una altra manera, ja que no l'interessava aprofundir massa en un període tant poc brillant per a ells- de les "activitats" de la Lliga Regionalista i del paper de la seva política en l'immediat passat, és à dir, dins la Dictadura. Diu Ventosa i Calvell:

"Mirant enrera podem definir el passat amb una afirmació ben rotunda i categòrica: la política de la Lliga Regionalista és l'única que no ha fracassat. Això no vol dir pas que aquests set anys hagin passat en va. Però, podem ben dir, tanmateix, que ara, en fer el balanç, no hem de rectificar sinó ratificar la nostra orientació essencial"(163).

Naturalment, no podia fracassar allò que no existí. I la política de la Lliga Regionalista dins la Dictadura no fracassà per la senzilla raó que no existí, tal com hem analitzat abans. Per això el balanç polític que presenta Ventosa i Calvell a la seva gent era tan pobre, d'un nivell gairebé protocolari.

Passant amb rapidesa a desencadenar -a continuació- un gran atac contra tot tipus de catalanisme que no es desenvolupés dins els estretíssims límits de la perspectiva de la Lliga Regionalista, basat en l'inoperant i esotèric planteig de "ni assimilisme ni separatisme", inoperant perquè, per altra banda, descartava també el defederalisme. Conseqüentment, Ventosa i Calvell recollí al seu discurs la tesi camboniana, exposada a Per la concòrdia, i al mateix temps assenyalava la necessitat de lliurar-se de l'esquema "Catalunya en dins i Catalunya enfora", puix convenia reunir les dues tasques -dirà el líder regionalista-, superant la visió d'Estelrich:

"Convé recollir una frase que ha circulat molt aquests darrers temps. S'ha parlat de Catalunya endins i de Catalunya enfora. El nostre funcionament polític és comparable a un arbre: té arrels, tronc i branques. Les arrels han d'ésser ben enfondides, però cal deixar expandir les branques enfora. Es necessària, com a l'arbre, la vida integral"(164).

Formulades les vegetals del regionalisme, Ventosa i Calvell arribà al punt que ens interessa més. El de la valoració dels rols de les grans institucions estatals. Plantejament que, no podem oblidar, és fet pel líder regionalista en uns moments que la Monarquia és posada en qüestió com la forma idònea de l'Estat espanyol, àdhuc per molts monàrquics. El dilema Monarquia-República el resoldrà Ventosa i Cal-

vell com segueix:

"Nosaltres hem trobat un règim constituït. I no hem fet qüestió prèvia de provocar un canvi. I la Lliga no ha plantejat mai aquesta qüestió prèvia, en principi, sinó que en la pràctica, en la seva conducta, s'ha comportat d'aquesta manera. La Lliga ha treballat sempre dins el règim constituït" (165).

I feta aquesta prèvia consideració, es pregunta l'orador:

"Es que aquesta conducta s'ha de modificar com a conseqüència del que ha esdevingut la dictadura? La dictadura representa la ruptura de l'ordre constitucional" (166).

Moment a partir del qual Ventosa i Calvell intenta, també, seguint la línia dibuixada per Cambó, salvar el rei. És a dir, separant Dictadura de Monarquia:

"Dins d'aquest ordre, el rei no és responsable. El rei, posat en situació de poder personal, esdevé responsable. Del moment que torna la Constitució, el rei torna irresponsable. Durant la dictadura ha hagut una pertorbació, i aquesta pertorbació ha derivat conseqüències d'una manera que, en definitiva, no convencen" (167).

El fil es va fent estret subtil, quasi invisible:

"Exigir responsabilitats. Molt bé, hem d'exigir responsabilitats. Però el que jo dic és que hem d'atenir-nos tothora al suprem interès del país, sense haver-nos d'entestar en un canvi de règim ... Més senzill i millor que no anar a un canvi de règim, és adaptar el règim a les necessitats del país"(168).

Lligada la lògica del continuisme, l'adhesió al monarquisme és claríssima:

"Hem de treballar i hem de procurar assegurar un regisme constitucional en forma que el poder reial tingui la delimitació corresponent: que al mateix temps que es tingui garantia per la qual no siguin possibles les seves extralimitacions, faci aquest mateix respectat i ben mirat per tothom"(169).

Aceptada la Monarquia, ¿i la República? ¿Com veu el líder regionalista la possibilitat republicana? la qual, ja en aquells dies de juny del 1930, lluitaven els homes propulsors d'un veritable canvi. Ventosa i Calvell desglossa i descarta les diverses opcions republicanes, segons la tipologia següent:

a) La República instaurada per la via d'un pronunciament militar no és convenient, perquè:

"... la dictadura militar és ina-

ceptable en Monarquia com en República" (170).

I, naturalment, passa per damunt del que a vegades -poques, però existents- ha succeït a la història: un tipus de cop militar progressista, que renqui una situació no democràtica per a dinar pas a la democràcia formal.

b) La República instaurada per via d'un moviment revolucionari. Possibilitat temible, aquesta, per als homes de la Lliga Regionalista, puix:

"... ningú no pot assegurar que es detingués a unes primeres passes ... i que no acabés a la fi en un altre dictadura militar" (171).

c) La possibilitat de la República conservadora tampoc val, dirà Ventosa i Calvell, encara que sigui del tipus proposat per "un Alacalá-Zamora", és a dir, aquella República "catòlica" que el futur President de la República proposaria en un mitin a València, doncs:

"... pot portar alguna cosa a Catalunya que no pugui portar la Monarquia?" (172).

És a dir, la Lliga Regionalista no descobreix encara que una República potser tan dretista com una Monarquia.

d) La utòpica República federal tampoc, i ací

147

és on es posa de manifest l'ambigüetat del catalanisme de la Lliga Regionalista: ni assimilisme, ni separatisme, ni federalisme:

"No hauria el perill que en una República Federal com ha insinuat en Rovira i Virgili, s'anés a instaurar a altres regions impreparades, un règim que ressucités el cantonalisme, que fora el despretigi del autonomisme català?" (173).

No restam doncs, cap mena de dubte. La Lliga Regionalista aposta pel "regisme", però constitucional.

Com bé assenyala Pabón, això és per pura deducció un "acte de fe monarquista", basat en l'exclusió d'altres alternatives.

DUES CONCEPCIONS, DOS MÈTODES

Naturalment, que el Congrés de recomposició de la Lliga Regionalista tindria una gran repercusió ... a les pròpies files del conservadorisme català. A partir d'aquell moment, els seus intel·lectuals i polítics, gent culta i indiscutiblement preparada per a defensar la seva ideologia, es llançaren a recolzar les línies mestres apuntades per Ventosa i Calvell.

La primera reacció poscongrés la trobem a "La Veu de Catalunya" del 22 de juny del 1930, en una editorial titulada Dèiem ahir ... (174). Ací es fa

un anàlisi d'aquella important reunió del regionalisme. Comentari que comença recolzant un fet del qual, com ja hem dit, s'ha de dubtar: el de les seves activitats polítiques en el marc de la Dictadura. El que per a nosaltres, retrospectivament, és inacció, per a ells era "activitat":

"Durant els sis anys llargs i indignes de la Dictadura, no ha cessat ni un moment la nostra actuació, en la única forma que era possible" (175).

Tenint en compte que aquesta "única forma possible" és la deserció ja analitzada i demostrada -puix, per altra banda, ni Molas ni Pabón tampoc troben material per definir aquelles "incesants" activitats de la Lliga Regionalista, haurem de convenir a catalogar de gratuïta aquella asseveració del diari.

Després, recollint l'ideari exposat per d'Abadal al congrés, es reafirma l'article en la impossible superació de la societat de classes:

"... la Lliga no ha de rectificar res ... És per això que no és una organització caduca, revellida ni estantissa. Camina sempre amb el ritme del temps. Ramon d'Abadal ho deia de forma insuperable. Sou liberals? Sou conservadors? ens pregunten. Sou la dreta? Sou l'esquerra? ... Què sou, doncs, vosaltres?" (176).

Si realment algú es preguntava tot això es que segurament era una persona o ~~una persona o una persona~~ 2 desinformada o absolutament ingènua. Puix el conser-

vadorisme de la Lliga Regionalista era químicament pur. Ells mateixos es responen:

"Nosaltres som, contestaven Ramon d'Abadal i Joan Ventosa i Calvell, catalanistes"(177).

Però, a més, com hem vist, eren també monàrquics i capitalistes.

I curiosament, després d'aquelles interrogants, demostratius de l'ambigüetat del seu programa, ells mateixos diran que a Espanya:

"... no hi ha cap organisme polític que tingui concretada la seva situació ni definit el seu programa amb més precisió, ni tan sols amb igual precisió, que la Lliga Regionalista"(178).

Si tot era tan clar, a què venien aquells dubtes, aquelles preguntes, aquelles interrogants sobre la naturalesa del partit.

Mentí també aquella editorial en parlar de l'actitud dels intel·lectuals espanyols convidats a les reunions que hem estudiat, en dir:

"Ni assimilisme ni separatisme, com deia Enric Prat de la Riba a La Nacionalitat Catalana, com diu Francesc Cambó en Per la concòrdia; com accepta un nucli creixent d'intel·lectuals castellans, segons la fórmula proclamada per Pedro Sainz

Rodríguez"(179).

Hem vist ja que la tolerància del futur ministre de Franco -Sainz Rodríguez- es centrava estrictament en la qüestió lingüística. El ultrapassar aquest nivell, aquell intel·lectual, com quasi tots els presents, eren assimilistes. És a dir, políticament assimilistes.

La forma de Govern, no hi ha dubte, era el gran tema del moment. I la Lliga Regionalista, que era pressionada pel seu col·laboracionisme amb la Dictadura, optava per la Monarquia, malgrat l'opinió ambivalent de l'editorial esmentada:

"Pensem tots que si el conjunt viu de tots els pobles espanyols no sap estructurar una monarquia com la belga, tampoc no sabrà estructurar una república com la suïssa"(180).

Pur dilettantisme. Pur anent crear fullarasca per a camuflar la realitat. Tothom que tingui sensibilitat a favor de la llibertat sap el que comporta l'ésser monàrquic. Valls i Taberner definí més clarament la naturalesa regista de la Lliga Regionalista en dues col·laboracions publicades a "La Veu de Catalunya" sota el títol de Dues concepcions, dos mètodes. Al primer article (181), l'historiador, l'únic pràcticament dels líders de la Lliga Regionalista que pagà amb presó i confinament la seva lluita individual dins la Dictadura, no era ara a l'alçada de les cir-

cumstàncies, quan deia -intentant salvar la deserció dels seus companys-; que els més eminents capdavanters de llur partit foren

"... realment, els qui prepararen l'ambient favorable que avui hi ha a Espanya, per els ideals de Catalunya"(182).

Més endavant, clarificadorament, tornà a sortir el gran tema de la conjuntura: la forma de govern. Sens dubte, Valls i Taberner es declarava també partidari del règim existent, és a dir, de la Monarquia:

"... i en tot cas, si declarem consubstancial la República amb la causa de Catalunya, ens situem, en conseqüència, en una posició marcadament revolucionària i actuem, com és obligat, d'una manera congruent; o bé acceptem de fet el règim existent i, en quant no contradigui evidentment els sentiments tradicionals i les aspiracions llegendàries del nostre país, col.laborem ... (Ací) hi han contingudes dues concepcions distintes, a cada una de les quals corresponen, naturalment, mètodes diferents"(183).

Però dins la concepció -i el mètode- dels quals era partidària la Lliga Regionalista, és a dir, recolzar la Monarquia i treballar dins el seu marc institucional, malgrat conèixer sobradament els perjudicis que aquella institució tingué de sempre contra l'au-

tonomia de Catalunya; repeteixo, dins el camp monàrquic, però havien un tipus de companys que, en aquells moments molestaven profundament als "renovadors" del monarquisme, encara que per altra banda podian ésser utilitzats per desviar els atacs provinents d'altres fronts polítics.

L'ADVERSARI VERITABLE ?

Un tipus de gent que molestava la tasca "renovadora" dirigida per la Lliga Regionalista, per què recordava massa un passat encara viu. Però, al mateix temps -com hi dit-, l'existència d'aquells ultramontans li era profitosa políticament, puix podia cridar-se amb tota la força que la gent d' "Unión Monárquica Nacional" eren el veritable "perill" per a tot-hom.

L'existència d'aquest grup ultra, feudalitzant, cortesà, permetia a la Lliga Regionalista jugar el fals paper del centrisme. Constituïan una molestia i una coartada.

Els seus atacs contra ells varen ésser duríssims, i anaven destinats a cridar l'atenció d'un públic i d'uns sectors polítics força crítics amb la pròpia Lliga Regionalista pel seu monarquisme i conservadorisme. Així, els líders i els portaveus del regionalisme aprofitaren al màxim l'existència d'aquella reliquia política que era l' "Unión Monárquica Nacional". I això es pot comprobar en una col·lecció de diversos

articles que repassarem a continuació, per tal de veure que els regionalistes catalans, intel·ligentment, la utilitzaren per llur joc polític.

Un primer article fou publicat a "La Veu de Catalunya" de l' 11 de juliol de 1930, sota el títol de La "Unión Monárquica Nacional" (184). En ell es situava a aquesta organització correctament:

"Les restes de la famosa Unió Patriòtica, que no ha pogut sobreviure ni sis mesos a la caiguda de la Dictadura i a la mort del dictador, es reuniren a Madrid i acordaren crear un nou partit. Amb aquest motiu es pronunciaren discursos que revelan amb quina dificultat certs homes i certs organismes s'adonen del sentit del ridícul. Els senyors Santiago Fuentes Pila, Ramiro de Maeztu, Josep M. Milà i Camps, Josep M. Pemán ... demostraren que, per a ells, el curs inexorable del temps passa endebades" (185).

I precisant, la Lliga Regionalista escollí un fragment del discurs de l'ex-president de la Diputació -quan la Dictadura-, el col·laboracionista Milà i Camps, com a mostra d'una ideologia que la Lliga Regionalista deia no compartir:

"No podem resistir la temptació de transcriure íntegrament un paràgraf del discurs del senyor Milà i Camps, revelador de tota una mentalitat ...

"Vosotros sabéis que a Cristo, con ser Dios, cuando quiso renovar el mundo con su doctrina, no le bastó

con el espíritu aquel del cual él mismo decía que trasladaba las montañas ... Le fue menester el milagro ... Yo os digo que el conde de Guadalhorce es el hombre del milagro, porque ha hecho que Juan Español ... viese transformarse los eriales de nuestras tierras ..."(186).

Amb impaciència, però jugant a fons, intel·ligentment amb la troballa d'unes gents polítiques que es situaven a la seva dreta, el 24 de juliol del 1930, una altra editorial de "La Veu de Catalunya" es preguntava Encara ...? (187), i diu el següent:

"Diuen alguns diaris que, convocada pels senyors comte de Fígols, Milà i Camps, baró de Viver i comte de Santa Maria de Pomès, s'ha celebrat una reunió (en que) tractaren de la reorganització de la Unión Monárquica ... Ara volen celebrar a Barcelona una Assembla del nou partit ... Vindrà l'Aunós amb la seva organització burocràtica dels comités paritaris ... Vindrà Calvo Sotelo amb els seus pressupostos ... i els seus superàvits hipotètics ... Vindrà Callejo ... Vindrà Galo Ponte ..." (188).

I situant-los políticament, l'editorialista afirmava:

"La Unión Monárquica Nacional cercirà, doncs, una funció claríssima en la política espanyola: recordar a tots els espanyols, i

especialment a tots els catalans, el que fou la Dictadura"(189).

Poc després, el 7 d'agost del 1930, trobem un altra editorial dedicada al tema sota el títol significatiu de Els de sempre (190). Ací, l'atac de la Lliga Regionalista es torna amenaçador, amb unes paraules que, després, proclamada ja la República, oblidarien els seus líders ràpidament, quan el Govern reformista burgès d'Azaña plantejà la recerca de responsabilitats polítiques contra la Dictadura. Però ara la situació era força diferent, i el portaveu del conservadorisme català es distanciava de les seves responsabilitats quan el Cop d'Estat de Primo de Rivera, descarregant llur còlera contra els ultres de sempre:

" ... (ells) són precisament els que contraqueren totes les responsabilitats de gestió de la Dictadura. Aquestes responsabilitats seran exigides inexorablement pel país i per la història"(191).

No tardaria la Lliga Regionalista a oblidar-se d'aquestes responsabilitats. Evidentment que aquells ultres col.laborarent explícitament amb la producció del Cop d'Estat i amb la gestió de la Dictadura. Però també és cert que la Lliga Regionalista va col.laborar, de manera més vergonyosa, amb la producció del Cop d'Estat, puix va fer-ho intentant mantenir un hipòcrita distanciament formal. I si després no col.laborà amb la gestió de la Dictadura fou perquè el dictador

no els va necessitar.

Un altre article del 8 de novembre del 1930, publicat a "La Veu de Catalunya" sota el títol de L'adversari veritable (192), mostra una instrumentalització política més peculiar, puix posa l'articulista tots els seus esforços en fer veure als grups polítics reformistes, situats a la seva esquerra, que l'enemic "veritable" no era pas la Lliga Regionalista, sinó aquells de sempre, els hereus de Primo de Rivera:

"Hom diria que per a un important sector del catalanisme no hi ha-hi d'haver lluita política a Catalunya sinó amb la Lliga Regionalista ... Però l'opinió catalana s'equivocaria profundament si oblidés on és l'adversari veritable" (193).

Ací apareix a la superfície la raó de la insistència de la Lliga Regionalista en dirigir l'animositat de la política d'aquell moment cap als altres i desviar-la d'ella mateixa. Engrandint aquell fantasma, ells quedaven "normalitzats" envers el futur polític. Sense matitzar que en una conjuntura com aquella, després de la desfeta de la Dictadura, aquests altres eren un grupet sense cap possibilitat de fer-se amb el poder, puix ells eren precisament qui acabaven d'ésser derrotats al gener del 1930, amb la dimissió i fugida a l'exili del dictador. D'aquesta

manera, creiem que la Lliga Regionalista inflava la capacitat d'acció d'aquests elements residuals del moment:

"... constituïria una veritable temeritat oblidar que la immensa majoria d'ells (odiaven) ... el catalanisme i als seus homes més representatius"(194).

L'última mostra d'aquest conjunt, la trobem el 20 de desembre del 1930, quan a la Lliga Regionalista es pensa ja en articular una solució "centrista" per salvar la Monarquia. L'editorial de "La Veu de Catalunya" tingué per títol La vella política (195). Ací, el portaveu de la Lliga Regionalista amplià l'espectre, i criticà també durament els qui, malgrat no haver col.laborat amb la Dictadura, volien aferrissar-se a la pràctica política restaduradora, en una claríssima referència al compte de Bugallal i els seus esforços també conservadors:

"L'interès del país rebutja, doncs, igualment, la vella política, la dictadura i la revolució, que no són, en el fons, sinó la mateixa cosa ..."(196).

Observem, després d'aquest recorregut, que malgrat els duríssims atacs de la Lliga Regionalista vers l'ultradretisme, amb l'objecte de desviar l'atenció de les crítiques contra ells, en cap moment es posa en qüestió els lligams de la "Unión Monárquica Nacional" amb el rei, quan fou lògic que els dirigents del

regionalisme procuressin, donat llur monarquisme constitucional, que el mateix rei rebutgés aquells. I en cas de no fer-ho, com va ésser, denunciar-ho. Però, clar, això hagués estat demanar massa. Sempre l'ambigüetat enmig de l'activitat conservadorista catalana.

CONTRA EL REFORMISME REPUBLICÀ: ELS VENEDORS DE FUM

L'activitat de la Lliga Regionalista després de llur Congrés -es fa necessari reconèixer-ho- era inesgotable. Els homes del regionalisme tenien bona fusta política. Foren mesos, aquells que succeïren la caiguda de la Dictadura, veritablement esgotadors, però la Lliga Regionalista es multiplicava a tot arreu. Lluitant per la "Unió Catalana", contra els inoperants ultres drètistes, contra els reformistes burgesos, contra l'estatalisme socialista, contra el revolucionarisme anarcosindicalista. I això és admisible des d'un punt de vista quantitatiu, és à dir, com a demostració de capacitat política. Fou una llàstima que la Lliga Regionalista defensés sempre un ordre social tan arcaic com el que imperava a l'Estat espanyol, i no s'apuntés a la plataforma reformadora republicana. Però els fets històrics eren uns molt concrets i el conservadorisme català preferí apostar -i equivocar-se- a favor d'una institució, com la Monarquia, que tants perjudicis portà a la nació al llarg de la seva dilatada història.

El combat de la Lliga Regionalista contra el republicanisme moderat i reformador fou de gran abast, la qual cosa dóna la dimensió enorme de l'equivocació en rebutjar-lo. Contra els republicans i, concretament, contra el Pacte de San Sebastià, la Lliga posà tota la carn a l'ast, en una operació absolutament desgraciada que culminaria en l'intent "centrista", que més endavant analitzarem.

En el període previ a la reunió republicana de San Sebastián, l'actitud de la Lliga Regionalista envers els republicans -espanyols i catalans- fou moltes vegades de sarcasme. Actitud que no desapareixeria, sinó que augmentaria després de la reunió de l'agost a la ciutat donostiarra. Les activitats contra el monarquisme desenvolupades pels republicans foren sempre pèsimament rebudes per la Lliga Regionalista, que, per exemple, els acusava, en una editorial publicada a "La Veu de Catalunya" al 27 d'abril del 1930, de practicar Actituds antiliberals i antidemocràtiques (197), és a dir, totalitàries, entre les quals destacaven -segons el diari- els socialistes, però barrejant també homes tan moderats com Alcalá-Zamora:

"... Niceto Alcalá-Zamora o Indalecio Prieto, han volgut dictar quina ha d'ésser l'actitud dels altres en les actuals circumstàncies ..." (198).

Fent referència ací als famosos discursos republicanismes fets pels dos polítics dins la campanya de

lluita-per a la República:

"... En aquesta actitud antilliberal i antidemocràtica hi ha el llevat de totes les tiranies: el desig d'anul·lar la contradicció o/i la lluita d'idees, l'afany d'eludir el joc natural de la política. Hi ha, també, una confessió implícita d'impotència"(199).

Per En Pla, dotat aquells dies d'una escassa capacitat profètica, el republicanisme era una "tamborinada", tal com ho expressa en un article publicat a "La Veu de Catalunya" del 31 de juliol del 1930, sota el títol esclatant de Els republicans en general (200):

"Liquidada la dictadura ... es comença a parlar d'una de les coses més gracioses d'aquesta darrera anys: de la tamborinada republicana"(201).

Aquest joc infantil aplicat al "grupet" republicà tingué, per En Pla, tot el perfil d'un núvol d'estiu:

"Primer hi hagué un cert entusiasme: Sobre aquesta petita onada, refiant-se'n hom comença a escarnir-se. Després, seguí la pura i franca demagògia ... però aviat es veié que el que hom volia assegurar en uns quants districtes i una dotzena d'actes"(202).

El Pacte de San Sebastián canvià finalment el to de conya de Pla. És sabut que aquell "pacte" que

recull l'esperit de la reunió de republicans celebrada a la capital donostiarra el 17 d'agost del 1930, tingué per objectiu coordinar accions mitjançant un Comitè Revolucionari, per a lluitar i per a propagar idees en favor de la República. A San Sebastián foren presents Antonio Maura i Niceto Alcalá-Zamora, representants d'un liberalisme conservador i catolicista; Prieto i De los Ríos, assitents a títol personal, que de fet representaven el socialisme; Casares Quiroga aportà un esperit de renovació gal·leguista; Lerroix, Azaña, Marcel·lí Domingo, Alvaro Albornoz i Galarza, representaren el republicanisme clàssic, moderadament reformista i divers en les seves interpretacions; Sánchez Román i Ortega y Gasset expressaven l'adhesió d'intel·lectuals renovadors. I els polítics catalans, tots ells gent moderada, com Carrasco i Formiguera -d'Acció Catalana-, Mallo -d'Acció Republicana- i Aiguadé -d'Estat Català-, representaren un catalanisme diferenciador del de la Lliga Regionalista, aferrissada indefectiblement al monarquisme borbònic.

A partir d'aquesta reunió, la Lliga Regionalista ajudà a aglutinar una forta campanya de descrèdit contra els pactistes i contra la República com institució per se, utilitzant moltes vegades com a instrument d'atac la voluntat "escasament catalanista" dels presents al pacte. Dos anys després, amb la concessió de l'Estatut de 1932, com veurem al seu moment, el defensarien aferrissadament, reconeixent que la Monarquia mai hagués donat "tanta autonomia". I els capdavanters espanyols d'aquell procés autonomista foren Azaña i Prieto, recolzant a l'Esquerra Republicana

de Catalunya.

Amb una sèrie d'articles titulats Epíleg als Pactes -volent significar que la reunió de San Sebastián morí en si mateixa-, la Lliga Regionalista responia, doncs, contra el pprocés d'encetament de la campanya en pro de la República. El primer article fou publicat a "La Veu de Catalunya" del 25 de setembre del 1930 i portà el subtítol de Persistència de l'equívoc (203). Ficant-hi elements disgregadors, deia:

"En efecte, hi ha dubte ... Hi ha 'leaders' republicans que no es consideren pas lligats, pel pacte de Donòstia a defensar l'Estatut que els catalans portessin a la deliberació d'unes Corts Constituents ... Més clar: el conjunt no es comprometé a solidaritzar-se amb l'Estatut que elaboressin els catalans"(204).

I agafant un to típic, temerós en el fons, perquè després de tot arribaria la República, la Lliga Regionalista apuntava un moviment d'acomodació, un àmec, pocs mesos després que en el Congrés de recuperació política es fessin vots de monarquisme:

"Hem de fer remarcar, per a confusió de sofistes, que -havent-nos reservat el nostre parer particular sobre formes de govern aplicades al nostre país i sobre las solucions més adequades ...-, no

hem aportat a aquests articles cap argument a favor de la monarquia com a tal ni contra la República com a tal" (205).

Si recordem a Ventosa i Calvell, la definició d'aquesta actitud com oportunista es queda curta. Però la crítica al Pacte de San Sebastián persistí, opinió, després de fer un elogi del federalisme - recordem també com Ventosa i Calvell l'havia descalificat-, que:

"... al nostre entendre, la plataforma psicològica sobre la qual el problema de las relacions entre Catalunya i Espanya fou tractat a San Sebastián, és una plataforma de divorci, no d'intel·ligència" (206).

Persistint en les ambigüetats, però portant l'aigua al seu molí, el segon article de la sèrie sobre els Pactes de San Sebastián, publicat a "La Veu de Catalunya" del 26 de setembre del 1930, especificava Distincions entre catalanistes (207). Ací, es centra l'editorialista sobre el tema del catalanisme: Ésser catalanista a seques no és ésser res. La Lliga Regionalista, en canvi, no acceptava una tesi semblant:

"Si voleu col·locar-nos per damunt de les persones, de les eventualitats, de les mutabilitats, dels equívocs i de les confusions, adopteu uns cognoms ... La gama no és curta. Pot haver-hi catalanistes tradicionals, catalanistes conservadors, catalanistes lliberals,

catalanistes feixistes, catalanistes nacionalistes, catalanistes internacionalistes, catalanistes obreristes estil anglès ... (però) si hi ha algú que, sense oposar-se als adjectius que els altres es donin, com dir-se simplement catalanista, significant així que el fet català el preocupa per damunt de tots els altres fets, respectem-li aquesta voluntat de "significació" (208).

De fet, dir-se solament catalanista no era pràcticament dir res. És una indefinició. En nom d'aquesta ambigüetat la Lliga Regionalista va recolzar el Cop d'Estat de Primo de Rivera. Però, en canvi, s'oposava a la democràcia republicana, que vindria malgrat la seva oposició. En el tercer article de la sèrie, que fou publicat a "La Veu de Catalunya" sota el títol Obrerisme i catalanisme (209), el 27 de setembre del 1930 (209), es fa un anàlisi del moviment obrer a Catalunya:

"Crec que els obrers i els seus conductors s'han equivocat profundament no havent-se decidit a incorporar-se a la vida cívica de Catalunya ... Per a què serveixen políticament aquestes masses? Per a utilitat dels descontentaments. Hom prepara una revolta antidictatorial o un cop d'Estat antidinàstic; o una sublevació republicana ... ¿Què passa ací? ¿on van a parar les reivindicacions proletàries?" (210).

Acusant, puix, els republicans del "Pacte" de manipular les classes obreres.

En Pla agafà també el tren dels càrregs contra el republicanisme i la possibilitat que aquest portés a Catalunya l'autonomisme. Va fer-ho en un article publicat el 4 d'octubre del 1930 a "La Veu de Catalunya", sota el títol de Com abans, pitjor que abans ... (211):

"Quedem, doncs, que avui, entre nosaltres, el sol fet d'ésser exclusivament catalanistes ... Hem agafat una terrible fama de monàrquics, de reaccionaris i d'enemics de la llibertat i de la democràcia" (212).

Eren els mateixos qui oficialment es declararen antirepublicans. Així, doncs, l'afirmació de Pla és un cop al aire. I a continuació passa a analitzar els catalanistes republicans:

"Catalunya ha estat diverses vegades més acostada al moviment republicà que ara. El moviment federal català fou a l'època de Pi i Margall una cosa molt important ... Què obtingué Catalunya del federalisme republicà? Que tothom es posi ma mà al pit i parli clar ... Avui el moviment republicà català no té la dècima part d'importància que tingué a l'època de Pi i Margall ... No tè ni masses, ni directors ... Certament, hi ha federals de tota la vida, respectables, com són ara D. Jaume Bofill i Mates ... De manera que ens

trobem amb aquest fet: amb que el moviment republicà català, que de fet no és sinó una excrecència del vell federalisme, es troba ... en una franca inferioritat" (213).

I ací, a continuació, l'escriptor empordanès no encerta, puix a la Lliga Regionalista li dona un paper preponderant en el futur autonomista de Catalunya, i no va tenir cap:

"Catalunya veu que amb República o amb Monarquia, hauria d'adreçar-se als mateixos homes per tal fossin defensats els seus interessos permanents i reals" (214).

A 1931-1932 serien els homes de l'Esquerra Republicana, i no els de la Lliga Regionalista, qui aconseguirien el màxim d'autonomia que Catalunya ha conegut des que perdé la seva llibertat.

Els atacs personals eren també a l'ordre del dia. Però això és la política. I la divisió, aleshores passava per la dicotomia Monarquia-República. El catòlic Carrasco i Formiguera, de posicions catalanistes radicals, dins el seu liberalisme, i simpatitzant d'una política reformista, fou moltes vegades objecte dels atacs dels portaveus de la Lliga Regionalista. La seva presència a San Sebastián en nom d'un catalanisme liberal i catòlic excitava profundament la Lliga Regionalista, que cercava monopolitzar un cert ideari liberal -més endavant tornarien a ata-

car a Carrasco i Formiguera, en discutir-se l'Estatut de Catalunya l'estiu del 1932-. Intentant descobrir les concommitàncies entre Carrasco i Formiguera i l'anarcosindicalisme, "La Veu de Catalunya" del 9 d'octubre del 1930, li dedicà al polític democristià l'editorial titulada El secret del senyor Carrasco (215):

"Ni nosaltres ni tots aquells que actuen com a polític i no mai com a aficionats, ⁿⁱ nemhem estat defraudats, sinó que hem vist confirmades totes les sospites i totes les prevencions que ens mereixia el pacte de San Sebastián" (216).

El secret de Carrasco i Formiguera que revelava la Lliga Regionalista, era, segons, sembla, un acord entre ell i els dirigents de l'anarcosindicalisme. Això, naturalment, alçà els conservadors del partit regionalista, com demostra el final de l'esmentat article:

"Que els aficionats a polítics s'equivoquin no és d'estranyar. El que no és comprensible és que hi hagi catalans que vagin contra llurs propis interessos ... i s'engresquin i aplaudeixin que es provoquin conflictes dels quals han d'ésser les primeres víctimes" (217).

A mesura que finalitzava l'any 1930 i el Govern divagava sense objectius concrets i el moviment repu-

blicanista estenia la seva influència arreu d'Espanya, es produïa la radicalització ideològica de la Lliga Regionalista, sempre absolutament contrària al contingut del Pacte de San Sebastián. Una mostra d'aquella excitació política és l'editorial del 24 d'octubre del 1930, de "La Veu de Catalunya", titulada La por a la realitat (218):

"En tots els mítings, en tots els articles, en totes les manifestacions de llur propaganda, els capítostos republicans insisteixen, naturalment, a preconitzar el canvi de la forma de govern com a únic mitjà eficaç de resoldre els problemes de les terres d'Espanya...

"Tots ells senten la por (però) d'exterioritzar el propi pensament i les pròpies solucions, perquè saben que llur sol enunciat congruïria en contra d'ells el pensament i les solucions de tots els altres. Tothom està convençut del que passaria l'endemà de la proclamació d'aquesta república" (219).

En darrera instància, per Pla, els líders republicans -sense matitzà- eren senzitllament "venedors de fum", títol aquest d'un excitadíssim article aparegut a "La Veu de Catalunya" del 25 d'octubre del 1930, en el que diu (220):

"L'últim document patològic que aquests dies hem pogut llegir és el que conté les declaracions de Marcel·lí Domingo" (221).

De fet, Pla responia a unes declaracions de Domingo entorn el tema de les eleccions a Corts Constituents. Pel polític republicà,

"Unes eleccions convocades al marge de la Constitució i per un govern que no ha entrat dins la llei són unes eleccions ilegals, i incorreran en delictes i incompetència d'il·legalitat tots els qui, en un sentit o altre, hi prenguin part. Unes eleccions convocades per un govern sobirà i per unes Corts Constituents que vinguessin amb l'únic deure de judicar tots els Poders que han viscut i viuen fora de la llei, serien unes eleccions mirant al poble i als principis jurídics insubornables" (222).

Es comprèn fàcil la cólera de Pla, puix, l'opinió de Domingo els posava a la "il·legalitat", a ells, els legalistes per excel·lència. Per això es preguntava aquell:

"Quin impuls suïcida porta els republicans a l'abstenció? I els republicans catalans que, pel fet d'esser-ho, saben que Catalunya té interessos permanents a defensar, ¿per què s'han de desinteressar de les eleccions?" (223).

En l'estira i afluixa de les dubtoses eleccions,

el Govern Berenguer crispà una i altra vegada els ànims i les opinions. Però hi ha una cosa que crida l'atenció. I és el fet de l'histerisme dels regionalistes conservadors catalans davant el republicanisme d'altres sectors polítics catalans. ¿No eren ells defensors de la Monarquia? El mateix dret tenien els altres per a defensar una altra opció. El problema radicà que la Lliga Regionalista no pogué utilitzar el mot de "republicanisme" com element d'atac contra els republicans, puix aquests l'assumien plenament. En canvi, quan els republicans atacaven la Lliga Regionalista de monarquista, aquesta s'enfervoria, malgrat ésser monarquista. Sols que vergonyantment. Volien ésser-ho, però que no és digués. En tot cas volien saber-ho ells mateixos, tots sols.

Davant la negativa de les forces polítiques republicanes d'anar a unes eleccions convocades com assenyalava Marcel·lí Domingo, Rufís Duran i Ventosa es mostrava una mica més obert i conciliador en un article dirigit bàsicament a la gent política que recolzava el Pacte de San Sebastián. L'article de l'especialista en politicologia de la Lliga Regionalista, publicat a "La Veu de Catalunya" del 4 de novembre del 1930, sota el títol Si es vol transformar Espanya (224), presentava propostes consensualistes:

"L'Única manera d'impedir que

torni a imperar la ficció i el caciquisme es l'organització de noves forces, representatives del desig de renovació i d'uropeització política d'Espanya. Però aquestes noves forces s'han d'organitzar sacrificant les aspiracions a perfeccions quasi impossibles, per tal d'aplegar tots els elements que puguin ésser convergents a un objectiu ideal comú ..."(225).

Fins ací, però, l'ambogüetat de sempre. De fet els que havien de renunciar i de sacrificar-se eren, per Duran i Ventosa, els republicans:

"L'engrescament per la qüestió llampant, però insignificant en el fons, de la forma de govern, constitueix un obstacle formidable per a tal objectiu"(226).

I un observador atent no pot meyns que preguntar-se: doncs, si els únics que deien que les formes de Govern eren una qüestió d'insignificància política eren els homes de la Lliga Regionalista, ¿per què no abandonaven ells llur desig monarquista? La fórmula consensualista de Duran i Ventosa era, puix, inviable, per ideològicament interessada i conservadorista, i políticament falsaria.

Però seguim amb l'autoritzada opinió conservadora del líder regionalista:

"Nosaltres, a Catalunya, hauríem

pogut ben fàcilment deixar-nos portar d'aquesta onada purament sentimental -es refereix al republicanisme, clar- ... Nosaltres, però, sabem que hauria estat a costa d'un mal gravíssim causat a Catalunya i un desprestigi definitiu després"(227).

D'aquesta manera, de l'atac violent contra els republicans i el Pacte de San Sebastián, passava la Lliga Regionalista a fer propostes consensualistes. Propostes naturalment inacceptables per aquells a qui anaven dirigides. Passaria aquesta proposta sense cap reeixó, i tornarien a encrespar-se els ànims a mesura que s'apropaven les eleccions d'abril del 1931, i a mesura que la Lliga Regionalista assumia el protagonisme de dirigir la plataforma de defensa del monarquisme en nom d'un centrisme inexistent o artificial.

CONTRA L'ANARCOSINDICALISME

És evident que si la Lliga Regionalista estava contra el reformisme burgès, l'anarcosindicalisme li produïa terror, puix aquest era el moviment obrer de signe inequívocament revolucionari del país. La confusa utilització de la paraula "revolució" pels portaveus de la Lliga Regionalista fa necessari alguns aclariments previs al tema.

La Lliga Regionalista utilità -al llarg del període objecte d'estudi, és a dir, des de la mateixa caiguda de la Dictadura, fins a la formació del Front

Català d'Ordre i l'esclatament de la rebel·lió militar del 18 de juliol del 1936- el concepte de "revolució" per a definir el paper polític i social del reformisme republicà representat per la gestió i la voluntat d'Azaña -recolzat per una important fracció del socialisme-. Aquesta demagògia, neta i clara, de confondre "reforma" amb "revolució" fou nefasta. Però en el fons era un joc de paraules premeditadament utilitzat pel conservadorisme català, en la mateixa línia que, fora de Catalunya, els conservadorismes de la CEDA i dels grups polítics dretistes també ho feien.

Però, per altra banda, és necessari tenir en compte que en una nació com l'Estat espanyol, amb unes estructures social tan endarrerides dins el procés capitalista, qualsevol intent de reforma semblava un fet revolucionari. La burgesia aristocratitzant existent -molt ben representada per un partit com la Lliga Regionalista- no tingué pràcticament diferències amb l'aristocràcia econòmicament aburgesada de fora de Catalunya. I en conjunt, aquest bloc, era força reaccionari, amb fortíssimes puntes extremistes de naturalesa feixistitzant, a voltes manifestades a través de grups com el dirigit pel funest Dr. Albiñana, d'altres representats per micropartits com Falange Española, etc.

Naturalment, a unes classes econòmicament dominants d'aquesta entitat ideològica haurà de corres-

pondre un moviment obrer força radicalitzat. En aquesta investigació, i en el present apartat analitzarem les opinions de la Lliga Regionalista vers el moviment obrer i l'activitat social de la classe obrera, tema que otnarà a sortir més endavant, puix l'agitació social estigué sempre present al llarg de la breu existència de la República.

L'any 1930 fou el marc temporal de nombroses vagues, i Barcelona l'escenari de moltes d'elles, puix fou ací la seu del sector de la classe obrera més radicalitzat del país, plenament identificat amb l'anarcosindicalisme. Al mes de setembre del 1930, la CNT intentà reorganitzar per tots els mitjans possibles el Sindicat de Transports, el que provocà una topada amb les autoritats regionals. L'objectiu de l'anarcosindicalisme era contribuir a disoldre els nuclis del Sindicat Lliure -esquirolaire i pagat per la patronal- d'aquell ram del treball. Això, combinat amb la idea, certa i lògica alhora, que d'una o altra manera, l'anarcosindicalisme fou consultat pels polítics republicans reunits a San Sebastián, encrespà els ànims de la Lliga Regionalista.

A "La Veu de Catalunya" del 15 de setembre del 1930, hi ha una editorial titulada Maniobres sospitoses (228), a la qual es fa referència a diverses vagues que esclataren al voltant de conflictes dels rams de la construcció i metal·lúrgia. Trobem en ella alguns dels típics leiv motiv del conservadorisme,

per exemple, el recurs a contraposar a l'acció vanguardista el problema de l'existència d'una crisi econòmica, aquesta vegada "universal". Crisi que era certa, però que cal entendre simplement com una crisi del sistema capitalista, dins el qual la classe obrera no té cap activitat responsable:

"En aquest moment de crisi econòmica universal, quan arreu del món constitueix un problema anguniós el nombre creixent de treballadors sense feina, seria una tàctica suicida provocar a casa nostra noves dificultats a l'avui difícil desenvolupament de la producció"(229).

Passant a continuació a mentir clarament, cercant consciències imbècils o desinformades, o interessades:

"Durant els darrers anys, a tot arreu del món, la vaga ha perdut, als ulls dels obrers, el seu prestigi mític. Ni com a reivindicació de classe, ni com a instrument revolucionari, la vaga, avui, en les condicions actuals del món, no pot reeixir"(230).

L'actitud és típicament dretista. I entrant més concretament en les vagues que s'estaven produint aquells dies, trobem una altra editorial de "La Veu de Catalunya", del 17 de setembre del 1930, titulada Les incidències de la vaga (231). En primer lloc tam-

bé trobem aquell tòpic, i a més a més l'utilització del concepte "estament obrer", d'origen perfectament corporativista, és à dir, un tipus de lèxic dretista absolut. I a continuació la típica referència a la "artificiositat" de la vaga:

"Que en aquests moments de crisi econòmica universal, susciti a la nostra terra, parèntesis revolucionària, sense finalitats concretes, causa un dany ... a la nostra producció" (232).

I a continuació un altre tema permanent: l'intent de separar el "moviment", és à dir, els dirigents, de la "classe":

"Els nostres obrers han de reaccionar cívicament contra tot quant signifiqui voler aprofitar-se de llur esforç i del producte de llur treball per a sospitoses maniobres polítiques de caràcter revolucionari" (233).

Uns dies després les vagues s'estenieren al ram de la neteja urbana. Això reanimà l'editorialista de "La Veu de Catalunya", que publicà el 19 de setembre del 1930 un altre article, sota el títol A l'entorn de la vaga (234), que començava amb un paràgraf preciós, que hagués fet les delícies de funcionalistes com Parsons, sobre l'equilibri social, encara que el mentor d'aquestes idees era Pareto:

"El cos social reacciona sempre

en sentit constructiu. És per això que mai no accepta la fatalitat d'una eixorquia. La societat, com la naturalesa, poden patir tots els trasbalsos i totes les convulsions, però tendeixen, per llei immanent, a l'equilibri"(235).

Evidentment, ací es condensa tot un pensament dretista producte de la reacció capitalista del segle XIX contra l'aparició dels socialismes.

I trobem ací, també, l'intent de divorciar i contraposar a la "èlit" enfront la "massa":

"Els treballadors, invocant el nom dels quals s'ha suscitat i s'ha mantingut la vega, no s'han sentit en cap moment solidaritzats amb els impulsos netament revolucionaris que l'han inspirat"(236).

És la filosofia que hi ha "obrers bons" i "obrers malèvols", com després, en esclatar el conflicte agrari, hi haurà "rabassaires bons" i "mals rabassaires". I, urgentment, la Lliga crida els "obrers bons" i seriosos, utilitzant una vegada més l'ofensiu terme d' "estament obrer", ofensiu per llur caràcter estratificador i platònic -lògic, però, si tenim en compte que, pel conservadorisme, el capitalisme és la forma final possible d'organització social que pot donar-se la humanitat- :

"Insistim, doncs, en la necessitat urgent que el cos social en general i l'estament obrer en particular

reaccionin conscientment"(237).

Uns dies després, el 21 de setembre del 1930, els moviments vaguístics varen finalitzar, i "La Veu de Catalunya" del dia següent, reian La llicó de la vaga (238). Una editorial a través de la qual els polítics republicans, als que, obertament, acusen els regionalistes de manipular la classe obrera per a obtenir llurs finalitats, son objecte d'un atac col·lèric, que superà els dirigits contra l'anarcosindicalisme:

"Sembla com si els directors de les organitzacions obreres haguessin tingut, en aquests moments, aquesta clara percepció del problema, donant una llicó de sentit polític als elements polítics, que, pel fet de ser-ho, s'haurien de tenir més. Una reculada a temps, en un intent de revolució per endavant condemnada al fracàs, acredita a qui sap comprendre la llicó"(239).

I ací la canonada final contra el republicanisme català:

"Als que no acredita és als oja-lateros de la revolució; als polítics que no han sabut fer-se càrrec del veritable estat d'esperit del poble, i estant esperant que la classe obrera els doni feta la feina que ells prediquen, però que no saben fer"(240).

Mentre tant, Pla, en l'interregne cap a la pro-

ducció de les vagues de final de l'any 1930, es permetia teoritzar al voltant del sindicalisme, en un article que constitueix una "perla" del pensament dretista. L'article era de data 21 d'octubre del 1930, i de fet estava relacionat amb conflictes socials produïts a Madrid, i el seu títol, força significatiu, era On va el sindicalisme? (241).

Abans, els "bolents" eren els polítics republicans.

Ara la "bèstia negra" eren els anarcosindicalistes:

"L'anarquisme, com a ideologia, és d'un primitivisme i d'una rusticitat (242) esborronadora. La persistència del fenomen anarquista al nostre país, que és en aquest punt una verdadera excepció en tot el concert dels països del món, és realment estranya. Sembla impossible que una classe tan formidablement positiva i realista com la classe obrera hagi adoptat com a base filosòfica de la seva actuació un simulacre de sistema usque en el món conreen només els pseudointel.lectuals decadents i els petits burgesos maníacs d'oratória" (243).

Naturalment, si el sindicalisme del país hagués estat dominat pel leninisme, per exemple, Pla també es mostraria radicalment disconforme, i ens parlaria aleshores d'un altre tipus de "primitivisme". En el fons, com veurem més endavant, els dretistes catalans somniaven amb un moviment obrer integrat,

del tipus socialdemocratista.

El 14 de novembre esclatà a Madrid una vaga del ram de la construcció, conjuntament assumida per la CNT i la UGT. D'ella, Gómez Casas (244) diu el següent:

"La joven y combativa Confederación madrileña declaró una huelga general que duró dos días ... Los días 16,17 y 18 asistieron (sic) a la declaración de huelga por solidaridad en diversas ciudades. Fueron generales en Barcelona, Alicante, Granada, Reus, etc., en donde adquirieron carácter revolucionario. La CNT de Barcelona, pese a la clausura de su sindicato de Transportes realizó una imponente manifestación de fuerza, que recordó la huelga de La Canadiense"(245).

Una anàlisi de "La Veu de Catalunya" d'aquells dies ens permet obtenir un material similar al que ja hem vist, puix es donen en ell els mateixos tics esbrinats. L'editorial del diari del 18 de novembre del 1930 es titulava Després de la vaga general (246).
Veiem els arguments dretistes:

"Es incomprensible que en una ciutat on tanta gent s'indigna per l'existència al cap d'amunt del sistema polític imperant d'un Poder irresponsable, i no elegit directament pel poble, tothom accepti resignat, i fins i tot amb

l'alegria confiada dels neófits republicans, la dictadura d'uns poders encara més irresponsables, que venen accionant per mitjà d'agents misteriosos ..." (247).

I, després d'haver-nos dit que la vaga, al món, era un instrument d'acció rebutjat per "tothom", àdjuc pels mateixos obrers, ara, en canvi, ens diu l'editorialista que:

"... a tot arreu del món hi ha vagues parcials, amb més o meyns influència en el conjunt de la vida econòmica. Però, a tot arreu, hom ha comprès que les vagues generals no constitueixen remei per a res" (248).

Ara, doncs, les vagues rebutjades per "tothom" arreu del món ja no eren les bagues de qualsevol tipus. Ara ho eren només les vagues generals.

Seguint amb el tema d'aquesta vaga general, a "La Veu de Catalunya" del 19 de novembre del 1930, hem trobat l'editorial titulada Les víctimes de la vaga (249). Apropiant-se consensualment de l'opinió general, digué:

"... Tothom en sent una mica de vergonya ... Cal aclarir que entre tots els perjudicats, el que ho és més greument i més irremediablement ho és la classe obrera, més indefensa que les altres contra les vel·leïtats atzaroses de la sort" (250).

La posició social d'una classe social és, puix, qüestió de "vius", d'atzar.

Dos dies després, el 21 de novembre del 1930, insistí "La Veu de Catalunya" en el tema, considerant El fracàs del moviment (251). Ací, s'intenta novament, utilitzant altres pretextos, posar falca entre el "moviment" i la "classe", en la línia ja esmentada més amunt:

"Aquesta vegada, l'ambient propici fou facilitat ocasionalment pel resò sentimental que en la gran massa obrera de Barcelona trobà l'actitud dels seus companys de Madrid.

"Però aquesta solidaritat generosa, que movia instintivament la immensa majoria de la classe treballadora barcelonina, en la ment revolucionària no era, sinó un pretext (per organitzar la revolució)"(252).

Com a rematada dels textos relacionats amb la vaga general del novembre del 1930, al cap d'uns dies, el 6 de desembre del 1930, sortí a "La Veu de Catalunya" una altra editorial sota el rètol Les possibilitats de la revolució (253). Digué:

"... el fracàs de la darrera vaga demostra que el Sindicat Únic es impotent per a conduir un veritable moviment revolucionari. I ho és per dues raons fonamentals: perquè no compta, per a una finalitat estrictament revolucionària, amb la majoria del proletariat

barceloní, ni té un pensament polític definit i en contacte més o menys actiu amb els corrents predominants al món" (254).

TEORITZANT SOBRE REVOLUCIONS

El mateix mes de desembre del 1930 fou notablement agitat. Per una banda, arrel del manifest rupturista elaborat i publicat pels membres del Comitè Revolucionari, fundat a San Sebastián, foren detinguts els principals líders reformistes, i uns dies després, el 12 de desembre, els capitans Galán i García Hernández encapcelaren la sublevació de Jaca, finalment sofocada pel Govern Berenguer. El dia següent, la CNT convocava a la vaga general de recolzament, però tingué un èxit parcial.

Tot aquest conjunt de fets crearen, doncs, un marc de tensions, que "La Veu de Catalunya", com portaveu de la Lliga Regionalista, recolliria puntualment.

Així, el diari dretiste català publicà una sèrie d'articles sota el rètol de Evolució i revolució, de la que n'hem seleccionat uns quants. El 22 de desembre del 1930 (255) sortí La revolució burgesa. Una autèntica "perla" trobem en aquest article al voltant del tema de la naturalesa de la "revolució burgesa a l'hora actual":

"Las revolucions del segle XIX han estat revolucions burgeses, de signe liberal i democràtic. Avui, 1930, tota revolució d'aquesta índole pren un requist

anacrònic"(1256).

La naturalesa ideològica de la Lliga Regionalista pren ací una clara orientació. Seguim:

"L'única revolució burgesa imponent, que s'ha produït i que ha triomfat al costat nostre, és la revolució feixista. Observeu el seu caràcter: és patriòtica, burgesa i reaccionària (257). És socialment la resposta de la burgesia a l'escomesa comunista"(258).

És a dir, punt primer: fer la revolució burgesa avui, el 1930, no té sentit, si ha d'ésser liberal -era clar que a l'any 1930, a Espanya, las mentalitats i els comportaments socials del blo dominant no eren pas "burgesos", sinó aristocratitzants-. Per tant, el reformisme és absurd, per què en voler imposar-se prendrà una naturalesa revolucionària, puix les estructures social espanyoles quasi immediatament obligaven a canvis dràstics. Segon: l'única "revolució" burgesa viable, diuen, és el feixisme, és a dir, es reconeix que el feixisme és una forma de sostenir el capitalisme. I tercer: el canvi social comunista és definit per ells com "escomesa".

I finalment, la profecia concreta:

"En conclusió: ningú no creu que la revolució burgesa estricta, que instauraria una república burgesa, conservadora i, com a màxim, laica, sigui possible en

les nostres latituds i en els nostres temps"(259).

I completant aquesta renúncia mestrívola de la Lliga Regionalista al canvi burgés -canvi d'unes estructures social arcaiques- ens dirà l'articulista:

"Tant es creu impossible, que tot revolucionari burgès, només pensa revolucionar-se si pot comptar amb l'ajuda militar o amb l'ajuda proletària, o, per més seguretat, amb totes dues"(260).

I cal veure en aquest final una referència a un quadre amb tres factors: la combinació dels fets militars de Jaca ("ajuda militar") més l'acció obrera ("ajuda proletària") crean el marc propici per que els "revolucionaris burgesos" puguin iniciar llur revolució.

Aquella combinació d'elements donà força joc al regionalisme. Per exemple, el 23 de desembre del 1930, altre article de la sèrie mateixa, publicat a "La Veu de Catalunya" sota el títol de Serenament (261), trobà el pretext per atacar el comunisme:

"I contra l'extensió esbojarrada i suïcida del comunisme, cal oposar -especialment a Catalunya- la intensitat del sentiment patriòtic"(262).

Amb el fet "patriòtic" pot amagar-se la realitat social. En aquesta línia també hem escollit un article

títulat La insurrecció militar i la revolta proletària (263), del 23 de desembre del 1930. Aci, l'articulista analitza les dues vies "revoltoses". Primer la "insurrecció militar":

"La revolta militar ... ¿Voleu que Espanya sigui, definitivament un Venezuela? No; la més gran revolució, la més profunda i radical, que pot realitzar-se a Espanya és arribar a un estat tal de govern civic i enèrgic, que tota possibilitat de 'pronunciamiento' resti extirpada per a sempre. Que no es fagi el miracle, si l'ha de fer el diable"(264).

I això és dit en un moment que el "pronunciamiento" de Jaca -fracassat- tingué un caràcter esquerrà. ¿Per què no opinà la Lliga Regionalista el mateix al setembre del 1923, quan Primo de Rivera donà el seu cop d'Estat dretista? Perquè precisament aquell cop d'Estat fou dretista.

I segon ,a "revolta proletària":

"L'aixecament proletari. Després de l'experiència russa, tot comentari sobraria. La gran disort nostra és que no tinguem un fort i nombrosíssim partit treballista, reformista i evolutiu"(265).

Però la realitat espanyola era diferent. A unas classes dominants ferotges (recordem altra vegada a Ràdruejo: "la derecha española es la más siniestra, aviesa y sanguinaria de Europa"), corresponia un moviment

obrer endurit com una pedra. Fent amàs de realisme, l'articulista creu possible la revolució obrera:

"Que la revolució proletària sigui possible, quin dubte hi ha? Es perfectament possible ... La seva possibilitat és el seu perill. Perquè la revolució comunista tindria una insuperable capacitat de destrucció, igual almeys a la seva incapacitat de construcció" (266).

I, finalment, altra vegada:

"La revolució burgesa democràtica és impossible. La revolució militar és indesitjable. La revolució proletària és catastròfica. La unió de les tres revolucions, que hom acaba d'assajar, en una provatura tràgico-còmica, és un monstre apocalíptic" (267).

Passaria després el publicista -que jo crec que és En Pla-, el 24 de desembre del 1930, a publicar l'article Ordre i desordre (268). Ací es troben totes les ambigüetats quasi malaltisses de la Lliga Regionalista, obligada a denunciar la "revolució burgesa":

"... volem formar un Estat nou, estimulant, aprofitador i suscitantador d'energies... Cal un esperit eminentment renovador, en procediments, en idees, en homes, en solucions" (269).

Punt a partir del qual el comentarista es dedi-

cava a donar alternatives davant la insurrecció militar, la revolució burgesa i la rebel·lió proletària. Així, el 26 de desembre del 1930 sortia a "La Veu de Catalunya" l'article La reforma de l'Estat (270). En ell, l'autor situa la Lliga Regionalista com centre del món. Com promotora de la reforma que Cambó aquells dies concretava en "axeicar la pesseta" i restablir la Mancomunitat de Catalunya en el mar de l'Estat monàrquic ... sense esmentar en absolut un reformisme agrari, la revisió del paper de la religió en una societat moderna, etc. L'articulista ens recomana aquell programa:

"qui volgui conèixer els principis de la política del senyor Cambó, pot acudir als seus llibres, que no són talment escassos ni talment introbables" (271).

Tancant la sèrie, aquell ideòleg de la "reforma camboniana" recomana L'Hora de construir, el un article aparegut a "La Veu de Catalunya" del 29 de desembre del 1930 (272). "Construcció" sostinguda pels fonaments del fantasma del feixisme com resposta al comunisme:

"Les formacions feixistes provenen sempre d'estats com el que ara està travessant Espanya. En aquests moments de desorientació, d'indisciplina, d'incoherència social, bastaria el crit d'un energúmen intel·li-

gent i fort per a aglomerar la reacció burgesa"(273).

Per a evitar-ho, és hora de construir, dirà:

"... però la tasca no es fàcil. Cal resoldre la qüestió militar. Cal oposar un fre a tota investida d'extremisme proletari. Cal evitar tota vel.leïtat feixista ... Cal posar-se a treballar"(274).

I heus ací el programa de "construcció":

"Fer avançar la solució del nostre pleit català; regularitzar les reformes socials; assegurar la prosperitat econòmica. I, previament, garantir-nos un sistema de govern que faci possible l'actuació reformadora i constructora. Han de celebrar-se, per tant, eleccions, com més aviat millor; ha d'evitar-se tot pretext d'abstencionisme, permetent la lliure representació de tot corrent d'opinió, sigui el que sigui ..."(275).

Aquest era el famós programa d'En Cambó.

"UNIO CATALANA": ENTRE EL FRACCIONALISME I LA
SOCIOLÒGIA

L'organització de "Unió Catalana" per part d'alguns dels homes més liberals de la Lliga Regionalista fou un intent polític frustrat d'eixemplar el catalanisme conservador, en base a revisar les inicials i velles tesis de Prat de la Riba, que foren la plataforma fonamental de l'actuació de la Lliga Regionalista durant dècades. Ara, a la sortida de la Dictadura i envers un futur poc clar, la Lliga Regionalista, més que com a bloc per iniciativa de Valls i Taberner i Estelrich, intentà donar un moderat viratge destinat a captar altres corrents del catalanisme dins el camp més liberal, i molt concretament a la gent d'Acció Catalana, de tendència, però, republicana.

Molas explica com, en el primer moment, la idea d' "Unió Catalana" aparegué embolicada amb remors escissionistes dins el partit(276):

"Lligats a aquest procés de revisió del pratisme i abandonament de la teoria nacionalista com a vehicle ideològic de la Lliga Regionalista, procés que seria acceptat de fet durant la Segona República i prolongat personalment per F. Valls i Taberner més tard, cal situar els rumors insistents que van circular al 1930 sobre la formació d'una tercera força catalanista, que es col·locaria polí-

ticament entre la Lliga Regionalista i Acció Catalana i que aplegaria gent procedent de l'una i de l'altra, i personalitats no integrades en cap de les dues organitzacions" (277).

El primer impuls va ésser netament intel·lectualista, com a grup de treball i d'estudi de la problemàtica social i política. Era un moviment, en el seu origen, també revisionista, sostingut per la creació política de Valls i Taberner, qui, en una conferència pronunciada a Sabadell va apuntar la necessitat de "revisar" el catalanisme. Conferència reproduïda per "La Veu de Catalunya" del 24 d'abril del 1930 sota el títol de Interessantíssima conferència de Ferran Valls i Taberner (278). Veiem els apunts revisionistes del que fou historiador de Catalunya:

"Cal dir, també, segons el meu entendre, que el catalanisme no ho és tot. Hi han altres problemes cabdals: hi han coses superiors i anteriors al patriotisme. Això es pot dir i es pot defensar igualment des de el camp de la dreta que des de el camp de l'esquerra, segons els respectius ideals" (279).

Apuntava, puix, Valls i Taberner la possibilitat de superar la secular ambigüetat de la Lliga Regionalista, condicionant ja obertament el catalanisme a la realitat social, única manera de revifar, precis-

sament l'envellida doctrina de Prat de la Riba:

"El catalanisme ha d'èsser un estímulo de progrés ciutadà i no pas un destorb ni un obstacle ... Hem de mirar l'obra de catalanització dintre una perspectiva històrica ... Així obtindrem una major agilitat d'actuació, guanyarem en mobilitat exterior ... fugirem de la rutina, de l'estancament ideològic, evitarem la impermeabilitat respecte els nous corrents"(280).

Precisament, la clau d'aquest revisionisme estava en aquelles paraules finals, en la proposta de superar "la impermeabilitat respecte els nous corrents. I més endavant, prosseguí fent un gran elogi de la figura de Prat de la Riba, primer pas per intentar distanciar-se d'ell:

"Ens trobem en un temps que caldria revisar el catalanisme històric ... Els temps han portat nous corrents ideològics. Caldria, doncs, revisar algun dia la doctrina del catalanisme. Cal desdoblar-lo, completar-lo, o rectificar-lo en certs aspectes, adaptant-lo als temps d'avui. Quan avui es planteja un problema, no és tant del cas repetir el que va dir En Prat de la Riba en circumstàncies pretèrites diferents. Cal solidaritzar-se íntimament amb el se esperit i tenir cura d'interpretar el que avui faria o diria"(281).

Remarcant que estava parlant a títol personal:

"Això es una opinió personal, i com a opinió personal us l'he exposada".

I sentada aquesta aclaració, que deixava de costat el seu propi partit, prosseguí concretant el revisionisme de la visió pratista:

"... cal evitar un estatisme regional fruit d'imitacions o de rivalitats; cal evitar el carregar les corporacions públiques amb l'absorció de les activitats socials i individuals. Havem d'evitar el unicultisme polític. Tampoc havem de repetir automàticament el que fan en altres indrets, sinó que cal atendre les nostres necessitats d'acord amb el nostre esperit. Així hem d'evitar de veure les nostres coses segons una concepció massa burocràtica ... Nosaltres, que volem el lliure joc de les forces polítiques, no podríem admetre que ningú pretengués atrinxerar-se en la posició que hagués aconseguit en un partit polític, portant a aquest un sentit d'escalafó inadmissible" (282).

Sortíen, d'una forma subtil, tensions internes del partit, i una crítica al cult a la personalitat. Era contra el cambronisme? Pot ésser, però no és segur. El conferenciant finalitzà amb una crida a la conver-

gència amb altres forces renovadores:

"Apareixen ara noves promocions. S'estructuren noves forces polítiques. Sónen noms abans desconeguts ... Està bé d'hometjar, regradar, recompensar, si és que cal; però no hem de donar la direcció i la representativitat col·lectiva, sinó als que tinguin una capacitat política suficient"(283).

Paraules que demostren que Valls i Taberner, en aquells moments de recomposició política, trobava massa sectaris i esquifits, els límits polítics de la Lliga Regionalista. Producte d'aquesta incomoditat seria el seu intent d'obrir la plataforma, puix, d' "Unió Catalana".

Però, aquesta plataforma hauria d'acabar essent una escissió de la Lliga Regionalista, és a dir, la "tercera força" -assenyalada per Molas-, o bé, finalment, un apèndix del mateix aparell del partit (284).

El mes d'agost, el mateix Valls i Taberner, estant ja en marxa l'organització d' "Unió Catalana", semblava voler conciliar les dues posicions possibles de la institució:

"No som organisme filial de cap partit polític, ni cap delegació o agència pera reclutar adeptes en favor de cap de les organitzacions polítiques existents ... Jo per la meua part puc dir, quant a la meua situació personal, que fa vint-i-cinc anys que sóc a la Lliga Regionalista i que no penso pas moure'm. No soc cismàtic,

sinó fidel, de la gran tradició d'aquest partit"(285).

Duran i Ventosa (286) havia estat unes setmanes abans, més clar que Valls i Taberner, situant a "Unió Catalana" com una plataforma prèvia a l'ingrés a la Lliga Regionalista:

"Unió Catalana ... més aviat representa una mena de lloc de captació per aquests elements que fluctuen entre els partits i que no acaban de decidir-se per cap"(287).

El setembre, en altre conferència donara, ara, a Igualada, per a promocionar "Unió Catalana", i segons el text reproduït per "La Veu de Catalunya" del 8, Valls i Taberner discrepava implícitament de Durán i Ventosa(288):

"Per això ... hem pensat una nova entitat que juntés gent provinent de camps diversos que coincideixin en la necessitat de l'estudi de les qüestions vives ... amb l'intent de preparar-ne les solucions adequades o possibles ... Renovació política. Una renovació de política en allò que calgui adaptar"(289).

Insistí, doncs, Valls i Taberner en la seva voluntat renovadora:

"Hi ha avui una tendència, que reputem beneficiosa i encertada, que vol evitar la identificació de l'Estat amb la Nació, que in-

tenta reduir aquell a les seves funcions tècniques de govern i administració, que procura desterrar el sentit d'enaltiment excessiu del concepte d'Estat i s'esforça per fomentar la idea d'una major llibertat del cos social"(290).

I tornant a l'esperit d' "Unió Catalana", digé l'historiador:

"Unió Catalana" vol ... dintre del seu camp d'acció, inspirar-se en el sentit de coordinació, de col.laboració de treball en comú" (291).

Evidentment, Valls i Taberner veia en "Unió Catalana" l'organització capaç, en el futur immediat, d'assumir la renovació del catalanisme i de transformar-se en el nou gran partit polític catalanista conservador, però aglutinador d'altres tendències existents dins el mateix camp ideològic. Al mateix temps que Valls i Taberner intentava atraure Acció Catalana a la plataforma renovadora, "oficialment" el diari portaveu de la Lliga Regionalista es movia en direcció contrària, reafirmant-se en els tòpics del catalanisme de sempre i utilitzant una qüestió de "banderas" per a llançar un duríssim atac contra aquella organització. "La Veu de Catalunya", puix, el 26 de setembre del 1930, en l'editorial titulada Cal parlar clar (292), minava l'acció de Valls i Ta-

berner, dient:

"Els que siguin separatistes que tinguin el valor de proclamar-ho i de lluitar per la realització de llur ideal ... Els que creguin que s'ha de conquerir la llibertat contra Espanya per la força, i que tingui mitjans per a fer-ho, poden criticar l'actitud de la Lliga Regionalista. Els que no ho creguin tenen el deure de no desviar el nostre poble de l'únic camí que pot conduir-lo a la satisfacció de les seves aspiracions"(293).

Malgrat això, finalment, es va fundar l' "Unió Catalana", però "d'Estudis Polítics i Econòmics-socials", en un local instal·lat al carrer Clar'is nº 24. La Junta Directiva estava integrada pels següents membres: Josep Mª Trías de Bes, Miquel Vidal i Guardiola, Josep Mª Casabó, Josep Mª Carles Tolrà, Lluís Mª Arnau, Manuel Basté, Ferran Armengol, Joaquim Balcells, Josep Mª Blanch, Andreu Bausili, Jacint Duran i Gisbeert, Robert Mainou, Albert Talavera, Josep Mª Tallada, Salvador Tintoré i Narcís de Carreras, tots ells sota la presidència de Ferran Valls i Taberner. Tots homes més o meyns vinculats a la Lliga Regionalista, tal com Duran i Ventosa havia previst. En el parlament fundacional, encara, però, l'historiador es referí al esperit concordatari de l'organització, dient en to de *lay* plany (294):

"Entremig de les lamentables discordies estèrils que avui enfosqueixen la política catalana, i per damunt dels apassionaments partidistes merament negatius, desitgem instaurar en el nostre nucli un sentit de convivència, de dialleg, d'examen objectiu de las realitats vives, de coordinació d'esforços ... Aquesta és l'obra de cultura ciutadana que volem emprendre"(295)..

Continuant:

"... els nostres amics Vidal i Guardiola, Balcells i Trias de Bes, us explicaran en síntesi els punts principals del programa... Sentim tots que es vegi privat en aquest moment de poder estar entre nosaltres l'amic Joan Estelrich, que tant i tant ha treballat en l'organització de la nostra entitat ... La nota culminant d'aquesta sessió la constituïran les magistrals paraules que el senyor Cambó ens ha fet l'honor de trametre'ns ..."(296).

"Unió Catalana", puix, naixia morta. Quedava com una reunió dels amics de sempre. De la pròpia gent de la Lliga Regionalista. I precisament, les paraules de Cambó foren les que tancaren de forma definitiva les veleïtats aperturistes i pseudofraccionals de Valls i Taberner, destinades a ampliar la plataforma del catalanisme. No havia, doncs, escissió, dirà Cambó, però al mateix temps donava el seu recolzament a la tasca de renovació culturalista que pogués empron-

dre la entitat conduïda pels esforços "revisadors" de Valls i Taberner i Estelrich.

"La Veu de Catalunya" reproduí el 26 d'octubre del 1930 les Paraules de Francesc Cambó (297):

"Els recels que, en uns, i la satisfacció que, en altres, féu néixer la sospita que es tractava d'una nova dissidència sorgida entre la Lliga Regionalista, trigà ben poc a esvair-se. Si dissidència hagués estat, no estariau davant d'Unió Catalana els qui en porteu la direcció" (298).

L'advertència era clara. Fet l'aclariment, Cambó passà a definir la naturalesa de la nova entitat:

"Unió Catalana no és, ni ha d'ésser mai, un partit; però pot aportar un concurs apreciable a tots els partits que vulguin, lleialment, servir Catalunya" (299).

De fet, amb la fundació de "Unió Catalana" naixia una mena de servei d'estudis de la Lliga Regionalista, un laboratori de treball sociològic del partit. Res més.

Poc més endavant, a "La Veu de Catalunya", Estelrich publicaria una col·lecció d'articles sobre La Unió Catalana davant els problemes de la cultura i el moment actual, de la que n'hem documentat un com a mostra, publicat el 29 d'octubre del 1930, i que reafirma la conclusió que la funció d'Unió Catalana quedà reclosa al sociologisme (300).

SALVAR LA MONARQUIA: LA LLIGA REGIONALISTA MOTOR
DEL CENTRE CONSTITUCIONAL

Ja hem comentat en la Introducció Temàtica d'aquesta tesi que l'obsessió de presentar-se com a tendència i d'ideologia "centrista" fou una de les característiques de la Lliga Regionalista, i més tard també de la Lliga Catalana, però les realitats socials i polítiques feien impossible mantenir la ficció.

Amb el pretext de lluitar pel catalanisme, l'utilització conceptual del "centrisme" fou un tret dels regionalistes des de llurs orígens. Però en obrir-se la crisi del 1930 aquesta faceta ideològica fou més patent que mai, puix contrastava amb l'obertura d'un període de radicalització de la lluita política.

En una editorial publicada a "La Veu de Catalunya" del 12 de juliol del 1930, sota el títol Els partits polítics que hi ha a Catalunya (301), trobem una llista de tots els partits existents a Catalunya molt acuradament elaborada, a la que la Lliga Regionalista es situa exactament al centre equidistant estètic:

- "Partit Tradicionalista
- "Unión Monárquica Nacional
- "Partit Maurista
- "Partit Conservador Ortodox (del senyor Bugallal)
- "Partit del Sr. Sánchez Guerra
- "Partit Romanonista (dit liberal)
- "Partit anomenat demòcrata (del senyor García Prieto)
- "Partit de D. Santiago Alba
- "Federació Monárquica Autonomista

"LLIGA REGIONALISTA
 "Partit Reformista (D. Melquíades
 Alvarez)
 "Acció Catalana
 "Acció Republicana
 "Partit Republicà Radical (Lerroux)
 "Partit República Radical Socialis-
 ta (Marcel·lí Domingo)
 "Partit Socialista de Catalunya
 "Partit Socialista Espanyol (Bes-
 teiro i Unió de Treballadors) -sic-
 "Partit Republicà Federal
 "Amics d'En Macià
 "Partit Comunista"(302).

Entre una vintena de partits la llista és com-
 posada de manera tal que la Lliga Regionalista queda
 situada al lloc número deu. Era l'obsessió centris-
 ta.

L'anàlisi de l'esforç de la Lliga Regionalis-
 ta organitzant i impulsant el "Centro Constitucional",
 com intent de reagrupar les dretes envers les eleccions
 convocades el 1931, que haurien de significar el fi
 de la Monarquia, ha estat encertadament abordat per
 Molas en un curt, però interessant treball monogràfic
 (303).

Nosaltres hem criticat amb duresa l'actitud
 de la Lliga Regionalista i la seva relació amb l'ori-
 gen de la Dictadura, i la seva actitud dins aquesta.
 I també hem assenyalat que després de la desfeta de
 la Dictadura es trobà a la defensiva davant les crí-
 tiques provinents essencialment del republicanisme.
 Però hagués estat un error afirmar que el conservado-

risme català es movia tímidament. No. La Lliga Regionalista tingué una gran empenta política, tan gran com poguessin tenir-la d'altres. Si per una banda estava a la defensiva davant les crítiques esmentades, per altra, aquesta mateixa defensa, encara que molt cínica, era indiscutiblement enèrgica. I no només això. La Lliga Regionalista també tingué energies per, dins el seu àmbit d'activitat política, dirigir una operació renovadora, Catalunya endins i Catalunya enfora. I encara que tant l'intent d' "Unió Catalana", com el de "Centro Constitucional", constituïrien finalment operacions polítiques fracassades, això no reu mèrits a la gran capacitat de treball i d'activitat dels dirigents de la Lliga Regionalista. L'activitat fou tal, que en el panorama descomposat del dretisme espanyol, en iniciar-se el període posdictatorial, la Lliga Regionalista, especialment a través de la gran activitat personal de Cambó, arribà a intentar, i aconseguir, encara que per poc temps, organitzar la dreta monarquista moderada en el "Centro Constitucional", del que etta mateixa era, sense exagerar, l'ànima i el motor. L'objectiu: salvar la Monarquia.

Molas situa així el marc posdictatorial en relació amb la realitat política de les dretes:

"Por primera vez, el sistema establecido se encontraba sin organizaciones que le asegurasen su funcionamiento, las viejas ma-

quinarias habían perdido su inercia y, por tanto, su influencia, su utilidad. Enmohecidas y desgarradas por rivalidades personales no servían como instrumentos de gobierno: no tenían ninguna base social amplia, no representaban a nadie"(304).

Després de superar llur pròpia crisi, com hem vist en tractat la qüestió d' "Unió Catalana", l'operació "centre" de la Lliga Regionalista es dibuixada per Molas d'aquesta manera:

- "La única fuerza incólume y capaz de reunir una representación social considerable era la accidentalista Lliga Regionalista. Y, por otra parte, por primera vez en su historia (primera vez que será también la última) la Lliga encontró abiertas de par en par las puertas no sólo del intervencionismo, sino también de la hegemonía ... Se trataba de entrar por esta vía y plantearse como equipo de gobierno, como partido español, con el agrupamiento de todas las fuerzas afines, para adquirir el impulso suficiente y alcanzar con ambas ,anos el resorte del poder"(305).

En aquest intent, fracassà el Comte de Bugallal a mitjans del 1930. Però cal dir que l'intent de Bugallal -personatge amb el qual Cambó no simpatitzava gens ni mica- tingué un sentit arcaic, quasi ultra, puix en darrera instància somniava en tornar al sistema de la Restauració. L'intent de la Lliga Regionalista presentà una naturalesa més moderna i, fins i

tot, es dibuixava, per uns moments, dins una perspectiva d'ampli esperit liberal. Com diu En Molas:

"El objetivo era claro: crear un nuevo partido conservador i reformista en España que arrinconase las viejas fuerzas políticas de Bugallal"(306):

Contactes amb el corrent maurista, amb personalitats com Santiago Alba, gent política vinculada a "El Debate" de Madrid, van concitar els esforços de Cambó al llarg de part de l'any 1930. Cal assenyalar també que, mentre la perspectiva d'aquest partit era embrionària, però ja decidida, José Ortega y Gasset tornà a llançar un projecte consensualista, a través d'un article publicat a "El Sol", de Madrid, el 9 deembre del 1930, sota el títol de Un proyecto. En ell, el pensador proposava la formació -altre vegada, repeteixo- d'un gran "Partido Nacional", per ajudar la nació a sortir del fangueig deixat per la Dictadura, projecte de naturalesa, com hem dit, consensual, puix dins d'ell, segons Ortega y Gasset, haurien d'ésser totes les forces renovadores. El projecte va ésser rebutjat finalment quasi per tothom, i també -al contrari que la primera vegada, com hem assenyalat a la "Introducció Temàtica"- per la Lliga Regionalista, la qual, però, veié amb l'interès i li dedicà una àmplia editorial a "La Veu de Catalunya" del 10 de desembre del 1930, sota el títol de La nova estructura de

l'Estat espanyol (307). En ell conclouia:

"Prescindint ara dels matissos d'opinió que necessàriament han d'existir i sometrel's al contrast de la vida pública, és evident que aquestes idees generals ofereixen un ample marge de convergència a tots els ciutadans espanyols que, seriosament, amb bona voluntat, es preocupin d'estructurar un nou Estat, un Estat que no recaigui ni en la ineficàcia anàrquica de la vella política, ni en la arbitrarietat no meyns ineficient i càctica de la Dictadura" (308).

Simultàniament Cambó apuntava perspectives de renovació en una roda de premsa sostinguda a l'Hotel Ritz, de Madrid, el dia 9 de desembre del 1930 (309). Digué el líder regionalista:

"... el tiempo nos dirá si surgen los hombres cumbres a cuyo alrededor se concentran grandes fuerzas sociales y políticas que puedan tomar la estructura de un partido, que en todo caso no debería tener semejanza alguna con los antiguos partidos gubernamentales españoles, que no eran una fuerza de opinión" (310).

L'anunci d'activitats "renovadores" era ja un fet. Per altra banda, Cambó prosseguí la seva intensa acció política, en el marc de la qual destaquen dos articles publicats a inicis de gener del 1931 a

"La Veu de Catalunya". El primer aparegué el dia 8, sota el títol analític de El que ha estat els partits espanyols (311), crítica molt dura contra el sistema i les forces polítiques de la Restauració. Crítica enllaçada amb un atac encara més fort contra els intents -esmentants- del Comte de Bugallal, per "revitalitzar" aquell periclitat sistema en base a un conservadorisme tancat i censitari. El didàctic article de Cambó finalitzava amb les següents paraules:

"Fets recents proven com són artificioses aquestes organitzacions que el comte de Bugallal qualifica, no sé si seriosament o en broma, de 'grans partits'.

"Fa poques setmanes, en moltes ciutats i pobles d'Espanya sorgiren moviments revolucionaris directament encaminats a enderrocar el règim polític i social que els 'grans partits' tenen per missió principal defensar.

"¿Qui va adonar-se, aquells dies, de l'existència dels 'grans partits' ... Unes targes i uns quants telegrams de felicitació al govern ...

"Això és el que han estat i el que el senyor Bugallal vol que continuïn essent els partits governamentals espanyols ..."(312).

En el segon article, publicat a "La Veu de Cata-

"lunya" del 9 de gener del 1931, sota el títol eloquent de Com han d'ésser avui els partits polítics (313), es fa encara més palès l'esforç renovador del pensament polític de Cambó, en rebutjar totalment l'antic sistema -no el règim-:

"Avui, a Espanya, només un il·lús pot desconèixer que els antics partits de govern són pures artificiositats que cal dissoldre o transformar radicalment" (314).

I a partir d'aquesta "transformació radical" apunta Cambó la necessitat del "nou esperit"; l'esperit del "Centro Constitucional", establert, per això, partint d'una bona part dels de "sempre". Aquest aprofitament del material polític del passat, però "provist d'un esperit nou", és el que assenyalarà la naturalesa del "Centro Constitucional" constituït oficialment pocs dies després. Veiem-ho:

"En dir això no tinc inconvenient a afirmar que dintre d'aquests partits o en els voltants hi ha, avui per avui, els homes útils per a exercir una funció de govern. Perquè rendessin plena eficàcia, n'hi hauria prou amb infondre'ls un nou esperit, donar-los una nova fe i comunicar-los el convenciment que hi ha un passat que ha mort per sempre i que la política i especialment el govern són coses molt distintes del que eren fa alguns anys" (315).

La renovació constitucional dins el marc de la Monarquia era l'objectiu de l'operació "centriste" del regionalisme. L'ambigua fórmula cambiniana de "¿Monarquia? ¿República? ¡Constitución!" (316) prenia ara un significat concret: "Monarquia amb nova Constitució", projecte que tindria que ésser materialitzat per una part de la vella classe política monàrquica, però dotada d'un esperit "renovat". Diu Molas (317):

"Básicamente confluyeron en la formación del nuevo partido la Lliga Regionalista y el maurismo: dos fuerzas conservadoras y renovadoras al mismo tiempo"(318).

Sense excloure altres elements, liberals o conservadors, que volguessin afegir-se. L'escassa acollida que tingué l'operació entre els mitjans polítics moderats - però contraris a la Monarquia - comportà les crítiques d'En Cambó en un article personal publicat a "La Veu de Catalunya" del 14 de febrer del 1931, al que baix el títol Davant el moment present (319) atacava també aquella oposició que preconitzava l'abstencionisme electoral davant les eleccions previstes pel Govern Berenguer. Ací trobem, a més a més, unes idees providencialistes molt significatives:

"Hi ha qui ha dit que tota la història d'Espanya és una lluita permanent entre la Providència, que vol salvar-la i engrandir-la, i els propis espanyols, que s'ontes-

ten a disminuir-la i destruir-la"(320).

I en funció d'aquest providencialisme, Cambó cridava al col.laboracionisme dins el règim monàrquic:

"... en aquest moment que viu Espanya, jo em dirigeixo als homes que, de bona fe, professin qual vulla ideal, el més extrem, el més alunyat i contràri del que jo professo, i els dic ... ¿Perquè no entren dintre una legalitat que ningú no us tanca ..."(321).

La crisi del Govern Berenguer, produïda el 14 de febrer del 1931, precipità esdeveniments. El dia següent de la dimissió, Cambó en persona publicà un altre article interpretant, a "La Veu de Catalunya" del 15 de febrer del 1931, El moment actual (322).

L'alarmisme és la primera faceta d'aquest article:

"I l'aristocràcia i l'alta burgesia donen, ara, a tot arreu, però especialment a Madrid, el triste espectacle que han donat a tots els països a la vigila d'ésser expoliades i expropiades"(323).

La substitució del Govern Berenguer pel de l'almirall Aznar, al que seria ministre d'Hisenda el capdaventer de la Lliga Regionalista, Joan Ventosa i Calvell, preparà definitivament el marc de les eleccions, que encara que serien municipals, i malgrat els esforços "centristes", hauria de portar la República.

Amb la perspectiva electoral ja molt immediata, l'operació del "Centre Constitucional" fou ja abordada decididament. Trobem a "La Veu de Catalunya" del 24 de febrer del 1931 una editorial de títol significatiu, retolada La posició de centre (324), a la que s'expressa l'essència d'aquella opció política:

"La posició de centre ofereix d'enormes avantatges ... de tenir sempre en compte, per damunt de tot, l'interès col·lectiu, la qual cosa requereix un alt sentit de responsabilitat, de col·laboració, de solidaritat. Així, en la història concreta del catalanisme, hem vist que mentre la força del centre, que era socialment conservadora, impulsava tots els avanços positius, la força anomenada d'esquerra no feia en definitiva això, sinó entrebancar i dificultar aquell progrés" (325).

El 3 de març del 1931 es constituïa institucionalment, a Madrid, el Partido de Centro Constitucional, a l'Hotel Ritz, en una reunió que, segons Nadal (326), fou presidida per Cambó, Ventosa i Calvell, el duc de Maura, el marquès de Figueras, Montes Jovellar, Sillió i Goicoechea, entre d'altres. La correspondència entre Gabriel Maura i Francesc Cambó, reproduïda per Molas (327) acaba de donar llum a l'explicació del naixement del nou partit d'homes vells (políticament parlant), i pose de manifest l'interès de Cambó per a situar la qüestió de Catalunya com un de les te-

mes prioritaris a tractar, una vegada obtinguda la victòria electoral. També a la Declaració política de la Societat d'Acció Política de la Lliga Regionalista (328) quedaven clares les perspectives del conservadorisme català:

"Los representantes parlamentarios que pueda sacar triunfantes la Lliga Regionalista actuarán dentro de los grupos parlamentarios del Centro Constitucional por figurar en el programa de feste la solución del problema catalán de acuerdo con el texto del artículo primero de los Estatutos de la Lliga" (329).

Gran interès, dins aquest procés, tenen unes declaracions del mateix Cambó exposades a "La Veu de Catalunya" de 24 de març del 1931, sota el títol de Un enterviu amb el Sr. Cambó (330). A la pregunta del periodista de "Què ens pot dir del Centre Constitucional", el líder dretista contestà:

"Que va néixer amb prestigi i força i que, en dia en dia, va adquirint-ne més i més. Rep, diàriament, moltes adhesions individuals i col·lectives i, dintre un termini molt breu ... no hi haurà recó d'Espanya on no tingui una sòlida i prestigiosa organització" (331).

I després respongué a la qüestió de les possibilitats de divergències entre regionalistes i mauristes dins aquell Centre:

"Mà la múnica. Els mauristes, dintre de la política espanyola, havien estat sempre (salvent algunes modalitats locals) els més afins a nosaltres. No en va el seu cabdill havia estat l'home de l'autonomia de Cuba ... I, quant a doctrina, cal no oblidar que el Centre Constitucional acceptà com a programa les notes que vaig publicar els dies 10 i 12 de desembre, en las quals hi ha exposat un programa de govern" (332).

I dintre d'aquest optimisme, cal situar també dos articles més del mateix Cambó, dotat en aquells moments d'una infatigable activitat centrista. Dos articles que tingueren el catalanisme com a objectiu temàtic, i la crítica a l'excessiu pluralisme polític existent a Catalunya, és a dir, l'existència de moltes visions del catalanisme. Així, al primer article publicat per "La Veu de Catalunya" del 28 de març del 1931, sota el títol L'esperit de continuïtat, Cambó es queixava dels altres catalanismes (333).

"... les darreres promocions dels catalans d'avui, aquells que es diuen i creuen catalanistes, no tenen, generalment, la menor noció de la història del catalanisme, no sols en el darrer terç del segle passat, sinó en el primer terç del segle corrent. Per a moltes d'elles la història de Catalunya, i especialment la del catalanisme, comença amb el

Cop d'Estat de Primo de Rivera
 ..."(334).

I al segon article, publicat l'1 d'abril del 1931, sota el títol de L'eficàcia de l'acció catalanista (335), Cambó pal·lesava el paper financer de la Lliga Regionalista en la construcció del catalanisme en aquell primer terç del segle XX, tasca ara oblidada pels nous corrents catalanistes.

No hi ha dubte que la Lliga Regionalista havia, en aquells moments de les vigílies electorals, d'abril del 1931, superat un conjunt de situacions difícils, especialment l'any 1930: defensa contra les denúncies per la seva complicitat amb el Cop d'Estat primorriverista, per la seva inacció durant la Dictadura i la possibilitat d'una escisió interna. Ara, però, es trobava a l'ofensiva i l'activitat de Cambó abarcava tot l'Estat espanyol a través del Centre Constitucional. Fou un moment brillant pel conservadorisme catalanista. Però efímer.

El 12 d'abril del 1931 es comença a enserrar l'edifici del Centre Constitucional, i el 14 d'abril, en proclamar-se la Segona República Espanyola -i la compressiva República Catalana-, la seva desfeta fou quasi immediata. El dretisme espanyol -i català- entraven en una etapa de desorientació.

Així, el 14 d'abril del 1931, l'editorial de "La Veu de Catalunya, titulada La nostra posició (336), reconeixent el dret del poble a escollir els

seus representants, delatadament, i sense mencionar la desfeta soferta pel Centre Constitucional, concluïa:

"Al cap i a la fi, he encertat o s'equivocat, ningú té més dret de disposar dels seus propis destins que el poble mateix"(337).

La desfeta electoral del 12 d'abril del 1931, produïda quasi en el naixement del nou partit dretista espanyol impulsat pel regionalisme català, ve transformar aquell naixement en un intent polític avertat.

P A R T II

LA LLIGA REGIONALISTA DAVANT LA INSTI-
TUCIONALITZACIÓ DE LA SEGONA
REPÚBLICA

INTRODUCCIÓ

La proclamació de la Segona República Espanyola fou un fet inesportat per les forces monàrquiques espanyoles -i catalanes-.

Després d'unes intenses campanyes monarquistes i contra tot el que representés l'ideal republicà, es trobaren de sobte, els monàrquics, amb una República el 14 d'abril del 1931.

A Catalunya, a més a més, la irrupció republicana fou acompanyada per la valerosa acció de Macià de proclamar la República Catalana, la qual cosa el desconcert del regionalisme monarquista català fou total. Encara eren calentes aquelles paraules de Ventosa i Calvell, el 1930, rebutjant totes les formes possibles de "Repúbliques", àdhuc la "Federal".

L'acomodació fou difícil per a la Lliga Regionalista, i només utilitzant la "doctrina" accidentalista sobre les formes de govern s'aniria adaptant paulatinament, fins que més endavant, el 1933, llurs capdavanters, acceptarian la institució republicana com marc d'activitats: descobrint que podien conquerir-la políticament i transformar-la en un instrument al servei dels interessos del bloc social hegemònic per ells representats.

Així, doncs, la proclamació de la República Es-

panyols, de la República Catalana i llurs conseqüències, i l'elaboració i aprovació de la Constitució de la primera, tant com l'elaboració de l'Estatut de Núria pels catalanistes esquerrans, són temes que concreten el marc de desenvolupament polític i social que abordem en aquesta Part II.

LA PROCLAMACIÓ DE LA SEGONA REPÚBLICA
 ESPANYOLA

La Lliga Regionalista va fer tot el possible, des del punt de vista polític, per a salvar la Monarquia i per impedir la proclamació de la República, fet aquest que considerava perillós per als seus interessos, però que no creia pas que s'arribés a produir. Almeyns aquesta és la impressió que dona la lectura de "La Veu de Catalunya" d'aquells dies.

La Lliga Regionalista i els seus principals dirigents, igual que els conservadors monàrquics espanyolistes, foren sorpresos profundament per les derivacions de les eleccions del 12 d'abril del 1931. Que la Lliga Regionalista va fer el màxim possible per a conservar la institució monàrquica ho demostra el fet que fou el seu líder màxim, Francesc Cambó, qui encapçalà el gran intent de salvar la corrompuda institució a través d'aquell fracassat Centre Constitucional.

Mes, els fets no anaren pel camí que intentà obrir la Lliga Regionalista, i encara que les eleccions municipals del 12 d'abril del 1931 van donar el triomf als candidats conservadors monàrquics -globalment-, a les grans ciutats, centres de modernitat, la victòria fou de les forces republicanes. L'existència del caciquisme a les poblacions petites -agràries- fou la causa que el conservadorisme monàrquic guanyés, puix la vella "institució" inventada per Cánovas del

Castillo per a sostenir l'entramat artificios de la Restauració, és à dir, el caciquisme, perdurava encara, malgrat que Pla, intentant afavorir sempre les opcions més reaccionàries, afirmi el contrari:

"... el Gobierno del general Primo de Rivera destruyó, deshizo, pulverizó el caciquismo, es decir, el instrumento más sólido, más eficaz, más arraigado, más espontáneamente natural que había tenido el constitucionalismo español para subsistir ... La destrucción del caciquismo cerró un período de la historia de España y abrió otro período cuyas características fueron la inorganicidad y la atomización de la opinión pública y la aparición de los primeros francos demagogos, verdaderos presagios del inicio de las condiciones objetivas de la guerra civil" (338).

Al contrari. Crec que si el conservadorisme monarquista triomfà als pobles petits fou precisament per la subsistència del caciquisme, instrument de control i de coacció política i social que només desarrrelaria finalment el sistema republicà. La República vingué electoralment malgrat l'existència de la institució caciquil. I vingué per una via que els homes de la Lliga Regionalista no pensaren: per unes eleccions. Ni per la via militar ni per la via revolucionària com elucubrà Ventosa i Calvell en aquell primer congrés posdictatorial del partit regionalista el 1930 .

Cambó va exiliar-se a París hores abans que el rei també marxés del país; i unes hores després, com assenyala Joaquín Me de Nadal (339), era Ventosa i Calvell qui feia el mateix, acompanyat pel propi Nadal, tots dos cap a París. A esperar esdeveniments. Llegint tant l'obra de Fabó, com la de Nadal, resulta difícil entendre com els dirigents de la Lliga Regionalista -tinguts per representants típics de la burgesia catalana- marxessin barrejant-se, en una figida messiava, amb l'aristocràcia; per exemple, com diu Nadal, amb la Marquesa de Romana, el comte de Pradera, personal de la "Casa" Mendelshon, el duc de la Unión de Cuba ... José Félix de Lequerica ... Aquest era el tipus de gent que fugí en proclamar-se la República. Una República moderada, dirigida per un home tan catòlic i conservador com Alcalá-Zamora. ¿Quin tipus de burgesos eren aquells catalans que escapaven dins el munt de cortesans reials?

DEL DESPIÏT INICIAL ALS PRIMERS INTENTS D'ACONODACIÓ

Si la proclamació de la República espanyola va sorprendre els homes de la Lliga Regionalista, molt més impacte els va causar la intel·ligent iniciativa de Macià en proclamar la fictícia, però "útil", República Catalana. I diem "intel·ligent" perquè en assolir un fet consumat d'aquella mena, que evidentment no podia prosperar com a tal, Macià estava ja pensant en les negociacions per a l'autonomisme, i volgué anticipar-se tenint ja punts a favor. L'autonomisme

de Catalunya hauria de progressar més amb aquella decisió de Macià que en tots els anys anteriors, quan la Lliga Regionalista calculava cada moviment preautonòmic amb un regle milimètric, per a aconseguir finalment aquella minvada Mancomunitat de Diputacions, donada per la "gracia del Rey".

Aquella sorpresa inicial a la que ens referim es reflexa perfectament a les pàgines de "La Veu de Catalunya". Així, Valls i Taberner recomenava el mateix 14 d'abril del 1931, a l'electorat conservador una actitud de Serenitat i dignitat (340):

"La importància del resultat electoral de diumenge és ben palesa. Seria pueril tractar de negar-ne la gravetat. Una onada d'accentuat sentit esquerrà s'escampà pels col·legis electorals del tot Espanya; Catalunya n'ha participat en forma anàloga a la d'altres regions, però amb matisació peculiar. La flamarada revolucionària s'ha exterioritzat en aquest moment. Encesa per la Dictadura, manxada per gent diversa, aquesta fogarada serà tant més perillosa com meyns serenitat hi hagi per part dels qui han d'estar interessats a salvar totes aquelles coses sagrades que poguessin resultar amenaçades d'incendi. Serenitat i dignitat ..."(341).

Acabant amb un apunt d'acomodació envers les noves perspectives que s'estaven obrint:

"En aquesta hora crítica per a Catalunya i per a Espanya, en què cal, tot realitzant una renovació profunda, salvar i guardar els interessos vitals del país, no li regatogen la nostra adhesió i el nostre concurs" (342).

Plena de les consustancials ambigüitats del regionalisme conservador, la posició definida per Valls i Taberner seria més perfilada al cap d'un parell de dies, en una editorial més política, en la que la idea d'acomodació és ja clara. Diu així aquesta editorial titulada La nostra actitud, publicada a "La Veu de Catalunya" el 16 d'abril del 1931 (343):

"Nosaltres no creiem indispensable fer una professió de fe republicana, com mai, absolutament mai, no havíem fet una professió de fe monàrquica" (344).

Aquells que fins al darrer moment de l'existència de la Monarquia intentaren salvar-la, dirigint el Partido de Centro Constitucional, en el transcurs d'hores negaven la seva professió promonàrquica que hom sabia. No hi havia dubte: la Lliga Regionalista anava totalment a remolc dels esdeveniments. Lluitava per a desfer-se desesperadament d'un passat ple de lleialtats a la Monarquia, tal com pot seguir-se a la mateixa editorial:

"Durant el temps de la legalitat monàrquica, molts amics costres tenien conviccions republicanes, i potser en el fons de llurs ànimes desitjaven la instauració d'una República, però dominaven les conviccions ... per atendre només l'ideal de la llibertat i l'autonomia de Catalunya" (345).

Arribant, en un exercici de cinisme clarificador, a exigir un canvi absolut de jaqueta. Es tractava de sobreviure:

"Doncs ara, entre nosaltres, els que puguin enyorar la caiguda de la monarquia, o segueixin tenint alguna convicció monàrquica, si volen seguir entre nosaltres, ofegaran també aquests sentiments per a seguir treballant, també, dintre la nova legalitat, solament per Catalunya" (346).

Justificat en hores el canvi d'opinió respecte la forma d'Estat i utilitzant uns arguments tan febles, l'objectiu dels homes de la Lliga Regionalista es centrava, en aquest primer moment, a reclamar "ordre", "pau" i "unitat". Reclamar-ho a les noves autoritats republicanes, cercant maquiavèlicament la formació d'un consens que de cap manera podia produir-se, doncs la idea de les classes polítiques que prengueren la direcció del país era aprofundir un pla reformador de les estructures social, trencant qualsevol consensualisme paralitzant, que només podia afavorir les dretes conservadores, sostenidores de l' "antic

règim" derrocat. Aquests intents consensualistes foren molt clars a Catalunya, i els homes de la Lliga Regionalista haurien de demostrar -inútilment- ésser dominadors mestrívols de l'art de confondre. Com a mostra del que dic tenim diverses editorials i articles amb títols tan clarificadors com L'ordre i la República, Per la Pau, La República de tota, Legalitat i ordre, entre altres, dels que he escollit paràgrafs que ratifiquen la meua opinió. Per exemple, referint-se al "ordre" i al "classisme", aquells que com la Lliga representaven una opció de classes claríssima, donant ministres als governs de la Restauració, exigien, ara, a la República i els governants esquerrans de Catalunya, "imparcialitat" social:

"Els directors del moviment triomfant han de recordar sempre que la primera condició perquè el nou règim es consolidi definitivament, és que inspire una absoluta confiança al poble, a tot el poble. Els governs o els partits de classe, si obliden que representen l'interès col·lectiu, són condemnats al fracàs ..." (347).

Persistint més endavant amb la típica argumentació d'un organicisme molt madurat, propi ja d'una palesa experiència.

UN OBJECTIU FRACASSAT: LA REPÚBLICA "DE TOTS"

No era, doncs, aquesta "ingenuïtat" pròpia d'una burgesia a l'ofensiva. Si no la d'una burgesia procliu a l'aristocratisme, que a més a més es trobava totalment a la defensiva, enfront d'unes forces polítiques d'ideologia distinta i dominades per actituds de reforma social. El cinisme dels conservadors catalans era palés:

"Un govern representa els drets i els interessos de tots, i no d'una classe ... Ha de esforçar-se en oferir a tothom les màximes garanties de seguretat a les vides i a les propietats dels ciutadans ... Una república democràtica, més encara que una monarquia constitucional, necessita la cooperació de tothom ..." (348).

Seguint en aquesta mateixa direcció consensualista, en una editorial titulada típicament La República de tots, publicada a "La Veu de Catalunya" del 17 d'abril del 1931, llegim el següent (349):

"En els moments actuals, quan neix tot un nou ordre de coses sota els millors auspicis, tot el secret per aconseguir el triomf definitiu és que s'ajunti el concurs dels catalans, de tots els catalans, a la voluntat efusiva de concòrdia de tots els pobles hispànics" (350).

En aquesta mateixa línia maquiavèlica es manifestava en el diari l'antic president de la Mancomuni-

tat de Catalunya, escrivint Per la pau, publicat el 17 d'abril del 1931, el qual arriba ací a parlar, ara, àdhuc favorablement, del "federalisme" (351):

"El govern constituit, que nosaltres reconeixem com un fet joïós ... si aconseguix consolidar-se i estructurar les seves relacions amb el Poder federal central, hauria fet a Catalunya un gran servei, realitzant els nostres somnis i aspiracions i els de tot el poble català ... No sols han triomfat els republicans catalans, sinó tots els catalans" (352).

Aquestes paraules dites en el moment que arribaven a Barcelona els negociadors del Govern central -Fernando de los Ríos, Marcel·lí Domingo i Nicolau d'Olwer- per a discutir amb En Macià l'avenir de l'autonomia de Catalunya materialitzat en la institucionalització de la Generalitat, tenen totes les característiques que genera la impotència davant els fets. La Lliga Regionalista no tingué cap altra mena d'arguments que aquests tan pobres. Contraris a la República per naturalesa, l'acceptaven -deien ara- quasi com un de. Oposats a l'Estat federal -encara ens ressonen al cap les diatribes de Cambó en Per la concòrdia i de Ventosa i Calvell en el congrés del 1930, anatematitzant l'estructura federal de l'Estat-, ara, oportunísticament, l'acceptaven. Tot emmarcat en una atmosfera de falsa realitat, amb la qual la Lliga Regionalista s'entestà a amagar el pluralisme social so-

ta unes unitats impossibles, i així en Valls i Taberner ho afirmaria, el 18 d'abril del 1931, en una editorial titulada Legalitat i ordre (353):

"El règim que s'està estructurant a Espanya, i dintre d'ell la modalitat autonòmica de Catalunya, han de basar-se en el més ample consentiment, en la major concordança possible dels ciutadans. Aquesta concòrdia civil, qualsevol extremisme intransigent, qualsevol radicalisme intemperant, sigui quin sigui, de dalt o de baix, d'obra o de paraula, la poden fer perillar" (354).

Simultàniament, En Ramon d'Abadal i Francesc Cambó, l'un des de Barcelona i l'altre des de París, arrodonien, en aquell àlgit i dinàmic mes d'abril del 1931, l'estratègia consensualista de la Lliga Regionalista. D'Abadal, a la sortida d'una reunió amb Macià, celebrada el 17 d'abril al Palau de la Generalitat, manifestà:

"Crec també indispensable que l'estructuració dels drets de Catalunya es faci amb la intervenció de tots els sectors de la política catalana, pel mitjà de les seves representacions autèntiques ..." (355).

Mentre que Cambó, exiliat a París, des de l'Hotel Meuricc, segons assenyala el seu secretari Joaquim Mª de Nadal, assabentat que la iniciativa de Macià de

proclamar la República Catalana per a després obtenir la Generalitat fou celebrada als carrers de Barcelona per la gent al crit de "¡Visca Macià! ¡Mori Cambó!", va manifestar la seva posició davant els fets, ja consumats, produïts a Espanya i a Catalunya. Congratulant-se pel fet que la República no fos el producte d'un pronunciament militar ni d'una rebel·lió proletària, el cap de la Lliga Regionalista intentà, una vegada més, desacreditar els polítics republicans, dient que la forma amb què es produí la proclamació republicana no era la que els republicans volien:

"... Ha vingut (la República) per la expressió sincera del sufragi del poble, que era precisament l'únic camí que pel qual els republicans espanyols no es volien aventurar ... Felicitent per a tot el món i sobretot per a Espanya, i contra la voluntat expressa dels republicans espanyols, la República, de fet, ha vingut per les eleccions ..."
(356).

El galimaties de la nota camboniana és senzitllement una estratgema política, doncs, assenyalar que la "República arribà en contra de la voluntat dels republicans" només pot tenir un objectiu: el de crear confusió. Si la República vingué contra la voluntat dels republicans, aleshores ¿qui hauria d'administrar-la i dirigir-la? Potser els monàrquics? En això confià

probablement Cambó. Creant l'espai polític entre ell i el nou poder, Cambó només podia confiar que ex-monàrquics com Alcalá-Zamora i Maura agafessin la direcció dels esdeveniments. Esperant-ho, el capdavanter del regionalisme dretista recomenà al conservadorisme espanyol una actitud d'espectativa, d'observància del fluir dels fets:

"Els elements socialment conservadors no han d'oblidar que els atacs injustificats contra el Govern e contra el règim que representa, no fanien sinó provocar un moviment envers els extremistes d'esquerra, cosa que podria tenir per a Espanya i per els espanyols conseqüències funestes" (358).

I ara, proclamat ja el nou règim, sortit de la voluntat popular, la Lliga Regionalista es mostrava exigent amb el futur immediat, amb unes exigències inèdites a la seva vida política dels darrers anys, que en aquesta conjuntura de l'inici de la República prenién tot el caràcter d'una actitud equívoca: aquestes exigències les posà de manifest En Vallés i Pujals a "La Veu de Catalunya" del 20 d'abril del 1931 (359), en un article titulat La Patria Nova:

"... Hem de curar-nos de tot el munt de vicis adquirits durant aquest temps. El burlar les disposicions del Govern ja no

podrà tenir d'ara endavant l'excusa que es tracta d'un Govern que no és nostre. I, en conseqüència, s'hauran de pagar els tributs, sense habilitoses defraudacions, i s'haurà de prestar tota l'assistència a l'autoritat, i s'haurà de realçar i ennoblir la justícia, i s'haurà de votar sense excusa ... i s'haurà de deixar de fer recomenacions, i de subornar els omissions, i la competència i la dignitat hauràn d'ésser els suports de la burocràcia..."(360)

Impressiona l'enumeració d'aquestes lacres socials sortides de la ploma d'un home d'un partit que tingué en el règim del "passat" àdhuc ministres. I impressiona, dins el nou règim, la duresa d'unes exigències que aquells homes de la Lliga Regionalista no havien plantejat mai al rei. Ells, en tot cas, contribuïren a la sedimentació d'aquells vicis socials, que ara, radicalment, posava un dels seus quadres polítics com a necessitat de resolució immediata.

PLA I LA PROCLAMACIÓ DE LA REPÚBLICA: INICI D'UNA ACTIVITAT DEMOLEDORA

En Pla, brillant periodista al servei de la Lliga Regionalista, home que en els plans de En Cambó estava destinat a dirigir un diari que hagué de sortir a Madrid, finançat per les dretes catalanes, i que finalment no aparegué mai. Repeteixo, Pla, un

gran estilista del llenguatge, fou també un gran debellador de la República. Un debellador lent, però quotidià persistent, sempre al servei de les forces oposades a tot allò que suposés un canvi social, que tingués un sentit de progrés. Des del seu racó de forjador d'opinions, utilitzant la ploma com un instrument feridor, Pla matava dia a dia a la República. Acumulant remors, ironitzant sobre les dificultats del nou règim per a estructurar una nova forma de convivència en base a la reforma moderada de les institucions arcaiques de la nació. Ell contribuï amb la seva ploma, a destruir la República, amb tant entusiasme i coratge, com aquells que un dia del 1936 es sublevaren per a impedir el canvi històric que el país necessitava i que exigiria a les eleccions de febrer del 1936.

Però En Pla no fou tan sols un botxí de la República. Morta aquesta, després de tres anys de guerra, l'autor dels Homenots no en tingué prou. I com tot bon ressentit dedicà un gran esforç intel·lectual a denigrar la memòria de la República. Acomodat en el franquisme, va seguir la seva feina demolidora.

És per això que nosaltres donem entrada ací, com a un dels protagonistes d'aquesta investigació, a Josep Pla, per tal d'utilitzar-lo com a eix de la soterrada conspiració del dretisme català contra la Segona República, puix ell serà un testimoni i un

protagonista excepcionalment valuós d'aquelles activitats de dosfeta, en tant que corresponent de "La Veu de Catalunya" a Madrid.

Com a punt de partida és necessari assenyalar que Pla, a Madrid, fou testimoni directe de la proclamació de la República i observador dels fets polítics i de la rebuda del nou règim per la gent, al carrer. Però molt distintes són les versions d'aquest escriptor entre el 1931 i el 1940. A 1931, en directe, en calent, ens dóna una versió quasi idíl·lica, presentant un "tot Madrid" civilitzat, amb masses actuant de forma molt correcta, sense violències. És a dir, un Madrid festiu des del punt de vista popular. I per sobre, uns polítics, els nous polítics republicans, com a persones serioses, profundament preocupades per demostrar un gran rigor en les seves conductes, desarrelant demagògies. Comprensius envers el règim caigut i el seu cap, el rei. Semblava tot, en conjunt, un món feliç i profundament civilitzat, aquell del Madrid que estrevana República.

Veiem, en directe, doncs, aquestes primeres versions d'un Pla que davant de la imprevisió dels esdeveniments es mostra un testimoni conciliador de la situació. Sobre el poble digué, en un article publicat a "La Veu de Catalunya" del 18 d'abril del 1931, titulat El 14 d'abril a Madrid:

"Tot l'entusiasme popular tingué gaizabè, sempre, un aire de verbena; de vagades, a la porta del Sol, amb el seu..."

rir un gruix d'emoció profunda i inoblidable. La gent estigué correctíssima i la propietat fou absolutament respectada. Alguna anécdota de caràcter anticlerical es produí en els suburbis" (361).

Més endavant, sempre sobre el terreny concret dels fets, afirmava:

"Madrid arriba a la matinada del dia de la festa nacional implantada per a celebrar la proclamació de la República amb els pulmons romputs i la gorja ronca. Les escenes populars han tingut una vivacitat entenedridora i el poble ha viscut l'encantament i la il·lusió que suggereix en aquells moments la paraula República ... Tothom ha remarcat que l'educació política general era molt més elevada del que la gent es pensava ... Hom ha sentit la joia de constatar que, realment, tothom ha complert amb el seu deure i que la República comença la seva vida amb la solidesa enviable realment important" (362).

I tancant el parèntesi d'aquelles primeres hores republicanes, Pla fara l'elogi d'un poble treballador, protagonista admirable d'unes jornades excepcionals:

"I bé, ha acabat feliçment, el període infantil de la Repúbli-

ca, el qual ha durat, a Madrid, trenta sis hores plenes d'entusiasme popular i de joia de carrer. Avui, amb una precisió admirable la gent ha tornat al treball i els afers han représ el seu aire corrent" (363).

Aquesta valoració idíl·lica dels comportaments col·lectius populars patiria, uns anys després, un canvi absolut. Dins ja del franquisme, Pla tornarà a escriure recordant aquells dies del 13 i del 14 d'abril del 1931, posant en el seu recordatori una crispada visió que tingué com a objectiu denigrar la memòria de la República. Així, aquelles masses educades i correctíssimes que ell va descriure in vivo es tornaven "cloaca humana" en la versió del 1940:

"A última hora de la tarde aparecieron por las calles céntricas de Madrid los primeros grupos subversivos. Las organizaciones obreras habían decidido comenzar la ofensiva. Grupos de gente, al parecer airada, invaden las calles afluentes de la Puerta del Sol al grito de "Muera el Rey" ¡Qué se vaya ... La policía logró reprimir estas manifestaciones no sin esfuerzo ... Las discordancias y ruidos del rebaño humano tienen algo de siniestro. De tarde en tarde, de una manera rítmica, emerge de un punto determinado de la pla-

za: ¡Uno, dos, tres, nunca Berenguer! A lo que otros contestan: ¡Qué se vaya! ¡Qué se vaya! ¡Muera el Rey! Más que una manifestación cívica, el espectáculo parece una mala tarde de toros" (364).

La valoració de Pla va degenerant fins arribar finalment l'ineult total i al gratuït recurs del comunisme, vinculant-se així l'escriptor amb els tòpics més funestos del franquisme:

"Toda persona que tuvo el humor aquella noche de darse una vuelta por la Puerta del Sol, se dio cuenta que la manifestación era un conglomerado hecho con el cemento que aglutinó más tarde todos los actos de choque republicanos: la cloaca humana, el cemento comunista y anarquista ... A altas horas de la madrugada, la masa, ronca de gritar, afónica, se retiró por su propio impulso" (365).

Fins ací era el dia 13 d'abril del 1931. El dia següent, la situació encara fou més moguda i Pla incrementarà els epítets despreciatius envers el poble en acció:

"A las cuatro de la tarde, en la Cibele, una enorme cantidad de curiosos contempla como flamea en el aire fino y primaveral la bandera amarilla, roja y morada ... Como en todos los peligrosos momentos

de agitación popular emergen a la superficie estas pequeñas bandas de hombres y mujeres zarrapastrosos y desencajadas ... la plebe baja, la cloaca ... Complejo lastimoso de matonismo, de provocación, de zarzuela y de majeza que produce espanto"(356).

I finalment, l'entrada del dia 15 d'abril del 1931 veurà la dissolució d'aquella "festa popular" que constatava Pla personalment, trucada ara en "barahúnda insoportable":

"A medida que avanza la noche, el tono antimonárquico de la calle aumenta ... Son echadas abajo las placas monárquicas de las calles, que se bautizan con nuevos nombres. Caen algunas estatuas. Las alusiones obscenas a las personas de la familia real se gritan de grupo en grupo. En camiones, taxis, tranvías, pasan grupos de hombres y mujeres poseídos de un frenesí delirante ... La contemplación del desbordamiento de los instintos humanos produce una impresión de tristeza honda inconsolable"(367).

La dualitat de valoracions no solament es centra al voltant del poble. Pla la fa extensiva als dirigents del primer Govern Provisional de la jove República. Un conjunt d'homes respetuosament tractats

per Pla en la conjuntura mateixa dels fets, segons es desprèn de la següent anàlisi:

"El pern polític del ministeri està format, apart de la històrica figura d'Alcalá-Zamora, per Domingo, Lerroix i Azaña. Sobre aquest trípede gravitarà probablement la jove República espanyola. Domingo i Lerroix són prou coneguts de nosaltres. Azaña es considera, a Madrid, una perso alitat de primer ordre, que donarà un rendiment proporcional a la seva preparació" (368).

Visió aquesta primerenca que seria completada d'immediat, arribant àdhuc Pla a l'adulació del nou poder. Els vells atacs, per exemple, contra el dirigent d'Acció Catalana, Nicolau d'Olwer, que ara tonia un paper preponderant als inicis de la República, era vist per Pla sense cap mena d'escrúpol, ditiràmbicament:

"Nicolau d'Olwer ha estat brillantíssim de cara als ciutadans ... que l'han aclamat" (369).

I sense cap mena de reserva, explicarà, davant la inseguretat del moment per les dretes, els seus elogis per tothom que participa de l'organització del nou poder republicà:

"El to general del discursos ministerials de presa de possessió ha estat admirablement moderat ...

El to d'intel·ligència prudent d'aquests discursos ha accentuat moltíssim el moviment de 'rallie-ment' de la gent cap a la República" (370).

Proseguint l'elogi en un to que Pla acostumava a reservar estrictament per un altre tipus de personatges, els de la seva ideologia. Però està clar que la conjuntura pesava enormement en el cap d'aquell portaveu de la Lliga Regionalista:

"El Govern provisional en les poques hores que porta d'actuació, ha demostrat estar plenament imposat de la missió que té en aquest moment ... Els ministres parlen poc i té... Usan uns prudents i indispensables peus de ploms ... Aquesta República que ha vingut sense llàgrimes, es va consolidant lentament" (371).

L'adulació podríem ampliar-la molt més, però creiem que la mostra és suficient. Suficient per a contrastar-la amb la valoració que Pla va fer dels mateixos homes d'aquell moment el 1948, quan atrinxerat dins la Dictadura franquista, escriví ja sense cap mena de por:

"... el Gobierno Provisional era el mismo Comité Revolucionario desplazado a la dirección del Estado... El señor Nicolau d'Oliver representaba un partido -Acción Catalana

Republicana- que en las elecciones municipales fue completamente derrotado. Los señores Albornoz y Domingo, se presentaban como jefes de una agrupación -la radical-socialista- que por el momento era un puro nebuloso deseo de algunos maestros de escuela ... Azaña no tenía partido, ni amigos, ni organización alguna, pero representaba al Ateneo y a los intelectuales, y por ello ... representaba el futuro inexorable" (372).

I aquell Govern Provisional, tan prudent i moderat, era, en canvi, després, des de la perspectiva del 1940, vist com una

"... oligarquia, un equipo político, polarizado públicamente alrededor de la figura de Azaña, y tenía como soportes máximos, los socialistas, los radicales-socialistas, los catalanes y los intelectuales" (373).

La confrontació, aquesta, que desemmascara la capacitat d'acomodació de En Pla podria seguir molt més enllà. Però crec que no es necessari, puix el material és tan abundant que faria fent -se fatigós.

Aquesta mostra ens sembla suficient. Ajuda a clarificar unes actituds oportunistes, adaptatives, acomodaticies. Si la versió que de la proclamació, a Madrid, de la República dóna Pla en el seus reportatges a "La Veu de Catalunya" fou realment aquella,

¿aleshores per què els principals líders de la Lliga Regionalista, és a dir, Cambó i Ventosa i Calvell, fugiren a l'exili? I per altra banda, si els fets anaren com després, a 1940, escriví Pla sota la protecció franquista, ¿per què no va tenir el valor de enregistrar-los en el mateix to i en aquell moment mateix?

Per nosaltres no hi ha dubte. Pla és representatiu de les actituds de molts conservadors catalans. Uns, com Cambó i Ventosa i Calvell, fugiren del país, sense que ningú els perseguís, barrejats amb els aristòcrates, cortesans i lligarques de més entitat. Altres, que restaren al país, en els primer moments, per temor, varen jugar al rol d'acatament i de "leialtat" al nou règim republicà. Lentament, aquesta por es diluiria enfront una República que volgués sempre procedir a reformar les estructures socials del país amb la llei a les mans. I es diluiria, la por, molt aviat.

Reformes sota la més estricta legalitat serien aquelles que ja s'apuntaven tot just cap a finals d'abril del 1931, i que el mateix Pla especifica:

"El Govern portarà a les Corts un projecte instituint el divorci. Portarà, a més a més, la qüestió de las relacions amb Roma ... Es parla també de la reforma agrària ... El mateix s'ha de dir de tot el que es diu respecte dels projectes que tenen els ministres de la Guerra i de la Marina ..."
(374).

L'horitzó, doncs, apuntava ja la conflicti-
tat que configuraria tota la història de la Segona
República. Les espases ja s'estaven esmolant, mal-
grat aquells primers elogis d'En Pla envers el Govern
Provisional.

LA INSTITUCIONALITZACIÓ DE LA REPÚBLICA

Establert el I Govern Provisional de la República Espanyola, presidit per Alcalá-Zamora, que també exercia la direcció de l'Estat, la seva primera preocupació fou dotar el nou règim de les institucions que permetessin el seu funcionament i la sortida, el més aviat possible, de l'etapa de provisionalitat. El I Govern Provisional tingué totes les característiques d'una transició, amb una composició heterogènea, representativa de la gamma d'opcions polítiques que impulsaren la ruptura republicana. Així, per exemple, veiem que Alcalá-Zamora o Miguel Maura, el primer cap d'Estat i de Govern, i l'altre ministre de Governació, eren homes provinents del camp monàrquic passats al republicanisme en base a constatar empíricament, des de dins, la naturalesa entrebancadora que tingué la Monarquia per al desenvolupament d'una política moderadament democràtica. El vell Lerroux i En Martínez Barrio (ministres d'Estat i de Comunicacions, respectivament) militaven en el camp del radicalisme republicà, d'essències conservadores, però fortament anticlericals. Marcel·lí Domingo i Sánchez Albornoz (ministres d'Instrucció Pública i de Foment, respectivament) eren radical-socialistes. Fernando de los Ríos, Indalecio Prieto i Francisco Largo Caballero (ministres de Jus-

tícia, d'Hisenda i de Treball, respectivament) representaven la gamma interna del PSOE. Nicolau d'Oliver (ministre d'Economia), líder d'Acció Catalana Republicana, representà l'aportació de Catalunya al Govern, en funció d'una perspectiva liberal. Manuel Azaña (ministre de la Guerra) i Casares Quiroga (ministre de Marina), eren republicans reformadors, i el primer d'ells cap destacat d'aquella voluntat reformadora que impregnaria gran part del procés polític i social de la República.

És a dir, un Govern de concentració republicana, complexe, però essencialment moderat, sense extrems, que tingué com a objectiu fonamental preparar les primeres eleccions constituents de les que hauria de sortir el primer Parlament de la República, que, a la seva vegada, hauria d'elaborar la Constitució, tasca que als plans governamentals havia de finalitzar aproximadament al desembre d'aquell any 1931. Al mateix temps, aquest I Govern Provisional hauria, d'una o altra forma, d'enfocar el futur de la qüestió catalana, radicalment plantejada amb la audaç iniciativa de Macià de proclamar, el 14 d'abril, la República Catalana, dies després transformada, per mutu acord amb els nous governants de Madrid, en Generalitat de Catalunya.

ENVERS LES ELECCIONS DE JUNY DEL 1931: LA DESFE-
TA DEL CACIQUISME

Tot hom, fins Pla, coincidiren que les eleccions del 28 de juny del 1931, les primeres eleccions republicanes pròpiament dites, significaren la irrupció de les masses populars a la vida política, unes masses populars que, és essencial remarcar-ho, no incloïen en aquella ocasió, encara, la població femenina, fet que freqüentment es oblidat.

Plantajat el fet electoral com a primer pas cap a la institucionalització de la República, tingué importància el sistema electoral que hauria de portar els diputats republicans al nou Parlament. El I Govern Provisional tingué molt en compte la pervivència del caciquisme en els mitjans rurals -malgrat l'opinió de Pla que, com ja hem vist abans, opinava que la Dictadura de Primo de Rivera desarrelà aquella lacra política i social, oblidant que la República fou portada pels electors de les grans ciutats-. Tenint present aquella perspectiva, el Govern presidit per Alcalá-Zamora va aprofitar par de la llei de Maura del 1907, refer-la en aquells aspectes envel·lits. Javier Tusell descriu d'aquesta manera el nou sistema electoral en els seus punts més importants:

"Las principales modificaciones consistían ... en la reducción de veinticinco a veintitrés años en

la edad de votar. Además, los sacerdotes y las mujeres podían ser elegibles ... Pero la modificación más importante se producía en los artículos 6º y 7º del Decreto. Por ellos, el escrutinio uninominal en pequeños distritos era sustituido por el escrutinio en lista de provincias, con lo que se trataba de destruir el sistema caciquil predominante hasta entonces" (375).

Amb la remodelació del sistema electoral cada província podia escollir un diputat per 50.000 habitants, o fracció superior als 30.000, constituint Madrid i Barcelona circumscripcions especials, tanmateix que aquelles ciutats, capitals de província, que, incloent els partits judicials, superessin el centenar de milers d'habitants. Molas valora de la manera següent la reforma electoral republicana:

"Això tendia d'una banda a disminuir el pes extraordinari de l'Espanya rural en la composició de les Corts i donar a les zones urbanes la representació que li corresponia proporcionalment. I de l'altra, a eliminar el vell caciquisme local basat en la petita circumscripció enmarcada per partit judicial i afavorir el predomini d'aquelles forces polítiques

que estiguessin organitzades a nivell circumscripcional. A afavorir, per tant, el predomini dels partits sobre el cacic" (376).

Per altra banda, s'exigia un mínim del 20 % dels sufragis per sortir diputat, la qual cosa tenia com a finalitat impedir l'atomització excessiva de l'espectre polític. Però, en darrera instància, el règim electoral tingué com a objectiu la destrucció del caciquisme, fenomen oblidat totalment pels capdavanters de la Lliga Regionalista en els seus anàlisis que a "La Veu de Catalunya" tractaven sobre el tema electoral, del que era especialista Lluís Duran i Ventosa.

Mol aviat, la Lliga Regionalista, tot just proclamada la República, passà, lògicament, a ocupar-se de la qüestió, donant lloc a una sèrie d'articles de l'esmentat autor que reproduïm a la part documental (377), perquè es pugui constatar el fet que el fenomen caciquil no existia per als regionalistes; així, les divagacions que fan sobre el sistema electoral tenen escàs interès, encara que cal dir que, en ells, es fa una defensa tancada de la representació proporcional. La disconformitat de la Lliga Regionalista amb el sistema elaborat pel I Govern Provisional fou manifestada també per Valls i Taberner a "La Veu de Catalunya" del 7 de juny del

1931, comentant En la proximitat de les eleccions (378)

aquell tema:

"Posats a modificar la llei electoral, el més raonable i equitatiu hauria estat, sens dubte, la implantació de la representació proporcional ... la modificació promulgada pel Govern no va pas anar per aquest camí. Sen al contrari ... Serà de fet un sistema més durament majoritari que dificultarà molt més l'adequada distribució de les representacions parlamentàries ... i representarà, per tant, una dominació més rigorosa dels partits grans ... Ja empiorat, doncs, la forma d'accessió de les opinions distintes al gran comici legislatiu" (379).

Encara que reconeix, l'autor, que no tot era tan negatiu, puix:

"Si bé s'han acabat les candidatures personals, els individualismes dels franc-tiradors de la política" (380).

Fos com fos, les eleccions del juny del 1931 haurien de promoure una modificació substancial de la lluita política i de la representació electoral, tal com Pla reconeixeria anys després, assenyalant la na-

turalosa rupturista de les eleccions del 28 de juny (la segona volta, el 12 de juliol), només que el seu comentari, fet el 1930, és naturalment sostingut per la ideologia dretista que caracteritza a l'autor:

"Este decreto -es refereix al decret electoral- tuvo una inmensa trascendencia. Su publicación representó entronizar oficialmente la política de masas en el centro mismo de la vida pública española"(381).

Naturalment, l'objectiu d'una democràcia formal ben entesa és facilitar o propiciar la màxima participació possible dels ciutadans envers el vot. El sistema exigia als polítics gran claretat de plantejaments, un cert radicalisme que comportava la necessitat de fer-se entendre perfectament per la clientela política. Per això, Pla analitza el sistema de manera molt peculiar:

"En su consecuencia, los partidos, todos los partidos en más o menos intensidad, hubieron de utilizar para su propaganda slogans primarios y violentos y situar por tanto la lucha electoral en el plano de la demagogia ... Las organizaciones políticas dirigidas por irresponsables tuvieron una prima de triunfo asegurada ... Era una ley agotadora, subversiva, que fue calificada de insensata"(382).

En tot cas, seguint aquesta idea de Pla, resulta profitosa i interessant aprofundir en les manifestacions preelectorals i en el programa polític de la Lliga Regionalista. Car la situació obligava a presentar programes radicals i clars.

LES DEFINICIONS PROGRAMÀTIQUES DE LA LLIGA REGIONALISTA DAVANT UNES ELECCIONS RUPTURISTES

Qu el nou sistema electoral obligava a clarificacions -era radical, com deia En Pla- queda perfectament demostrat analitzant els exemplars de "La Veu de Catalunya" del mes de juny del 1931, és a dir, de les setmanes previes a les eleccions constituents. Exiliats -voluntàriament- Cambó i Ventosa i Valvell, en aquest període pregueren major preponderància altres dirigents del partit, especialment Duran i Ventosa, que ja havia publicat una sèrie d'articles puntualitzant al voltant de la reforma electoral. Ell mateix escriví altra col·lecció d'articles a les vigílies electorals, sota el títol de La Lliga i l'esdevenidor, el primer dels quals fou publicat el 6 de juny del 1931, amb el subtítol de Posició claríssima (383), en el qual l'autor dona unes pautes radicalment clarificadorres, com poques vegades havia fet cap portaveu de la Lliga Regionalista després de la caiguda de la Dictadura. Digué, en primer lloc:

"I és que la doble significació de la Lliga Regionalista, com a representació del catalanisme polític i portaveu de tots els elements socialment conservadors de Catalunya, oberts a tot progrés, però defensors incansables de tot quant en una societat europea occidental és fonamental i ha d'ésser indestructible, la deixent com aglutinant necessari i potent de tots els catalans essencials i d'una massa immensa d'opinió catalana" (384).

L'hora primera de les definicions arribà i la Lliga Regionalista abandonà per uns moments les ambigüetats centristes -el camuflament d'un centrisme esotèric- per a situar-se al seu espai polític autèntic, l'espai d'una dreta profundament conservadora, en la que, sense dubte, pesaven més les coses a conservar que els progressos a realitzar. Aquesta ocupació límpida del seu veritable espai polític era reiteradament posada de manifest per Duran i Ventosa, més endavant, en el mateix article:

"No existeix, ni pot existir, avui com avui, a Catalunya, cap altra agrupació política que pugui representar, dintre la República, el contrapès indispensable ... als extrems d'esquerra ... I a Catalunya és indiscutible que aquest paper no el pot disputar ningú a la Lliga Regionalista" (385).

Referència dirigida evidentment contra el paper rival d'Acció Catalana Republicana, possible contrin-

sant dins l'espai polític definit per Duran i Ventosa, i reafirmà enèrgicament el rol protagonista del seu partit:

"... no hi ha cap grup polític a Catalunya que tingui al seu davant un camí tan dret i tan pla. Solament depèn de la rapidesa amb la qual l'opinió catalana li doni la seva plena confiança que pugui realitzar més o menys depresa la seva missió, primerament de fre, d'encarrilament després, i de seguida d'ample i ferma i durable construcció"(386).

Per, finalment, fer llum cap a l'esdevenidor més ampli de la Lliga Regionalista en el conjunt l'Estat espanyol:

"Als restants pobles d'Espanya seran d'altres elements els que és constituïran en l'aglutinant necessari per a la formació d'aquesta força política estabilitzadora d'una República. I potser allí sigui més difícil perquè en pocs llocs existia una força política d'idealismes moderns i de sentit essencialment conservador i de la flexibilitat d'actuació de la nostra Lliga. No serà tan fàcil

potser l'acomodament de molts elements a les noves direccions que necessàriament hauran de rectificar actuacions anteriors. Així i tot, hom veu fàcilment dibuixar-se les noves organitzacions als restants pobles d'Espanya" (387).

Subtil i intel·ligent anàlisi aquesta de Duran i Ventosa, que perfila la recomposició política existent a l'Estat espanyol el 1931, i, al mateix temps, clarificador anunci de les futures aliances polítiques de la Lliga Regionalista amb el dretisme espanyol. Estant ací, en ombrió el futur "Front d'Ordre", que més endavant, el 1936, trobarem.

En un segon article, subtitulat La prova de previsió justifica la confiança, del 8 de juny del 1931, el mateix autor ens aclara obertament que la Lliga Regionalista no va fer res, naturalment, per portar la República, malgrat que els seus dirigents consideraven la necessitat de canvis fonamentals al país (388):

"Els nostres homes han tingut sempre, almeys tant i probablement, més que molts dels homes que han instaurat la República, el convenciment ferm i absolut que l'Estat espanyol necessitava, indispensablement, una transformació radicalíssima ... Una trans-

formació en el sentit de la política i de l'economia i de la cultura i del dret"(389).

Consciència de canvi poc acord amb el paper de la Lliga Regionalista, intentant salvar la Monarquia i dirigint Cambó personalment les operacions de rescat, però que l'autor justifica:

"Però els nostres homes més il·lustrats i més representatius cregueren que, mentre hi hagués una petita probabilitat de realització d'aquesta gran obra transformadora, estalviant al país el gran trasbals ... tenien l'obligació de procurar-la"(390).

Fent un gran arriplec de realisme i reconeixent la indiscutible vigència de la República, la funció de la Lliga Regionalista és dibuixada respecte el passat i respecte el futur:

"Doncs bé: si l'interessat, que és el país, ha triat ja i la seva decisió, per ésser seva i per moltes raons d'altres ordres, és inapel·lable, els homes que compliren amb llur consciència, exposant 'abans' els perills del trasbals, tenen 'després' la missió d'atenuar, tant com a llur mà estigui, els mals ocasionats i de prevenir encara els que es puguin evitar"(391).

Religió, Propietat i Ordre

Establerta la "funció" política de la Lliga Regionalista cap a l'esdevenidor i tenint en compte la imminència de les eleccions constituents, el contingut programàtic acabarà de situar-nos davant la realitat del dretisme català, programa que dóna solidesa ideològica a les línies dibuixades per Duran i Ventosa. Aquest manifest programàtic fou publicat a "La Veu de Catalunya" el 9 de juny del 1931 (392), i comença amb una declaració de fe republicana, basada en la teoria accidentalista, tan típica dels conservadorismes respecte les formes de Govern, i que ha estat sempre l'instrument d'acomodació a situacions políticament delicades o difícils.

Punt important del manifest són les referències al tema de l'Estatut de Catalunya, ja situat en l'horitzó immediat de la política catalana i davant el qual la Lliga Regionalista, malgrat la seva exclusió dels organismes de la seva discussió, com veurem més endavant, mostrava un obert sentiment de participació i col.laboració per a la construcció de l'autonomia:

"Nosaltres posarem tot el nostre esforç a la consecució de l'èxit de l'Estatut que respongui a la veritable voluntat de Catalunya, ja que aquest és el cabdal motiu d'existència de la Lliga Regio-

nalista" (393).

Afirmació complementada per l'adhesió a una realitat ja consolidada en la perspectiva de l'opinió política dels homes que, en aquells moments, portaven la direcció de la tasca autonòmica a Catalunya; és a dir, els homes del catalanisme republicà de l'Esquerra. L'acceptació de la Generalitat per Macià, després les negociacions amb els delegats del Govern Provisional, suposava ja l'abandonament de la fórmula inicial de República Catalana, que en realitat havia estat concebuda com a instrument de pressió utilitzats pels nous homes del catalanisme. En conseqüència, l'afirmació de la Lliga Regionalista en aquest manifest programàtic preelectoral, que indiscutiblement és coherent amb tota la seva història com a partit, no deixa d'èsser una mica gratuïta, doncs no és res més que una confirmació del que ja era:

"... hem de fer clara i concreta l'afirmació d'un altre principi fonamental de la Lliga, i és: que volem aconseguir el règim autonòmic de Catalunya dins l'Estat espanyol" (394).

Redundància acompanyada d'una fe democràtica pròpia del moment, puix el passat de la Lliga Regionalista, que tingué ministres a diversos governs en la Restauració i en el període de l'almirall Aznar,

demostra que la seva fibra íntima no passava d'ésser la d'evolucionar dins un limitat marc de "democràcia controlada". Més, al juny del 1931, per primera vegada a la història espanyola del segle XX, l'expla-
nament democràtic era el més ampli possible. L'hora de definicions havia sonat (395). En la realitat d'aquesta conjuntural adhesió per la democràcia formal, es diu el següent:

"Hem d'afirmar en primer terme, la fe, que té demostrada la Lliga en tota la seva actuació, en els principis democràtics que signifiquen la proclamació com a front de sobirania, de la voluntat popular, ordenada conscient, lliurement manifestada, i com a conseqüència d'aquesta afirmació l'oposició irreductible a l'arbitrarietat com a sistema de govern ..."(396).

Fe democratista que tingué uns dies de contenció en els fonaments de l'ordre social concebut per la Lliga Regionalista, basat en la tradició, la família, la propietat i la llei. Els grans pilars del reaccionarisme més pur, molt diferent de la naturalesa reformadora burgesa del republicanisme espanyol que encarnà, per exemple, Azafia. Respecte a la tradició, sinònim de religió, el manifest programàtic de la Lliga Regionalista diu el següent:

"Defensarem el respecte a la tradició religiosa del nostre poble que constitueix un postulat essencial de la nostra vida pública. Amb aquest criteri ... (condemnem) tota pruija d'establir lleis d'excepció que atemptin a les creences d'un poble catòlic com és l'espanyol"(397).

Valoració complementada amb la idea de família, el nucli primordial de la civilització ...

"... organisme elemental de tota la societat, ha d'ésser tractada amb una tal delicadesa que no en pateixi la seva estructura, ja que, si en el nucli originari de la col·lectivitat no hi ha la cohesió necessària per a la seva eficaç actuació, en và podríem sostenir-la en les col·lectivitats més extenses"(398).

Aquesta visió vincula a la propietat privada dels mitjans de producció com l'única possibilitat de generar riquesa per una societat i, a més a més, en el millor dels estils organicistes, recordant aquelles velles identifications dels utilitaristes i economistes clàssics anglesos, de principis del segle XIX, és presentada com un tret inherent de Catalunya:

"La propietat privada, font d'estímul per a la producció de riquesa, ha d'ésser respectada, sense perjudici d'aquelles limitacions necessàries per a l'interès col·lectiu, quan no respongui als seus fins, que no són també socials. I en aquest particular hem de proclamar que sortosament el règim jurídic i econòmic de la propietat catalana respon amb tanta eficàcia a aquella doble finalitat, que tota intervenció coactiva en el seu mode d'ésser i de funcionar pot perjudicar la funció que avui omple i que hem de vigilar amb una cura escrupolosíssima que no es torci la seva evolució natural" (399).

I el sentit contrarrevolucionari, i àdhuc anti-reformista, s'explana en unes consideracions al voltant del culte a la llei i al seu respecte com a garantia d'aquell ordre basat en la religió, la propietat i la família. Demanant a la República la protecció d'aquest ordre que el manifest de la Lliga Regionalista identifica capciosament amb "l'ordre de tots", oblident, naturalment, una vegada més, la realitat de les classes socials, encara que en exigir a la República aquell contingut ja li proporcionava una mercaderia de classe, un contingut implícit fortament dretista:

"Cal que presideixi l'ordre en totes les funcions socials, l'ordre que consisteix en l'imperi de dret per a tothom ... Tots els ciutadans han de sentir-se garantits per l'aplicació de la llei pels Tribunals de Justícia, aconseguint per la seva alta missió que la seva vida, la seva llibertat i els seus béns no estaran sotmesos ni a la imposició violenta d'un tumult ni al caprici del Poder"(400).

Aquestes idees van ésser publicades, com ja hem assenyalat, a "La Veu de Catalunya", el 9 de juny del 1931, formant part de la campanya electoral dels comicis a celebrar el 28 del mateix mes. Uns dies abans, concretament el 7 de maig del 1931, "El Debate" de Madrid (401), òrgan d'una profunda dreta espanyola i castellanitzadora de la vida dels pobles de l'Estat, materialitzat en l'organització antireformista "Acción Nacional", que tingué com a divisa ideològica el lema "Religi3n, Orden, Trabajo y Propiedad". "El Debate", que dirigia Angel Herrera Oria, publicà destacadament el manifest programàtic d'Acción Nacional, del qual recollim el següent paràgraf:

"Es la masa que niega a Dios, y, por ende, los principios de la moral cristiana, que proclama, frente a la santidad de la familia las veleidades del amor libre; que sustituye la propiedad individual,

base y motor del bienestar de cada uno y de la riqueza colectiva, por un universal proletariado a los órdenes del Estado, único amo y señor; que denigra al trabajo despojándolo de la libertad de su prestación y haciendo de cada ciudadano un esclavo; que destruye el orden, base fundamental de las sociedades civilizadas y entroniza el tiránico imperio de la dictadura de clase" (402).

No és necessari fer grans esforços per a captar les similituds existents entre ambdós manifestos, el de la Lliga Regionalista de Catalunya i el d' "Acción Nacional". L'essència és la mateixa. Solament que en el manifest d' "Accion Nacional" trobem un llenguatge més radical. El trànsit del verbalisme de la Lliga Regionalista cap a cotes de duresa com la que expressa el manifest aquell de "El Debate" serà lent, però inexorablement lliscarà envers aquella mateixa gravetat i radicalitat. A 1931 les diferències eren estrictament, ja, de llenguatge, i el pensament bàsicament el mateix. A 1936, a les vigílies electorals de febrer, la diferència haurà pràcticament deixat d'existir.

Uns mitings definatoris

Finalment, com a colofó de l'anàlisi del ma-

nifest electoral, cal referir-se a l'apartat especial dedicat a "l'economia del país", tema sempre obertament present en els idearis de la Lliga Regionalista, organització que tingué, al llarg de la història espanyola dels primers trenta anys del segle actual, a alguns del seus homes al front de ministeris econòmics, essent Cambó i Ventosa i Calvell, dos dels "economistes" conservadors més importants de l'època. L'anàlisi econòmica tingué, en aquelles vigílies electorals, com a punt de referència, el conflicte social, és a dir, la lluita de classes. El plantejament inicial fa referència a la crisi del capitalisme, que els capdavanters de la Lliga Regionalista denominen "crisi econòmica mundial", i que, de fet, es tracta d'un fenomen consubstancial amb el capitalisme. La crisi exigirà, diuen, una normalitat, puix

"Una de les causes que trastorna la normal funció de la nostra economia és la qüestió social. És imprescindible que a la seva resolució s'obrin camins de mútua comprensió i harmonia. La Lliga Regionalista admet i defensa tot allò que tendeixi a millorar la condició dels obrers ... Però no podrà arribar-se mai a aconseguir-ho desequilibrant les condicions de la nostra indústria, de les indústries d'altres llocs ... Cal que tots els elements de la producció encaminin la seva actuació ... amb un alt

esperit de concòrdia i de mútua comprensió" (403).

Dins aquesta línia d'anàlisi ideològica de les propostes electorals de la Lliga Regionalista, hem fet, i això era obligat, una altra incursió en el camp dels mítings electorals, escollint com mostra de treball els discursos pronunciats a l'acte d'orientació electoral, celebrat a Barcelona el diumenge 14 de juny del 1931 (404). Reunió que, amb l'absència de Cambó i Ventosa i Calvell fou presidida per D'Abadal, Rahola, Puig i Cadafalch, Puig de la Bellacasa, Massó i Valentí, Meledres i Comes, i assistiren, com a invitats destacats, Vallès i Pujals, Tries de Bes, Salton, Valls i Taberner, Pelllicena, Garriga i Massó, entre altres, amb la notable absència de Duran i Ventosa, al qual la seva delicada salut no li permeté d'anar-hi. Parlaren en el míting, representants de totes les províncies catalanes, i finalment tancaren l'acte Pere Rahola, amb un discurs central, i D'Abadal, amb un discurs protocolari.

El representant gironí fou Jaume Massó i Valentí, el qual va fer un parlament que té notable interès per les idees que exposà relatives al tema de la propietat de la terra, tema que apuntava ja com a conflictiu, però que no esclataria fins el proper any, en produir-se l'inici del conflicte dels conreus de

la terra, és a dir, l'anomenat "problema rabassaire".
 Diu Massó i Valentí respecte el tema agrícola:

"Ara som en una hora passional en que tots els extremismes troben acollença. I en ordre a la propietat hem comprovat com molta gent s'ha esglaiat en sentir a dir que la terra és sols del qui la conrea, i que per tant el que fons ara n'era el seu propietari no té raó d'ésser, ha de desaparèixer" (405).

He ací l'apunt inicial d'un problema concret, un problema social davant el qual les posicions han de clarificar-se. I clarificació és el que aporta el dirigent gironí de la Lliga Regionalista:

"I això el pagès que té el seny jurídic de la terra, que sap que en el contracte d'aparceria tenen, podríem dir, la mateixa part el propietari i el treballador, això no ho pot admetre. I es revolta contra aquestes teories exacerbades, extremistes" (406).

Plantejament típic del dretisme, que atribueix l'origen dels conflictes socials a mineries instigadores, referint-se en aquest cas a l'Esquerra Republicana, partit que assumiria les reivindicacions rabassaires. Per altra banda, la solució conservadora és naturalment immobiliària:

"I per això, quan nosaltres hem

sentit i li diem que no, que per assegurar la funció social de la propietat la terra no ha de passar a la pertinença sols de qui la conrea, sense més títols que el fet de conrear-la, aleshores aquesta gent, el pagès, es sent costat nostre, per a defensar contra els extremismes el dret legítim de la propietat"(407).

I al costat de la propietat, una vegada més, la religió, part essencial del "ésser" català, segons la visió tradicionalista assimilada indiscutiblement per la Lliga Regionalista:

"El nostre poble sent vivament el patrimoni religiós. El nostre poble s'apastat en la tradició arxi-secular del sentiment religiós... La nostra gent s'ha format al redós de l'Església i evoca el temple sagrat i els seus voltants amorosos ... perquè els moments culminants de la seva existència van lligats a l'existència del temple ... Quan aquests homes d'aquest poble senten a dir que contra això van certs corrents extremistes, no pot per meyns que redreçar-se, i per aquest motiu també sent la necessitat de romandre amb nosaltres, que sentim la virtualitat d'aquesta valor permanent del nostre patrimoni, que és la civilització cristiana"(408).

Aquesta vibració emotiva del millor tradicionalisme, tan accentuat com pugui ser-ho el tradicionalisme de fora de Catalunya, fou també compartida en el míting, pel representant tarraconí, Eudald "elondres":

"I ara he de dir-vos que la part més noble del nostre esperit és la religiositat. Per això nosaltres hem afegit en el nostre primer article la defensa del patrimoni espiritual de Catalunya" (409).

Fervorositat completada amb una breu, però explícita, referència a la qüestió social i a la visió de la Lliga Regionalista en aquesta matèria, recuperant ací, el líder conservador de Tarragona, la típica coartada centrista:

"Respecte a la qüestió social, nosaltres declarem que som un partit de classe, tal com diu el nostre manifest. Nosaltres no ens volem convertir en els gendarmes de Catalunya. Nosaltres no volem consentir ni la pressió de dalt ni la de baix" (410).

Fou el discurs més important el pronunciat per Pere Rahola, membre de la Comissió Política de la Lliga Regionalista; en el discurs, repassà la història de la Lliga Regionalista en els darrers anys, abundant en els tònics de sempre. Tòpics com la llui-

ta sostinguda contra la Dictadura, el "fervor democràtic" del partit, la "Catalunya de tots", etc., que l'orador desenvolupà amb notable soltesa i una dosi de supercicialitat, especialment en defensar a l'organització dels atacs dirigits contra ella pels polítics i partits situats a la seva esquerra, que eren pràcticament tots els de l'àmplia gama política de la Catalunya del 1931. En aquest punt hem de remarcar especialment el fet que en les llistes de diputats de la Lliga Regionalista es trobaren membres del carlisme, que acceptaren coaligar-se amb aquella. La interessant intervenció de Rahola tingué com a eix el tema del republicanisme i la democràcia. Digué:

"I bé, senyors: tots els nostres defectes els troben en què som republicans de primera hora, en l'ordre de temps i de canvi d'institució. Nosaltres hem propugnat sempre un moviment nacionalista, i un moviment nacionalista és democràtic, pel poble i per el poble. Per tant, quan es fa aquella d'antidemòcrates en contra nostre, és que no és coneix ni les baceroles de la política. Allò que no volem són les violències que constitueixen el veritable i més gran obstacle per al progrés" (411).

L'assimilació axiomàtica de "democràcia" i "na-

cionalisme" no sembla que tingui justificació teòrica dins el pensament polític que coneixem, a excepció les cases de plena demagògia. La història, i especialment la història més recent, està plena de moviments nacionalistes, àdhuc ultranacionalistes, que no tingueren res de democràtics, i en canvi sí de consensualistes sota la direcció d'un grup social determinat, que utilitza el consens per justificar la superació de la lluita de classes en la perspectiva d'un patriotisme discutible.

Per altra banda, Rahola aborda sense novetats d'importància la qüestió social:

"Som partidaris del progrés constant mentre no subverteixi les condicions econòmiques del nostre poble"(412).

Poderosa limitació al progrés aquella. Doncs, dirà Rahola, l'ordre natural no potser canviat, puix la seva inspiració és providencialista:

"Sota la llei de Déu, el bé i la moral, el poble de Catalunya ha de tenir el seu Govern propi"(413).

Fins ací, la ideologia de la L^liga Regionalista en una conjuntura com aquella d'abril-juny del 1931, en que la ruptura republicana plantejava als polítics l'exigència d'explicar-se obertament, per guanyar vots, enfront el dilema que serà la clau del bienni dit "social-azañista": conservar o reformar.

Recolcant a Lerroux

A mesura que s'apropaven les eleccions l'ambient fou més i més tens, i les expectatives de derrota impregnaren les activitats dels partits de dretes. Va ésser a principis del juny, quan, a partir de fonts conservadores, es posà en marxa el rumor que el I Govern Provisional de la República podia entrar en crisi i el seu cap, Alcalá-Zamora, substituït per Lerroux. De fet, curiosament, Lerroux, a partir d'aquest moment s'aniria convertint cada vegada més en l'esperança del dretisme espanyol, en la eventual falca d'aquest dins les Forces republicanes. I el mateix Pla, que a la seva història de la República deixa al vell polític radical a notable alçada, ja a les vigílies electorals del juny del 1931, impulsà pel seu compte el rumor de l'ascens de Lerroux a la direcció del Govern Provisional, en un article publicat el 12 de juny del 1931 a "La Veu de Catalunya", sota el títol de La situació política (414). Diu Pla, entre altres coses:

"Un altre element de pacificació dels esperits s'ha de trobar en el fet curiosíssim que l'opinió pública ha fet pel seu compte la substitució del Govern provisional per un Govern presidit per don Alejandro Lerroux i ha donat a aquesta substitució un marge tan ample de con-

fiança que no sembla sinó, pel dir de la gent, que la felicitat definitiva del país depèn del compliment d'aquesta profecia"(415).

Aquest era el desig de les dretes espanyoles d'extracció monarquista. I el rumor el posaren en circulació homes com Pla. Lerroux, per altra banda, era el cap de la fracció més dretana de l'espectre de partits republicans, i un antisocialista notable.

Però, una cosa és el que és -que deia Montesquieu- y un altra ñl que hauria d'ésser. I pels conservadors -àdhuc els catalans, abocats a la "tragèdia d'haver de confiar en un vell enemic del catalanisme-, Lerroux constituí en aquells moments el que "hauria d'ésser", com a mal menor. D'ací els elogis prodigats al voltant del polític radical per la premsa dretista. Elogis entre els quals destaca l'aportació de Pla:

"... el cert és que el paper de Lerroux no ha fet sinó créixer fins el punt que avui es troba essent el ministre d'Estat la primera personalitat de la República i, en tot cas, l'home més escoltat del Govern provisional"(416).

¿Escoltat per qui? Potenciant un mite sense futur immediat, Pla prossegueix l'adulació:

"Jo no sé pas el que ha passat - continua dient-; només sé que al voltant del Sr. Lerroux s'ha produït una gran transformació"(417).

Però Pla és intel·ligent, i sap que a Catalunya aquestes opinions han d'ésser matitzades, puix el vell radical fou molts anys la "bèstia negra" del catalanisme. És per això que l'opinió de Pla té el doble vertent de Lerroix, segons sigui "Catalunya enfora" --com hem vist-- o "Catalunya endins", com veurem:

"Des del punt de vista català ... Lerroix no es pot pas veure com des del punt de vista general espanyol. Lerroix podrà ésser la dreta republicana a Espanya, però no crec que a Catalunya pugui representar mai una situació d'aquest sentit. Ni la història d'aquest polític, ni la significació que té entre nosaltres, ni les seves concepcions podran ésser aptes, aparentment, per a recollir a Catalunya el matís que recollirà amb facilitat a la Península"(418).

"Aparentment", diu Pla, mantenint una mica d'esperança, la qual tradueix així:

"... Això no vol dir que es pugui suposar que Lerroix perdrà influència a Catalunya. Tot el contrari. Només que a Catalunya, Lerroix, l'home de la dreta republicana a Espanya, haurà d'accentuar el seu esquerrisme si vol mantenir les posicions"(419).

Es tractava de potenciar a Lerroix "Catalunya endins" per que guanyés vots de la dreta republicana

catalanista -més per la vertent "dretana" que per la vertent "catalana"-, dins la qual no es contava la Lliga Regionalista.

Assenyalant, paral·lelament, Pla, també, que la victòria de Lerroux podria facilitar l'operació de penetració del socialisme ugetista dins el moviment obrer català, per a contribuir a disgregar l'anarco-sindicalisme, vehicle de mil preocupacions per a les dretes espanyoles. La manipulació del lerrouxisme en aquest nivell es presenta així:

"I de fet és el que fa a hores d'ara davant la nostra qüestió social: no fa sinó flanquejar l'entrada del socialisme a Catalunya per tal de crear, de cara al Sindicat Únic, l'anticos que fou l'any 1903 el lerrouxisme respecte al catalanisme" (420).

L'esoterisme de les dretes catalanes fou en aquells moments una nota aguda. Es tractava de potenciar el mal menor. A nosaltres ens ajuda a situar la personalitat de Lerroux ja en aquelles vigílies electorals del 28 de juny del 1931.

Les vigílies electorals

Com hem vist abans "Unió Catalana" va intentar ésser, el 1930, una plataforma de renovació del catalanisme pratista personalment impulsada per Valls i Ta-

berner amb l'objectiu de constituir-se en una possible organització situada entre la Lliga Regionalista i les dretes catalanistes republicanes, especialment Acció Catalana. Molas, al respecte, diu:

"Aquesta nova força política, segons els rumors, havia de concentrar-se al voltant de F. Valls i Teberner, J. Estelrich, i Ll. Nicolau d'Oliver. La base associativa, es deia, seria Unió Catalana, entitat fundada per a reunir gent procedent de camps diversos ..."(421).

Qualsevol il·lusió envers la formació d'una plataforma catalanista unitària cap a la perspectiva de les eleccions de juny del 1931 -les primeres eleccions republicanes- quedà definitivament dissolta -a part del procés ja vist abans- en produir-se les topades al voltant de l'elecció de la Comissió redactora de l'Estatut de Catalunya, topades que provocarien la retirada de la Lliga Regionalista d'aquella col·laboració consensual, la qual cosa estudiarem més endavant.

Trencada la possibilitat de col·laboració a través d'Unió Catalana, i aïllada del reste de forces autonomistes, el 21 de maig del 1931, ja la Lliga Regionalista, perdudes les il·lusions unitaristes, va anunciar la seva decisió de presentar una candidatura pròpia -ampliada per la dreta amb els "jaumins"-

amb un programa que, cal recordar, expressava un ideari força conservador, encara que volia sostenir-se com "interclassista" i consensual, trets recordats després pel mateix Valls i Taberner en un article publicat a "La Veu de Catalunya" del 15 de juny del 1931, sota el títol de A propòsit d'una candidatura (422). Article que ^{se}intorès com a recordatori d'algunes actituds electorals del regionalisme en aquella conjuntura i que, al mateix temps, constitueix un atac contra una candidatura unitarista, muntada també sota el lema de "Unitat Catalana", impulsada per algunes personalitats disidents de l'esquerra. Diu Valls i Taberner:

"La desautorització rotunda de la candidatura dita d'unitat catalana, fou feta ahir mateix pel Sr. Macià i pel Sr. Abadal, cad-un des de llur respectiva posició" (423).

La realitat insuperable de catalanismes diversos feia impossible qualsevol unitat.

El 20 de juny del 1931 la Lliga Regionalista publicà a les pàgines de "La Veu de Catalunya" (424) la seva candidatura definitiva, a la que figurava, entre els candidats de Barcelona-ciutat, en Ventosa i Calvell, exiliat voluntariament a París, el qual, però, en una carta anexo, renunciava a la candidatura, declinant-la sota la següent justificació:

".. personalment, no em sento disposat a intervenir, per ara, activament en la vida política. La meua actuació recent en el Govern m'imposa un període d'apartament que no significa desinteressament (sic) dels problemes plantejats, ja que en tot moment en què el meu concurs pugui ésser útil, disposat estic a prestar-lo, com abstenir-me d'anar a les Constituents en les quals la meua actuació no podria tenir eficàcia en bé de Catalunya i d'Espanya" (425).

Les eleccions del 28 de juny del 1931 a Catalunya van significar un gran triomf de l'Esquerra Republicana (426), fet reconegut per la mateixa Lliga Regionalista en una editorial publicada al dia següent (427), conclouent:

"Quant a Catalunya, aquestes eleccions han demostrat també clarament una altra cosa: que fora de l'Esquerra Republicana, no hi ha a Catalunya cap altra força política organitzada que pugui servir-li, en el lliure joc d'una política democràtica, de contrast o contrapés, que la Lliga Regionalista. Després de les votacions aconseguides per l'Esquerra Republicana, les més nodrides són les de la Lliga Regionalista amb els seus 297000 vots, contra els 27.000 dels radicals o els 12.000 d'Acció

Catalana" (428).

La qual cosa no deixava d'ésser certa.

LA RUPTURA REPUBLICANA A CATALUNYA

Atenció especial mereix l'actitud del conservadorisme catalanista davant una qüestió tan important com la de l'elaboració de l'Estatut de Catalunya després de consolidada la República. Ja és prou conegut el fet que Macià, el 14 d'abril del 1931, després del triomf de les forces polítiques republicanes a Catalunya, proclamava la República Catalana, amb hores d'anticipació a la proclamació de la República Espanyola a Madrid. Fou aquella una decisió encertadíssima. Una acció audaç de gran valor moral i gran valor polític. Valor moral perquè l'acció de Macià tenia riscos claríssims. Valor polític perquè va permetre situar el punt de partida de les negociacions autonomistes amb Madrid en una cota força avançada.

Era clar que Macià no pensava en la viabilitat immediata de l'esmentada República Catalana, com no podia pensar-ho ningú en aquells moments. Aixó fa que s'equivoquin tots aquells que consideren al vell militar com un "quixot" i res més. En tot cas, Macià fou un "quixot" intel·ligent. És precisament la perspecti-

va actual, conegudes les circumstàncies que voltaren i caracteritzaren els fets, la que ens permet valorar com un encert polític de categoria la decisió de Macià. Aquell fet consumat li permeté prendre la iniciativa en l'acció negociadora i, com ja hem assenyalat, situar el punt de partida de la negociació en profunditat. El vell líder catalanista proclamà la inviable República Catalana per obtenir la Generalitat. I això va aconseguir-ho practicament d'immediat, puix els negociadors enviats pel Govern Provisional de la República ho acceptaren bé i amb rapidesa. La delegació del Govern, composta per Fernando de los Ríos, Marcel·lí Domingo i Nicolau d'Oixer convingueren amb el nou equip de dirigents catalanistes la conclusió d'un comunicat que, com cita Fèlix Cucuyull (429), "recollia la conveniència d'avançar l'elaboració de l'Estatut de Catalunya, el qual, una vegada aprovat" ... per l'Assamblea dels Ajuntaments, seria presentat com a ponència del Govern Provisional republicà i com a solemne manifestació de la voluntat de Catalunya a la resolució de les Corts Constituents.

Així, l'acció de Macià i dels seus col·laboradors obrí ràpid un front d'activitats intenses que haurien de donar força joc polític, no només a Catalunya, sinó a nivell més general de l'Estat espanyol. I tal com hem assenyalat més amunt, la voluntat de Macià no fou independentista.

En González Casanova tracta el tema en la seva obra Federalisme i autonomia a Catalunya (1868-1938), i situa, després d'unes precises valoracions (430), la posició que creu més verosímil sobre la intrèpida acció de Macià, fent-se ressò d'un article aparegut al "Diario de Barcelona del 14 d'abril del 1931, de contingut naturalment advers a la iniciativa del vell colonial, però que té la virtut de posar el dit a la nafra:

" ... peregrino programa del señor Macià, que consiste en desintegrar a Cataluña del resto de España, para luego, una vez independiente, negociar con España, de igual a igual, las condiciones de una federación" (431).

Encara que els fets tingueren un to meyns espectacular -puix la negociació de "reintegració" fou molt ràpida-, la decisió de Macià tenia aquella perspectiva.

Tot l'espectre d'organitzacions polítiques de Catalunya tingueren una actitud favorable a la decisió de Macià, de dretes i d'esquerres. Només s'oposaren a Barcelona dues institucions: el governador civil, Emiliano Iglesias, i el capità general, Despujol, que foren successivament substituïts per Lluís Companys i el general López Ochoa.

Al mig de l'allau d'adesions del primer moment, es trobà també la de la Lliga Regionalista, manifestada inicialment en dues editorials de "La Veu de Catalunya". A la primera, del mateix 14, d'abril, sota el títol de La nostra posició, el regionalisme manifestava el següent (432)

"L'actitud dels homes de la Lliga, fidels sempre als mateixos ideals, i conseqüents amb els procediments que hem vingut seguint en trenta anys de vida política, justifiquen la confiança que fins en aquests temps tempestuoso, els hi ve demostrant una gran part de l'opinió de Catalunya, per la que treballem i volem treballar sempre, dins els mitjans legals" (433).

I després d'aquesta autoafirmació, en la segona d'aquelles editorials, titulada La nostra actitud (434) i publicada el 16 d'abril, d'una manera ambigua es recolçava la nova situació creada a Catalunya:

"I la nostra actitud i els nostres propòsits de treballar per Catalunya i per la llibertat, la prosperitat i la grandesa de Catalunya ha d'ésser exactament, dintre de la República, la mateixa que fou dintre la legalitat anterior ... I fidels al nostre ideal, parlant o amb silenci, actuant directament o romanent a un costat, si patriòticament calgués, nosaltres farem tot el que possible sigui, tot el que compreguerem millor,

per assegurar a Catalunya la realització del seu propi destí" (435).

Per uns moments, en el curs dels darrers dies del mes d'abril i principis de maig del 1931, semblà que aquella unitat tan desitjada sempre per la Lliga Regionalista, gairabé des de la seva fundació, en el camp del catalanisme, prenia de nou una institucionalització, però, per primera vegada a la història, no sota la direcció dels regionalistes, sinó amb la direcció d'un catalanisme esquerrà, representat per Macià i els grups polítics aglutinats al seu voltant. La Lliga Regionalista acceptà inicialment aquesta unitat. Finalment seria una acceptació merament conjuntural.

La Lliga Regionalista marginada de l'elaboració de l'Estatut de Catalunya redactat a Núria.

L'Esquerra Republicana que -malgrat ésser la gran guanyadora del 12 d'abril del 1931- tingué escàs poder poder institucional, maniobrà per a consolidar i fer efectiva la seva hegemonia envers l'elaboració de l'Estatut. És necessari assenyalar, com diu Claudi Ametlla (436), que l'Esquerra Republicana es trobà en aquells dies incomodada a causa de que ^{en}el Govern Provisional de Madrid tingués plaça de ministre Nicolau d'Olwer, membre de la derrotada -electoralment- Acció Catalana, en tant que ells, guanyadors, no tingueren pas lloc.

Contra-se, doncs, a Catalunya, l'Esquerra Republicana va dedicar-se a enfortir institucionalment llur poder polític davant l'esdevenidor. I aquest esdevenidor estava ja en marxa amb la perspectiva de redactar l'avantprojecte d'Estatut.

En Pabó comenta superficialment l'estratègia proposada per l'Esquerra Republicana envers l'Estatut: que s'anava a redactar (437):

"El Gobierno de la Generalidad decidió que los Ajuntamientos de Cataluña eligiesen la Diputación provisional que promovería y aprobaría el proyecto de Estatuto, para someterlo, seguidamente, a un plebiscito. Primer caso, pues: una elección de segundo grado. El objetivo, aconsejaba el acuerdo de todos los partidos catalanes. Quedó, en principio, establecido. Pero el 21 de mayo de 1931 la Lliga dio una nota, anunciando y justificando su abstención"(438).

Aquesta nota fou publicada a "La Veu de Catalunya" del 20 de maig del 1931, i en ella, enmig d'una gamma de disconformitats, encara manifestava, la Lliga Regionalista, desijos de col.laborar amb la tasca estatutaria:

"Per causes que no hem ara d'investigar, ni avui per avui judicar, el pacte de solidaritat, de fet, ha estat trencat contra

nosaltres. No solament s'ha trencat el pacte, sinó que, després de l'eliminació de tants Ajuntaments que tenien dret al vot, hi arriben notícies certes que encara ara, a darrera hora, es prenen mesures inexplicables contra s'altres, per a evitar que votin o coaccionar la voluntat dels seus regidors" (439).

Un temps després, a l'any 1933, la pròpia Lliga Regionalista aportaria una mica més de llum sobre la seva retirada i el seu rebuig per a participar en la important tasca d'elaboració de l'Estatut:

"El Govern de la Generalitat va acordà que els Ajuntaments de Catalunya elegissin llurs representants per una Diputació que tindria com a objectiu redactar i aprovar un projecte d'Estatut d'Autonomia, que després seria sotmès al plebiscit del poble català ... Però com sigui que es confirmaren, que, contrariament al pacte establert, es feien treballs, i àdhuc coaccions, perquè molts Ajuntaments dels districtes que s'havien assignat no votessin els nostres amics, la Lliga Regionalista va estimar-se més sacrificar el seu interès de partit a no que fos un fet públic el que en aquells moments apareguessin uns catalans amb lluites polítiques impròpies" (440).

El fet que altres grups adoptessin semblants

posicions d'abstencionisme i de retirada voluntaria -els federals, els radicals i els socialistes- confirma que aquella institucionalització del seu poder polític per part de l'Esquerra Republicana n'era pas gaire net.

La Lliga Regionalista va, puix, quedar marginada de la preparació de l'Estatut de Núria, però el seu portaveu, el diari "La Veu de Catalunya", va seguir fent una sòlida tasca de pressió sobre ell.

Malgrat, doncs, aquella retirada, que els aïllava, el 28 de maig del 1931, signat per Ramon d'Abadal, aparegué al diari un article titulat El que hauriem dit a l'Assamblea (441). Entre altres coses, deia:

"L'Assamblea no ha nascut del sufragi del poble; no s'ha somegut amb una apel.lació al sufragi, sota la bandera de l'Estatut que es va a fer"(442).

Però, a desgrat d'això, D'Abadal remarcà la necessitat de sostenir aquella Assamblea de la qual sortiria la comissió redactora de l'Estatut, puix:

"... Que no es digui que el nostre poble sofreix veleitats de voluntat que acusem vacilacions respecte del seu destí. Que no es pugui dir tampoc que aquestes veleitats imposen la necessitat de veure com es fixa la seva definitiva voluntat"(443).

No era el moment polític -un mes després de la

desfeta dels monarquistes a les eleccions- propici per a que la Lliga Regionalista protagonitzés una política d'ofensiva contra les manipulacions de què s'acusava a l'Esquerra Republicana. En una altra conjuntura històrica més favorable pot ésser que hagués encapçalat una forta campanya de denúncies, però donades les circumstàncies -els homes de la Lliga Regionalista eren d'un maquiavelisme exquisit-, la seva actitud de retirada i de mínima denúncia ha d'ésser interpretada com un replegament defensiu, en espera de millors temps. Aquesta manca d'energia té per a nosaltres una component d'oportunisme.

El màxim moment de crítica oberta fou el 22 de maig del 1931, quan "La Veu de Catalunya", a la primera pàgina, publicà dos articles de contingut similar, El millor camí i Democràcia contra demagogia. En el primer, es manifestava la necessitat d'organitzar unes eleccions de les quals sortís un espectre polític nou sobre el qual basar-se per a l'elaboració estatutària, o bé seguir el camí de la pròpia República, que encarregà a un equip de "notables" la preparació de la Constitució. Això evitaria les manipulacions fetes pels esquerrans. Aquella primera editorial, però, acabà amb un nou oferiment "d'inacció" per part de la Lliga Regionalista:

"Malgrat el que passi, la nostra fe incommovible en l'esdevenidor de Catalunya ens permet

seguir esperant que, siguin els que vulguin els errors, Catalunya ha d'acabar fent triomfar el seu ideal. I nosaltres, i tots els nostres amics, els nostres il·lustres capdavanters els primers, estem disposats a tots els sacrificis que calgui, enraonant quan sigui convenient, callant quan sigui necessari, proposant solucions quan procedeixi, deixant serenament la iniciativa i la responsabilitat, per tal que l'autonomia de Catalunya sigui un fet i els catalans puguem dirigir la nostra pròpia vida en el conjunt dels pobles hispànics" (444).

L'altra editorial, Democràcia contra demagògia (445), del 22 de maig, abunda en el mateix sentit, encara que deixant entreveure, una vegada més, la necessitat del sacrifici.

El fet històric concret és que les restringides eleccions del 24 de maig del 1931 -votaven els regidors d'Ajuntaments per a escollir la primera Diputació electa republicana- varen fer-se sense la concurrència de la Lliga Regionalista -més la dels altres grups menors ja esmentats-, quedant reduïdes a una participació de l'Esquerra Republicana més alguns petits partits (Unió Socialista, Partit Catalanista Republicà).

Encara la Lliga Regionalista, malgrat tot, in-

cidiria de nou al voltant del tema, movent-se sempre entre la justificació per la seva abstenció i l'ofereïment d'una col·laboració concordatària. Aquesta activitat donà lloc a un paternal article de Puig i Cadafalch en el qual, l'antic president de la Mancomunitat de Catalunya, adoptava el to d'aconsellar, fent al·lusió que el destinatari era En Maccià. Publicat a "La Veu de Catalunya" el 23 de maig del 1931, la vigília d'aquelles eleccions restringides, tingué per títol El programa de la pau catalana (446), i deia entre altres coses:

"Ni arribistes no aprofitadors serveixen als grans ideals. Aquest vell ensenyament de la Història cal que el tingui present l'home il·lustre que avui preïsdeix a Catalunya" (447).

Després d'aquesta referència a l'Esquerra Republicana, Puig i Cadafalch es pregunta i pregunta:

"... si anem a constituir la Catalunya d'uns quants o la Catalunya de tots. Estem en aquest greu perill que decidirà en un instant solemne l'esdevenidor. A la unió de tots, per tots demanada, l'ha substituït l'acord frustat ... Tindrem un Estatut que no haurà discutit un sector immens de Catalunya perquè n'haurà estat privat" (448).

Ja a posteriori de les eleccions del 24 de maig, un article signat per J.E. (Joan Estelrich), culminava la col·lecció de crítiques moderades contra el sectarisme d'aquelles eleccions, dibuixant l'esdevenidor de la Lliga Regionalista. En l'article, que portà un títol clàssic dins les ideologies de l'eficàcia, Moment de construcció, Estelrich diu(449):

"Ens considerem, més aviat, com una reserva. Reserva per al dia de demà" (450).

De fet eren aquells moments d'un país amargor per als homes de la Lliga Regionalista, els quals es consideraven els portaveus del "catalanisme històric", i realment així havia estat. Així fou fons els anys 1917-1923, en què començà llur pèrdua gradual de posicions. Retrocés que no parà fins ara, al maig del 1931, marginats àdhuc de influir mínimament en l'elaboració del primer gran Estatut de Catalunya, el qual fou encarat decididament per la Comissió redactora de Núria al mes de juny. Amargament, Estelrich reprotaxaria a Macià el paper que representava:

"Macià és, per a nosaltres, avui, l'home insubstituïble en el seu lloc. El seu nom és elevat, popularment, a emblema. Els seus partidaris haurien d'ésser, per tant, els primers interessats a col·locar-lo superiorment, per damunt de les tendències i les classes. Rera Macià no s'hauria de veure,

un partit: s'hi hauria de veure,
només, un poble amb el seu ideal"
(451).

L'ESTATUT DE NÚRIA I LA LLIGA REGIONALISTA

El dia 10 de juny del 1931 es reuní la Comissió encarregada d'elaborar l'Estatut que hauria d'ésser aprovat pel poble català, i posteriorment, en data aleshores no fixada, però després de l'aprovació de la Constitució espanyola, discutit al Parlament espanyol. Aquella Comissió redactora fou constituïda per Jaume Carner, que la presidí, Rafael Campalans, Pere Corominas, Martí Esteve i Antoni Xirau. Deu dies després l'avantprojecte estava redactat. El dia 14 de juliol del 1931 la Diputació -sens la presència dels homes de la Lliga Regionalista- l'aprova, el dia 26 feien el mateix els Ajuntaments catalans, i finalment el poble català el refrendrà en plebiscit el 2 d'agost, amb una participació pròxima al 80 % del cens, i acceptada pel 99 % dels participants.

Cal reconèixer que després de la seva absència voluntària de l'Assamblea de la Diputació Provisional, la Lliga Regionalista assistí a tot el procés d'elaboració, presentació i aprovació de l'Estatut amb una actitud plenament conciliadora, escassament crítica

i disposada a assumir la nova carta magna catalana sense problemes aparents. Les reticències de primera hora es varen anar diluint i el partit dretista català quedà a l'expectativa. Ells eren, com hem assenyalat més amunt, "la reserva de Catalunya". I com a tal, creien, que en el seu moment, protagonitzarien el futur polític català. Ells havien estat els promotors d'un catalanisme formal, tremendament classista i extraordinàriament lent. Ara que es veien obligats a actuar com a espectadors, relevats per forces polítiques més enèrgiques, els interessava, consegüentment, que l'Estatut fou el més àmpli possible, puix esperaven assolir-lo quan la conjuntura històrica fos propícia.

Catalunya endins: marcant a l'Esquerra Republicana

És indubtable que després dels problemes del mes de maig i de la retirada de l'Assamblea de la Diputació Provisional, els homes de la Lliga Regionalista esperaven hores difícils. Més llegint la seva premsa, pot deduir-se que aquelles dificultats -respecte a la qüestió estatutària- varen ésser superades amb una dosi de prudència extraordinària. Probablement, amargor i prudència es combinaren en els comportaments regionalistes d'aquells dies.

En un primer moment, el despit va fer la seva

aparició; en un article publicat a "La Veu de Catalunya" del 9 de juny del 1931, i signat per Duran i Ventosa, sota el títol de El problema de Catalunya. El despit, però, prenia forma d'alleujament (452)

"Si la Lliga Regionalista s'hagués trobat amb la responsabilitat directa d'una intervenció predominant en la confecció del projecte d'Estatut, la seva situació hauria estat més difícil. Tota mena d'extremismes s'haurien posat contra d'ella; i, amb la propensió desgraciadament massa general de tots els extremismes, l'animadversió contra els homes, els hauria portat a una guerra contra l'obra a realitzar. Tota atenuació que patriòticament hagués proposat o secundat simplement la Lliga a les fantasies dels uns i dels altres, hauria estat acollida amb crits de defecció o potsar de traició a la causa de Catalunya" (453).

Aquesta postura d'alleujament, demostrativa d'una difícil posició política, era netament defensiva, tan defensiva que no podien -els homes del regionalisme dretista- treure cap mena de benefici dels embolics indubtables desenvolupats per l'Esquerra Republicana; aquesta postura, repeteixo, no impedí que la consideració aquella de "reserva del demà", com el mateix Duran i Ventosa apuntava altre vegada:

"Si els uns i els altres fracassessin, la Lliga Regionalista,

que no s'ha compromès a cap programa de tot o res, conservaria la seva llibertat d'acció per a seguir treballant, com sempre, per l'autonomia de Catalunya" (454).

El conservadorisme sempre ha tingut com a un dels seus trets típics acomodar-se quan les situacions polítiques són adverses, recorrent a la ja esmentada teoria accidentalista. Aquesta acomodació té lloc, en el cas que ens ocupa, en la perspectiva de confiar en la recuperació del poder a partir de creure que, finalment, s'imposaria la inèrcia històrica resultant del temperament conservador de les col·lectivitats. La idea de "reserva" que tenen les referències de Duran i Ventosa presenta totes les característiques de l'accidentalisme conservador.

Dels articles, signats o no, que "La Veu de Catalunya" dedicà a l'Estatut, mentre la Comissió redactora estava ja reunida a Núria, en destaca un titulat El que ha d'ésser l'Estatut de Catalunya, publicat l' 11 de juny del 1931 (455), és a dir, coincidint amb la segona sessió d'aquella Comissió. L'article comença conflictivament:

"Els homes directors del Partit d'Esquerra Republicana, que són els que tenen, avui, a Catalunya, la responsabilitat del Govern provisional de la nostra

terra, han dit i repetit en tots els tons, aquests dies darrers, que ells volen fer un Estatut d'Autonomia de tendència esquerrana" (456).

No hi ha dubte de que cas de portar la Lliga Regionalista la direcció política d l'autonomisme, la qüestió hi hagués passat per la tendència dretista. La política és la política. Però prosseguim el discurs conservador:

"Es evident que aquest Estatut d'Autonomia de Catalunya, i de relacions entre el Poder català i el Poder central o federal, no ha d'ésser un Estatut de 'dreta' o d'esquerra'. Ha d'ésser un Estatut de tot el poble de Catalunya" (457).

Per afegir seguidament que:

"Una Constitució ha de permetre que, dintre de les seves amplies bases, un govern de 'dretes' pugui realitzar el seu programa quan el cos electoral li otorgui la seva confiança, amb la mateixa llibertat de moviments i amb la mateixa subjecció a les lleis fonamentals del país que un govern d'esquerreres, quan el sufragi popular li doni la majoria" (458).

Tenint en compte que ells, com deien sempre, n'eren pas "ni dreta ni esquerra" sembla que aquell problema no els tenia que preocupar gaire. Però això seria entrar en un terreny de ficcions.

Aquelles pureses democràtiques estaven fonamentades en la idea que l'Estatut tindrà com a llei bàsica allò que és l'essència del capitalisme, és a dir, el dret a la propietat privada dels mitjans de producció, i, consegüentment, el dret a extraure plusvàlues dels cos social subsidiari -les classes obreres-. Partint d'aquesta llei immutable, la gestió pot ésser, segons la concepció conservadora, conduïda per "dretes" i "esquerres". L'alteració, o intent d'alteració, d'aquella llei per un govern d'esquerres ha tingut a la història la resposta conservadora dels pronunciaments militars i dels feixismes. Tenint en compte que la Lliga Regionalista, com a partit dretista que era, presentava uns límits socials realment estrets, materialitzats en les idees de Tradició, Propietat, Família i Ordre, la veritat és que el joc polític que permetia llur ideari a les opcions polítiques d'esquerra era nul.

De totes maneres, repeteixo, la Lliga Regionalista va mostrar-se conciliadora amb el projecte redactat a Núria pels "esquerrans" (459). Coincidí en això, pràcticament, amb totes les forces polítiques catalanes, de dreta o d'esquerra, des de la Junta Regional Tradicionalista de Catalunya fins al Bloc Obrer i Camperol, cadascun amb les seves matitzacions. En darrera instància tots acceptaren el projecte com

a instrument vàlid per a propiciar l'inici de l'auto-govern.

Referint-se a aquesta coincidència de tota la gamma política catalana -només es va criticar en profunditat el procediment utilitzat per l'Esquerra Republicana-, Melchor Fernández Almagro diu (460).

"¿Dónde están esas fuerzas españolistas que no se las ve? ... El catalanismo ha impregnado toda Cataluña de sus ideas y sentimientos" (461).

Catalunya enfora: defensant l'Estatut

La Lliga Regionalista no només va ésser al costat del projecte, sinó que el va defensar enfront els atacs que sofrí per part de les forces centralistes instal·lades a Madrid, i en aquest sentit resulta, per centrar les coses al seu lloc, molt valuós, en tant que document representatiu d'aquesta defensa, una editorial apareguda a "La Veu de Catalunya" el 19 de juliol del 1931, sota el títol de Per l'autonomia de Catalunya (462). Aquesta mostra que analitzarem a continuació té valor en si per veure l'actitud de la Lliga Regionalista respecte a l'Estatut, però, al mateix temps, serveix per a calibrar les actituds sorgides a la seu del Poder, és a dir, a Madrid.

Diu l'editorial com a punt de partida:

"Caldrà que parlem, detingudament, en defensa de l'autonomia de Catalunya, qu és aspiració unànim del nostre poble" (463).

Defensa contra els atacs provinents de tres opcions polítiques diferents: "El Debate", portaveu d'un dretisme hipercentralista, "El Imparcial", monàrquic liberal -que desapareixiria el 1933-, i finalment "El Socialista", òrgan oficial del PSOE (464).

"El Debate" (465), amb una subtilitat que poc després es faria barroera, en plantejar-se el 1933-1934 el "problema català" -sorgit al voltant de la qüestió dels rabassaires-, plantejà hipòcritament la seva objecció a l'autonomisme de manera plenament múrria:

"Supongamos que la compensación entre ingresos y servicios descentralizados se ha logrado con bastante aproximación. Es evidente que a ella se habrá llegado mediante una determinación del importe de los servicios sobre la base de la experiencia de ejercicios anteriores. Y surge esta cuestión: ¿No es posible que haya habido provincias habitual o intermitentemente favorecidas por la Administración del presupuesto, que ahora vengan a 'consolidar' este trato de favor, y viceversa, que las provincias desvalidas consoliden la penuria usual de sus dotaciones?

Parece, pues, justo que las dotaciones habituales sean depuradas y en lo menester 'corregidas' en función del número de habitantes, del número de kilómetros, de las necesidades de un fomento de la riqueza nacional inspirado en criterios de conjunto, etc."(466).

La idea latent que hi ha darrera d'aquesta farisaica argumentació és la que Catalunya explotaria a la resta de regions de l'Estat espanyol. Tòpic que, per altra banda, ha rebassat de llarg el marc temporal d'aquesta declaració de "El Debate", i que en aquest cas concret la Lliga Regionalista rebatria amb força, també amb arguments que s'han fet clàssics:

"Per fer el càlcul que vol 'El Debate', més que el nombre d'habitants, més que el nombre de quilòmetres, més que les necessitats del conjunt de la riquesa del país, cal tenir en compte altres factors, com a exemple, les quantitats que rep l'Estat de cada regió, i el tant per cent d'aquests ingressos que destina a les atencions de cultura, foment, etc.; de la regió d'on procedeixen"(467).

Aquesta argumentació és, de tota manera, incompleta, puix la Lliga Regionalista podia demanar xifres més concretes sobre l'aportació de Catalunya a l'Estat central i els diners que retornaven cap a ací.

Però, la resposta regionalista ha d'ésser situada en l'òptica de considerar que es tracta d'una polèmica entre forces polítiques dretistes similars, que a mesura que progradi la radicalització reformadora de la República anirien convergent envers un "Front d'Ordre" final a 1936.

Simultàniament "El Imparcial", amb arguments molt meyns sofisticats, vingué a dir, segons el resum que fa el portaveu de la Lliga Regionalista, a l'editorial esmentada, que

"creu que a Espanya hi ha una sola raça, que parla un sol idioma, ja que llevat el basc, tots tenen la mateixa arrel llatina. Afegeix que no hi ha al món 'una nación cuyos habitantes se diferencian menos que en España en el índice cefàlico, que es el único módulo de separación de razas'. Diu que confonem lamentablement la 'personalitat' amb la 'fisonomia', i que el català de les Rambles és igual a l'andalús del carrer de les 'Sierpes', o al castellà de Zocodover"(468).

El simplisme del plantejament respon, com assenyala "La Veu de Catalunya", als més vells temps de l'anticatalanisme, concloent que no es mereix una resposta seriosa.

En canvi, sí es centrà àmpliament en el contingut d'un altre article significatiu pel seu origen esquerrà, publicat en "El Socialista", i del que l'editorialista de "La Veu de Catalunya" extrau uns paràgrafs sucosos que -cal suposar-ho- publicava amb la intenció de llançar-ho al cap dels esquerrans de Catalunya. Deia "El Socialista" el següent:

"La creación en España de Estados federales es en el fondo levantar más barreras entre unas regiones y otras. Barreras que con el tiempo se convertirán en fronteras"(469).

Des del nostre punt de vista, aquesta valoració del federalisme és reaccionària, puix hom podia esperar d'una visió socialista del problema l'idea que el poder en la línia federalista quan més fragmentat més fàcil de controlar, i en conseqüència més proper d'allò que ha d'entendre's per democràcia veritable. La Lliga Regionalista, en aquesta editorial, que quasi no comentava aquell contingut, és limitada a exposar-ho, puix, de fet, parlava per ell sol.

" ... y que se puede decir del caciquismo? -afegí l'article de "El Socialista"- . Sólo citaremos un ejemplo bien reciente y que nos dice lo que será el Gobierno federal en la región más preparada

para ello. En la lucha que en Barcelona sostenían los obreros del puerto (470) afiliados a la Unión General de Trabajadores con los afiliados a la Confederación Nacional del Trabajo, intervino Macià. Y resolvió el conflicto de un modo maravilloso. Sólo podían trabajar en el puerto los afiliados a la CNT. Hermosa solución y hermosa manera de conseguir los votos de los sindicalistas en las elecciones. Si esto ocurre hoy, si por unos votos así se pisotea la razón, la justicia y la equidad, ¿qué pasará el día en que las regiones sean Estados federales?"(471).

Aquest paràgraf perfectament ressaltat al diari, és a dir, instrumentalitzat, tingué com a objectiu provocar discòrdies, doncs la creença que Macià, Companys, i els altres homes de l'Esquerra Republicana eren "intel.lectuals orgànics" de la Confederació Nacional del Treball, era plenament assolida, també, pels conservadors catalans i fou posteriorment convertida per Pla (472) en un dels seus leit motiv ideològics a l'hora d'escriure, anys després, la història de la República:

"El señor Macià creyó que para que el plebiscito -es refiere al plebiscit del 2 d'agost, sobre l'Estatut- del Estatuto obtuviera un

éxito brillante eran necesarios los votos de la CNT ... Para darles satisfacción los candidatos de la Esquerra Catalana se caracterizaron durante la campaña electoral por los ataques que lanzaron contra la Guardia Civil ... en plena campaña, el señor Companys en un discurso por radio, creó la cuestión 'rabbassaire'. En virtud de esta política, el señor Maciá tuvo que incluir en sus candidaturas a cinco o seis agentes notorios de la CNT -FAI: al comandante Giménez, a Layret, Samblancat, Aragay, Grau Jassans ..."(473).

Així, la Lliga Regionalista utilitzà aquell article de "El Socialista", quasi sense adjectius. Per acabar, respecte la panoràmica defensiva del catalanisme i de l'Estatut contra els atacs centralistes madrileys, a l'editorial esmentada, s'assenyala:

"N'hi ha prou amb aquests exemples per a comprendre els esforços que haurà de fer Catalunya amb l'objecte d'aconseguir amb la llei de la seva autonomia, el reconeixement de la seva llibertat"(474).

Culminà l'activitat de la Lliga Regionalista en favor del vot positiu per a l'Estatut en el plebiscit que tingué lloc el 2 d'agost, en una altra

editorial datada el 31 de juliol del 1931 i titulada Una data històrica (475), en la que combinava la seva adhesió a l'Estatut amb atacs polítics a la gestió de l'Esquerra Republicana:

"Hem de votar, doncs, tots els catalans l'Estatut de l'autonomia de Catalunya ... Els cent mil vots que el cos electoral de Catalunya ens otorgà en les eleccions del 28 de juny ... ens imposen una responsabilitat de representació que nosaltres no podem ni volem oblidar o negligir... Pensem tots els catalans que els homes i que els partits passen, però que Catalunya resta. I és per Catalunya, no pels homes ni pels partits, que el nostre poble votarà diumenge l'Estatut de la seva autonomia" (476).

En aquesta perspectiva de lluita, la Lliga Regionalista recolzà l'Estatut de Núria, excloent l'Esquerra Republicana i els homes que arriscaren llur existència el 14 d'abril -proclamant la República Catalana- del mèrit de la consecució de l'Estatut.

ENTRE L'ESTATUT DE CATALUNYA I LA CONSTITUCIÓ
ESPANYOLA

Ja hem analitzat abans com la Lliga Regionalista es va mostrar decididament favorable a l'Estatut redactat a Núria per aquella Comissió on no tingué cap representant. Tot just després del plebiscit del 2 d'agost, l'organització representativa del dretisme català fixà la seva posició del moment mitjançant una col·lecció d'articles signats per Joan Estelrich, de qui ja hem dit que personificava les postores més liberals de la Lliga Regionalisme. Aquesta organització escollí sempre els homes més adequats al "moment polític" per a expressar-se.

I això que acabem de dir és una realitat clara en el desenvolupament republicà de la Lliga Regionalista. En uns moments com aquells, políticament delicats, no fóra encertat, pels interessos del partit, que en el seu nom parlessin ni Cambó ni Ventosa i Calvell, per exemple. Foren moments difícils. Tot just feia, encara, tres mesos i mig que s'havia esfonsat allò que la Lliga Regionalista defensà amb totes les seves forces fins a l'últim moment, és a dir, la Monarquia. Tot just havien sofert una derrota a les eleccions del 28 de juny del 1931, perdent ostensiblement el paper capdavanter en la lluita del catalanisme per l'autonomia.

En aquelles circumstàncies el millor per a la Lliga Regionalista era que els seus líders més declaradament col·laboracionistes amb el passat, els esmon-

tats Cambó i Ventosa i Calvell, quedessin, momentàniament, relegats a segon pla, en el seu daurat exili de París, un exili que no hagueren pas de patir quan la Dictadura prímorriverista, però, i això és clar, un exili voluntari, escollit per ells, puix la República no va pas iniciar cap caça de bruixes.

Per això parlaven ara altres. I a l'estiu del 1931, era necessari que ho fes el més liberal dels regionalistes, és a dir, Joan Estelrich, l'home dels "moments polítics". I Estelrich definí, en la col·lecció d'articles apareguda a "La Veu de Catalunya" del mes d'agost d'aquell any, en la perspectiva de recolzaments de l'Estatut de Núria i de la discussió de la Constitució republicana, la posició del seu partit, recollida sota l'epígraf de Els nostres motius (477).

Els motius de la Lliga Regionalista

El seu plantejament comença lligant la problemàtica particular de Catalunya amb les més generals de l'Estat espanyol i el món occidental, plantejament totalment correcte, doncs, és evident que, d'una o altra forma, la qüestió catalana no podia separar-se ni de l'espanyola ni de l'europea:

"Les nostres circumstàncies històriques i actuals, sigui el que sigui el grau de les nostres aspiracions del punt de vista autonòmic, ens porten a considerar

el problema català en funció dels problemes del conjunt hispànic i en funció dels problemes del nostre món occidental" (478).

Però, reconeguda aquesta necessitat en tant que punt de partida de l'anàlisi global, el portaveu de la Lliga Regionalista traça una panoràmica d'actuació dual, és a dir, assenyala dues vies, dues perspectives, dues formes d'actuar envers la perspectiva autonòmica catalana, manipulant, una vegada més, intel·ligentment el procés, la realitat històrica. Així, parlant des de la perspectiva del passat:

"Els uns, nosaltres, investíem, perquè ens semblaven més substancials les necessitats permanents, profundes. Anàrem a la rel del mal. Preconitzàvem que era necessària una intel·ligència entre les seleccions hispàniques (479). Que calia una reorganització econòmica del país. Que calia donar un tomb nou a la història d'Espanya, contrastant amb la política borbònica, unitarista i impenitent, que ha conduït Espanya al desastre" (480).

Si la Monarquia borbònica fou capaç, per la seva naturalesa ultraconservadora, feudalitzant i intervencionista, de conduir el país al desastre, com s'explica que el partit representat per l'autor dels articles que estem analitzant col·laborés tan intensament amb aquell règim corromput i corruptor. Estelrich no entra en el tema, puix fóra difícil de trobar jus-

tificacions, car l'existència de la Lliga Regionalista, una existència d'èlit, va estar vinculada a la de la Monarquia, com després ho estaria amb les opcions sempre més reaccionàries produïdes a l'Estat espanyol. En canvi, l'altre mètode, l'il·lusori

"D'altres concretaven llur actuació en un canvi de règim; això per a les masses era més entenedor i per força havien de resultar vencedors" (481).

Es a dir, el treball d'èlit era aquell que els grans capdavanters de la Lliga Regionalista, els grans patricis del dretisme català, feien a les altures quasi inaccessibles, evidentment incomprendibles cara les masses per la seva sofisticació i el seu cinisme, propis de la política cortesana, al marge del poble. Treball que donà escàs rendiment pels interessos autonòmics catalans, puix ells mateixos deixaren esforsar la Mancomunitat de Catalunya quan és produí la primera adversitat realment seriosa, és a dir, la Dictadura.

I situant el poble al nivell del simplisme, acusava Estelrich, implícitament, el catalanisme esquerrà d'haver-ho manipulat jugant amb el "canvi" de règim. I amb un cinisme aclaparador, l'autor de Catalunya endins minimitzava aquell canvi contra el qual ells lluitaren fins el darrer instant:

"Pensem, doncs, que el canvi era

cosa fatal, inevitable, imposada per la línia inflexible i profunda de la història dels pobles hispànics. Actuem, doncs, com si haguèssim vingut per sempre. Treta tota preocupació i divisió per qüestions prèvies de règim, tots els catalans, tots els ciutadans, poden disposar-se a bastir la nova pàtria, a construir el nou Estat" (482).

La manca interessada de memòria, o la crida a l'oblit, sempre ha estat una de les claus dels comportaments polítics conservadors, el que vol dir, per passiva, que el conservadorisme manca de qualsevol capacitat d'autocrítica. Però, la seva gran esperança, com tantes altres vegades a la història, era la seva confiança en la inèrcia històrica, amb el pes de les tradicions, amb les dificultats que comporta tot canvi social veritable. Per això sorgirà, una vegada més, aquella idea que la Lliga Regionalista és la "gran reserva" pels moments difícils, quan faci falta "l'eficàcia":

"Però les necessitats persisteixen, més descarnades, més retallades que mai, i elles s'imposaran als cànchits que confiaven en la taumaturgia d'una República del Dr. Pangloss" (483).

Estem davant el típic profetisme catastrofista.

Amb bona fe i "candidosa", per Estelrich, no és possible el progrés. Aquest només deu d'ésser possible, doncs, mitjançant el joc brut. La Lliga Regionalista, està molt clar adoptà la posició d'esperar; esperar pacientment. Esperar que la situació és podrís per les esquerres i, aleshores, recollir ells fàcilment la direcció de la política i assolir el Poder. El maquiavel·lisme de la posició és evident i confirmat per Estelrich amb altres arguments:

"Després d'un trasbals d'aquesta importància -es refereix a la ruptura republicana-, la realitat psicològica col·lectiva és bifurca en dos sentits. ¿Com serà enfocada la transformació? ¿Persistirà l'estat de desorientació, natural, després del capgirament?" (484).

O bé -i ací està la clau del plantejament del dirigent regionalista-:

"O, per contra, la massa social tindrà el suficient sentit de responsabilitat i del deure, i comprendrà que cal, immeditament, assegurar un nou ordre. Creiem en la necessitat absoluta d'anar immediatament a construir, a edificar un nou ordre" (485).

Cercar un "nou ordre social"

"Nou ordre" fonamentat sobre una

visió nostàlgica, puix en aquest paràgraf, Estelrich, l'home més liberal de la Lliga Regionalista sembla escapar, com veurem, de la pròpia realitat històrica ~~vell~~, sempre tan realista i positiu- i enyorar aquells moments ja dépassats pel desenvolupament històric. El "nou ordre social" d'Estelrich és un ordre tràgicament impossible, un ordre que pertany al passat, l'ordre del liberalisme integral, aquell de la primera hora del capitalisme industrial que començà a morir tot just després de les revolucions del 1848, quan la burgesia, davant l'amenaça dels incipients moviments obrers i dels primers símptomes socialistes, s'endurirà, i la teòrica plataforma fonamentada en els criteris de "llibertat, fraternitat i igualtat" deixarà pas a l'enduriment positivista: serà el canvi de Stuart Mill per Comte. Veiem el somni d'Estelrich:

"Els veritables liberals veuen, joiosos, com l'Estat va perdent alguna de les seves funcions pròpies, Cada dia és més un òrgan d'ordenació econòmica i social. Representa un sistema d'interessos, però ja no concentra activitats. Adhuc l'endegament econòmic li anirà escapant, per a concentrar-se en entitats autònomes" (486).

Si no sabéssim que Estelrich era qui era (487), podríem concloure que aquest fragment era de Proudhon. Aquest somni, realment agradable, demostra que Estel-

rich era molt més un intel·lectual que un polític. Aquesta visió en favor de l'Estat spencerià (488) en front l'Estat hegel·lià (489) tingué la força d'un pensament retardat, en una Europa articulada, per una banda sota el totalitarisme feixista a Itàlia, i per l'altra amb l'amenaça nazi a Alemanya, que sosten-guda pel gran capitalisme, era ja un fet imminent. Una Europa central sotmesa a dictadures ultraconser-vadores. Amb la Unió Soviètica convertida en un mo-del·societat absolutament estatalista, i una Europa occidental on la intervenció de l'Estat era ja una necessitat per a la subsistència del sistema capi-talista. El somni d'Estelrich era tardívol.

Era tardívol des del punt de vista europeu, occidental, com deia ell. Però, a més a més, era im-possible a l'Estat espanyol, on el progrés exigí prèviament unes profundes reformes que situessin el país en una perspectiva modernitzada. Reformes que Azaña intentaria implantar i que acabarien aixecant contra ell les forces més brutalment conservadores de l'Àspanya "eterna", i entre elles les de la Lli-ga Regionalista.

En Cambó i Ventosa i Calvell, molt més subtils i positivistes que Estelrich, no haguessin escrit d'aquella forma pseudoanarquitxant. Però el moment requeria, en cert sentit, aquest esperit lliberal, i

Estelrich donà el do de pit, completament fora de to. Encara que tornaria ràpidament al corral, i amb lucidesa, ara, plantejaria una qüestió de fons de la qual no en sabrà treure, però, les conclusions correctes, degut al seu conservadorisme:

"El capgirament vindrà fatalment -deia l'autor esmentant-se a si mateix en uns escrits publicats durant la Dictadura- perquè Espanya s'ha endarrerit massa al costat dels altres països europeus, i no li és possible d'anivellar-se amb els pobles per un procés evolutiu normal. Aquest capgirament fatal pot traduir-se en anarquia o pot traduir-se en reorganització. Això dependrà dels instruments d'opinió pública que haurem reexit a crear" (490).

Capitalisme o anarquia

"Anarquia" o "reorganització": he ací el dilema apuntat per Estelrich com a possibles sortides de la desfeta de la Monarquia i l'entrada en la fase republicana. Però, nosaltres des d'ara, amb la perspectiva que ens dóna el temps, podem afirmar que el reformisme azañista, tan moderat, tan burgès -i això no ens cansarem mai de repetir-ho- no era altra cosa que la "reorganització" en la que pensava Estelrich. La "reorganització" per posar a la nació dita

Espanya al nivell dels pobles europeus, tema que fou l'obsessió, i això és cert, dels homes de la Lliga Regionalista. Mes, quan Azaña va proposar aquelles "reorganitzacions", tals com la redistribució de la propietat de la terra, descastar l'Exèrcit, liberalitzar l'ensenyament i la vida cívica i moral del país de la dictadura clericalista, i netejar l'aparell estatal de la corrupció endèmica que l'infestava aleshores; quan Azaña i els seus companys de govern afrontaven aquelles "reorganitzacions", la Lliga Regionalista formaria al bàndol contrari, coaligant-se amb totes les forces més retrògrades de l'espanyolisme.

No va ésser pas, doncs, honesta la posició regionalista.

L'ideal socio-polític dels regionalistes manifestat per Estelrich no era possible a l'Estat espanyol. El model anglès era factible a Gran Bretanya, clar, però no a l'Estat espanyol:

"Nosaltres, liberalment i democràticament, volem i desitjem una possible estructuració de les forces polítiques de Catalunya, en forma que cap element del nostre poble no resti sense representar i hi hagi, per tant, organitzacions que reunixin les forces conservadores, d'altres de liberals i d'altres de obreres. Aquest és, 'mutatis mutandis' el tipus de distribució de les forces i organitzacions polítiques dels països civilitzats i ordenats com Angla-

terra" (491).

Desig completat per Estelrich en la mateixa

línia:

"I nosaltres ... admetem perfectament que puguin i deguin governar les masses obreres organitzades, formant ... (492)

- i ací és la clau del plantejament-

"... això sí, com formen a Anglaterra, un partit integrat dintre la legalitat. ¿Que es tracta d'una legalitat burgesa? Es tractaria, llavors, d'una legalitat de 'tots'. Obrers, conservadors i liberals podrien establir un torn en el Govern intern del nostre poble" (493).

Estelrich parlava d'Anglaterra i d'Espanya amb excessiva superficialitat. El sistema polític-social britànic està fonamentat en una revolució burgesa real, en una gran capacitat integradora, és a dir, el model d'aquell país és dirigit per una burgesia intel·ligent, que saber perdre un dit per no perdre tota la mà. Intel·ligència que li ha permès integrar la classe obrera dins el seu sistema, instrumentalitzant els interessos d'una "aristocràcia obrera" formada ja cap a finals del segle XIX.

L'opinió de Vicens Vives (494) que el reformisme burgès no fou possible ací per la radicalitat del

moviment obrer arcaic segons altres autors, com Hobs-
 baum (495), dominat per l'anarquisme, és com a mínim
 precipitada, i indiscutiblement partidista i sectària
 socialment parlant, puix l'enduriment d'aquest movi-
 ment obrer materialitzat a la CNT, anarquista, fou
 el resultat corresponent a la brutal evolució d'un
 capitalisme refractari a les més mínimes reformes.
 L'opressió i l'egoisme de les classes dirigents es-
 panyoles, incloses les catalanes, foren anteriorés
 a l'organització del moviment obrer, per tant, a-
 quest, fou el resultat d'aquella duresa, que fou for-
 jada envers una dialèctica brutalment endurida. La
 burgesia i les classes privilegiades espanyoles, aris-
 tocratitzants, contribuïren a crear aquell moviment
 obrer tan aspre. Falta, puix, i això Estelrich no
 ho captava, a les classes dirigents del país, intel-
 ligència per a integrar i reformar:

"Nosaltres volem, desitjem, que
 els obrers s'incorporin plena-
 ment a la lluita política; que
 deixin la violència. La llui-
 ta violenta de classes que vol
 conduir a l'eliminació de les
 unes en favor de la dictadura
 d'una sola, no l'admetrem mai.
 Això fóra la dissolució, la
 mort de la nostra societat i la
 desaparició dels valors morals
 i espeirituals que en formen la
 substància, les quals per a no-
 saltres encara conserven molta
 virtualitat ..."(496).

La incapacitat d'anàlisi globalitzador d'Estelrich és ací notòria, i porta l'aigua al seu molí, com es diu popularment. ¿Què ha estat disposada a donar la burgesia al moviment obrer a canvi d'aquella integració? L'esclafament, la intervenció policial i militar fàcil. És a dir: la mort i la misèria. Les classes privilegiades espanyoles, incloses les catalanes, mai estaren disposades a concedir res.

La mateixa superficialitat caracteritzaria a Estelrich a l'hora d'abordar l'autonomisme català:

"L'adaptació costarà, perquè el català està acostumat ha ésser protegit o perseguit, però no ha ésser governat ... La tradició catalana davant el Govern de Madrid ha estat una línia constant de descontentament i de mefiança, interpretada, trencada, per apel·lacions, de vegades groesques, a la protecció" (497).

"Tradició catalana" que representava la Lliga Regionalista, i gairebé ningú més a Catalunya. Solament que Estelrich ho deixa caure ambigüament, camuflant-ho sota l'ambigüetat del concepte "tradició catalana". Doncs fou la Lliga Regionalista qui recorré sempre a Madrid demanant protecció quan la situació social es radicalitzava a Catalunya.

Però, seguint en el marc de les contradiccions d'Estelrich, aquells que assúmiren la nefasta "tradi-

ció" de recórrer al Poder central de Madrid demanant auxili per a defensar llurs negocis i privilegis, resulta que són els que tenien el "mèrit d'haver aconseguit un Estatut" (?):

"Devem gratitud profunda, única, intransferible, als que durant aquests trenta anys operaren la transfusió de l'ideal d'una minoria a la unanimitat de les masses ... L'Estatut és el producte d'aquesta destil·lació històrica; per força han hagut de tenir-se en compte les formulacions del nostre desig col·lectiu elaborades anteriorment, com, per exemple, el projecte de l'any 1919" (498).

Puix, segons aquest enfoc de la qüestió, l'Estatut present, elaborat a Núria era una conseqüència "natural" d'aquell catalanisme anterior. Raonament que, per senzilla historicitat, és correcte, en part, car sense les negociacions del "Pacte de San Sebastián" i, sobretot, sense el cop de força de la proclamació per Macià, de la República Catalana, possiblement el procés autonòmic s'hagués retardat encara molt més de l'any 1932. L'actitud de la Lliga Regionalista davant, doncs, d'aquest nou Estatut patí una vegada més d'ambigüetats:

"L'hem de reclamar invariable-

ment tal com està redactat? Fóra una obcecació. Hem d'acceptar la discussió? Millor seria que es discutís poc, que només es comentés, que no s'establissin grans debats d'eixida perillosa, en un Parlament com l'espanyol, tan sensible als pinyols patrioters" (499).

Finalment, Estelrich apel·larà, fent electoralisme, al "seny" català, preveient les futures negociacions del 1932:

"Catalans: penseu a qui voteu, a qui desitjeu quan es tracti de formar la Constitució interna del nostre poble ... Preneu bona cura de designar les persones; penseu bé si ofereixen totes les garanties per a salvaguardar tots els valors substancials de la nostra vida catalana" (500).

Així, el projecte de Núria era acceptat per la Lliga Regionalista en un moment que hagué d'adoptar posicions polítiques defensives. Restà a l'espera de millors conjuntures. Necessitava la Lliga Regionalista el pas ràpid del temps. Era massa recient el seu paper promonàrquic. Guanyar temps entre prudència i paciència. Moments vindrien perquè el partit representatiu de les dretes catalanes pogués explaiar-se a fons. De fet, els primers símptomes alarmants s'estaven ja donant.

EL CONSERVADORISME CATALÀ DAVANT ELS PRIMERS SÍMPTOMES
REFORMADORS

A Catalunya endins, i sobre tot respecte el tema de l'Estatut, la Lliga Regionalista mantingué unes posicions en cert sentit matitzades per la moderació, actitud producte de la seva posició defensiva i d'haver perdut la direcció del catalanisme.

La Lliga Regionalista, com tot partit polític, havia també d'ésser en els altres fronts de la lluita política, tan de la Catalunya endons com de la Catalunya enfora. Fronts de lluita social i política.

La República espanyola tot just s'estava fonamentant, intentant amarrar a terra fermement els seus peus per tal de crear les seves pròpies institucions i marcs polítics, capaços de canalitzar els projectes reformistes que ja, potencialment, començaren a apuntar-se a l'horitzó d'aquells finals de l'any 1931.

Un any que, com ja hem comentat, fou l'any del canvi de règim: va morir la Monarquia. Un any en el qual Catalunya agafà gran empenya dins la via autonòmica. Un any de projectes que ja s'apunten conflictius. L'any, finalment, de la Constitució republicana, que seria aprovada pel Parlament espanyol al desembre.

I tot això vol dir que 1931 fou un any de crisi. S'apunten en ell un conjunt complex de problemes que ompliran la vida de la República, molt especialment fins els fets del 9 d'octubre del 1934. El problema

de l'ensenyament lligat al de la prepotència de l'Església Catòlica en un camp tan fonamental de la vida del país. El problema de l'agricultura, amb fortes repercussions a Catalunya. El problema, en definitiva, de crear uns nous superts de convivència social, moltes vegades exposats radicalment pel moviment obrer, i radicalment portats al carrer per les masses obreres.

I la Lliga Regionalista hagué d'afrontar aquestes problemàtiques, definint-se. I la seva definició fou sempre clara: contra qualsevol tipus de reforma estructural. Des de els primers moments, els seus portaveus, i molt especialment el seu corresponsal a Madrid, Josep Pla, començaren una inesgotable tasca de desprestigi contra la República, actuant a l'estil del vell talp que va minant dia a dia la terra, contribuint a una tasca d'ensorrament gradual de la República.

LA SITUACIÓ ECONÒMICA ...

Que la situació del capitalisme com a sistema de producció-explotació travessava al món, al llarg dels anys 1930, una crisi profunda es ja un fet prou estudiat. Crisi que tingué el seu començament al voltant de l'any 1929 i es prolongà fortament fins l'inici de la II Guerra Mundial el 1939. Però, aquestes crisis econòmiques -de fet el capitalisme és, per llur

naturalesa, un sistema de crisi perpètua- sempre han arribat a l'Estat espanyol tradívolament, donada la posició subsidiària de la seva economia i el seu caràcter autàrquic, i la crisi iniciada a 1929 arrencà precisament dels centres neuràlgics de l'imperialisme, de les grans potències capitalistes. A l'Estat espanyol arribaria amb retard.

Mes, a l'Espanya republicana, tot just in- taurat el nou règim, començà a baixar la cotització de la pesseta, i els representants orgànics de les classes privilegiades començaren simultàniament a atribuir aquella baixa de la moneda a la gestió del ministeri de Finances republicà, presidit en aquella moments de provisionalitat, pel socialista moderat Prieto.

Coneixent la història de les classes propietàries dels diners a Espanya, no és necessari filar molt prim per a adonar-se que la retenció de capitals i llur fuga a l'extranger eren cosa ja clàssica.

La Lliga Regiobalista visqué, en aquest sentit, és a dir, en el sentit econòmic, d'un mite. El mite de la seva capacitat d'administració financiera, que contribuí a que Cambo i Ventosa i Calvell fore, en diversos moments, ministres de Finances amb l' "antic règim. El mateix Ventosa i Calvell -tornem a recordar-ho- fou el darrer ministre financier del rei, i tot just abans de la desfeta del règim, havia lligat un emprèstit amb la Banca Morgan d'Estats Units, cré-

dit que fentàlrejat per la Lliga Regionalista com un triomf pròpi. Però vingué inesperadament la República. I vingué un socialista al ministeri de Finances -Prieto-, i semblà que fou ell qui cancel.là immediatament aquell crèdit.

La Lliga Regionalista, en aquest camp, tenia, puix, diferents motius per a posar la carn a l'ast del desprestigi de la tasca, plena de dificultats, de Prieto, en nom d'una burgesia foragitadora de capitals i tremendament egoïsta. El primer motiu va ésser aquella suspensió del crèdit. Des d'aquest moment, la Lliga Regionalista, mitjançant el seu portaveu d'expressió "La Veu de Catalunya", de forma intermitent, però persistent, atacarà el nou ministre per tots els seus flanca. Només va faltar que Prieto digués que la Borsa era "un nido de derrotistas".

Les primeres canyonades de "La Veu de Catalunya" sonaven amb claretat ja l' 1 de juny del 1931, en una editorial titulada La depreciació de la pesse-
ta (501), que tingué un començament realment capciós:

"Es curiós d'observar amb quina facilitat s'altera l'ordre d'urgències que l'opinió pública atribueix als problemes"(502).

Problema que no era un altre que l'econòmic:

"Nosaltres no podem creure que l'actual ministre de Finances, fervent revaloritzador ... es

mantingui impassible davant la devallada d'aquests dies, que representa una ruina del patrimoni comú i una espantosa perturbació per a la indústria i el comerç de bona fe" (503).

Indústria i comerç que foragitaren capitals en no poder obtenir beneficis exorbitants i ràpids -al igual que passaria mols anys després, quan el dictador Franco morí l'any 1975-, fet implícitament reconegut (1) per l'editorial esmentada:

"El ministre de Finances parla cada dia de l'exportació de capitals. En parla massa. Comdemnem en teoria la fugida de capitals, però hem d'adverir que és molt gran la responsabilitat del Poder pública quan segueix una política de restriccions sense un pla sistemàtic que ofereixi prou garanties" (504).

Confirmant aquesta línia ofensiva contra el ministre socialista d'Hisenda -millor seria dir "socialdemòcrata-, Joan Estelrich publicà, pocs dies després, un article de fons al diari de la Lliga Regionalista, defensant la memòria del seu amic i financier Ventosa i Calvell, voluntariament exiliat a París. L'editorial d'Estelrich es titula Per a crear confiança (505), i entre altres coses diu:

"Per follia sectària foren atacats els únics homes que havien plenament previst, sense il·lusionismes, els perills que s'acosta-

ven; per irritació partidista fou desqualificada la política monetària del nostre Ventosa ... per inqualificable ofuscació, fou bescantat el nostre il·lustre amic, amb motiu del crèdit Morgan" (506).

I, preguntant-se per la causa de la desconfiança del capital, deia Estelrich:

"Poseu-hi totes les que volgueu, atribuïbles a les manioevres reaccionàries (però les veritables causes) ... són la propaganda feta anteriorment, per motius únicament partidistes, contra la idea i els projectes de revalorització, la denúncia, per motius també partidistes, del crèdit Morgan; els disturbis plebeus i les amenaces de desorientació i d'impotència del mateix ministre" (507).

I apuntant la desestabilització conclouia:

"... el Govern té l'obligació suprema, si vol l'assistència de tots, de governar per a tots. Qualsevol altra cosa seria discòrdia, més o meyns encoberta" (508).

A principis (509) de juliol va suspendre pagaments el Banc de Catalunya, i per a evitar les especulacions econòmiques pròpies d'una situació com aquella, Prieto ordenà el tancament del mercat "lliure" de valors de Barcelona, el que provocà un autèntic al-

darull entre la burgesia catalana, manifestat en una duríssima esditorial publicada a "La Veu de Catalunya" del 10 de juliol del 1931, sota el títol Les darreres informacions del Sr. Prieto i els interessos de l'economia catalana (510), identificant les mesures antispesuladores del ministre d'Hisenda amb mesures contra l' "economia catalana" i deduint unes conclusions d'una exageració extraordinària, fins el punt que es podria assenyalar que pràcticament mai la Lliga Regionalista, en els darrers vuit anys, havia utilitzat aquella energia agressiva:

"Quan arribi l'hora d'exigir responsabilitats per a tots els governants que han actuat fora del control parlamentari, el senyor Prieto haurà de respondre ... a l'acusació d'haver contribuït, com ningú, a la destrucció de la confiança, que és la base de la normalitat econòmica dels pobles" (511).

I confonen, com és típic del conservadorisme, "economia capitalista" amb "economia catalana", l'editorialista -que probablement fou Xavier Ribó, o el mateix Ventosa i Calvell, des de París- entrà en un terreny en què el cinisme és aclaparador, manipulant un fet del qual la mateixa Lliga Regionalista fou còmplice durant gran part de la seva existència:

"Més enllà de totes les diferèn-

cies de raça i d'orientació política, els pobles hispànics poden agrupar-se, en definitiva, en dues categories: els pobles vius, que treballen, i els nuclis parasitaris, que xuclen una part massa grossa del treball dels altres"(512).

Si Catalunya endins la Lliga Regionalista es mostrava mansívola, Catalunya enfora -recolzada en les actituds semblants adoptades per altres conservadorismes del país- passà obertament a l'ofensiva, no més tres mesos després d'instal·lat el nou règim. Evidentment que a l'Estat espanyol -com deia aquella editorial- pot parlar-se d'un "imperialisme" interior -especialment notori després, a la Dictadura franquista-, i que el centralisme canalitzava sectàriament les recaudacions obtingudes del cos social. Tant cert^{com} que la burgesia xuclava al proletariat la riquesa creada per aquest amb el seu treball, mitjançant el robatori de la plusvàlua. Però, naturalment, la lògica de la Lliga Regionalista tingué un límit i no arribà fins aquestes profunditats. Les lamentacions regionalistes ho eren meyns per Catalunya que per la butxaca de la burgesia catalana.

Més quan En Pla entra en escena, tots els actors es fan moralment -o immoralment, millor- més petits. Els seus insults eren molt més mestrivols. Ell, com si escrivís anticipadament aquells Homenots, dedi-

cà al ministre d'Hisenda un article duríssim sota el títol de Indalecio Prieto (513), reproduït a "La Veu de Catalunya" del 15 de juliol del 1931, en el que trobem un Pla que ja ha superat els temors inicials de la primera hora republicana. Digè d'en Prieto el vell taltp reaccionari:

"A gairabé tots els ministres del Govern provisional els passa el mateix; tinguts per homes d'un cert valor personal, han demostrat tenir, a l'hora difícil de fer-se càrrec d'una responsabilitat política, si no unes condicions francament negatives, almeyns unes condicions inferiors a la Mitjana ... (i Prieto, d'ells) es un dels ministres de Finances més nefastos que ha tingut el país en el que portem de segle" (514).

I prosseguint, Pla despulla l'actuació de Prieto a la direcció de les finances nacionals:

"Efectivament. El primer que fa és destruir tota l'obra admirable de la prestabilització feta per Ventosa i rescindeix l'empréstit Morgan ..." (515).

I era aquest, precisament, el punt que volíem arribar. Pocs anys després, dins ja de la Dictadura franquista, el 1940, el mateix Pla, respecte el obsessiu

emprèstit Morgan es contradià, i resultarà que fou la Banca Morgan mateixa la que va cancel·lar-lo:

"El Jefe del Estado, en un telegrama dado a la publicidad, denuncia pomposamente la ruptura de las negociaciones para un emprèstito con el consorcio Morgan, pero muchas personas sospechan -con fundamento- que fue Morgan quien rompió las negociaciones. Y si públicamente no lo hizo, lo hubiera hecho fatalmente después de la quema de iglesias y conventos del 11 de mayo" (516).

Aquesta és la lamentable realitat d'un home com Pla. ¿Perquè no va parlar així en el seu moment, és a dir, vuit anys abans? Probablement, la Banca Morgan, aconsellada pels poders fàctics de les finances del país -i qui sap si pel propi Ventosa i Calvell-, anul·là l'emprèstit que podia suposar una "ajuda" a una nació enmig d'un procés de reformes socials ... però burgeses. Fet que probablement, creiem, no va ésser donat a la publicitat pel Govern Provisional senzillament perquè aquest Govern era un Govern molt moderat, i potser tingué por de provocar, per una banda, protestes i indignacions contra el capitalisme internacional, i per altra, de que la notícia incités encara més la fuga de capitals.

Proseguint la seva devastadora activitat de descrèdit de la República, es preguntava Pla, el 26 de juliol del 1931, en un altre crònica titulada Davant del caos (517):

"On anem? Ningú no pot dir-ho d'una manera coherent. Ens trobem davant d'un procés dominat per imponderables, davant d'un procés que és imprevisible i que ens pot conduir a fer un salt profundíssim en el buit més espantós" (518).

A tres mesos de la proclamació de la República aquesta opinió sembla absolutament exagerada. Cap història del període feta des les òptiques més diverses -inclouent la molt dretana de Payne(519)- dramatitza aquella situació com, sobre el terreny, ho feia En Pla:

"No sabem absolutament res ... La situació bancària es greu. L'industrial empitjora constantment ... Cada dia es tanquen fàbriques i tallers. La gent no compra res. El procés de circulació de capitals ha sofert un colapse perillós ..." (520).

Aquesta panoràmica catastrofista de l'estiu del 1931 vol dir una cosa: que, en tot cas, les burgesies espanyoles boicotejaven ja la tasca del Govern Provisional presidit pel moderat Alcalá-Zamora.

Exportació de capitals, com deia En Prieto, boicot a la inversió, congelació bancària de crèdits ... i tot el conjunt de mesures les quals disposent les classes dominants per a encerrar un règim que no és del seu gust. La situació provocada pel boicot burges seria un dels factors de la gran crisi que s'aguditzaria, fins al punt que el ministre socialista, al mes d'octubre del 1931, va fer unes declaracions assenyalant la realitat de la situació econòmica, agreujada per la falta de col.laboració --diguó-- del capital. Precissament, comentant el discurs de Prieto, Pla aprofitaria per tornar a incidir en el tema del catastrofisme, en tant que intel.lectual orgànic al servei de la desestabilització republicana:

"Hi estem abocats, hi anem, el país hi va, amb els ulls tencats" (521).

Però el mateix Pla, sense voler-ho, explicava ell mateix, implícitament, la causa -ja esmentada per nosaltres- d'aquella "ceguesa", car tot just proclamada la República començà aquell boicot capitalista:

"Quinze dies després d'haver-se fet càrrec el Govern actual de l'administració del país, entrà l'economia espanyola com un tot, i la catalana en particular, en una fase de confusió i de maras-

no que a mesura que ha anat passant el temps no s'ha fet sinó accentuar" (522).

Combinant aquesta realitat amb interpretacions desviades dels fets:

"Les classes conservadores es disposaren a servir amb la més gran lleialtat ... a la República" (523).

"Lleialtat", pel que es veu, no compartida per Cambó i Ventosa i Calvell, que marxaren a l'exili darrat de París, enmig d'una fuga aristocràtica.

Però el front conflictiu no fou solament contra Prieto i la seva activitat hisendística entorpida pel capital. L'horitzó -com hem dit- apuntà nombrosos problemes de diversa mena, en un període per ell mateix ja difícil, com qualsevol període constituent. El i Govern Provisional de la República, integrat per homes moderats en general (524), estava agafat entre dos focs: per una banda el boicot del capital, per l'altra, la pressió dels treballadors, i això en un país forçosament necessitat d'unes profundes reformes estructurals, com la de la terra -especialment a Andalusia-. Raymond Carr (525) jutja així la tasca del Govern Provisional:

"... mostró en principio buena disposición en favor de las reformas sociales y de las deman-

das de los socialistas ... Resultado de esto fueron algunas mejoras de importancia. Los jornales subieron, sobre todo en el campo, donde habían estado a niveles bajísimos en tiempos de la Monarquía ..." (526).

Aquest mateix autor dedica atenció especial a l'anarcosindicalisme, al qual, com tants historiadors, fa responsable de la crisi quasi permanent de la República -oblidant-se de la burgesia-, sense tenir en compte que el moviment obrer àcrata portava una dinàmica pròpia revolucionària, com la portaren dècades abans, a la Rússia zarista, els bolxevics, els quals, el 1917, ultrapassaren el límit de les mesures reformadores del moderantisme burgès de Kerenski. I ho van fer perquè portaven una dinàmica social pròpia que encaixava amb una realitat social. L'anarcosindicalisme, tanmateix, portà la seva dinàmica revolucionària; una dinàmica ni artífiosa ni voluntarista, sinó una dinàmica que tenia el recolzament d'unes expectatives de canvi per part de les classes treballadores. Més endavant tindrem ocasions de tornar sobre aquesta qüestió, quan la investigació estigui més avançada i idsposem d'un més àmpli panorama del desenvolupament de la República.

... I EL MOVIMENT OBRER

Diversos, com hi dit, foren els conflictes que esclataran al país en el curs del 1931, ja Barcelona concretament es produïren alguns dels més forts. Conflictes que tingueren com a protagonistes al sector del sindicalisme àcrata. La vaga del port, la de la Telefònica i la vaga general que esclatà el primer de setembre del 1931. Tots aquests conflictes foren noves ocasions perquè els dretistes catalans palesaren obertament llus claus ideològiques.

La vaga de la Telefònica (527) tingué especial ressó per la seva duresa i durada. De fet, la vaga -com diu Brademas- havia estat acordada abans de les eleccions del 12 d'abril, però fou ajornada per a després dels comicis. Realitzats aquests, els obrers del monopoli telefònic exigiren millores salarials que la direcció empresarial rebutjà, esclatant finalment la vaga. Conflicte, aquest, que Pla, anys després, el 1940, relatà d'aquesta manera:

"(los obreros) ... presentaron unas bases que la Compañía no aceptó y el Gobierno Provisional se puso al lado de la Compañía. Los más notorios agitadores fueron despedidos y otros trasladados. La huelga, ^{que} estuvo peligrosamente dirigida, fue llevada a cabo con gran violencia ... El Gobierno, después de haber intentado toda clase de negociaciones, reaccionó con energía y valiéndose de obreros esquirolas

propuestos por la Unión General de Trabajadores (socialistas) pudo asegurar, más o menos, el servicio" (528).

Al juliol, quan feia gairebé tres mesos que havia esclatat la vaga -la qual prosseguia-, "La Veu de Catalunya" opinava el següent (529):

"La vaga de la Telefònica és la primera vaga de serveis públics amb que s'ha trobat el Govern de la República. De com sigui resolta, en definitiva, dependrà l'osdevenidor, el desenvolupament d'altres possibles conflictes semblants: en ferrocarrils, en correus, etcótera ... Aquestes vagues de serveis col·lectius tenen sempre un aspecte d'ordre públic, que els Governos no poden negligir sense abdicar de llurs funcions essencials" (530).

Dies després, com a bon partit dretista, la Lliga Regionalista reclamà duresa a les autoritats en els següents termes:

"Aquest mal, però, no trobarà remei ni en notes oficioses amarrades d'un optimisme sistemàtic, ni en vagues sentimentalismes sense cap contingut de realitat. És, simplement, un problema elemental de govern. Cal complir -i fer complir- la llei sense excepcions i sense febleses. Cal tenir un sentit humà de la realitat i no confondre les justes

reivindicacions dels obrers amb les tèrboles maniobres dels professionals de la violència" (531).

Simultàniament, el conflicte del port fou l'altre element d'excitació dels dretistes catalans (532). Aquest, per altra banda, fou també motiu d'alderulls entre anarcosindicalistes i socialistes, i En Macià arbitrà finalment en favor dels anarquistes, impedit que obrers de l'altre sindicat, és a dir, de la UGT, fossin contractats per la direcció del port per a substituir -fent, puix, d'esquirols- els vaguistes, afiliats a la CNT. Només com a referència, exposem una opinió de la Lliga Regionalista respecte aquest conflicte, exposada a través de "La Veu de Catalunya", Sota la amenaça de la anarquia (29 de juliol del 1931) (533):

"Mentrestant, cada dia llegim a la premsa anuncis massa significatius dels consignataris i representants de les cases navileres advertint que les mercaderies destinades a Barcelona han hagut d'ésser descarregades a València ... Així, sota l'amenaça de l'anarquia, va mortin lentament el port de Barcelona. I el que passa al port s'esdevé gairebé a totes les indústries" (534).

Una idea que hem anat adquirint de les lectures

del portaveu quotidià de la Lliga Regionalista és que aquest partit, que, naturalment, s'excitava --com a organització política de classe representant dels interessos de l'alta burgesia-- quan esclatava un conflicte, utilitzà sempre qualsevol dificultat com a ferramenta d'agressió contra el Govern, ja fos el de la Generalitat o el establert a Madrid. Dins d'aquesta línia, crec que un dels documents més expressius és el que el 20 d'agost del 1931 publicà "La Veu de Catalunya" sota el títol La situació econòmica i el moviment social (535). Diu, en primer lloc, el següent:

"Ens trobem --referint-se al moviment obrer-- davant d'homes que a Catalunya no persequen una política de millor organització industrial, encara que sigui amb participació obrera, ni de revisió de jornals, encara que sigui rebaixant els beneficis dels patrons quan resultin exagerats, sinó una política de destrucció de tota l'estructura industrial i de les bases de càlcul de la seua rentabilitat" (536).

En aquest punt podria pensar-se que l'editorialista no sembla pas adonar-se'n que el moviment obrer del que parla, és a dir, la CNT, era un moviment obrer revolucionari, decidit, si podia, a enderrocar el capitalisme per organitzar una nova societat. Per

tant, des de llur òptica, la destrucció del sistema de relacions capitalistes era un objectiu perseguit per l'anarcosindicalisme. Però seguim desbrossant:

"Ens trobem davant d'homes que sabotegen els serveis públics, que persegueixen el treball a preu fet, quan a Rússia la dictadura proletària l'està generalitzant (537), que fomenten la disminució de rendiment del treball, quan els socialistes anglesos acaben de fer un gran esforç amb els patrons per a augmentar el nombre de telers de cada operari (538); d'homes, en canvi, que ni mostren el més petit interès ni aporten la més petita col.laboració envers una ordenada reforma política, administrativa i econòmic-social que millori la posició del obrer" (539).

Evidentment, aquell moviment obrer no estava, per una banda, en una país socialista -com a Rússia-, i per l'altra, tampoc estava a un país com Gran Bretanya. A tal burgesia corresponia tal moviment obrer. És necessari admetre que en el camp dels moviments socials hi han línies de conservació, de reforma i de revolució. Puix, aleshores, aquell moviment obrer era revolucionari.

El panorama, puix, segons l'òrgan de la Lli-

ga Regionalista era apocalíptic a l'agost del 1931,
car:

"... si no es produeix aviat un canvi radical, tots nosaltres i totes les nostres famílies començarem a desfer anys i llustres del nostre progrés econòmic, que els nostres serveis públics, les nostres institucions de crèdit, el tipus mig de les empreses industrials i comercials, el ritme de les noves construccions de tota mena, les comoditats dels serveis de transports i comunicacions ... ben aviat després, el nivell de la nostra alimentació, de la nostra habitació, dels vestits, de la instrucció dels nostres fills, de les nostres diversions, esports, etc., s'aniran comprimint fins al nivell d'abans del 1914, després al d'abans del de 1900, després al d'abans del de 1887..."(540).

Són las protestes d'una burgesia que veu perillar el seu gran nivell de vida.

Acabant la prospecció futurista ab coloracions quasi wagnerianes -per apocalíptiques-, muntades sobre el grotesc i fàcil recurs al comunisme; recurs tan típic de les forces dretistes:

"I, ¿qui sap fins on arribarem, en aquesta marxa enrera? No s'o-

blidi que, des de 1917 fins a la nova política econòmica de Lenin, Rússia ha passat per un nivell de vida i de civilització que tant podria correspondre als temps anteriors a Pere el Gran com als de la invasió dels tàrtars"(541)

Comparació d'una gratuïtat, com deien, grotesca. Finalizat l'apocalipsis, vingué el típic intent consensualista de confondre les consciències polítiques, i sense el més mínim pudor la Lliga Regionalista es presenta com a "centrista", és a dir, "ni obrerista ni burgesa", doncs "¡No som un partit de classe!:

"Mai no hem estat un partit de classe ... Ara no és l'hora de la lluita de classes. És l'hora d'una transformació o superació de totes elles amb marcada tendència a una dignificació del treballa"(542).

Per a ràpidament elogiar l'empenta i la iniciativa del sector privat del capital i dels sectors obrers proclius a la integració dins el sistema:

"El Foment del Treball Nacional ha tingut una iniciativa lloable i que serà molt profitosa, sobretot si bona part dels nostres patrons abandonen la indiferència egoïsta i cooperen al nou esforç d'estudi i investigació. Algunes grans organitzacions

obreres es decenten també cap a una política constructiva. Però, el Govern què fa? Els partits polítics, què fan?"(543).

Arribem finalment, al lloc just que més interessava al portaveu de les dretes catalanes: el descrèdit del Govern i dels partits polítics representats en ell:

"El Govern? Cercar billets de 1.000 pessetes a la panxa dels gosses que passen la frontera ... Els partits polítics? L'actuació de gent nova -podem dir-ho ben alt- està decepcionant la majoria dels que els votaren"(544).

Aquesta és una mostra típica del treball desestabilitzador de la Lliga Regionalista, que aprofità qualsevol pretext -en aquest el dels confederalistes socials, la lluita de classes-, per a posar el Govern contra la paret. I després del Govern a la República.

Mes si arrel de la vaga de la Telefònica i de la del port aquell havia estat el to utilitzat per les dretes catalanes, imaginem-nos la reacció davant de l'explosió social de la vaga general que esclatà a Barcelona a principis del setembre del 1931.

De fet, la CNT, que prengué gran empenta en obrir-se la fase republicana, car com assenyala E-lorza (545) entre el juliol del 1930 i el maig del 1931,

augmentà en 105.000 membres el nombre d'afiliats, i el 1931 a Catalunya només, els afiliats totals eren 400.000, tonia, però, greus tensions internes entre dues braques discrepante respecte a l'estratègia a seguir. Una ens dirà Perirats (546):

"... que tendia a aclimatarse a la legalidad republicana y otra que queria quomar las etapas de la revolucion social. En la primera militaban algunas figuras de la vieja guardia: J. Perió, A. Pestaña, etc. La segunda estaba impulsada por F. Ascaso, García Oliver y B. Durruiti, representantes del romanticismo revolucionario"(547).

Potser que si l'oposició de les classes privilegiades -aristocràcia i burgesia- a les moderades reformes repúblicanistes del període 1931-1933 no hagués estat tan brutal, la branca faista, és a dir, la vinculada al "romanticisme revolucionari", hauria anar perdent gradualment força. Però ja a mitjans del 1931, i l'actitud de la Lliga Regionalista era paradigmàtica en aquest sentit, estava molt clar que aquelles classes no volien sentir ni parlar de negociar llurs "providencials" i "naturals" privilegis, abocant el país a una escissió cada vegada més radical. De fet, la història de la Segona República Espanyola circula en aquest sentit.

El 3 de setembre del 1931 esclatà la vaga general a Barcelona. Una vaga que ha de situar-se com la culminació de tot un moviment vaguístic intermitent produït al llarg del mes d'agost anterior, i també com a conseqüència de la ressaca deixada per la derrota soferta a la Telefònica. Esclatà, per altra banda, tot just al moment de produir-se la ruptura entre trentistes i faistes. El motiu concret fou l'actitud endurida del nou governador civil de Barcelona, Oriol Anguera de Sojo, i els tractes donats als presos de la Model. Dirigida la vaga pel sector faïsta, el 3 de setembre la ciutat quedà paralitzada (548). El conflicte incidí fortament als barris obrers i la vaga esdevengué en rebel·lió. Finalment, el dia 6, la violència diferí i el conflicte cessà, amb un balanç de tres morts i més de tres-cents detinguts. La Lliga Regionalista valorà la vaga general en aquests termes:

"Contràriament a la frase històrica, això no ha estat una revolució. Ha estat un motí" (549).

Simultàniament, Anguera de Sojo declarava:

"Deploro profundament que, degut a les imposicions d'unes minories violentes i incontrolades es puguin produir fets com els ocorreguts en els dos dies de la vaga general" (550).

Mentre tant, el dia 6 de setembre, "La Veu de Catalunya" publicà una editorial titulada La situació (551), on es diu el següent de la vaga:

"Es tracta, simplement, d'una lluita entre un estament de ciutadans, que s'ha col·locat voluntàriament fora de la llei ... No es una qüestió de dretes ni d'esquerres. En una elemental qüestió de respecte a la llei" (552).

Cal assenyalar que l'òrga de l'Esquerra Republicana, "L'Humanitat", aquells mateixos dies atacava en una editorial l'actuació del govern civil contra els vaguistes, acusant-lo, implícitament, de "provocador". Això serví de pretext a "La Veu de Catalunya" per a llançar un atac contra els esquerrans petit-burgesos:

"Es per això més lamentable que en aquestes circumstàncies, en la pugna entre els elements que s'han col·locat fora de la llei i el Poder públic, ... l'òrgan de l'Esquerra Republicana, partit damunt el qual recauen avui a Catalunya les responsabilitats del Govern, s'entretingui, per a defensar una política equívoca, a restar prestigi a l'autoritat" (553).

L'argument típic del conservadorisme, que sempre és una "minoria instigadora" la promotora dels conflictes socials, i que la gran massa, passiva, es deixa portar per por, no podia faltar a l'antologia de la Lliga Regionalista. Així, "La Veu de Catalunya"

del 8 de setembre del 1931, assenyalava en una editorial La tasca a fer (554):

"No és cap secret per a ningú que el Sindicat Únic s'ha imposat a tots els obrers pels seus procediments expeditius i per les seves amonaces. El pànic, i no res més, és el que ha fet que tota la massa obrera obeeixi la més absurda de les indicacions surgida de l'exaltada imaginació d'uns dirigents amagats sota l'anònim" (555).

De totes maneres, això només són mostres primerencas, part primera d'un procés que es radicalitzaria fortíssimament a mesura que el reformisme republicenista accentués la seva activitat. La resistència dretista a conservar-ho absolutament tot paralitzaria l'acció reformadora i, al mateix temps, exacerbaria l'activitat revolucionària del moviment obrer.

LES PRIMERES INQUIETUTS AGRÀRIES

La qüestió agrària i la de l'ensenyament -vinculada aquesta a la problemàtica de la hegemonia de l'Església Catòlica, serien altres punts àlgids que començaren a dibuixar-se tot just després de la proclamació de la República.

En efecte, al mes d'abril començà el Govern

Provisional a preocupar-se per un dels més endèmics problemes del país, causa de misèries infinites, especialment al centre, sud i sud-oest de la Península. En Josep Pla, deformat, com sempre, interessadament el problema, deia el següent als anys 1940:

"El problema consistia en encen-
trar el camí de la reforma a-
grària: se podia seguir el que
el geni polític de S.E. Beni-
to Mussolini (556) havia implan-
tado en Itàlia, consistente en
llevar a cabo la reforma sin
permetir que se convertiera
públicament en bandera políti-
ca y siempre de acuerdo con el
capital y respetando el derecho
de propiedad" (557).

Aquesta via feixista era, puix, segons Pla,
l'adequada per a fer una "reforma agrària". L'altra
via, ens diu, era:

"Por otra parte se podía también
llevar a cabo considerándola
como un factor político y eco-
nómico del torbellino revolu-
cionario y con un criterio, por
tanto, anticapitalista y extra-
económico, basándola, simple-
mente, en las utopías sociali-
zantes" (558).

És aquesta una de les definicions més agudes
de Pla. D'aquelles que permeten situar-lo perfectament
en el camp de l'extremisme dretà. Però és necessari
dir que, ací, l'autor empardanés monteix. Puix la

reforma agrària republicana no era pas socialista, sinó que tractava de reformar la propietat existent. Mes també és necessari no precipitar esdeveniments, doncs ja tindrem ocasió de tornar a parlar més profundament sobre el tema agrari a l'Estat espanyol i a Catalunya. Ací, en aquest moment dels mitjans del 1931, no han de passar de l'exposició dels primers símptomes d'aquella gran problemàtica.

El 28 d'abril del 1931 el Consell de Ministres promulgà un Decret sobre la terra. Un decret que podríem resumir així:

L'article primer disposava la inspecció de finques artigades no treballades, en funció de l'època i el conreu corresponent.

L'article segon donava facultats a la Comissió Inspectora a exigir, del propietaris de les finques al·ludides, la realització immediata dels conreus necessaris perquè la terra comenci a ésser treballada, previ informe tècnic oficial adequat.

L'article tercer donà al propietari un termini per a elaborar, ell mateix, un altre informe, i en cas de divergència entre els dos informes, es disposava que ressoldria el jutge municipal, de forma inapel·lable.

L'article quart cominava el propietari en qüestió a tenir un termini de dos dies per establir els conreus pertinents, depassats els quals la policia rural quedava facultada per a començar el treball de la terra contractant personal adequat, el salari del qual hagué d'ésser pagat en un termini de tres dies.

L'article cinquè considerava que si el propietari no abonava aquestes despeses, seria embargat pel procediment d'apressament. Finalment, els articles darrers definien la naturalesa social d'aquesta llei, en el sentit que es proposava donar treball als camperols aturats, sense feina.

La "socialització" no era pas la principal característica d'aquell decret. Ni tan sols una característica secundària. Es a dir, no tingué res a vuera amb el socialisme. En canvi, provocà el crit unànim de les veus més representatives de l'Espanya de sempre, i entre aquelles veus la de la Lliga Regionalista, a través de l'òrga "La Veü de Catalunya", que el 9 de maig publicà una editorial titulada La socialització de la terra (559), en la que es diu el següent:

"La sola anunciació del contingut d'aquests articles -es refereix al Decret- ja en demostra la transcendència. Es una veritable socialització de la terra. La primera cosa que sorprèn en el decret és com una qüestió de tan gran importància, una

qüestió que pot ofreir i ofreix molts aspectes, ha estat plantejada i resolta amb aquesta urgència" (500).

I després de demanar que el decret fos ajornat i discutit a les futures Corts Constituents, passà l'editorial a anticipar-se de les conseqüències d'aquell a Catalunya:

"Nosaltres no sabem si les disposicions d'aquest decret produiran efectes beneficiosos en algun lloc d'Espanya. Quant a Catalunya estem segurs que seran rebudes per la nostra pagesia amb justificada inquietud" (561).

Caldria preguntar-se a quina pagesia es refereix l'articulista. La inquietud només podia donar-se entre la "pagesia" propietària, no pas entre els aparcers i rabassaires. Aquesta incapacitat de distingir és ideològicament interesada per part de la Lliga Regionalista.

Ja a partir d'aquell moment comença "La Veu de Catalunya" una campanya contra el decret, intentant situar Catalunya al marge d'ell, car considerava que ací no havia "problema agràri". Per altra banda, mitjantçant entrevistes amb personatges de "rang", procurà desacreditar la nova llei. Així, el 16 de maig

del 1931 publicà una entrevista amb un personatge que, per la seva representativitat ens demostra el tipus de "pagesia" en el qual es recolzava la Lliga Regionalista. L'entrevistat era Jaume de Riba, "il·lustre advocat, ex-vicepresident de la Diputació barcelonina, i actualment vicepresident de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre", una mena de gremi del camperolat propietari català. Digué taxativament l'entrevistat:

"Es evident que a Catalunya -el decret- no té raó d'ésser ... les terres mal conreades ho son ací ... per l'abandó del pagès ... sigui mitger, parcer o arrendatari" (562).

Per altra banda, recolzant una petició de la Juventud de la Lliga Regionalista al Govern de la Generalitat, demanant la supressió del Decret a Catalunya, publicava "La Veu de Catalunya" del 16 de maig del 1931, una altra editorial titulada El conreu de les finques rústiques (563), en la qual el portaveu de la Lliga Regionalista demanava la possibilitat que a Catalunya la Generalitat fos qui decidís sobre la qüestió:

"El mateix Govern central, en adonar-se de l'abast i trascendència d'aquest decret ... Ha

publicat una circular que ve a ésser com una rectificació de la seva obra. Quant a Catalunya, la circular confirma totalment la raó que ens assistia per a oposar-nos a l'aplicació del decret a "la nostra terra" (564).

Però la circular governamental no derogava el decret per a Catalunya, així que la Lliga Regionalista demanava al President de la Generalitat que el derogués.

Ja hem assenyalat abans, que tot això són no més que les primeres presses de posició com aquesta, en la que Pla, desde Madrid, amb el seu sarcasme típic, pren sobre el problema el dia 13 d'agost del 1931 (565);

"... Des de que s'instaurà el nou règim els decrets agràris ... estant destruint els elements més sòlids de la nostra societat ... és un altra fet enorme per a demostrar la decedència política a què hem arribat" (566).

Dir, de la miserable situació del camp andalús, per exemple, un element dels més "sòlids" de la nostra economia no deixava d'ésser un insult per a la sensibilitat social, quan ell mateix sabia perfectament l'estat d'indigència crònica d'Andalucía. I més

endavant, continuava insultant:

"Com sempre que en aquest país ha predominat l'energumenisme, la reforma es planteja com una lluita entre grassos i magres ... La conseqüència de tota aquesta sèrie d'errors la veu avui tothom: els propietaris, dominats d'un pànic naturalíssim, han abandonat la seva funció social i s'han deslliçat de tots els interessos generals; els obrers del camp demanen la terra, no per conrear-la, sinó per vendre-se-la" (567).

Culminant el derrotisme amb les següents paraules apocalíptiques:

"S'han proposat redimir els pagesos espanyols hi aquest hivern hi haurà fam" (568).

Però, seguint la pauta cronològica d'aquest treball, deixem ací l'anàlisi de la qüestió agrària, com a preludi de les topades entre reformistes i conservadors, situant entre aquests la Lliga Regionalista de Catalunya.

Estem, encara, dins el període del I Govern Provisional, i dins d'aquest període un altre problema que suscità una oposició vehement de les dretes fou

la qüestió religiosa, vinculada, en la perspectiva reformista, a treure a l'Església Catòlica el seu enorme poder sobre l'ensenyament i la moral pública. Fou valent el Govern Provisional de la República en plantejar aquest tema i en intentar introduir reformes. Reformes elementals per a situar la nació a un nivell racionalista burgès. Però, una vegada més, les forces de sempre orquestraren una furiosa campanya política. Potser fou aquest, el tema de les Congregacions Religioses, el més clau -al costat de la discussió i aprovació de la pròpia Constitució- del període de provisionalitat, és a dir, fins a les darreries de l'any 1931. Tan important que va promoure una crisi de Govern, tal com veurem seguidament.

LES PRIMERES INQUIETUDS RELIGIOSES

La temàtica religiosa prengué un gir delicat amb la crema d'esglésies i de convents produïda els dies 11 i 12 de maig a diversos punts de l'Estat espanyol, i especialment a Madrid, però no a Catalunya. Sempre ha estat una qüestió problemàtica aquesta de l'incendi d'institucions catòliques en aquest país. Ja a Barcelona, dins l'anomenada "Setmana Tràgica" es produïren, quedant sempre el dubte de qui foren

en realitat llurs veritables autors. ¿Exaltats? ¿Provocadors? Probablement una barreja d'ambdós. El fet és que aquestes activitats rebrotaren fortament aquells dies de maig, i foren especialment greus a Madrid. Entorn la qualitat dels incendiàris, En Pla, a la seva història de la República, diu el següent:

"En la madrugada del domingo al lunes ... grupos de descamisados, en los que abundaban mujeres y gozando de la más perfecta impunidad incendiaron varios edificios religiosos en Madrid" (569).

Aquesta identitat dels assaltants no deixa d'ésser sospitosa. No pot parlar En Pla de masses obreres assaltant les esglésies, perquè al menor símptoma d'això l'escriptor empordanès hauria utilitzat els fets en una altra direcció, molt més profitosa per a la seva causa. El cas és que ens parla de "chiquillos y mujeres" com elements predominants. Per altra banda hi ha ací una qüestió interessant a comentar, i que no hem trobat abordada a cap altra investigació de les nombroses consultades en relació amb aquells fets tan greus, perquè en Pla diu el següent respecte les actituds de les forces de l'ordre:

"Testigo presencial de estos hechos, he de decir que la sorpresa mayor que me produjeron

fue debida a que la fuerza pública, que hubiera podido perfectamente evitarlos, no solamente no hizo el menor movimiento en este sentido, sino que los presencié -casi diríamos los presencié- con una indiferencia imperturbable" (570).

I en aquells moments, cal recordar-ho, el President del Govern Provisional era un catòlic profund, tan profund com el ministre de la Governació, és a dir, respectivament Alcalá-Zamora i Miguel Maura, i tan profund com el sots-secretari del Departament, Ossorio Florit, i com el director general de Seguretat, Carlos Blanco. I, en canvi, la policia no intervingué, com reconeix en Pla. Aquest mateix situa l'origen de les pertorbacions en la persona de Manuel Azafia, utilitzant aquestes vaguetats:

" ... si el lector recuerda lo que hemos escrito en el epígrafe anterior y tiene presente en la memoria lo que podría llamarse la doctrina oficial republicana sobre la Iglesia, los incendios se aclaran considerablemente. Es fama que el señor Azafia dijo en uno de los consejos de ministros coetáneos con estos desmanes, que 'valía más la vida de un republicano que todas las iglesias y conventos de Madrid'" (571).

Però, també Pla dubta d'afirmar taxativament que aquestes paraules fossin certes:

"Si estas palabras fueron pronunciadas su sentido es absolutamente coherente con el sentir oficial de la oligarquía triunfante. Ha de pensarse, sin embargo, que ese juicio no fue emitido porque de haberlo sido ... los señores Alcalá-Zamora y Maura hubiesen dimitido ipso facto" (572).

Les peçes no acaben d'encaixar. I jo hem plantejo la següent hipòtesi: la República no va ésser pas portada per un moviment iniciat pels militars i les forces d'ordre públic. Aquestes es limitaren, com la reacció dretista, a presenciar, en principi, sorpresos, els fets que determinaren la caiguda de la Monarquia i la proclamació de la República, en una actitud que com en nombroses ocasions ha assenyalat Juglar, i que ha estat típica entre les classes privilegiades en determinades etapes de la història d'aquest país. És a dir, una actitud d'espera, de deixar fluir els fets, pudrir les situacions, per a finalment recuperar la direcció dels esdeveniments.

La història més propera a nosaltres presenta trets similars, típics (573). Podia ésser perfectament de la inacció de les forces d'ordre fou part d'aquelles actituds provocadores que tingueren per a finalitat el descrèdit del nou règim, seguint unes directrius emanades de centres de poder fàctic actuant en la perspectiva de la desestabilització.

La idea d'una provocació, opino, que és força verosímil, ja que uns mesos després, a Casas Viejas, l'actitud provocadora de les forces d'Ordre va ésser claríssima, obligant a Azàña, primer ministre, a assumir les responsabilitats de la provocació dels directores de l'operació contra els camperols, puix Azàña no podia enfrontar-se obertament amb aquelles forces. És a dir, origen poc clar dels activistes incendiàris i inacció de la policia. Resultat: crema de convents i gran ofensiva de les forces polítiques i socials més reaccionàries del país.

Església i Ensenyament

El conflicte entre la República i l'Església Catòlica fou latent des del primer moment del canvi de règim. Intentant racionalitzar la vida col·lectiva del país, el Govern Provisional apuntà ja des del primer moment, al mes d'abril del 1931, la voluntat d'establir la llibertat de cults i de creènces, opció combatuda durament pels principals dirigents clericalistes espanyols, amb el cardenal Segura al front, que hauria d'ésser expulsat del país per les seves actituds provocatives. El conflicte Església-Estat es va desenvolupar conjuntament, o simultàniament, a la discussió de la Constitució (574).

Educació, cultura, moral, elements fonamentals

de qualsevol societat són al centre la topada entre aquelles institucions. L'Església i els seus portaveus, entre els quals es situava la Lliga Regionalista, per una banda, intentant mantenir monopolis i privilegis sobre unes qüestions essencials. Per l'altre, la República, intentant liberalitzar l'educació, la cultura i la moral de la hegemonia o dictadura clericalista, i intentant plasmar aquesta liberalització a la Carta Constitucional del país, que es va començar a discutir al Parlament constituent al final d'agost del 1931. A les vigílies d'iniciar-se la discussió, ja "La Veu de Catalunya", per mitjà d'un article de J. Puig i Cadafalch, s'alineava, una vegada més, amb les forces més obscurantistes del país. Aquest article de l'antic President de la Mancomunitat de Catalunya, publicat el 25 d'agost del 1931 (575), sota el títol La supressió de les Ordres Religioses, marcà la pauta de la posició dels dretistes catalans. Inicià Puig l'operació d'atac subtilment, basant-se en arguments mercantilistes:

" Jo voldria preguntar als diputats que han redactat el projecte de la Constitució si han fet el pressupost del que costaria la supressió en sec dels serveis públics que presten a Espanya les Ordres Religioses" (576).

Per, després de fer una llarga explicació sobre les manques d'infraestructura per a desenvolupar

un nou tipus d'ensenyament, entrar en el terreny més ideològic:

"Les Ordres Religioses, des dels començaments del segle VI, vénen treballant per fer els serveis de cultura a Europa. Són encara avui el primer servei que n'arriba a molts llocs del món. Durant segles els homes civils ni tan sols hi pensaven. Carlemany, el formador d'un primer renaixement, era gairabé analfabet. La major part del reis antics i moderns són homes d'una construcció mitjana. Durant anys els clergues (els homes d'estudis) eren exclusivament clergues en el sentit actual"(577).

Costa creura que un home de la cultura de Puig i Cadafalch pugués utilitzar arguments tan pobres per a justificar la tasca cultural clerical al llarg de la història. Però més ridícul és el final gairebé grotesc, encara que encaixa perfectament en l'abús de l'analogisme històric, propi de tots els intel·lectuals de la Lliga Regionalista:

"La República es complica absurdament la vida ... Plena damunt la República espanyola la fatalitat històrica ... I davant la fatalitat grega implacable, juguem a reproduir la República

'demodée' de l'any 1848 de França"
(578).

Reacció lògica si tenim en compte alguns de les realitats que estaven en joc. Entre altres coses, la Constitució apuntava, a l'article 26, el següent:

"Todas las confesiones religiosas serán consideradas como Asociaciones sometidas a una ley especial. El Estado, las regiones, las provincias y los municipios, no mantendrán, favorecerán, ni auxiliarán económicamente a las Iglesias, Asociaciones e Instituciones religiosas.

Una ley especial regulará la total extinción, en un plazo máximo de dos años, del presupuesto del clero".

Esperit que representava, evidentment, una ruptura, encara que no revolucionària, puix no es tractava de prohibir les activitats eclesiàstiques, sinó que les Esglésies es mantinguessin en base a elles mateixes, és a dir, en base a llurs fidels. Si el poble espanyol era tan fidel al catolicisme com sostenien els dretistes clericals, la institució no hauria pas de tenir cap mena de problema ni patir.

Més endavant, l'articulat constitucional era taxatiu, afirmant:

"Quedan disueltas aquellas Ordenes Religiosas que estatutariamente impongan, además de los tres votos canónicos, otro especial de obediencia a autoridad distinta de la legítima del Estado. Sus bienes serán nacionalizados y afectados a fines benéficos y docentes ...".

Finalment, una disposició clau fou:

"Prohibición de ejercer la industria, el comercio o la enseñanza".

És a dir, com hem assenyalat, quedava la institució dependent de la quantitat i qualitat dels seus feligresos. L'Església Catòlica no podia acceptar mai aquest joc, tenint un historial tan brutal de participació en els processos d'embrutiment i d'opressió de les classes subsidiàries. L'Església quedava a la intempèrie, enfrontada amb la seva pròpia història.

L'article 27 garantia la llibertat religiosa:

"La libertad de conciencia y el derecho de profesar y practicar libremente cualquier religión quedan garantizados en el territorio español, salvo el respeto debido a las exigencias de la moral pública ... Todas las confesiones podrán ejercer sus cultos privadamente".

I finalment, l'article 48 constituïa una cano-
nada contra els privilegis immemorials de l'Església.

"El servicio de la cultura es atribución esencial del Estado, y lo prestará mediante instituciones educativas enlazadas por el sistema de la escuela unificada ... La enseñanza será laica ... se reconoce a las Iglesias el derecho, sujeto a inspección de Estado, de enseñar sus respectivas doctrinas en sus propios establecimientos ..."(579).

La duresa d'aquest articulat anticlerical ha de situar-se en un context de convergència ideològica que sobre aquest tema es produí entre els socialistes, els republicans d'esquerra i els radicals de Lerroux. Al mes de setembre, tot just abans de començar-se a discutir l'articulat corresponent a la qüestió religiosa, l'Església va fer un intent d'aproximació oportunista cap als dirigents polítics de la República, utilitzant la persona del Nunci Apostòlic Tedeschini, car per altra banda la perspectiva constitucional creà al País Basc i a Navarra un estat popular d'agitació. Emparant-se en la doctrina accidentalista, que permet i justifica l'acomodació dins diverses formes de Govern, l'Església intentava negociar. El clima de negociació va induir a Pla a mostrar-se optimista, en un article a "La Veu de Catalunya" del 2 de setembre del 1931, titulat La qüestió político-religiosa (580), en el que, entre d'altres coses, deia:

"Probablement la llei fona-

mental del nostre país serà objecte, pel que fa referència a la part que interessa a l'Església Catòlica, d'un treball de llíma considerable. No es tornaran, és clar, al punt de partida. La separació entre l'Església i l'Estat serà un fet. En les coses reals i substantives, però, la situació podria quedar d'una manera que fos dominada pel fet, sobre tot en venir una situació liberal-conservadora, del manteniment pràctic de l'estatu-quo-ante ... Les Corts Constituents són, és clar, soviranos i dirant l'última paraula ..." (581).

La sovirania del Parlament es demostraria setmanes després, dins el mes d'octubre. A les vigílies de l'aprovació del radical articulats, sobre el qual no van influir les negociacions entre Tedeschini y Alcalá-Zamora, puix aquest va ésser desbordat pels autèntics reformadors, probablement encapçalats per Azafia i ben secundat, aquest, en el Parlament, per socialistes i radical-lerrouxistes. En aquelles vigílies, Valls i Taberner es lamentava profundament de la perspectiva laica que ja semblava imparable, com a essència fonamental del text constitucional. I ho feia en un article publicat a "La Veu de Catalunya" del 12 d'octubre del 1931, sota el títol La divisió profunda (582):

"Tots ells -referint-se als par-

"elementaris", divinitzant l'Estat i exalçant per damunt de tot la seva sobirania i el seu poder com a cosa absoluta i immutable, adoren un déu distint del nostre Déu; propugnen un simulacre de cultura, de moral, de justícia i de dret diferents i, en el fons, contradictoris amb la cultura, la moral, el dret i la justícia nostres"(583).

El tradicionalisme més típic es troba sota la paraula "nostres", en tant que visió del món des d'una perspectiva interessada. Un tradicionalisme en el qual es berregen el providencialisme i una concepció particularista de classe respecte del dret natural. Al cap dels homes de la Lliga Regionalista broten, es confonen i unifiquen elements retrògrads, típics del tradicionalisme de De Bonald, De Maistre i Donoso Cortés, amb elements positivistes que identificaven el capitalisme com a estadi darrer de la possible organització social humana. L'amargor, sincera, de Valls i Taberner, home profundament catòlic per convicció, és reflexa, més endavant, en l'article en el que la seva moderació llingüística és ultrapassada, arribant quasi a l'insult dels seus opositors:

"enlairen i canonitzen a la manera laica figures abominables, com Neskens i Ferrer, que representen l'antítesi del mèrit, i la nega-

ció de la virtut; els dogmes de la nostra Fe ... Es aquesta l'obra nefasta d'uns quants vociferadors" (584).

Entenent, com bon tradicionalista, que el pluralisme d'idees és nefast, puix tot, socialment i espiritualment, ha d'ésser sotmès a una unitat d'arrels tradicionals, l'autor apunta l'abism existent entre els burgesos reformadors del Parlament de la República i, en aquest cas, el que la Lliga Regionalista representa, en tant que barreja confusa de tradicionalisme i de positivisme:

"Els, s'han proposat, i aquest és el gran dany de la revolució, operar una doble separació verament tràgica: intentent establir una radical solució de continuïtat amb el passat, renegant del que té de més autènticament gloriós i excel·lent, i s'esforçen obstinadament en una obra funesta de destrucció dels valors actuals..." (585).

I heus ací una mostra del sentit jerarquitzant d'aquesta actitud tradicionalista:

"Realitzant una tasca de disgregació, de dissolució i d'esmicolament respecte tot el que representa encara ordre, estructura orgànica i jerarquia ... Entre ells i nosaltres han establert, doncs, un abisme enorme" (586).

Abisme que servia, segons l'autor, per a profundir la fe en les seves idees tradicionals, puix:

"Totes les barroeries doctrinals i les antemperàncies sectàries que han llançat en llurs discursos d'aquests dies a les Corts els Albornoz i Torres, tota la hova infecta i el vil dictèri que el Samblancat, Barriobero i Tàpia han volgut escupir contra l'Església i les Congregacions religioses, no poden fer altra cosa que enlairar-les encara més en la nostra consideració i afecte, i fer-nos pensar amb major admiració i reconeixença en l'obra considerable i excelsa de cultura, de beneficència i de pietat que han vingut realitzant a través de tants segles ..." (587).

El 13 d'octubre del 1931, en sessió nocturna, el Parlament constituent aprovava l'esmentat article 26 per 171 vots contra 59. Socialistes, republicans burgesos i radicals-lerrouxistes, formaren la majoria. Agràris, encapçalats per Royo Vilanova i Lamamiè de Clairac, i la minoria basca-navarra, dirigida per Leizaola, s'oposaren. Azaña va fer vibrar la Cambra amb dels seus discursos més contundents, assenyalan, entre altres coses:

"La premisa del problema religioso, hoy político, la formulo yo de esta manera: España ha dejado de ser católica ... La agitación más o menos clandestina de la Compañía de Jesús ... podrá ser cierta, podrá ser grave, podrá ser en ocasiones risible, pero esta acción continua de las Órdenes Religiosas sobre las conciencias juveniles

es cabalment el secret de la situació política perquè Espanya transcurre i que està en nostra obligació de republicanos, y, no de republicanos, de espanyoles, de impedir a todo trance" (588).

El diputat radical-socialista Alvaro de Albornoz, tan vituperat per Valls i Taberner, afirmà:

"¿Vàis a separar la Iglesia del Estado dejándole entregada la enseñanza? ... Los hombres de este país deben ser formados por una conciencia nacional" (589).

El dia 14 d'octubre del 1931 "La Veu de Catalunya" a l'edició del matí, titulà a tota plana: Les Ordres Religioses són explosives de l'ensenyament i dissoltes les que mantinguin el "quart vot". I entre els subtítols ressaltaven: Agitació a la Cambra. Frases enèrgiques. Actitud de les minories agrària i basco-navarressa. Al·lusions a la guerra civil. Formidable Avalor. Companys considera d'imperiosa necessitat l'expulsió dels jesuïtes. Crits i confusió. Cops de puny (590). I com a editorial de fons publicà un article titulat Un crim contra la cultura (591). En aquest article l'òrgan dretista català, totalment alineat amb les forces ultraconservadores espanyolistes, publicava senser l'article 26, dient en un to de gran duresa:

"No és una llei de separació

l'Església i l'Estat, ni de llibertat de cultes. És una llei d'intolerància, sectària, una llei d'exclusió i persecució religiosa. Les Corts Constituents han oblidat que les Ordres Religioses són part integrant de l'Església Catòlica" (592).

I abordant superficialment la història i la realitat, segons el seus interessos classistes, el portaveu de la Lliga Regionalista afirmava:

"Cap de les Constitucions europees de l'època de la guerra, inspirades en un sentit democràtic, no conté una clausula semblant a la del dictamen aprovat per les Corts Constituents. Cap d'elles no parla d'exclusions ni de persecucions. Cap d'elles no limita la llibertat de l'ensenyament amb altres normes que les lleis generals de l'Estat" (593).

I ja que l'editorial es referí a països de "sentit democràtic", probablement els d'Europa occidental, excepte la Itàlia feixista, és necessari recordar que, en efecte, en aquells països no hi ha "persecucions". Mes, tampoc parlava de "persecucions" la Constitució de la República, com pot veure's si és analitzada objectivament, puix el que fa és situar el paper de l'Església dins uns límits. I per altra banda, si les Constitucions "democràtiques" europees no parlaven de "exclusions" -referides a l'ensenyament- es perquè en llurs països, l'Església ja havia estat despallada dels seus privilegis molts anys

enrera. I, en canvi, a l'Estat espanyol conservà el monopoli de l'ensenyament, instrument implícit i explícit al servei d'una forma peculiar d'interpretar la cultura i la moral, i mecanisme bàsic per a reforçar la perpetuació d'un sistema que només convenia a les classes privilegiades. Si la Lliga Regionalista hagués estat un partit netament burgès, spencerià, per exemple, i com a mínim racionalista i positivista, hauria recolzat la reforma, coincidint amb el vell i decimonònic ideòleg burgès organicista -Spencer- que "l'excès de tradició pot matar a la societat". Però la Lliga Regionalista representava una burgesia aristocratitzant, tradicionalista, com es posava de manifest una i altra vegada en els moments claus.

L'editorial esmentada prossegueix el seu atac a la desposseïció de privilegis a l'Església, arribant a comparar la mesura republicana, no com un símil del revolucionarisme francès del més pur estil jacobí, similitud utilitzada pels intel·lectuals regionalistes de la Lliga, de forma quasi permanent, i molt especialment en Pla-, sinó que ara es cercava una comparació absolutament interessada, amb l'objectiu d'intentar ferir al màxim el prestigi de la República:

"Les Corts Constituents de la Segona República espanyola, en acordar la dissolució dels Jesuïtes, retrocedeixen a la més pura tradició borbònica del segle XVIII,

la dels Borbons d'Espanya, la dels Borbons de França, la dels Borbons de Nàpols" (594).

Ocasió tindrem per tornar sobre aquest tema, el de República-Església-Ensenyament. Per altra banda és necessari reconèixer que part dels dirigents polítics que portaron la República tenien com un dels elements bàsics de la seva qualitat intel·lectual, la empremta anticlerical. Com diu Alba Tercedor (595):

"En la postura de la izquierda late un viejo anticlericalismo que acompaña a la filosofía liberal del siglo XIX i del XX. Postura acentuada en radicales i radical-socialistas, y razonadamente analizada en la izquierda republicana i parte del grupo socialista" (596).

I això, com deiem, és cert, però també es necessari plantejar-se el fet de si les mesures preses pels dirigents republicans contra l'Església eren socialment imprescindibles perquè el país pugués desprende's del seu endèmic endarreriment. La clau de la qüestió no radica en opinar si la mesura perjudicava l'Església o no. La verdadera clau del problema es considerar si era o no beneficiosa per al poble, per a la majoria dels habitants del país.

L'Església dominà tot l'aparell de l'ensenyament de l'Estat des de temps immemorial, i el poble es trobava, ja molt avançat el segle XX, en un lamentable estadi d'endarreriment. Un endarreriment secular, producte de la pressió poderosa de la institució eclesiàstica sobre els cervells. L'honestitat dels republicans passava per desfer aquella tara immemorial i alliberar el país, tot el contrari del que opinava la Lliga Regionalista:

"També, es inadmissible la clàusula que prohibeix a les Ordres Religioses l'exercici de l'ensenyament. És, a més a més, un veritable crim contra la cultura, un acte de barbàrie"(597).

Apreciació justificada amb una argumentació feble, puix el fet que la suspensió de les activitats docents de l'Església produiria dificultats era evident. Mes això no justificaria en absolut la perpetuació del domini clerical sobre tan fonamental sector de la vida d'uns pobles. L'argumentació dels dretistes de la Lliga Regionalista fou la següent:

"Avui com avui, l'Estat espanyol no té ni escoles ni mestres per a poder prescindir de l'ensenyament que ofereixen les Ordres Religioses, ni mitjans econòmics per a substituir-los immediatament"(598).

Una argumentació tan feble per no dir tan ridícula, com la del dirigent conservador basc Leizaola,

que com recollí "La Veu de Catalunya", per a reforçar les pròpies postures de la Lliga Regionalista, diria al Parlament(599):

"... creu -en Leizaola- que si arriben a implantar-se les mesures que figuren al projecte que es discuteix es perdrà Amèrica per segona vegada, ja que en tots aquells països en que dominen les tendències anti-clericals, Nordamèrica ha influït molt per establir-hi el seu domini espiritual"(600).

Plantejament sostingut, puix, per un sentit imperialista, retrògrad o decimonònic.

Per Azaña, en canvi, la supressió d'aquells privilegis eclesiàstics fou una elemental mesura de "salud pública". Opinió que hauria de concitar contra ell la massiva opinió dretista del país i provocaria la primera gran crisi de Govern de la jove República, als sis mesos justos de la seva proclamació. El mateix President del Govern Provisional, Alcalá-Zamora, i el ministre de l'interior, Maura, no pogueren resistir la ruptura contraclerical i dimitiren el 14 d'octubre del 1931. La Lliga Regionalista, mitjançant "La Veu de Catalunya", manifestà la seva opinió de la crisi en una editorial titulada Víctima de sí mateix (601):

"Els companys d'un dia ara s'han

trobat front a front. Per primera vegada en la història política moderna els mateixos que cordialment s'unien per elaborar una Constitució han donat l'espectacle deplorable d'amenegar-se entre ells i contra la Constitució mateixa, cas que arribès a concrecions tan possibles com aquest article 24 -es refereix al diari a l'article de l'ensenyament ja esmentat-. Per Maurra i sobretot per Alcalá-Zamora-no podem dubtar que deixi de fer honor a la seva paraula- ha començat un nou període constitucional. Almeys un període de revisió i correcció" (602).

De fet, les dimissions dels dos polítics catòlics de tota la vida significaven que el republicanisme començava apurificar les seves instàncies polítiques. Evidentment que la República fou portada per republicans i nuclis de monàrquics que canviaren la seva actitud per despit a causa de la col·lisió entre la Monarquia i la Dictadura -rebuig del qual la Lliga Regionalista no va participar-. Mes en evolucionar la República per uns camins de reformes profundes no podien resistir aquells monàrquics la nova realitat dels canvis. Malgrat això, la confusió hauria de continuar, doncs, Alcalá-Zamora seria escollit primer President de la República.

Després de dècades de recolzar democràcies "cessitàries" i corrompudes, o d'acceptar implícitament

totalitarismes, el portaveu de la Lliga Regionalista apel·lava ara el poble:

"La Constitució ha d'ésser un codi de garanties, un instrument apte per a les menessàries reformes. Però respecte a aquestes, el poble no ha dit encara res, i tot el que ^{es} fa és una transgressió del seu mandat que cal condemnar amb tota l'energia" (603)..

El nou Govern Provisional quedà establert sota la Presidència provisional d'Azaña, d'acord amb aquesta nòmina:

Presidència i Guerra: Azaña
 Estat: Lerroix
 Justícia: De los Ríos
 Governació: Casares Quiroga
 Marina: Giral
 Hisenda: Prieto
 Instrucció Pública: Domingo
 Foment: Albornoz
 Treball: Largo Caballero
 Economia: D'Olwer
 Comunicacions: Martínez Barrios

Momentàniament, sortiren els elements més conservadors, resistint la topada el catòlic Nicolau d'Olwer, home liberal i, al mateix temps, força religiós, al qual els portaveus de la Lliga Regionalista criticaren la seva permanència al Govern.

Mes, les veritables critiques del conservadorisme regionalista anaren a parar contra la personalitat de Manuel Azafia, constituint ja com el gran impulsor del procés reformador burgès. Però, abans d'entrar en les critiques brutals dirigides contra ell, cal acabar d'arrodonir el procés de discussió de la qüestió religiosa en el Parlament.

No podia faltar l'opinió de Pla sobre el tema, sempre envoltant-lo amb pinzellades catastrofistes. La seva opinió està en "La Veu de Catalunya" del 16 d'octubre del 1931, en un article titulat Comença el debat religiós (604):

"A Madrid, tanit passada, les cantonades apareixien plenes d'innombrables petits cartells d'un anticlericalisme furios. La gent no parla de res més... La característica es una espantosa confusió. tothom té la impressió que la gran batalla de la Constitució es donarà al voltant dels articles referents a l'anomenat "problema religiós" (605).

I més endavant, sempre en la mateixa direcció, comentava que, mentre es discutia al Parlament,

"al carrer, grups de persones passaven per las vies cèntriques i cridaven: ¡Abajo el clero! A l'Ateneu, una Junta facciosa està reunida permanentment. L'ambient és d'una confusió absoluta,

"i ningú no pot assegurar de quina manera a la sessió de la nit les coses tombaran"(606).

I ell mateix dibuixa ja el principi de la gran ofensiva contra Azaña.

AZANA

Aquest apartat és obligat. I ho és perquè, com ja hi dit més amunt, ací, en la crisi provocada per la qüestió religiosa, havia de començar el protagonisme d'uns dels polítics més intel·ligents i amb més voluntat reformadora que ha tingut Espanya al llarg del segle. I, tanmateix, és en aquella conjuntura, quan totes les dretes no republicanes -i la Lliga Regionalista també-, des de tots els racons del país, començaren una crítica ferotge contra el reformisme d'Azaña, que identificaven amb "revolució". Mes Azaña no era pas marxista, i en conseqüència no podia ésser assimilat a cap dels "dimonis" comunistes. És a dir, no era Lenin. Ni tampoc era, Azaña, anarquista, i naturalment no era fàctible trobar-li un avantpassat com Bakunin. Azaña fou un pensador, un polític i un reformador burgès, partidari de la propietat privada, de la economia de mercat i de la democràcia parlamentària.

Azaña fou un burgès reformador catapultat cap el poder en una nació que, malgrat estar situada a Europa occidental, tingué unes classes dominants ideo-

lògicament totalitàries en un sentit providencialista.

No trobant altres precedents individuals per contraposar-lo, Pla inventarà les assimilacions amb Robespierre i Saint-Just.

Respecte a Azàña s'han dit veritables disbarats, dintre i fora d'Espanya. Des de dintre era natural, doncs després de la breu etapa de la República vingué la immensa estepa franquista, i en ella, hauria d'ésser la figura d'Azàña una de les més vituperades. Fins al punt que àdjuc la fase transformista cap a la Monarquia juancarlista, encara els homenatges tributats a la seva memòria han estat com vergonyants. Tan pot pesar la inèrcia històrica.

Del país enfora ha estat l'historiador Payne un dels màxims detractors de l'antic dirigent republicà. Historiador mediocre, que ha tingut la sort d'ésser tutelat econòmicament per les institucions del se país -Estats Units-, per a ocupar-se d'una història que no podrà entendre mai, doncs -com bon conservador- està incapacitat per captar la veritable naturalesa de les dretes espanyoles. I sense això no es pot entre là història d'aquest país. Home, puix, amb sort, Payne ha escrit unes històries (607) que algun dia hauran d'ésser catalogades com cal.

Es ell qui, alimentan-se ideològicament en la bibliografia més dretana, posà en circulació un perfil

d'Azaña impròpi. Diu Payne(608):

"Azaña creó también un estilo republicano -frio, burlón, sarcástico, sectario y, a menudo, brillantemente elocuente ... Alfonso XIII, un hombre tolerante que creía en el compromiso, dimitió en 1931 ante la posibilidad de una guerra civil. Cinco años más tarde, Azaña rechazó seguir el mismo camino" (609).

Condicionar la no-producció de la guerra civil espanyola a la retirada d'Azaña es d'una pobresa de coneixaments absoluta. I opinar d'Alfonso XIII -que portà la Dictadura de Primo de Rivera- que era un "hombre tolerante" es no haver-se llegit ni tan sols les memòries de Mola.

De fet, el pare d'aquesta tradició que personifica en Azaña els mals del país és Pla. Ja el 17 d'octubre, ~~tempranament~~, li dedicà a "La Veu de Catalunya" un article amb el clarificador títol de Azaña (610). Digué en ell:

"Azaña és la gran personalitat que ha sortit en aquest règim. Es el jacobi integral, home fred, de tipus oriental, que parla com un metge xinès deu manejar el bisturí ... La seva bandera política es l'Estatolatria, la necessitat de posar la salvació de l'Estat per so-

bre de totes les altres coses ...
La significació que hom dóna a
Madrid el Govern Azafia és d'es-
querriisme absolut" (611).

Opinió, encara, moderada; d'expectativa rece-
losa. Completada per l'opinió entorn el primer dis-
curs del nou President del Govern Provisional (612).

"Han quedat, doncs, front a front
les dues posicions -referint-se
Pla a les discussions del text
constitucional-: la dreta i l'es-
querra. I ha estat en aquest mo-
ment que Azafia, enmig d'una ex-
pectació imponent, ha demanat
la paraula ... Ha tractat de su-
perar l'antinòmia dreta-esquerra
a través d'un joc clàssic: a
través d'un discurs terriblement
radical, incendiari, heterodox
de dalt a baix ..." (613).

Sense saber què vol dir això d'un "discurs he-
terodox", encara que de totes maneres vingui a la me-
mòria la nefasta dicotomia elaborada per Menéndez y
Pelayo per a distingir, a Espanya, entre la gent
mitjievalista i jerarquitzant -els ortodoxes- i gent
amb voluntat de modernitat -els heterodoxes-.

La qüestió religiosa, hem assenyalat, seria
el començament de la tasca desestabilitzadora dels
conservadors contra la República. De fet, i això és
molt clar llegint els exemplar de "La Veu de Catalun-
ya" de setembre del 1931, el dretisme espanyol -i ca-

telà- tingué les seves esperances posades en Alcalá-Zamora per aturar el projecte reformador constitucional, puix Lerroux, en la qüestió clerical, no podia ésser utilitzat, doncs el seu anticlericalisme era donat per descomptat. Tan és així que els primers de setembre, el nunci vaticanista, Tedeschini, mantingué les seves entrevistes entorpidores de la reforma només que amb Alcalá-Zamora. Com ja hem apuntat més amunt aquesta fou una gran esperança, però que no cristalitzà. A "La Veu de Catalunya" del 18 d'octubre del 1931, Pla contraposseva: D'Alcalá-Zamora a Azafia, caracteritzant el canvi el cap del Govern Provisional (613-bis):

"Hi ha una opinió, molt generalitzada que els compromisos concrets al voltant de la qüestió religiosa no passaven de la separació de l'Església i de l'Estat, de la instauració de l'ensenyament laic i la negociació d'un nou Concordat. Si això és així, el Parlament és anat molt més enllà" (614).

Tasca en la que l'Esquerra Republicana hauria d'exercir també un paper important, recolzant els criteris d'Azafia, tal com reconeix una editorial de "La Veu de Catalunya" del 16 d'octubre del 1931, titulada L'oblit del Sr. Azafia (615), en la que, per altra banda, fustigava als esquerrans catalans per la

seva escassa activitat política en faor de l'Estatut:

"Realment una de les adhesions més fervoroses al senyor Azaña que es produïren en la sessió de dimars, després de la intervenció d'aquell en el debat religiós -intervenció lamentablement definitiva- fou la del senyor Companys, en nom de la minoria que representa (616) ... El senyor Azaña està content de l'Esquerra ... L'Esquerra, que encara que no hagi encabit cap ministre en el nou Govern, té compromisos evidents, aïts compromisos polítics amb el senyor Azaña ... al marge de l'Estatut" (617).

Evidentment, els homes de l'Esquerra Republicana estaven al costat de les reformes. I, consegüentment, sostingueren les forces del progrés que aprovaren els articles constitucionals destinats a limitar el paper de l'Església Catòlica a la vida dels pobles de l'Estat espanyol.

CONSTITUCIÓ I PROPIETAT

L'articulat constitucional referit a l'Església Catòlica i a l'ensenyament -com hem vist- provocà no només la protesta airada dels conservadorismes de l'Estat espanyol, sinó, àdhuc, una crisi dins el Govern Provisional de la República.

Fins aquest punt no arribà la polèmica al voltant d'un altre article difícil, el nº 42, centrat en el tema de la propietat. Però sí va provocar el suficient soroll com per a què la seva anàlisi mereixi certa atenció. Atenció que per a nosaltres té com a punt de referència l'actitud del conservadorisme català. Després d'uns dificultosos dies de discussió, l'article 42 de la Constitució quedà redactat en la forma següent:

"Toda la riqueza del país, sea quienes fueren sus dueños, estará subordinada al interés de la economía nacional y afecta al sostenimiento de las cargas públicas con arreglo a la Constitución y a las leyes.

"La propiedad de toda clase de bienes podrá ser objeto de expropiación forzosa por causas de utilidad social mediante la adecuada indemnización, a menos que se disponga otra cosa por una ley aprobada por la mayoría absoluta de los miembros del Parlament.

"Lo mismo la riqueza que la propiedad podrán ser nacionalizados en los casos en que la necesidad social así lo exigiera.

"El Estado podrá intervenir por una ley en la explotación y coordinación de las industrias y empresas

"siempre que así lo exigieran la nacionalización de la propiedad y los intereses de la economía nacional.

"Ningún caso se impondrán penas de confiscación de bienes".

Aquest no és, malgrat l'opinió de les dretes, un articulat socialista. No suprimeix pas la propietat privada dels mitjans de producció, però és cert que l'article constituïa una mena de viligant atent de la funció "nacional" d'aquella propietat. Des del meu punt de vista, l'articulat té molt més de keynesià que de marxista o de produhonià, puix ni estatifica la propietat ni la distribueix equitativament entre la col·lectivitat. Ara bé, també supera la visió d'un lliberalisme clàssic. Liberalisme que ja no existia en lloc i que, com diu Marcuse (618), només funcionà a ple rendiment en una etapa molt curta del procés industrialitzador, dins el segle XIX,

El mateix liberalisme portà -a través d'un procés d'enduriment enfront els moviments obrers- a les seves entranyes el feixisme, és a dir, la instrumentalització de l'Estat pel bloc més poderós del capital en èpoques de crisi i d'amenaçes revolucionàries. Aquell mateix Estat liberal facilità l'accés al Poder de Hitler i de Mussolini, els quals, després, destruïren el marc democràtic formal, però no la

propietat privada dels mitjans de producció, i en canvi arrassaren les organitzacions dels moviments obrers. És a dir, aquell tipus d'intervenció estatal a l'economia -la intervenció feixista- era observat, per exemple, per Cambó -recordem la nostra anàlisi inicial sobre feixisme i cambronisme-, com a "mal menor", davant el perill socialista. Poc temps després, a l'any 1933, Roosevelt, a Estats Units, propiciaria la intervenció estatal dins l'economia capitalista, creant el "New Deal", i això no significà la fi de la propietat privada dels mitjans productius, ni la supressió de la apropiació privada de plusvàlues, ni la dissolució del capitalisme. Foren un conjunt de mesures destinades, precisament, a salvar una economia que, com la capitalista, és en crisi perpètua.

Mes, el capitalisme conservador de l'Estat espanyol responia colèric a unes mesures constitucionals fetes en nom de l'interès nacional. Però, naturalment, és necessari tenir en compte que, històricament, la burgesia identifica "interès nacional" amb el seu propi interès. Identitat aquesta que es repetia una vegada més a l'Espanya del 1931, en el curs de la discussió de la Constitució. I la Lliga Regionalista va mostrar la seva còlera amb un to que no tenia res a envejar als altres dretismes del país. El 10 d'octubre del 1931, a "La Veu de Catalunya", una editorial titulada Contra el dret de propietat (619), exposava l'esmentat article constitucional,

i després passava a llançar-li canonades:

"Es a dir, després de tantes i tan apassionades discussions, l'article admet la possibilitat de l'expropiació forçosa sense indemnització. L'admissió d'aquest principi és gravíssima, car contradiu essencialment el fet i el dret de la propietat privada i estrangula en el seu naixement tot l'estímul de la iniciativa individual" (620).

Pel que es veu, els capdavanters de la Lliga Regionalista no distingien entre el "present" i el "condicional", obviant la naturalesa possibilista de l'articulat, en funció d'un interès infinitament predicat per la Lliga Regionalista a la seva dilatada història: l'interès nacional. Per seguir amb un to massa absolutista:

"I és damunt aquest doble fonament de la propietat privada i la iniciativa individual que descansa tota la fàbrica de la civilització industrial, que és la nostra..." (621).

Un nou plantejament interessat, perquè sense entrar en disquisicions, els homes de la Lliga Regionalista disposaven de l'instrumental mental suficient per saber -i de fet ho sabien- que la industrialització del segle XIX va tenir un estímul capita-

lista; però, en canvi, el procés industrialitzador soviètic tingué un estímul estatalista. En conseqüència, ni la propietat privada ni la "iniciativa individual" foren les úniques vies estimuladores i organitzadores de la "civilització industrial". Però, de fet, no podia ésser d'una altra manera, ja que estem parlant d'un partit tremendament dretista. En canvi, era evident que fins a aquell moment, històricament parlant, la "nostra civilització industrial", la catalana, i l'espanyola, per extensió, sí tingueren com a fonaments la propietat privada i la iniciativa individual. Ara bé, ¿quina era la realitat del país, la realitat d'aquesta "civilització industrial" a nivell de l'Estat espanyol? Cap reflexió profunda sobre la misèria existent en la "forma espanyola" de l'essencial "civilització industrial". ¿Perquè? Perquè la Lliga Regionalista tingué com a únic objectiu conservar la seva concepció orgànica i elitista de la societat.

Però continuem analitzant l'article en qüestió.

Diu l'editorialista:

"Literariàment és una desgràcia. Socialment és un perill. Políticament és un error. Pugna, a més a més, amb totes els corrents actuals del món i del pensament europeu"(622).

De nou, la generalització simplista i nul·lament anàlítica, puix els corrents més de moda al món no tar-

darien en ésser el de la intervenció estatal per a salvar un sistema, el capitalista, que per ell sol, malgrat la "iniciativa individual-privada", s'ensorrava. L'ombra de Keynes era ja a l'horitzó. Però la Lliga Regionalista veia els fets en altra direcció:

"No hi ha cap possibilitat d'iniciativa quan la Constitució d'un país, lluny de garantir als ciutadans el fruit de llur treball, els amenaça amb una expropiació sense indemnització, és a dir, amb una veritable confiscació ... Ningú no voldrà exposar el seu capital, la seva intel·ligència o el seu treball a l'atzar de l'humor d'un Parlament en una hora de passió" (623).

Interpretació desmesurada i desorbitada de l'article constitucional, aquesta, i, el que és més significatiu, demostra una mesquina -per a no dir nul·la- confiança en la democràcia formal.

En el mateix sentit es pronunciava un altre editorial de "La Veu de Catalunya" del mateix dia, també sense signatura i titulat La tasca antidemocràtica (624), en el qual deia, per exemple:

"Les Corts Constituents manquen a llur comessa amb un abús i una coacció que predeterminen el redactat de les lleis especials ... L'article 42 sobre la propietat i el 24 sobre la qüestió religiosa són dos exemples típics i in-

"dignants d'aquest mancament in-
qualificable"(625).

Finalitzant l'editorial amb una nova mostra
de dubtosa fe democràtica formal:

"D'altra banda, ¿no s'han adonat
encara les Corts que passats no
més tres mesos de llur elecció,
ja no representen el país"(626).

Potser la Lliga Regionalista volia unes elec-
cions cada tres mesos ...

UNES CONCLUSIONS PRIMERENQUES
=====

En aquest any constituent del 1931 que hem analitzat fins ací, sempre amb referència al dretisme català, la Lliga Regionalista, en qualsevol qüestió jugà sempre en contra les mesures reformistes dels successius governs republicans. I en el curs de la discussió de la Constitució formà sempre al costat de les forces més dretistes del país. L'excepció, doncs aquest comportament, estaria en l'actitud de recolzament al procés de l'autonomisme català, malgrat haver-se marginat voluntàriament de l'elaboració de l'Estatut. Aquesta actitud de recolzament a les accions en favor de l'Estatut no tingué en aquest any I de la República espanyola especials moments d'intensitat conflictiva, car el centre de la realitat política fou la Constitució. Ni quan el 18 d'agost, el President del Govern Provisional, Alcalá-Zamora, presentà el projecte elaborat de Núria a la taula del Parlament Constituent, amb la presència representativa de Macià. Seria l'any 1932, quan tindria importància el tema estatutari català.

Però aquesta actitud conciliadora no vol dir que, a Catalunya, la Lliga Regionalista no tingués un comportament beligerant, lògicament beligerant, puix era el partit més important de l'oposició dretista. Un leit motiv utilitzat amb ritme continuat fou identificar l'Esquerra Republicana amb el "portaveu polí-

tic" de l'anarcosindicalisme. Pla (627), a la seva història de la República, caracteritzà així el partit majoritari català:

"En las Constituyentes, la Izquierda Republicana de Cataluña formó minoría aparte, con sus organizaciones parasitarias, la Unión Socialista y los representantes de la 'Unión de Rabassaires'. La tendencia general de la política de este partido fue apoyar en todo momento los desiderata más extremos del social-azarismo y vigilar la discusión de la Constitución para evitar que alguna disposición de la misma taponase algún artículo del Estatuto. En general, las intervenciones de los diputados de la Izquierda Republicana se caracterizaron por el tono maximalista y revolucionario, llegando a veces a la más pura demagogia" (628).

Valoració, aquesta, que, retrospectivament, diu molt a favor de l'Esquerra Republicana de Catalunya, en especial en el que es refereix a la seva vigilància sobre la qüestió de l'Estatut. Però això era, diguem, "Catalunya en fora". "Catalunya endins", Pla defineix així l'actitud del partit de Companys:

"La clave de la historia de esta etapa en Cataluña es la tendencia de la clase dominante a bus-

"car y obtener el beneplácito del anarcosindicalismo" (629).

Opinió, aquesta, dita a l'any 1940, però que tenia antecedens sobre el propi terreny dels fets, a 1931. És una realitat que l'Esquerra Republicana de Catalunya era un partit de naturalesa complexa, però amb una essencialitat petitburgesa esquerrana, el que l'inclinava a cercar el recolzament en el si del moviment obrer. I el moviment obrer a Catalunya era anarcosindicalista. Els esforços dels líders de l'Esquerra Republicana no tenien pas com a objectiu la realització del comunisme, ni estatal ni llibertari, sinó aconseguir moderar els impulsos revolucionaris de la CNT. Aquelles connexions, doncs, entre el partit i el sindicat foren motius d'infininitat d'atacs de la Lliga Regionalista envers l'Esquerra Republicana, com, per exemple, l'exposat a "La Veu de Catalunya" del 9 de setembre del 1931 (630), sota el títol El comunisme llibertari, és el programa de l'Esquerra?, al qual es fa ressó d'unes declaracions de Macià en un acte públic, en el qual va prometre reformes estructurals importants cara al futur. L'òrgan de la Lliga Regionalista animava una imatge que era impròpia del partit esquerrà català:

"Està succeint el que sempre havíem temut. L'Esquerra, que no va saber guanyar, tampoc no sap perdre. Inquieta perquè l'abandonen les masses sindicalistes i una gran part del seus

electors de la massa neutra, perd la contenció i el sentit de la realitat ...El descrèdit en què ha caigut pels seus desencerts es irremediable ..." (631).

Acabant amb un altre leit motiv que prendrà una repetició incessant més endavant: assimilar Esquerra Republicana amb "feixisme", configurant, tot en conjunt, un costel polític delirant: anarquisme-esquerrisme-feixisme:

"Es ja, però, inútil tot el que faci ... Es l'opinió pública. I l'opinió pública, encara que ells, com a bons feixistes, no hi creguin gaire, és la que governa els pobles" (632).

L'any 1931, puix, finalitzava amb unes perspectives de lluita. Les reformes anunciades a la Constitució haurien d'ésser aplicades en l'esdevenidor immediat. ¿Conservadorisme, reforma, revolució? Tres factors en joc. La Lliga Regionalista apostava pel primer i confonia els altres entre si, com demostrava Pla en escriure, a l'agost del 1931, un article titulat L'arrel del mal (633), al que, evidentment, no captava que l'esquerra de la que parla era, precisament, reformisme burgès:

"La República no pot ésser sinó una República burgesa, perquè no es veu en lloc la força per intentar una revolució a fons" (634).

Però per instaurar una "República burgesa" era

necessari que les estructures socials de la nació fossin burgeses. I aquest era l'objectiu del reformisme republicà. El mateix Pla no enten això:

"Malgrat això, tenim un règim de socialisme larvat que està fent al país un mal incalculable ... els socialistes ... han vist assolides amb la República les vuit dècimes parts dels seus 'desiderata' "(635).

En cert sentit el drama espanyol apareix dibuixat així: la impossibilitat de fer una "revolució burgesa" sense comptar amb burgesia, car la burgesia espanyola -i la catalana- tingueren una naturalesa aristocràtica.

Al contrari de lo que diu Pla, la República espanyola difícilment podia ésser burgesa. ¿On era ideològicament la burgesia?

Resumint: les espases eren en posició agressiva en finalitzar l'any 1931. Final que va veure, el 9 de desembre, l'aprovació de la Constitució el dia 10 el anomenament d'Alcalá-Zamora com a President de la República -després de l'esforç dels republicans azañistes per recuperar-lo-, i la formació d'un nou Govern presidit per Manuel Azaña.

P A R T, I I I

LA LLIGA REGIONALISTA (CATALANA) CONTRA
EL REFORMISME BURGÈS: UNA ANÀLISI DEL
DRETISME CATALÀ EN EL BIENI REFORMADOR
(desembre 1931-setembre 1933)

INTRODUCCIÓ

=====

El període que estudiarem en aquesta part de la investigació és un període clau, doncs constitueix l'eix mateix de l'existència de la República. Període conegut fonamentalment per "bieni social-azañista", per significar el nucli essencial de la coalició governamental que hauria d'inspirar la política desenvolupada pels governs que presidí Manuel Azaña. Equívoca denominació aquesta que s'ha generalitzat, puix indueix a pensar en un personalisme, el d'Azaña.

Existeix una certa tradició, entre d'altres, dins el camp historiogràfic —a la qual ha contribuït poderosament el nordamericà Payne—, que es refereix al bieni 1932-1933 com si fos una realitat identificada amb la personalitat i la tasca d'un home, Azaña. Tradició que arranca ja del mateix Pla, de les seves interpretacions de la política a l'Estat espanyol en el curs de la seva estada a Madrid com a corresponsal de "La Veu de Catalunya", al llarg de la vida de la República. Ell presenta ja l'evolució del "bieni reformador" dins l'equívoca perspectiva d'assimilar-lo a la capritxosa actuació d'Azaña, més o menys recolzat pels socialistes. Aquella tradició arranca d'ací, i el mateix Pla la consolidaria posteriorment, al 1940, en la seva Historia de la Segunda República.

Aquesta nefasta tradició, d'origen dretista, i que, fins i tot, ha arribat a encomanar a d'altres tendències historiogràfiques, ha contribuït, com deïam, a desenfocar la realitat. Perquè, en darrera i fonamental instància, la realitat dels fets es concreta en la reflexió de si el conjunt de reformes de l'estructura social espanyola alentades pels Governos encapçalats per Azafia, són o no necessàries per al progrés de la nació?

Aquest és, per a mi, el punt fonamental. L'altre es observà com s'articulava aquell projecte reformador amb la correlació dels extrems polítics i socials, és a dir: per una banda amb una burgesia aristocratitzant; per l'altra un moviment obrer revolucionari -l'anarcosindicalisme-.

Si s'accepta que la nació necessitava d'aquelles reformes esmentades ja a la Part II d'aquesta tesi -per encavalcar-se en el món del capitalisme positivista -Occident, si es vol-, aleshores aquella necessitat ridiculitza qualsevol intent de caricaturitzar -com fa Payne- el "bieni reformador" en base a l'activitat capritxosa d'uns individus.

Per contra -com sosté la historiografia reaccionària-, si la societat espanyola no requeria per progressar aquelles reformes tan moderades, aleshores

sf. Alshores sf que Azaña hi hagués estat un dinamiter social i polític. O un perillós il.lusionista.

En efecte, tots els portaveus ideològics de les classes socials dominants i més acomodades de l'època -i entre elles la Lliga Regionalista-, consideren Manuel Azaña sentzi'llament quasi com un delinqüent de la política.

Això, entre altres coses -com la posició tremendament conservadora de la Lliga Regionalista (Catalana) davant la plataforma reformadora republicana- tractarem d'abrodar-ho en aquesta part de la investigació. Qüestions ja apuntades en discutir-se la Constitució -com ja s'ha vist- rebrotararan amb força superior: reforma agrària, qüestió religio-ensenyament, el tema de l'autonomia catalana, etc. Provocant un progressiu procés d'enfrontament de les dretes contra els reformadors.

Circulant per aquest aspre paisatge esperem contribuir a clarificar més profundament la naturalesa aristocratitzant de la dreta catalana, és a dir, la Lliga Regionalista (Catalana). Naturalesa que es dibuixa perfectament al ésser aquella contraposada amb el procés reformador, que ella va combatre amb totes les seves forces.

GENER DEL 1932: L'OBERTURA D'UNA ETAPA CONFLICTIVA

Anomenat President de la República Alcalá-Zamora, aquest encarregà formar Govern a Azaña, en una conjuntura que les dretes espanyoles —àdhuc la Lliga Regionalista també— esperaven que l'encarregat fou Lerroix, considerat per elles un "mal menor". Pla atribueix la decissió d'Alcalá-Zamora a una qüestió d'antipatia personal cap a Lerroix —dos anys després, sempre segons Pla, aquesta antipatia, és reproduirà, però contra Gil Robles—.

El cas és que amb la formació d'aquest primer Govern dirigit per Azaña després de l'aprovació de la Constitució, els radicals de Lerroix passaren a exercir el paper d'una forta oposició parlamentària, però marcada, encara, per l'empremta original de l'esperit del "14 d'abril", degut al qual, els lerroixistes es desmarcaven de les dretes d'extracció monàrquica i clericalistes.

El I Govern constitucional d'Azaña quedà, doncs, constituït de la manera següent: Presidència i Guerra: Azaña; Estat, De Zulueta; Justícia, Albornoz; Governació, Casares Quiroga; Marina: Giral; Hisenda; Carner; Instrucció Pública: De los Ríos; Treball, Largo Caballero; Obres Públiques, Prieto; Agricultura, Indústria i Comerç, Domingo. Es a dir,

una coalició de republicans reformadors i socialistes. La novetat més gran fou la designació d'en Jaume Carner per Hisenda. Carner era un home força moderat, autèntic liberal, i el seu anomenament tingué per objectiu tranquil·litzar a les dretes espanyoles, la qual cosa no bastaria, com demostrarien els fets posteriorment. No era pas suficient Carner. Puix es tractava d'un burgès no providencialista, sinó eminentment racionalista, i per això no militava dins la Lliga Regionalista.

El mateix Pla (636) assenyala l'exceptuositat de la presència de Carner en el Govern Azaña:

"Azaña calificó la colaboración del señor Carner en su ministerio de extraordinaria. Y excepcional. Lo que realmente era excepcional era la coexistencia en el mismo gabinete del burgués prudente y avissado señor Carner y del secretario general de la organización socialista U.G.T., Largo Caballero" (637).

Resumint: fou una acció conciliadora d'Azaña envers les dretes del país. Es Pla qui explicita la clau de la presència de Carner en el Gabinet, i ho fa en dues direccions. Primer com a producte de "la debilitat humana" de Carner, cercant -segons Pla- el poder, el prestigi donat per un ministeri:

"En definitiva, el señor Carner se prestó, entrando en el ministerio, a hacer posibles los sueños sociales del señor Largo Caballero por las mismas razones que el buen sentido del general Primo de Rivera hizo practicable la política del señor Aunós" (638).

I en segon lloc atribueix Pla a Carner la representativitat de la "burguesia" espanyola -¿de quina burguesia? No pas de l'assimilada amb la Lliga Regionalista-, assenyalant al mateix temps -Pla parla a 1940- la naturalesa variable i superficial d'aquella classe social, car el fet que Carner entrés en aquell Govern era degut a:

"La capacidad para el suicidio de que da muestras a veces, en determinados momentos históricos, la clase burguesa, es un fenómeno extraño y complejo. La burguesía española entra ahora en uno de estos periodos" (639).

Fos com fos, la presència de Carner en el Govern d'Azaña és un fet que no tenia altra connotació social que -com hem dit- tranquil·litzar al bloc econòmicament dominant del país. Tranquil·litzat realment difícil d'obtenir, puix ni els grups social d'aquell bloc estaven disposats a afluixar llur radical oposició al programa reformador republicà, ni Carner representava objectivament els seus interessos. Ell era -com s'ha dit- més aviat l'arquetipus de burgès racionalis-

ta kantiana, sense la tara aristocratitzant-providencialista que dominava, en canvi, els homes de la Lliga Regionalista. Carrer era molt més spenceriana, en tant que home contrari al tradicionalisme excessiu, és a dir, representant típic d'aquella burgesia que normalment es distanciava geomètricament tant de l'esmentat tradicionalisme aristocràtic com dels socialismes. La posició de la Lliga Regionalista, al contrari, es devantava molt més obertament cap al tradicionalisme.

La Lliga Regionalista inaugura l'any 1932 amb una activitat "propagandista" febril. Activitat estimulada, dins el gènere, per l'intent revolucionari de l'Alt Llobregat. Aquell principi d'any, que seria l'inici de la pressió reformadora del Govern, començava la Lliga Regionalista demanant El respecte a les lleis, en un article publicat a "La Veu de Catalunya" (640) el 7 de gener del 1932, en el qual, més que reflexionar recapitulant sobre la situació de la nació, exigeix, amb un llenguatge abrupte, rencorós, al Govern una duresa social radical. Deia, per exemple:

"Fa uns quants mesos que es respira una atmosfera totalment contrària als principis de respecte i de compliment de les lleis. Això crea un ambient de dissolució social obertament incompatible amb

la llibertat i la justícia"(641).

La cuasa d'aquest ambient era clara per al portaveu de la Lliga Regionalista: l'amnistia. Puix així ho manifesta a continuació:

"Les amnisties i els indults s'han prodigat constantment, sense excloure'n els delictes comuns; i des de la Direcció de Pressons s'ha glorificat (642) en forma insospitada al delinqüent, declarant que mentre compleix les penes que li han imposat els Tribunals, se li han de tenir consideracions, i se li han de proporcionar comoditats que millons de ciutadans no han tingut mai, malgrat no haver donat cap feina a la justícia"(643).

Típiques conclusions del més benpensant conservadorisme, per al consum de gents acomodades i, al mateix temps, amb la dosi demagògica suficient per a promoure el corresponent estat d'opinió contral'acció del Govern, com clarament queda palés, per exemple a continuació, exagerant les coses desmesuradament:

"Mentre tot això no s'acabi, serà inútil tot intent de restablir la pau i la normalitat del país. No hi ha cap republicà que pugui suprimir el Codi Penal, ni els Tri-

bunals, ni la força pública. No hi ha cap règim al món, que pugui basar-se en el principi que les lleis poden infringir-se" (644).

L'objectiu d'aquest tremendisme: cap altre que contribuir gratuïtament a desestabilitzar el règim, en la més transparent línia d'un dretisme força profund. Per corroborar-ho vèiem quina valoració feia "La Veu de Catalunya" del balanç de l'any 1931, és a dir, dels nou mesos curts de República, en un altre article titulat L'obsessió revolucionària (645), aparegut el 9 de gener del 1932. El derrotisme és accentuat:

"La República arribava com una pura conquesta democràtica ..."
 "(646).

Veritat. Tan veritat com que la Lliga Regionalista intentà imedir-ho, cosa la qual que no esmenta l'autor. Seguidament:

"... I les esquerres assumiren tot seguit el poder ... Quina fou la conducta? ... La demagògia: més desenfrenada fou l'espectacle. Demagògia en les declaracions, en els escrits, en els discursos, en els actes. Demagògia en tot" (647).

Derrotisme força significatiu. Significació que augmenta si considerem la breu existència de la Repú-

blica. La Lliga Regionalista no donava cap possibilitat d'expectativa, de deixar fer. Fou a dinamitzar el règim des del primer moment que aquell manifestà la seva predisposició reformadora. El seu derrotisme era paral·lel a l'empiscat pel dretisme espanyolista des d'altres trinxeres de l'Estat. Un derrotisme, en definitiva, que tingué un quelcom d'automatisme davant les reformes.

Legint aquest tipus de materials es fa difícil admetre judicis com, per exemple, el de Nadal (648), en referir-se a les relacions República-Lliga:

"La Lliga Regionalista había adoptado una posición pasiva en frente del nuevo régimen; una posición meramente observadora" (649).

Aquella passivitat durà escasament un trimestre. A partir de l'estiu del 1931 la Lliga Regionalista -com les altres dretes espanyoles- no donà cap treva al nou règim. A 1932 la bel·ligerància serà ja permanent.

LA LLIGA REGIONALISTA I L'ECONOMIA "NATURAL": LA RENTREE DE CAMBO I VENTOSA I CALVELL

Encara que -com hem vist- Ventosa i Calvell donà senyals polítiques d'existència quan la Lliga

Regionalista intentà incloure'l a la seva candidatura en les eleccions de juny del 1931, de fet la rentré física la va fer Ventosa i Calvell tot just començant l'any 1932, i desplegant aleshores una gran activitat de conferenciant sobre temes econòmics. Problemàtica, aquesta de l'economia, que també va ésser utilitzada per Cambó per reaparèixer -meyns espectacularment que el seu company de partit- després d'un silenci notable.

Des de el seu exili de Paris -voluntari-, Cambó escriuria un parell d'articles sobre economia, reproduïts per "La Veu de Catalunya", puix els originals sortiren a una publicació belga -el butlletí de la "Société Belge d'Estudes"-.

Es a dir, els dos capdavanters més importants de la Lliga Regionalista donaven senyals d'existir. Nadal ho indica així:

"A primeros del mes de enero de 1932, el desbarajuste de la política económica del Gobierno aconsejó una campaña de claridades ..."(650).

I els clarificadors són Cambó i Ventosa i Calvell.

Els dos articles de Cambó foren publicats

a "La Veu de Catalunya" els dies 14 i 15 de gener del 1932 (651). Ambdós sortiren sota el títol de Alguns trets característics de l'economia espanyola, i ambdós presenten el denominador comú d'un funcionalisme extrem, no arriben mai a treure conclusions sociològiques, sense anar mai a l'arrel dels problemes. En el primer dels dos articles, Cambó fa una sèrie de divagacions sobre les diferències entre l'economia de Bèlgica i la d'Espanya, per passar després a concretar els trets més negatius de l'economia espanyola, com veurem a continuació.

Els factors negatius de l'economia espanyola, segons Francesc Cambó

El primer factor negatiu de l'economia espanyola és geogràfic, diu Cambó:

"Espanya, per als temps de pau -que són la major part dels temps- té una posició geogràfica detestable, allunyada de tots els grans corrents del tràfec comercial, excepció feta del tràfec marítim" (652).

El segon factor negatiu de l'economia espanyola és climatològic:

"Dintre l'economia espanyola te-

nen escassa influència els factors exteriors. Hi tenen molta més influència el sol i la pluja" (653).

El tercer factor negatiu, dirà Cambó, és l'existència d'una estranya situació que el líder regionalista assenyala sense esmentar les seves arrels veritables, doncs es tracta de la "misèria endèmica", que el diu cínicament frugalitat:

"Una part, una gran part d'Espanya és d'una frugalitat que, entre els pobles civilitzats, sols es troba a Orient" (654).

El quart factor negatiu seria el conegut desequilibri interior:

"A tot el litoral mediterrani i en alguns llocs del Cantàbric, el benestar i la intensitat del consum s'aproximen als de França i als de Bèlgica. En canvi, a l'interior i en bona part del su i l'oest, s'arriba a unes reduccions de consum inversament semblants" (655).

El cinquè factor negatiu és -segons Cambó- una estructuració de la propietat peculiar, que essent per a nosaltres una qüestió clau, no li serveix a Cambó per treure les conclusions sociològiques adequades. L'ur planteix és purament asèptic:

"Tant en l'agricultura, com en la

indústria, com en el comerç, escasseguen les grans unitats. Estan basades, primordialment, sobre unitats petites i nombrosíssimes, en las quals l'esforç, individual o familiar, és el que predomina i té tota la manca d'empenta per a treure tot el profit dels moments favorables; però té, en canvi, una resistència infinita per a resistir els períodes d'adversitat" (656).

"Asèptica" deficiència estructural. La qual, dira el líder dretista català, induirà el sisè factor negatiu de l'economia espanyola, la racionalitat laboral, puix:

"Allà on el qui conrea la terra n'és el propietari, no arriba sinó a cobrir les seves necessitats més rudimentàries. Per als habitants d'aquestes províncies que han d'anar a jornal, el fet que el conreu de cereals no donà feina ni tan sols la meietat dels dies de l'any, fa que el salari efectiu sigui tan miserable que hom no comprèn com arriben a viure" (657).

Aquesta "incomprensió" de Cambó és cínica, puix no planteja la necessitat de canvis a l'estructura propietària, causa d'aquella misèria secular. I per altra banda, ja en aquelles dates el reformis-

me agràri estava ja plantejat pel Govern, i combatut per la Lliga Regionalista.

Finalment, i no podia faltar, el setè factor nagetiú de l'economia espanyola, tan endarrira, era precisament la política. I més concretament la política dels "darrers mesos", és a dir, la política reformadora, aquella que volia propiciar canvis moderats per combatre aquelles misèries que Cambó no entenía:

"De fa alguns anys, i especialment en els darrers mesos, hi tenen una influència considerable la inquietud política i un excésu intervencionisme de l'Estat ... El període d'inquietud política en que viu Espanya, des de fa vuit anys, afebeix l'esperit d'iniciativa i fomenta l'emigració de capitals"(658).

Ací Cambó parla amb despit. Difícil de calificar és l'al·lusió a lligar en un continuum de "vuit anys" períodes tan antagònics com la "Dictadura" i la "República". Qui -com ell- lluità extraordinàriament a 1930 per a separar "Dictadura" de "Monarquia", per a salvar la podrida institució presidida per Alfonso XIII, ara, al gener del 1932, intentava confrondre al món i conectava "Dictadura" i "República",

etapes de contingut radicalment distint. Per exemple, ningú mai ha parlat que durant la Dictadura marxessin els capitals fora del país, com dona a entendre Cambó pensant, però, segurament, en la República. Doncs, en aquesta, des dels seus inicis, la fuga de capitals fou constant. Només per aquesta "petita" deferència ja no és possible vincular aquelles dues etapes de la vida espanyola.

Política i economia: Ventosa i Calvell a l'atac

La rentré de Cambó fou, com hem vist, molt indirecte. Un parell d'articles publicats a Bèlgica i reproduïts per "La Veu de Catalunya". La reaparició tingué totes les característiques d'un lent moviment d'aproximació, puix encara estaven calents aquells grits de les masses catalanistes del 14 d'abril del 1931: "¡Visca Macià! ¡Mori Cambó!".

La rentré de Ventosa i Calvell, en canvi, fou més espectacular. Fou una reaparició física i directa, protagonitzant una sèrie de conferències a diversos llocs de l'Estat espanyol (659), en ambients dretistes, en els quals es recordava el seu prestigi com especialista en finances. Aquelles conferències de Ventosa i Calvell, pels llocs en els quals foren pronunciades, tenien tota la intencionalitat d'una

acció plenament política del capitalisme espanyol per a dotar-se d'un programa quasi governamental, econòmic i polític, i el líder dretista català podia contribuir a clarificar idees i refer-ne d'altres en el camp del conservadorisme, davant l'ofensiva reformista del Govern central.

Madrid, Bilbao, Sevilla, València i Barcelona foren les ciutats escollides: punts -totes elles- neuràlgics de la vida política i econòmica del país. És a dir, cal veure la gira d'en Ventosa i Calvell dins el procés de recuperació i d'inici d'una ofensiva per part de les dretes espanyoles.

A Madrid: pragmatisme i unitat dretana

La primera conferència tingué lloc a Madrid, en el local del "Círculo de la Unión Mercantil", el dia 16 de gener del 1932. En Nadal (660), acompanyant de l'ex-ministre del rei en aquells viatges, diu el següent de la conferència madrilenya:

"... fue un análisis documentado de la actuación económica y política del Gobierno. Sin contemplaciones y sin reservas, pero también sin estridencias, se estudió en aquella conferencia, de una manera serena y objetiva,

el momento presente ... (y) ... tuvo gran repercusión en España y molestó no poco al Gobierno ..."(661).

De fet, Ventosa i Calvell (662) trencava nou mesos de silenci, i les seves primeres paraules dirigides a l'auditori tingueren tot l'emfasi d'una reafirmació de "patriotisme espanyolista":

"... tengo la conciencia tranquila de haber servido lealmente a mi país, independientemente de toda cuestión de forma de gobierno, poniendo por encima de ella y de toda consideración de personas los intereses supremos de la patria ..."(663).

I més endavant passarà a enumerar una col·lecció d'estadístiques que demostraven que des del 14 d'abril del 1931, l'economia del país estava abocada a la bancarrota, encara que -com veurem ara- l'accidentalisme cap a les formes de Govern, ja assumit per alguns sectors de les dretes espanyoles, el fa mostrar-se ambigu davant la institució de la República. Entre les dades que, segons ell, demostren el fracàs de l'acció governamental, esmenta les següents:

"Uno de los índices más interesantes es la moneda. Comparaciones exactas y precisas. Cotización del dólar el 11 de abril, 9,09 con relación a la peseta; cotización de hoy, día 16 de enero, 11,86; diferencia, 2,77; es decir, el 30 por 100 en relación con la cotización del 11 de abril. O sea que desde el 12 de abril acá la moneda española se ha depreciado en un 30 por 100, repercutiendo esta depreciación en toda la riqueza"(664).

I seguirà donant dades i més dades:

"Las cuentas corrientes, cuentas de moneda extranjera en los Bancos en 31 de marzo sumaban 6.374 millones; en 30 de setiembre, 5.308 millones ... 858 millones ... han sido restadas a la actividad mercantil y a las posibilidades del comercio y la industria ... las emisiones industriales, que representan con la emisión de obligaciones la forma habitual del crédito a largo plazo y que con la emisión de acciones son la manifestación y la consecuencia de la constitución de sociedades mercantiles, bajan de 745 millones ... a 593 millones ... Permisos de construcción en Madrid, 1198

concedidos en 1930, y 674 concedidos en 1931 ... Los protestos de letras ... de Barcelona ... : en 1930, desde el 1 de abril a 31 de diciembre, hubo 26.307 protestos; en 1931, 41.028; es decir, un aumento del 55 por ciento ..." (665).

És a dir, Ventosa i Calvell exposava un panorama crític i que, a més a més era autèntic. Però que no fa altra cosa que demostrar la resistència del capital a col·laborar amb el nou règim, puix el mateix ex-ministre del rei assenyalava que la crisi econòmica del capitalisme espanyol no tingué res a veure amb la crisi mundial:

"Yo sostengo ... que la crisis económica de España -así como en otros países hay crisis políticas que son consecuencia de crisis económicas- es consecuencia de la crisis política" (666).

Claríssima definició que l'investigador ha d'agrair, doncs ajuda a entendre moltes coses i, en aquest cas concret, posa de manifest que l'origen de la crisi era aquella resistència capitalista, demostrant-nos la naturalesa dels capitalistes del país, negant ajuda al procés reformador. Conservadorisme i reformisme topaven obertament. El mateix Ventosa i Calvell torna a donar-nos unes dades valuoses:

"Días pasados leía yo que el señor Largo Caballero hablaba de una especie de conjura contra el régimen por parte de los elementos industriales y patronales, los cuales según él, paralizaban sus industrias y cerraban sus fábricas para hacer el sabotaje a la República (667). Yo decía: ¡Qué concepción más pueblerina de la economía! ¡Si la República no la trajeron sólo los proletarios! ¡La trajeron también los patronos y los burgueses!" (668).

En tot cas, si la República la portaren també els burgesos i els patrons, ¿a què jugava la Lliga Regionalista lluitant amb totes llurs forces fins l'últim moment per impedir la proclamació de la República? Oportunisme i acomodació, i visió absolutament particularista de la història concretan una vegada més els recursos justificadors del dretisme, en aquest cas del dretisme català.

I mistificant absolutament la realitat, Ventosa i Calvell assimilava la Constitució espanyola a la de la "Rússia soviètica":

"El artículo primero (de la Constitución) no tiene desperdicio: 'España es una República democrática de trabajadores de todas

clases ...". ¿Sabéis lo que significa (esto) aquí? Pues una moda-
 lidad, una inclinación de espíritu
 que prevaleció en nuestro país, so-
 bre todo en los tiempos anteriores
 al 12 de abril, de coquetear ...
 con las ideas, con los hechos, con
 las instituciones de Rusia" (669).

En aquell deliri de desvirtuacions històri-
 ques, en un ambient propici, prosseguí el dirigent dre-
 tista català:

"No se atrevían a declararse fran-
 camente partidarios del régimen co-
 munista; pero, sin embargo, cual-
 quier éxito insignificante y peque-
 ño, real o supuesto del régimen so-
 viético, se enaltecía, los incon-
 venientes se atenuaban" (670).

I això tots els que inspiraren la Constitució.
 És a dir, cal entendre que tots els simpatitzants
 del comunisme es movien dins una gamma que hauria
 d'anar des d'Alcalá-Zanora a Durruti -des d'un catòlic
 conservador fins un anarquista-, passant per Lerroux,
 Azaña, Macià, Prieto, Largo Caballero, etc., cap d'ells,
 evidentment, comunista en el sentit de la Rússia so-
 viètica, és a dir, estalinista, ja que per altra ban-
 da, aquesta mena de comunistes -els stalinistes- no
 tenien en el país cap audiència seriosa. Típic del re-
 trogradisme és ficar-ho tot dins el mateix sac. Tam-

bé farien això, molts anys després, els franquistes.

Ventosa i Calvell acabà tan significatiu discurs assenyalant la seva voluntat de modificar la Constitució i organitzar, en aquesta perspectiva, millor el dretisme espanyol:

"Las clases conservadoras están hoy convencidas de que deben actuar en la vida pública; pero para que su actuación sea eficaz es necesario que exista entre ellas una articulación y que se forme una organización adecuada"(671).

De nou la Lliga Regionalista, igual que a principis del 1931, en plena crisi monàrquica, quan intentà aglutinar tota la dreta "nacional" en el "Centro Constitucional"; de nou ara, repeteixo, es situava en una posició similar. Però la unió hauria de tindre un moviment gradual:

"... que más que un partido, tiene que ser una gran coincidencia, y que el tiempo luego, irá elaborando el organismo necesario, y en la base de esta gran coincidencia tiene que figurar una rectificación fundamental ..."(672).

El discurs de Ventosa i Calvell prenia, doncs, un to plenament polític, aconsellant oficiosament l'acceptació de la institució republicana com a forma de Govern, per canviar-li el contingut. Es començan a donar compte de que una República potser tan con-

servadora com una Monarquia. He ací la "rectificació fonamental":

"Hablando con la sinceridad con que procuro siempre producirme, os diré que antes yo no era partidario del cambio de régimen, y no lo era porque temía que, como consecuencia de él, se produjeran las cosas que han ocurrido. Pero, por la voluntad del apís, el régimen cambió, y yo no sería partidario hoy de plantear nuevamente la cuestión del cambio de régimen ... Ha de haber una rectificación, no de forma, sino de fondo. Rectificación de la Constitución, incluso del texto ..." (673).

Això com objectiu bàsic. Mentre tant, caldria:

"... lo que todos debemos hacer, como base de nuestra actuación política, es afirmar, frente al sentido demagógico, causa de tantos desastres, el sentido de autoridad, de respeto a la ley, a la disciplina y a la jerarquía ..." (674).

Reclamant recolzament jerarquic -referint-se a les jerarquies "naturals" que són ells- acabà pràcticament Ventosa i Calvell l'excursió cap a el Madrid dretiste. La premsa reaccionària del país acollí amb elogis el discurs.

"El Debate" (675), ultracatòlic, va dir:

"Lleno de sentido común, de sentido económico y de sentido político, el discurso es digno de ser leído y meditado ... Adquiere valor especial lo dicho por el ex ministro de Hacienda, por que quien lo dice ha gobernado ... (Y) explica hoy desde fuera la lección que supo muy bien practicar desde dentro" (676).

"ABC", monàrquic absolut, es mostrà entusiasmada al analitzar el discurs, malgrat la crida a treballar dins la República feta per Ventosa i Calvell (677):

"Por primera vez desde abril encuentran las amarguras de España una expresión fiel y cabal, justa y valiente ... A los nueve meses de proclamada la República no puede haber cuestión de régimen (678) ... Voz de España es el discurso que don Juan Ventosa pronunció anoche ... En la filípica memorable del insigne político catalán ... están recogidos y señalados todos los males ..." (679).

No hi ha dubte per a mí: la Lliga Regionalista era dreta Catalunya endins i dreta Catalunya en fora.

A Bilbao: contra la Constitució

La conferència pronunciada a Bilbao tingué lloc el 8 de març del 1932, en l'Hotel Carlton, i de fet

Fou una prolongació del que es va dir a Madrid (680). En aquest nou discurs es troben tota mena de trets que caracteritzen un pensament providencialista i reaccionari:

"... A mi juicio, es indudable que si las Cortes se cerraran, y el Gobierno enmudeciera y la Gaceta se suspendiera durante un mes, mejoraría considerablemente la situación económica de España" (681).

El to és ja provocatiu. Més endavant, després de posar de manifest el desastre de la gestió econòmica "socialitzant" envers la indústria pesada -no en va Ventosa i Calvell parlava a Bilbao-, passa a carregar, de nou, contra la Constitució:

"En la Constitución, por ejemplo, desde el artículo primero, con la República de trabajadores, hasta el 44, en el que se permite la expropiación sin la justa indemnización, se sigue una tendencia claramente socializante: es decir, poco respetuosa con los principios elementales de la propiedad privada y de libertad económica en que se inspira nuestra civilización ... Pero la sociedad es un organismo extremadamente sensible, y cuando el Gobierno, por ejemplo, se incauta de los bienes de los Jesuitas, el ríñon los sienten las Cámaras de

Propiedad. Dicta el Gobierno una revisión de los contratos de la propiedad rústica, y todos los órganos del capitalismo sienten inmediatamente la sensación de desconfianza" (682).

Clarificadores reflexions sobre les cohesions orgàniques del capitalisme i dels egoïsmes de llurs classes social dominants: religió i capital, aef, per la burgesia, eren part inseparable d'un tot.

A Sevilla: recolzant els latifundis

La tercera conferència del financer català fou pronunciada a Sevilla el 3 d'abril del 1932, per invitació de la "Federación Económica de Andalucía", gremi del latifundisme andalus, i tingué lloc al "Teatro Lorens".

Nadal (683) diu el següent d'aquella xerrada de Ventosa i Calvell davant un auditori de latifundistes:

"El tema elegido era de candente interés en aquellos momentos y en aquella tierra: la reforma agraria. La situación del campo, en Andalucía, era por demás claramente alarmante, hasta el punto de que los grandes propietarios rurales apenas si se atrevían a visitar sus propias fincas" (684).

La Reforma Agrària era, doncs, el "tema candente" des del punt de vista econòmic general del perfo-

ga importància pels dirigents de la República, puix l'objectiu d'aquella reforma era eminentment social. Constituïa una qüestió de interès econòmic, però també de justícia. A la voluntat republicana era arribar, molt gradualment, i indemnitzant a tothom, a distribuir, en nou règim de propietat individual, la terra entre les persones que la treballaven. És a dir, no es tractava d'estatificar la propietat, per tant aquella reforma tenia una essència netament burgesa, car creava un nou tipus de propietat, no suprimia aquesta.

Per altra banda, la reforma hi hagués suposat per l'aristocràcia -àdhuc la "Grandeza de España"- la pèrdua del seu poder econòmic i, consegüentment, la seva influència política. Es tractava, en definitiva, d' "aburgesar" el camp espanyol.

Era, doncs, la reforma agrària, el nucli central de la política interior impulsada pel Govern d'Àustria, en tant que necessitat parentòria per al progrés de la nació, entesa aquesta en el sentit burgès de Siéyès.

En aquest sentit, el mateix I Govern Provisional que presidí el moderadíssim Alcalá-Zamora, promulgà ja disposicions reformistes. En conjunt, la República havia legislat sobre la prohibició -a més a més

de les altres veïes ja esmentades de treballar fora del terme municipal en feines agràries, per evitar l'especulació del propietari, contractador a baix salari de gentes d'altres llocs, quan tenia problemes amb la població local.

Sobre el "conreu forçós", sobre la "revisió d'arrendaments", i, finalment, sobre la filosofia de la Reforma Agrària, parlà a Sevilla Ventosa i Calvell. I per ell, tot això era catastròfic, en base al següent esquema:

I- "Por la revisión de arrendamientos, se ha planteado la lucha de clases, incluso donde no existía, como en Cataluña, por ejemplo. Se han inmovilizado millones, por arrendamientos que o bien no se han pagado o han quedado depositados en los juzgados y restados a la economía nacional"(685).

Segons l'ex-ministre real tot és artificios. Més endavant veurem el tema agrari a Catalunya.

II- "Con el labreo forzoso se han vulnerado, se ha atacado en sus cimientos el derecho de propiedad, entregándolo al arbitrio de funcionarios incompetentes"(686).

Es a dir, que l'obligació de conrear terres

no treballades "atacava la llibertat individual" d'un -el propietari-, mentre milers de persones no tenien feina ni podien menjar. Un concepte de llibertat força peculiar, però lògic en un partit con la Lliga Regionalista".

III-"Con las disposiciones relativas al obrero, se ha perturbado profundamente toda la economía rural y se han suscitado hechos de violencia que en este polvorín del agri andaluz --tan sugestivamente descrito por el presidente de la Comisión parlamentaria que ha dictaminado sobre el proyecto de reforma agraria ... el señor Díaz del Moral- ha llegado a los asaltos de fincas e incluso a enrojecer con sangre humana el campo de Andalucía"(687).

De l'afrent a la dignitat humana dels milers de persones sense feina ni una paraula. L'auditori era noble.

A continuació Ventosa i Calvell, fent gala d'erudició, fa un repàs de les reformes agràries al món, ficant-se així en un carreró sense sortida i falsejant, quan li convé, las realitats. Agrupant els diversos països assenyala:

- a) "Hay en primer lugar los países nuevos, por ejemplo, Canadá, Australia, Argentina, etc., países en los cuales no hay tradición ni intereses creados; no hay más

que un problema económico de colonización y estímulo o fomento de un mayor rendimiento de la tierra, utilizando como factor para ello la concentración o la parcelación de la propiedad" (688).

És a dir, països "nous", que no tenen la problemàtica de l'existència d'una aristocràcia feudalitzant que constitueixi un cos parasitari de la nació i un dia contra el progrés. No era, doncs, aquest, el cas espanyol.

- b) "... en los países europeos pueden formarse tres grupos. Uno de ellos está constituido por Francia e Inglaterra. En Francia y en Inglaterra el problema consistió en la supresión de los derechos señoriales y feudales que representaban un obstáculo para la transmisión, para la difusión de la propiedad agrícola" (689).

Observis ací el llenguatge subtil, però a la vegada clarificador que a qualsevol analista sensible, utilitzat per Ventosa i Calvell al referir-se a les revolucions agràries d'aquells països: "obstacle per a la transmissió" ... És a dir, traduït a un llenguatge normal: obstàcle per un canvi capitalista de la propietat. Mes es necessari que ell no era pas a Sevilla per a proposar una política antisenyorial.

Però seguim:

"En Francia se hizo esto en la revolución de 1789. En Inglaterra se ha ido haciendo en fechas muy posteriores ... Pero en uno y otro país ... no ha habido reforma violenta, consistente en la mutación de propiedad impuesta por el Estado de unas manos a otras. Ha habido abolición de privilegios y después protección y fomento de la agricultura ..." (690).

Que, per exemple, a França, l'abolició dels privilegis no comportà violència és una falsedat històric més gran que una casa de pagès i que, dita per un home com Ventosa i Calvell, cult, només té una explicació: oportunisme (691). Tant a França com a Gran Bretanya la racionalització de la terra conrea- da tingué un fonament burgès, en la propietat i en la comercialització. Mes ... evidentment tampoc eren aquestos els símils del cas espanyol.

El tercer grup és el dels països d'Europa central i oriental -excepte la URSS-. Respecte a aquells, el líder de la Lliga Regionalista generarà una confusa explicació per a justificar l'existència d'unas "burguesies rurals" com a dic contra l'expansionisme soviètic. Finalment, la URSS.

I oblidant-se de França, diu Ventosa i Calvell:

- c) "Tercer grupo de países: un só-
lo país, Rusia, en el cual por
medio de una revolución, una cla-
se arrebató el poder y con el po-
der la propiedad a otra clase
que hasta entonces la había po-
sido" (692).

Després d'aquestes trivialitzacions histori-
cistes, arribà el conferenciant a Espanya, en mig
d'una expectació notable, davant d'un públic terra-
tinent. L'ambigüetat fou ací tan gran -perbà-la in-
versa- com la brevetat de l'explicació:

"¿Cuál es el caso de España? En
España evidentemente no hay né
un régimen jurídico, ni un ré-
gimen político que constituya
obstáculo para la transmisión
de propiedades. A principios del
siglo XIX fueron ya abolidos y
convertidos en propiedad particu-
lar los derechos señoriales y
feüdales" (693).

És a dir, no hi ha ací problema "històric".
I, consegüentment, la Reforma Agrària de la República
és un "caprici" d'Azaña i cía. A paritr d'això la
conferència té un to grotesc, en base als següents
tics: "En todas partes la Reforma Agraria ha determi-
nado una baja en la producción"; "Nadie sospechó

que La República en España fuera un despojo"; "Ahora se crea el latifundio del Estado, más incompetente y ausente que cualquier otro propietario"; "No se ha tenido en cuenta el factor económico"; "Hacia un nuevo caciquismo"; "El despojo se agravaría en caso de depreciación monetaria"; "La estatificación de la propiedad rústica"; "La propiedad amenazada es una producción deficiente"; "Estamos ante un ensayo de colectivización agrícola"; "Si se quiere el régimen soviético hay que decirlo" ...

Encara que no vull estendre'm ja més entorn aquesta conferència sevillana, és necessari, per a clarificar el dretisme català -dins i fora Catalunya-, exposar algunes cites de Ventosa i Calvell respecte els latifundis. Del seu estudi comparatiu amb Europa, per a demostrar que la propietat latifundista de la terra no és -a Espanya- exagerada, esmenta el líder dretista català els casos de Xecoslovàquia, Lichtenstein, Schwarzenberg, la Polònia austríaca, Pomerània i Macklenburg. Llocs, sembla, en els que la propietat latifundista superava en extensió -relativa- a l'espanyola. En funció d'això defineix:

"Pero, en fin, yo he de declarar que no vengo aquí a amparar nada que sea un abuso; y que si hubiera latifundios, yo sería el pri-

mero en proclamar que si ellos constituyen un obstáculo para el desarrollo económico del país, habría que acabar con ellos; pero yo creo que es inútil discutirlo, porque el proyecto -es referencix a la Reforma republicana- no trata de latifundios, ni con el proyecto se puede conseguir la destrucción de latifundios, sino que, al contrario, lo que se hace es tratar de crear un latifundio inmenso que será del Estado" (694).

En darrera instància no és necessari que nosaltres ens dediquem a fer ací una exposició de la moderació del reformisme agrari republicà, perquè el mateix Ventosa i Calvell, després d'assenyalar la proximitat de l'apocalipsis estatalista, es contradia en fer referència a unes moderadíssimes declaracions de Fernando de los Ríos:

"... decía -aquell- que debían ser expropiables los dominios señoriales que representaran, al menos, el 50 por ciento del término municipal. En el proyecto de ahora -fa referència a la Reforma propiament dita- se declaran expropiables los dominios, aunque no sean señoriales, que excedan del 20 por ciento del término municipal" (695).

Si el projecte hagués estat -com deia Ventosa i Calvell- "soviètic", l'expropiació hauria estat del cent per cent. Però era igual. El projecte repu-

blicà era nefast per se:

"... la implantación del proyecto no podrá provocar jamás un aumento en la producción agrícola. No podrá determinarlo porque, como ha ocurrido en todos los países, una explotación agrícola fraccionada, sin medios, sin experiencias, sin preparación, sin aquella selección que naturalmente se opera (696) y que lleva a los más capaces a adquirir la propiedad y a ser explotadores de la tierra por cuenta propia, no puede conducir más que a una disminución de la producción agrícola" (697).

Caldria preguntar-se si els propietaris terratinents espanyols eren, en aquella època, la gent més "capaç". Qualsevol estudiós del tema, abans d'aquella època, durant aquella època i després, han coincidit que la terra conreada a Andalusia era absolutament desaproveitada per estar sotmesa a una propietat parasitària, més aristocràtica que burgesa. I això quan era conreada. Perquè moltes d'aquelles terres ni tan sols eren conreades.

Tot això per Ventosa i Calvell no existia. Es un episodi altament clarificador aquest del líder regionalista català dirigint-se als aristòcrates propietaris de la terra andalusa, tractan-los de igual a igual. Evidentment, Catalunya en fora la Lliga Regionalista també era deute pura.

A Barcelona: el "suport providencial" del capitalisme

Cal dir, abans, que la conferència celebrada a València el 28 d'abril del 1932, tingué lloc al local de la "Federació Industrial y Mercantil", i que el seu pronunciament es va fer sota l'amenaça d'una acció del Govern contra el líder dretista català, puix aquell considerava que la gira de Ventosa i Calvell tingué com a objectiu desestabilitzar el règim. De totes maneres, las mesures de sanció contra l'antic ministre del rei no es portaren a terme. I la conferència valencianista, finalment, es va celebrar.

D'ella cal dir que constitueix un conjunt de notes sobre política econòmica, molt semblant a la de Madrid, finalitzant amb una crida a la necessitat de crear un bon ambient moral perquè l'economia marxés sense problemes:

"Una atmósfera de paz social, de paz religiosa, es indispensable para ello" (698).

Aquestes foren les actuacions de Ventosa i Calvell Catalunya en fora. Actuacions que "La Veu de Catalunya" del 18 de gener del 1932 (699) valorà així:

"En una hora rectificava -Ventosa i Calvell a Madrid- victoriosament nou mesos d'errors incon-

cebibles. En una hora s'han obert possibilitats immenses de concòrdia i col.laboració. La Catalunya autèntica ha sabut interpretar, en una hora difícil, l'expressió col.lectiva de l'autèntica Espanya ... Catalunya ha parlat ara en nom de tots els pobles d'Espanya ..."(700).

Ventosa i Calvell era, doncs, "la veu d'Espanya". "Veu" que culminaria la seva actuació interassa en una conferència pronunciada a Barcelona un diumenge al matí, el dia 22 de maig del 1932, a "Sala Victòria". Conferència que "La Veude Catalunya" reproduí íntegrament el 23 de maig (701).

La darrera xerrada del financier català tingué un caràcter més globalitzador que les altres, fou una mena de resum d'aquelles. Malgrat això, en la nostra anàlisi hem trobat referències d'interès, que ajuden a configurar l'origen essencial del pensament social dels dirigents de la Lliga Regionalista. Així, per exemple, cal destacar el típic plantejament entre les dues formes d'organització econòmica existent al món: la lliure o capitalista -dirà Ventosa i Calvell- i la dirigida o comunista -que ell anomena també, indistíntament, socialista-, assenyalant el fracàs de totes les variants possibles de la forma "comunista", des de la intervenció absoluta

de l'Estat, a la URSS, fins els intervencionismes parcials, com -diu el conferenciant- a Anglaterra -referint-se als governs treballistes-. El capitalisme, basat en la propietat privada i la iniciativa individual, dirà el financer, és superior, puix té com a suport el providencialisme:

"Jo us dic, senyors, que quan jo vaig ocupar la Comissària i Ministeri de Proveïments -es refereix a l'any 1918- ... vaig tenir la sort d'ocupar un observatori molt interessant per a ferme càrrec de com s'operaven al país els fenòmens econòmics; i algunes vegades, quan em trobava davant d'un conflicte ... jo pensava que n'és admirable la manera com en el món totes les coses, espontàniament, per elles mateixes, s'arreglen! ..." (702).

I ¿quin és el factor que mou l'espontaneïtat?
Puix, la "Providència":

"I és que en el món hi ha quelcom que és més alt que totes les coses febles i petites que pot fer la rao humana, que és Déu, que ha regulat la societat mab els instints dels homes, en l'obra de repartir les activitats productores entre totes les coses de la Natura" (703).

¿Quin ideari burgès és aquest? Evidentment no és l'ideari de la burgesia liberal industrial que impulsà inicialment la Revolució Industrial, puix aquella burgesia va excloure la intervenció providencialista de les coses socials, el mateix que Newton la va excloure "físcament" de les relacions interastrals, encara que uns i altres burgesos i científics racionalistes, admetien l'existència divina, sols que marginada de l'es relacions humanes. Com deia Descartes, "Déu és tan grandíols i l'home tan miserable, que el millor serà que els homes deixin d'ocupar-se d'ell i s'ocupin només de les coses humanes". Per altra banda, la mentalitat burgesa expandida al segle XIX, a través del positivisme i de l'organicisme, substituï la veïlla idea "providencialista"-feudal que res és podia canviar perquè Déu era present en totes les coses i les relacions entre les coses -naturals o socials-, per la convicció que si Déu havia creat la Natura, després s'havia retirat i la societat deixava d'ésser providencialista per a ésser "natural". El capitalisme era la "naturalcosa" traslladada a la Societat, i com era, "natural", no es podia tocar. És aquest el plantejament, de fons darwinian, que teoritzà Spencer.

Aquesta burgesia catalana representada pels ideals de Ventosa i Calvell era molt més retrògrada, puix la condició "natural" del que era social, era substituïda per la convicció, molt més retardatària històricament, de la condició "providencial". I aquesta idea encaixava perfectament amb l'ultraconservadorisme dels tradicionalistes espanyols i amb les conviccions que més endavant conformarien l'origen de la Dictadura franquista.

I lligant tot aquest ideari, el lloc de l'obrer és també predeterminat per les doctrines vaticanistes:

"... nosaltres no podem admetre ... els principis de que el Partit Socialista pugui atribuir-se l'exclusiva del que representa millora en la condició de l'obrer. Per a negar-li aquesta exclusiva podríem invocar ... les encíclicues dels Papes" (704).

I després d'admetre que els obrers tenen dret a la seguretat social i al treball, sempre com a obrers, naturalment, en tant que mans i braços del cos social capitalista immutable, la generositat de Ventosa i Calvell arriba a considerar el següent:

"I encara més: nosaltres afirmem que l'obrer ha de tenir el dret d'associar-se per tal de poder defensar els seus legítims interessos; no per anar a instaurar el comunisme llibertari, no

per imposar un règim de clandestinitat i de coacció, sinó dintre de la llei ... Amb respecte a l'ordre constituït ..." (705).

Tot aquest conjunt d'idees explanades per Ventosa i Calvell, com activista polític del dretisme català y/o espanyol, constitueix un cos doctrinal que, per ell sol, defineix l'essència de la Lliga Regionalista.

SECRET

PRELIMINARS DEL CONFLICTE AGRARI

Ja hem assenyalat en el desenvolupament d'aquesta investigació que un dels primers problemes que afrontà la República fou el de elaborar un programa de reformes agràries que permetessin la liquidació del latifundi d'errels històriques i obrís la possibilitat d'un traspàs de propietat cap al camperol pobre. A Catalunya, la qüestió fou distinta (706), en no existir pas latifundis, però això no vol dir que no existís a Catalunya problema agrari. Com diu Giralt i Raventós (707):

"La parcelación de la gran propiedad, la falta de un proletariado rural -todo ello en duro contraste con la persistencia del latifundismo en Andalucía, Extremadura y Castilla-, y la existencia de unas formas de explotación tradicionalmente basadas en la libertad de contratación, han hecho posible el tópico de que en Cataluña no existe problema agrario" (708).

Plantejament d'una problemàtica que Giralt i Raventós completa de la manera següent:

"Però un examen un poco atento de la historia rural descubre fácilmente la existencia de las lógicas tensiones sociales y de una agitación latente. Descubre, además, la existencia de un pro-

blema específic -el de la rabassa morta- que en diversos moments no sólo se ha manifestado de una manera aguda, sino que ha involucrado en sí mismo todas las reivindicaciones del campesino catalán, ya fuese propiamente rabassa ire, ya aparecero, masover o arrendatario" (709).

De fet, es tractava de l'existència d'un tipus de contractació lleoní entre propietari i conreador de la terra, que constituï un conflicte latent, i de vegades, al llarg de la història de Catalunya, molt greu, com demostra el mateix autor en l'article esmentat. En Giralt i Raventós apunta també, encertadament, una qüestió que empalma amb l'objecte del nostre treball, quan afirma, referint-se a les posicions dretistes davant el conflicte agrari a Catalunya -posicions clarament definides en el curs de la Segona República- que:

"Se ha repetido hasta la saciedad que sólo por injerencia de la política y por acción de los profesionales del desorden social ha sido rota, en ocasiones esporádicas, la armonía y colaboración entre las clases interesadas en la explotación de la tierra" (710).

Aquestes "repeticions" són les que a nosaltres ens interessen. Mes, abans d'entrar oberta-

ment en la temàtica és necessari fer algunes puntualitzacions concretes al voltant del conflicte agrari manifestat als inicis de l'etapa republicana.

En la misèria sociològica endèmica del camp espanyol (711), especialment el camp andalús i castellà, la proclamació de la República el 14 d'abril del 1931 va generar expectatives de canvis profunds i, tanmateix, revolucionaris. Aquestes expectatives també es crearen a Catalunya i les primeres disposicions reformadores del Govern Provisional, havien ja armarat profundament entre els rabassaires. Els decrets de l' 11 de juliol i del 6 d'agost, facilitaven la possibilitat d'una revisió dels contractes entre propietari i rabassaire que van produir uns efectes immediats. Joaquim Maurín ho assenyalava així (712):

"Empezaron inmediatamente las demandas de revisión de contratos ... Al mismo tiempo que tenía lugar esta avalancha de demandas de revisión de contratos, los campesinos, los campesinos, especialmente los de la provincia de Barcelona, empezaron a hacerse la justicia por sí mismos, sin aguardar un fallo hipotético, entregando al propietario solamente la mitad de las partes de frutos convenidas. Casi siempre la constitución real prece-

día a la constitución jurídica" (713)

En efecte, doncs la "constitució jurídica" encara s'estava discutint al Parlament -estem ara dins l'any 1931-. Fou el setembre d'aquest any que, mitjançant un pacte entre les dues parts, la patronal agrària catalana va creure que mataria el conflicte en el seu mateix naixement:

"... actuando a través del gobernador civil de Barcelona y presidente de la Audiencia, Anaguera de Sojo, consiguieron establecer una tregua ... los representantes de la Unión de 'Rabassaires' y los del Instituto Agrícola Catalán de San Isidro -propietarios- convinieron en la Generalitat ... un pacto circunstancial. Se convenía que el rabassaire que pagaba la mitad de la cosecha, pagaría el tercio, el que un tercio, sólo un cuarto; el que un cuarto, un quinto, y así sucesivamente. Este pacto no se refería más que a los rabassaires y al año 1931" (714).

Aquesta solució conjuntural tingué el seu final ja a principis del 1932 i es radicalitzaria extraordinàriament als anys 1933 i 1934, constituint la base material conflictiva del que Pla denominaria

"l'anarquia al camp". Els camperols catalans no propietaris exigien reformes estructurals dins una òptica que possibilités el traspàs de propietats. La Lliga Regionalista va assumir la direcció de la defensa dels interessos dels propietaris, agrupats a l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre (IACSI). Però anem per parts. A 1932 el conflicte va rebrotar limitadament, però suficientment com per a cridar l'atenció vigilant de les dretes catalanes.

En Pla, que serà un dels grans portaveus de les opinions dretistes reflexades a "La Veu de Catalunya", explicà la seva visió -molt representativa- en un article publicat en aquell diari el 4 de febrer del 1932, sota el títol La situació de la pagesia. (715), en el que traça una panoràmica de la situació del camp català en aquells moments. L'article comença amb empenta reaccionària:

"Avui, el fet més important que s'està produint al nostre país, és la infiltració del comunisme al camp i a la pagesia. Aquest és un fenomen del més alt interès, perquè la penetració es fa en una forma intolerant."

gentíssima... "(716).

Estem davant d'aquells recursos de les dretes a justificar les adversitats social culpant forces instigadores i conspiratives. Veiem ací la gamma d'aquestes forces subversives:

"L'Esquerra Republicana, a l'època de la propaganda electoral, escampà per tota la pagesia catalana una quantitat d'inconsciència que la mateixa monstruositat del que predicà féu aquella propaganda en part inofensiva. El comunisme -concretament el Bloc Obrer i Camperol- segueix una altra tàctica molt més moderada, molt més concreta, d'una eficàcia molt més activa. Avui són els comunistes els que fan la propaganda per accentuar el moviment a favor de la revisió dels contractes agrícoles, revisió que perjudica i perjudicarà més al país que la mateixa reforma agrària"(717).

I prossegueix explicitant la seva opinió sobre les tàctiques gairebé diabòliques del fantasma comunista; tàctica que tingué com a finalitat preparar:

"... la destrucció del nostre sis-

tema d'economia agrària, que és un dels més justos del món, més equilibrats i més clàssics. Per a guanyar els pagesos al comunisme, hom no es parla pas en forma utòpica ... Hom els parla, per contra, del manteniment del règim de la petita propietat, però a base, és clar, de destruir els contractes bàsics" (718).

I davant d'això Pla creu que l'únic partit capaç d'impedir l'establiment del comunisme al camp català es la Lliga Regionalista:

"La Lliga ho pot fer perquè és l'únic partit català que té gent preparada. Hom s'ha de decidir perquè s'està destruint el sistema català bàsic" (719).

A l'estiu del 1932 l'agitació agrària augmentà, al voltant de la discussió al Parlament de Madrid, del projecte de Reforma Agrària impulsat pel Govern d'Azaña. Discussió en la que participà de forma activa el diputat de la Lliga Regionalista Pere Rahola, que exposà els criteris del partit en un discurs pronunciat l' 1 de juny i en el qual repetí quasi textualment les línies que Ventosa i Calvell va dibuixar a Sevilla en la seva conferència rossenyada més amunt (720). "La

"Veu de Catalunya", que reproduí el discurs sota grans titulars, ressaltà la seva importància en una editorial del 2 de juny, titulada Pere Rahola en el debat sobre la Reforma Agrària (721), mistificant el contingut veritable de la reforma republicana, a la que identificava amb una naturalesa socialista, quan hom sap que no suposava la dissolució de la propietat:

"Contra la tendència socialista del projecte, que el fa arbitrari, injust i empobridor, i contra la seva tendència demagògica, que el fa antipatriòtic i anarquitxant, nosaltres opossàvem els principis fecunds de la nostra tradició, que són els de la civilització occidental"(722).

Ja a mitjans del 1932, la Lliga Regionalista, respecte la problemàtica del camp, adoptà gradualment la tàctica de centrar-se només en la realitat catalana, deixant que altres forces, també dretistes, de Catalunya enfora, s'ocupessin d'impedir el progrés de la Reforma Agrària. Així, els dretistes catalans passaren a defensar el status agrari existent a Catalunya contra l'ofensiva rabassaire i els intents reformadors impulsats pel

Govern de la Generalitat. En aquesta línia destaca l'editorial del 6 de juliol del 1932, publicada per "La Veu de Catalunya" sota el títol La demagògia al camp (723):

"Mentre les Corts constituents deliberaven i discuteixen el projecte de Reforma Agrària, parlant, els que defensen i els que impugnen, de com s'hauran de fer els assentaments dels pagesos i de si els propietaris expropiats hauran d'ésser o no indemnitzats ... a Catalunya uns quants demagogs han portat la pertorbació al camp, i de fet han implantat per la violència l'apropiació de les terres i de les collites pels parcers o rebassaires" (724).

I exagerant la nota afirmava que:

"En certes comarques catalanes -el Penedès especialment- se'n riuen de la reforma agrària, perquè n'han implantada de fet, una de molt més radical que la que defensen els socialistes al Parlament" (725).

La demegògia de les dretes -que també existeix- pren ací formes obertes, puix resulta que ara és utilitzada la Reforma "socialista" del Govern central com a paradigma de moderacions davant la situació camperola a Catalunya, lloc en el qual,

segons la Lliga Regionalista:

"No hi valen contractes, ni lleis, ni tribunals. No es respecten els decrets del Govern de la República ni les ordres de l'autoritat, ni tan sols la Constitució, que encara no ha negat al dret de propietat, base de la riquesa de Catalunya" (726).

Quan al dretisme català li interessa, la Constitució és moderada, àdhuc ho és la mateixa Reforma Agrària.

Per altra banda, en aquesta editorial s'apuntava ja la clau de la problemàtica dels mesos propers en l'àmbit del camp català, i que es traduiria en l'elaboració, pel Govern de la Generalitat, de la llei de Contractes de Conreu, moderadíssima, com veurem, reforma agrària aplicada a la peculiaritat catalana:

"I els mateixos que prediquen aquestes doctrines demagògiques i que aconsellen i emparen l'apropiació dels fruits per la violència, diuen que quan estarà implantat l'Estatut la qüestió agrària quedarà resolta a Catalunya, donant peu a creure que aleshores les lleis fetes pels catalans consagraràn l'expulsió

dels propietaris de terres de conreu" (727).

LES TRES PRETENSIONS ABSURDES DELS RADASSAIRES

Ací està, en perspectiva, la futura llei de Contractes de Conreu, nucli de tensions entre drets i esquerres a la Catalunya dels anys 1933 i 1934. Per a la Lliga Regionalista tres eren les "absurdes pretensions" dels parcers a l'agitat estiu del 1932, com posa de manifest l'editorial de "La Veu de Catalunya" del 23 de juliol d'aquell any, sota el títol Tres pretensions absurdes (728):

"La primera pretensió que van formular els parcers revoltats, era que l'augment de preu dels productes agrícoles des de 1914 encà representa una major participació a favor del propietari, que ha d'ésser rebaixada" (729).

Cal assenyalar que aquesta pretensió era recolzada pel Govern de la Generalitat i el de Madrid i, segons la Lliga Regionalista, l'acceptació d'aquella exigència

"... obligària a tornar a obrir tots els expedients de revisió i a fer-hi proves de tota mena;

í especialment pericials per a saber l'augment de preu dels productes" (730).

Revisió que els propietaris, naturalment, volien evitar. La segona "pretensió absurda" era la de mantenir el pacte --ja esmentat-- signat el 21 de setembre del 1931 a la Generalitat:

"... una fórmula tan simplista ha d'incloure moltes injustícies ... ¿Quina garantia hi ha que quan es promulgui la llei d'arrendaments es deixarà sense efecte allò que ara s'estableixi?" (731).

La tercera "pretensió absurda" era que mentre no hi hagués una legislació adequada, els parcers

"practiquen una tercera fórmula, que és quedar-se la meitat d'allò que correspon al propietari" (732).

Tot això, en definitiva, era el que el mateix diari definia com la Progressiva infiltració de l'anarquia (733):

"No estem en mig d'una revolta agrària promoguda per un proletariat famolenc. Catalunya no el concix, precisament gràcies a l'acció històric-social d'institucions que l'Esquerra vol destruir. No

estem tampoc en mig d'una revolució originada per les frisanques d'obtenir terres conreables, restringudes per grans terratinents. Aquests són, de fet, desconeguts a Catalunya, gràcies ... a les institucions que vol destruir l'Esquerra" (734).

És a dir, segons aquesta nova interpretació no es tractava d'una amenaça comunista o anàrquica, sinó d'una cosa molt diferent, com precisava la mateixa editorial:

"Es tracta d'una lluita pel repartiment recolzat en contractes lliurament subscrits i que el temps ha anat millorant en profit dels rabassaires ..." (735).

La qual cosa quedava molt lluny, puix, d'una lluita revolucionària en pro de l'establiment d'un règim col·lectivista. Aquesta i no una altra era la realitat reconeguda ara pel diari regionalista de dretes-. A 1933 i 1934, com veurem, la Lliga Regionalista tornaria a descriure els fets davant l'aplicació de la llei de Contractes de Conreu per la Generalitat.

CULTURA, ENSENYAMENT, MORAL I RELIGIÓ

=====

Ja hem vist que el 1931 s'obrí per a la Lliga Regionalista un nou front de lluita política al voltant dels articles constitucionals que significaven, entre altres coses, la pèrdua, per part de l'Església Catòlica espanyola, dels seus privilegis sobre el món cultural, moral i docent del país. De fet, de totes les reformes posades en marxa per la República naixent, aquesta, la de l'ensenyament, és la que tingué més obertament una naturalesa rupturista, gairebé revolucionària. Era trencar una hegemonia quasi totalitària. Segles de domini clerical en els camps de la moral i de la cultura havien contrinuit poderosament a la solidificació d'un endarreriment ancestral entre les classes socials més pobres de la nació, i molt especialment al camp. La senzilla "occidentalització" de la nació -positivitzar-la filosòficament parlant- exigia l'aplicació a Espanya de mesures ja adoptades en països més avançats d'Occident, precisament aquelles que la Lliga Regionalista posava sempre com exemplars quan le interessava.

La reforma arribava tardívolament, però no era pas aquesta la qüestió clau. La clau radava en si era o no necessària.

L'Església Catòlica -mitjançant les Ordres Re-

ligioses, controlava gran part de l'ensenyament primari i secundari(736).

De fet, el mateix Azaña, anys després, assenyalant la importància i envergadura de la reforma de l'ensenyament, i referint-se a la radicalització de les dretes d'extracció monarquiste davant d'ella, digué el següent:

"Cada vez que repaso los anales del Parlamento constituyente y quiero discernir donde se jugó al porvenir de la política republicana y donde se atravesó la cuestión capital que ha servido para torcer el rumbo de la política, mi pensamiento y mi memoria van, inexorablemente a la ley de Congregaciones Religiosas, al artículo 26 de la Constitución, a la política laica, a la neutralidad de la escuela ..."(737).

La política dels reformistes republicans després del 14 d'abril de 1931 tenia, respecte a la qüestió clerical, com objectiu fonamental plantejar i resoldre la problemàtica del paper de la Església Catòlica en una societat secularitzada, en un país geogràficament i culturalment situat en el bloc en que tingueren lloc processos de laïcització bàsics. No podem oblidar ací, per exemple, que mentre a Itàlia, a 1816, s'estrenava

l'òpera El barbero de Sevilla, de Rossini, obra sensua-
 lista i sarcàstica, a Espanya, només eren autoritzats
 els "autos sacramentales" de Calderon de la Barca i
 obres similars. Dada aquesta que pot semblar lleugera,
 però que crec que és significativa d'un ambient moral
 i cultural. El pes de l'Església Catòlica fou -i se-
 geix essent avui- enorme: un dic contra el progrés.

Però el procés d'aplicació de la Constitució
 fou lent també en aquest àmbit. El projecte de llei
 de Congregacions Religioses va ésser presentat el 7
 d'octubre del 1932, es començà a discutir al Parlament
 el 2 de febrer del 1933 i s'aprovà el 17 de maig d'aquell
 any, firman-lo el President de la República el 2 de juny.
 Mes, el decret tingué un precedent en l'expulsió de
 l'Ordre dels Jesuïtes, en una altra disposició signada
 per Alcalá-Zamora, el 23 de gener del 1932.

Ja a principis d'aquell mateix mes, i com a con-
 seqüència de les disposicions constitucionals, "La Veu
 de Catalunya" encarregà a Joan Estelrich una col·lecció
 d'articles englobats sota el rètol de Problemes de la
cultura. En un d'ells, titulat Reforma cultural d'Es-
panya (738), l'autor opinava:

"No creiem que la cultura ... ni
 l'educació hagin d'ésser monopolis
 de l'Estat; ni de l'Estat central
 ni dels Estats nacionalistes o re-
 gionals ..."(739).

Naturalment, no entra l'autor en la funció monopolitzadora exercida per l'Església Catòlica subtilment, amb l'ajuda de l'Estat. En canvi, no podien faltar les crítiques al positivisme, fill del racionalisme i de la Il·lustració(740):

"El grup d'Ortega i els seus deixebles té una concepció estatal i imperialista de la cultura. Per ell la cultura ha de vincular-se a l'Estat; també per als radicals-socialistes ... tot l'ensenyament ha d'ésser informat per l'Estatut"(741).

I entroncant amb la millor escola del tradicionalisme, Estelrich es manifestava així:

"El fons de la cultura espanyola havia estat, fins el segle passat, d'inspiració catòlica. El francès racial, tradicionalment catòlic, ha continuat tenint, malgrat el XVIII i la Revolució i el XIX, com a guiadors de la consciència nacional, Pascal, Bossuet, Racine, Penélon; el francès racionalista ha tingut la tradició de Montaigne, Voltaire, els enciclopedistes, Victor Hugo. L'alemany ha tingut, fins el gran desastre de la guerra, Gothe, Kant, Hegel. L'espanyol podria tenir Cervantes, Calderón, els místics; però tot

això es catolicisme" (742).

Doncs, confusionisme és ficar tota aquesta gent al mateix nivell i no arribar a distingir, per exemple, que els enciclopedistes, Voltaire i els il·lustrats, sense ésser ateuistes -que no ho eren-, tingueren tots com a objectiu intel·lectual batir l'Església Catòlica en tant que institució.

Amb aquells criteris de catolicitat extrema és lògic que la Lliga Regionalista, davant l'expulsió dels jesuïtes (743) es recolzés al costat de forces altres de la nació, però el cert és que, inicialment, aquestes forces dretistes no esperaven que arribés a promulgar-se el decret d'expulsió. Tant és així que encara el 21 de gener del 1932, dos dies abans d'aquell, "La Veu de Catalunya" publicà una editorial congratulant-se de el retard del mateix (744), sota el títol L'article 26:

"El Govern de la República, per la veu autoritzada d'alguns dels seus ministres més caracteritzats, ha rectificat els insistents rumors que circulaven arreu, sobre la imminència de la publicació d'un decret en virtut del qual ... era dissolta a les terres d'Espanya la Companyia de Jesús" (745).

I anticipant-se a la realitat, el portaveu de la Lliga Regionalista opinava que:

"La dissolució de la Companyia de

Jesús en aquestes circumstàncies, ultra ferir els sentiments religiosos d'una gran part del país, causaria una lesió profunda als interessos culturals de totes les terres d'Espanya, i molt especialment de Catalunya" (746).

Dos dies després sortí el decret de dissolució, que, en conseqüència, agafava a la Lliga Regionalista a contrapeu, i la seva indignació inicial la va manifestar en una altra editorial de "La Veu de Catalunya" del 25 de gener del 1932, titulada Una equivocació trascendental (747), de la qual cal destacar el següent:

"Dissoldre a la Companyia de Jesús per la raó explícita que es consagra al servei de la Seu Apostòlica, és ofendre innecessàriament els sentiments de tots els catòlics del món" (748).

I cercant deliberadament crear confusió, torna, el portaveu de la Lliga Regionalista, el recurs d'assimilar República a "borbonisme" (1):

"El decret de la República del 24 de gener del 1932, és un avatar de la pragmàtica borbònica de 1767. Sabut és de tothom que l'extinció de la Companyia de Jesús en 1773, fou una obra essencialment borbònica" (749).

Si l'autor hagués estat honest, més que donar un contingut "borbònic" a la dissolució dels jesuïtes al segle XVIII, hauria dit que va ésser el resultat del procés de modernització i de racionalització de la vida cultural espanyola. Un resultat de la lluita de la Il·lustració contra les Tenebres Providencialistes.

RELIGIÓ I ESCOLA

Per altra banda, ja hem assenyalat que la política sobre l'Església Catòlica elaborada pels Governes reformadors de la República anava estretament lligada a la qüestió de l'ensenyament. Consumada la realitat del decret contra els jesuïtes, des de "La Veu de Catalunya" s'inicià una campanya per denunciar la pertorbació escolar que provocava aquell decret del 23 de gener. I, per exemple, en aquest sentit s'expressava una editorial del 4 de febrer del 1932, titulada La realitat de l'ensenyament (750), en el que s'apun-
tava el següent:

"Les notes oficioses dels organismes de l'Estat o de l'Ajuntament que cerquen solucions a l'afer de les ensenyances que hi havia en mans dels jesuïtes, tenen un

interés extraordinari a assegurar que res no serà destruït i que continuaran els estudis com fins ara, amb un altre personal docent" (751).

Es on aquest punt quan es fa necessari assenyalar que la qüestió de depurar l'ensenyament de les traves providencialistes, racionalitzant-lo, no fou una decisió ni demagògica ni frívola. Fou, com digué Azaña, "una cuestión de salud pública". En adoptar aquesta posició essencialment ètica, els Governos republicans savien molt bé que es creaven a si mateixos dificultats, puix el més còmode per a ells era deixar les coses tal qual, però aleshores la naturalesa de la pròpia institució republicana i el procés mitjançant el qual va nèixer, com a producte d'una profunda necessitat de canvis, hagués entrat en contradicció amb ella mateixa. El difícil no era pas no fer res. El difícil era impulsar els canvis que la nació requeria, i entre aquells, el d'alliberar l'ensenyament de la tutela clerical, era obvi.

Com a mostra de la situació escolar espanyola, del mateix portaveu de la Lliga Regionalista, hem obtingut les dades següents sobre escolarització (752):

A MADRID

Nois de les escoles públiques.....	37.000
Nois de les escoles privades, religioses principalment.....	44.000

Nois sense escola45.000

A BARCELONA

Nois de les escoles públiques.....25.000

Nois que o no reben ensenyament
o el reben en escoles privades,
religioses la immensa majoria....120.000

La incidència de les institucions religioses era, puix, considerable sobre la població d'edat escolar. No cal dir que la qüestió dels jesuïtes provocà resistències i protestes per part de les fraccions polítiques més reaccionàries, als diaris, a declaracions i a discursos al Parlament de Madrid. La Lliga Regionalista participà també en aquest gran debat i Ramón d'Abadal va ésser el portaveu del dre-
tisme català al Parlament espanyol, pronunciant un discurs que reproduí "La Veu de Catalunya" del 7 de febrer del 1932 (753). Tota la primera part de la intervenció de D'Abadal davant dels diputats fou es-
tinada a posar en qüestió la "juridicitat" del decret, doncs ell creia que una decisió d'aquella impor-
tància hauria d'apassar, forçosament, pel Parlament i no ésser un decret del Govern. En aquest tema, l'ora-
dor de la Lliga Regionalista consumí tan temps que el ministre de Justícia, Alvaro de Albornoz, va titular-
lo de filibusterisme. Prosseguí D'Abadal derivant el tema cap al fet que els béns dels jesuïtes són, en gran part, el resultat de cessions de particulars, els quals, ara, després del decret d'incautació, s'hau-

rien de penser molt abans de donar res més:

"Pensadlo bien, que esto puede causar un perjuicio a estos fines culturales a que me refería; pensadlo bien y ved si conviene emprender una rectificación en este camino, para que aquellos que sienten los impulsos que he indicado no se espanten por la posibilidad de que, el día de mañana, su voluntad sea desconocida u olvidada" (754).

Després d'arguments tan febles, D'Abadal passà a atacar agressivament els socialistes:

"Y vosotros, socialistas, que habéis de ver en esto, aunque no sea respondiendo a vuestras ideas, un estímulo para las distintas socializaciones -que no hay solamente el socialismo de Estado, que, por la naturaleza especial del Estado dominador, poco elástico y mal administrador, es más bien un peligro de crecimiento de burocracia y de aparición de oligarquías (siguent en aquest punt interromput pel diputat socialista Sanchís Benús: - eso dicen los sindicalistas)" (755).

Vol dir D'Abadal ací que els béns dels jesuïtes eren béns "socialitzats" dins la pròpia organització clerical, al igual que són "socialitzats" els béns dels Sindicats. Unes comparacions grotesques. Seguf

practicant el filibusterisme el diputat dretista català:

"No habéis visto que precisamente que ibáis contra vuestro propio criterio al atentar contra socialización que de los bienes hacen las Comunidades religiosas? (Un señor diputado: Hemos creído todo lo contrario. -El señor Saborit: pero el señor Cambó ¿es jesuita, es masón o es judío?- Rumores). Ni yo me llamo Cambó ni hablo aquí en representación suya" (756).

La sessió prenia un to grotesc, per la qual cosa, Julián Besteiro, President del Parlament, recordà a l'orador de la Lliga Regionalista que:

"Siento recordar al señor D'Abadal que falta un minuto para que dé por terminada su intervención" (757).

Poc després, quan D'Abadal sibrepassà llargament el minut que li restava, estant encara embrancat amb reflexions jurídicistes i sentimentalistes, el President del Parlament aplicà el procediment de la "guillotina" i tallà el diputat de la Lliga Regionalista, enmig d'un aldarull tremend.

Per altra banda, hem de dir que la sortida dels jesuïtes del país no provocà cap incident, malgrat

l'existència "d'una opinió catòlica", com recordava "La Veu de Catalunya" del 17 de febrer del 1932, sota el títol Hi ha una opinió catòlica al món (758), editorial en la que comentava les reaccions del "internacionalisme catolicista" al món contra les mesures del Govern republicà espanyol:

"El cardenal Bourne, primat d'Anglaterra, personalitat de renom universal, acaba de dir aquestes paraules, que no necessiten comentari: 'No ens interessen les qüestions polítiques d'Espanya, però els drets de l'Església en aquell país interessan tots els catòlics del món, i per això hem d'aixecar les nostres veus de protesta contra els actes persecutoris portats a cap pel Govern espanyol'" (759).

Mostra de l'existència d'aquella consciència catòlica, universal, que constitueix el nucli de la lluita contra el comunisme:

"I és creada aquesta enutjosa situació -es refereix "La Veu de Catalunya" a les repercussions motivades per la expulsió dels jesuïtes-, quan, arreu d'Europa, totes les forces permanents de la història es preparen per a resistir i vèncer les escames del comunisme contra l'essència mateixa de la

civilització occidental, de la civilització cristiana, que és la nostra civilització" (760).

Llenguatge típic del tradicionalisme. No és gairebé necessari recordar, per exemple, els temes fonamentals del discurs de la classe política franquista, en els quals es troben reflexions d'aquesta mena per tot arreu. A l'igual que les reflexions sobre la degradació dels costums morals, tema tan típic, tan utilitzat sempre pel tradicionalisme espanyol -i català- en èpoques de llibertat, àdhuc en èpoques de llibertat restringida. Per exemple, en aquest sentit és clarificadora l'editorial publicada a "La Veu de Catalunya" del 17 de febrer del 1932, sota el títol El relaxament moral dels costums (761), dins el qual trobem un leif motiv parafeixititzant:

"Sí; la realitat és aquesta, i és una realitat no gens encoratjadora. Cal fixar-se serenament, objectivament, patriòticament ... L'ambient moral que avui respira el país és deplorable. Per a convèncer-se, no cal sinó llançar una ullada d'amunt als quioscos de periòdics i publicacions de tota mena. Un dels més populars diaris de Madrid advocava dies enrera, obertament, perquè fos autoritzat el

jac ... Els interessos permanents
del país n'exigeixen el remei" (762).

¿On és el liberalisme de la Lliga Regionalista?
Tant a França com a Gran Bretanya, i especialment en
aquest últim país -per no dir a Estats Units-, model
de referència permanent dels homes del conservadoris-
me català, tingueren "relaxaments morals" d'aquells
tipus que denunciava la Lliga Regionalista. El recurs
a l'utilització sensiblera de la moralitat pública
ha estat -i és- un dels instruments de desestabilit-
zació típics de les forces polítiques i socials
més reaccionàries en aquest país.

L'ESTATUT DE CATALUNYA
=====

L'any 1932 fou, entre altres coses, finalment, l'any de l'Estatut de Catalunya, primer dictaminat i després discutit i aprovat a les Corts Constituents al llarg d'un període que abarcà, globalment, des del 28 de juliol del 1931, en què es formà a Madrid una Comissió parlamentària encarregada de ditaminar l'avantprojecte elaborat a Núria, fins el 9 de setembre del 1932, en què fou finalment aprovat pel Parlament espanyol. Sairebé catorze mesos de tramitacions per acabar desfigurant quasi radicalment el projecte inicial dels parlamentaris reunits a Núria. Temps llarg, aquest, que per ell mateix dona a entendre les dificultats de tota mena que l'autonomisme trobà a Madrid, àdhuc en uns moments històrics considerats favorables per a què Catalunya recuperés un grau important de la seva identitat nacional.

Fet significatiu, puix, aquesta vegada, a Madrid manaven homes netament demòcrates i, àdhuc, socialistes. Però també centralistes. Sembla que el centralisme sigui una funció inherent de la fisiologia del Poder establert a Madrid, per sobre de consideracions i diferenciacions ideològiques. El fet, i nombroses vegades els líders de la Lliga Regionalista utilitzaren això com a instrument polític, és que les previsibles facilitats autonomistes que es dibuixaren quan el Pacte de San Sebastián, i al voltant de la proclama-

ció de la República, es dissolgueren amb massa facilitat, i sinó fóra per l'empenta de Macià i dels líders de l'Esquerra Republicana el 14 d'abril, en proclamar la República Catalana, és possible que el procés hagués estat encara molt més retardatari i hagués patit molts més entrebancs, fet, aquest, que naturalment, els dirigents de la Lliga Regionalista no reconegueren mai.

Però també és necessari assenyalar que per a l'autonomisme català, el procés fins l'aprovació de l'Estatut el setembre del 1932 no fou fàcil, puix d'aquelles facilitats inicials, sempre teòriques, sovint senzills desitjos, quedà finalment un Estatut força desnaturalitzat.

És a dir, el procés de la discussió fins a l'aprovació de l'Estatut fou llarg, massa llarg, com per no veure en els homes que en aquells moments dominaven la política espanyola una desconfiança que, repetim, sembla constituir un dels fonaments gairebé inherents del personal polític -dretà o esquerrà- instal·lat a Madrid. Aquell procés fou llarg i, en cert sentit, penós. I quasi podria afirmar-se que fou la sòlida i honesta influència de la poderosa personalitat intel·lectual i política d'Azaña, combinada amb l'empenta inicial dels catalanistes esquerrans, els factors que determinaren la culminació en darrera instància positiva, de l'Estatut de Catalunya del 1932.

Estatut que, per altra banda, i això és necessari assenyalar-ho, poc tenia a veure amb el projecte de Núria del 1931.

D'una o altra manera González Casanova ha posat ja de relleu gran part d'aquestes incidències que envoltaren la redacció del projecte de Núria i la seva metamorfosi en el de "1932" (763). I queda perfectament clar en el seu treball que la pròpia Constitució de la República no presentà un marc especialment adequat per a facilitar el posterior autonomisme català. De fet, compartim plenament d'opinió de l'esmentat autor, quan diu:

"Podríem destacar del text constitucional del 10 de desembre del 1931 diverses qüestions més d'índole jurídica i de repercussió política que afectaven Catalunya, però ens sembla suficients i potser excessiu tot el que hem apuntat. La nostra finalitat era demostrar com el procés constituent havia vingut marcat per les relacions Catalunya-República espanyola i com, aquesta, malgrat tot, no pogué assentar constitucionalment ... el principi d'autonomia regional que, en canvi, havia acceptat el reformisme de l'Assemblea de Par-

lamentaris el 1917" (764).

Molt interessant, també, en aquesta línia crítica és el treball monogràfic de Roig Rosich (765), qui, encertadament, assenyala:

"Cal tenir present que els catalans havien redactat un estatut per a la 'República Catalana dins la Federació de Repúbliques Ibèriques', segons la proclamació feta a Barcelona per Macià el 14 d'abril" (766).

Evidentment, no vingué ni "República Catalana" ni "Federació de Repúbliques Ibèriques", fórmula político-jurídica que implica per ella mateixa un grau de descentralització extraordinària, vinculada, encara que de lluny, amb la vella tradició teòrica de Pi i Margall, de considerar que el poder polític, quan més reduït i més proper, més fàcil de controlar. És a dir, l'idea sostinguda per Proudhon que democràcia i descentralització són processos inherents. En aquest sentit no havia, a Madrid, entre el personal polític que dirigia el destí de la Segona República, gent amb aquell tipus de voluntat democratitzadora. Per descomptat que les dretes espanyoles eren hipercentralistes. Però, lamentablement, les esquerres, i entre elles, per exemple, el PSOE, es trobava a anys llum d'aquelles idees veritablement revolucionàries de vincular descentralització amb democràcia. El centralisme dominava per tot arreu.

Per convicció o per por.

La Lliga Regionalista assistí al procés d'elaboració de l'autonomia catalana com a espectador. Però no com a espectador silenciós, sinó com a espectador intervencionista, doncs és necessari tenir en compte que era el partit més important de l'oposició a Catalunya. I curiosament, a primera vista, però significativament, profunditzant més, la Lliga Regionalista, que incoherència permanentment els comportaments de l'Esquerra Republicana per la seva actitud davant el procés autonomista, quan va arribar l'hora de la veritat no trobà pràcticament cap pega a l'Estatut aprovat pel Parlament espanyol, mentre que l'Esquerra Republicana, una i altra vegada, durant la discussió a l'estiu del 1932, va mostrar-se reàcia a acceptar la desfeta del projecte de Núria.

En definitiva, com afirmava Hurtado (767) en el seu moment:

"Ningú no es deia contrari a l'autonomia de Catalunya, però quan venia l'hora de concretar, ningú no acceptava l'autonomia que demanavem nosaltres, i no per excessiva, sinó per raó de principi" (768).

Aquesta era la lamentable realitat.

LES IMPACIÈNCIES DE LA LLIGA REGIONALISTA PER L'EN-
DARRERIMENT ESTATUTARI

La Lliga Regionalista, com hem dit, fou espectador del procés autonomista. Ella, que durant dècades fou el nucli capdavanter del catalanisme -un catalanisme entès molt conservadorament-, hagué ara d'adoptar el paper passiu d'espectador incordiant que provocà una gran cridòria contra l'obra que es representava, però que en els moments precisos, sabrà callar.

Al gener del 1932 funcionava teòricament aquella Comissió formada l'any anterior per a dictaminar sobre l'Estatut. Comissió integrada pels diputats: Pascua, Bargalló, Sánchez Gallego, Escaldell i De Francisco, en representació del PSOE; Bello, d'Acció Republicana; López de Goicoechea, Patràs i San Andrés, del Partit Radical-Socialista; l'autonomista gallec Poza Juncal; el diputat basc-navarrès Basterrochea; Abad Conde, Marco Miranda, Vaquero, Lara i García Lozano, del Partit Radical; Royo Villanova, pels "agràris"; Xirau i Lluhí per l'Esquerra Republicana de Catalunya; el federal Valle, i Iranzo, en representació de la "Agrupación al Servicio de la República".

Aquesta Comissió dictaminadora que va esporgar a fons l'Estatut de Núria, finalitzà la seva tasca el 9 d'abril del 1932. El resultat fou un "nou" Esta-

tut, despullat de qualsevol tret federalista. En Roig Rosich (769) valora així els resultats de la gestió d'aquella Comissió:

"També el català de llengua oficial passarà a cooficial i desapareixeran del text estatutari les matèries, la legislació i l'execució de les quals depenien ja de l'Estat, i tota la part que feia referència a la legislació social, punts tots que ja eran regulats pel poder central o li eran atribuïts per la Constitució. Però, a més, hi va haver altres modificacions en sentit restrictiu igualment, com en el camp de l'ensenyament ... "(770).

I tanmateix perdé la Generalitat la possibilitat d'una autonomia àmplia en qüestions d'Hisenda, Justícia, etc. Malgrat tot, la capacitat d'administració de la Generalitat quedà molt per sobre de la de l'antiga Mancomunitat.

¿Què feia la Lliga Regionalista durant aquells mesos previs a la discussió, al Parlament espanyol, de l'Estatut de Catalunya?

Al gener del 1932, començà a incoordinar i acusar les esquerres d'inacció. D'estar paralizades. Cosa reflexada perfectament per una editorial del 8 de gener del 1932 de "La Veu de Catalunya" (771),

titulada I l'Estatut?, en la qual ressalten opinions com aquesta:

"Aviat farà sis mesos que el poble de Catalunya, unànimement, votà l'Estatut i la seva autonomia ... Cal reconèixer que la culpa de tot el que passa la té la ineptitud amb que ha actuat l'Esquerra Republicana ... Qualsevol altra minoria catalana, que s'hagués trobat en la situació privilegiada que es trobava l'Esquerra, hauria aconseguit que l'Estatut hagués començat a discutir-se la vigília de Reis"(772).

I, en cert sentit, l'atac estava justificat. El procés autonomista, a inicis de l'any 1932, semblava paralitzat i la Comissió dictaminadora, inoperant. Seguint exactament la mateixa filosofia d'aquella editorial, uns dies després, diumenge 10 de gener del 1932, tingué lloc una "Junta Ordinària" de la Lliga Regionalista, en la qual es modificà la composició de la seva direcció política (773). En aquest acte fou important el parlament de Ramon d'Abadal, que, segons deia "La Veu de Catalunya" de l' 11 de gener (774), definí "mestrívolament" l'actitud del "veritable catalanisme". ¿Quin era el "veritable catalanisme" en un moment com aquell de paràlisi o endarreriment de la Comissió dictaminadora de l'Estatut? Anem per parts. En primer lloc, D'Abadal acu-

sà l'Esquerra Republicana d'haver segrestat l'Estatut:

"... un partit determinat s'ha apoderat del Govern de Catalunya i la fet servir per a interessos del partit. Això ha estat un dany, perquè davant la perspectiva de l'Estatut, només havia d'aparèixer un poble" (775).

Doncs, el "veritable catalanisme" es centra en un nivell distint, dirà D'Abadal:

"Per a ésser catalaniste cal saber viure tot el que és Catalunya, cal comprendre el seu valor de segles, allò que és pastat de generacions, que respon a altíssimes espiritualitats, que fornien el patrimoni del catalanisme i que cal respectar" (776).

I el que cal respectar, segons el dirigent dretista català, eren:

- "El sentit de tolerància"
- "L'harmonia de tots els estaments"
- "La cultura vivificada pel llenguatge"
- "La tradició jurídica" (777).

L'Esquerra Republicana, dirà més endavant, no respecta aquestes tradicions i té la culpa del

"calvari de l'Estatut" dintre d'una Comissió, ón procuran anar-li treient tot el que poden. Això és la seva culpa i no po-

den culpar a ningú més" (778).

Aquesta situació de regateig fou també denunciada en una agra editorial de "La Veu de Catalunya" publicada el 16 de gener del 1932 sota el títol Les essències de l'Estatut (779), en la qual es comença per posar de manifest una realitat que ja hem apuntat més amunt, la de les dificultats que presentava la Constitució cara a facilitar l'autonomia:

"Amb una ingenuïtat entristidora, pensant-se garantir l'autonomia de Catalunya i facilitar-ne la consecució en el text constitucional, s'han consentit uns articles de la Constitució de la República que, lluny de donar-hi facilitats, fan immensament més difícils les lleis d'autonomia que qualsevulla altres lleis" (780).

I aprofitant la situació favorable per a atacar en profunditat, l'articulista realitza una incursió globalitzadora:

"... tenim un projecte d'Estatut, que gairebé tots els elements polítics espanyols s'han compromès a defensar, però que ara està regatejant-se en una forma que està posant en perill tot el que és essencial pel desenvolupament de la futura vida política de Catalunya" (781).

Reconeixent, implícitament -fent gala d'un mestrirol oportunisme polític- que la Mancomunitat de

Catalunya, en cert sentit la "criatura històrica" del limitat catalanisme de la Lliga Regionalista, fou una institució molt estreta, doncs:

"No podem amagar la nostra alarma ... Es pretén que la Generalitat de Catalunya, aquella 'ex-República Catalana' que visqué 'tres dies' només de fugissera il·lusió, quedi reduïda a quelcom meyns que la Mancomunitat de Catalunya" (782).

I a continuació els catalanistes conservadors exigeixen a l'Esquerra, com mai havien fet amb si mateixos; precisament ells, els directors dels típics processos "autonòmics" mancomunitaris, que en una ocasió Pla qualificà d' "irrisoris":

"Si no queda salvada per a Catalunya la potestad de fer prevaler l'expressió de la voluntat del poble català, dictant-se les seves lleis electorals" (783).

A més a més:

"Si no té llibertat per a organitzar-se la seva cultura en tots els graus ... I l'administració de Justícia ... Sinó ha de tenir una Hisenda pròpia ..." (784).

Si tot això, que comporta un grau autonòmic mai somniat per la Lliga Regionalista, no s'aconso-

guia, deia l'articulista, radicalitzan-se per moments:

"... La votació de l'Estatut serà una burla sagnant que Catalunya deurà als qui no han sabut dirigir-la i orientar-la, en un moment tan excepcionalment favorable"(785).

Coneixent la història de la Lliga Regionalista i les limitacions dels "autonomismes" per ella aconseguits, aquella editorial és d'una brutalitat i demagògia extraordinària, puix la demagògia dretista també existeix. Però la política és la política, i cal reconèixer-ho, en aquells moments, al gener del 1932, l'Esquerra Republicana es trobà en una posició força delicada, que els conservadors catalans aprofitaven.

Accentuant aquesta demagògia per arreconar l'enemic, Pla intervingué amb alguns dels seus articles, entre sarcàstics i garneus, com per exemple el publicat a "La Veu de Catalunya" del 10 de febrer del 1932, sota el rètol Res de nou al Sud-oest (786), on fa una col·lecció d'interrogants perfectament teledirigits a la línia de flotació de l'Esquerra Republicana ... i de la pròpia República:

"Sobre Catalunya, sobre el nostre problema, ¿què s'observa a Madrid? ¿S'ha produït algun fet nou, alguna circumstància, algun corrent profund capaç de desviar el curs

de la història d'aquest país? ¿Es troba algú, a la capital de la República que estigui profundament convençut -com nosaltres mateixos- dels avantatges de la descentralització i de l'organització federativa? ¿Es troba algú que cregui tan sols que l'Estatut serà millor per a tothom i accelerarà el progrés del país?" (787).

Evidentment que els interrogants de Pla responien en aquell moment a unes realitats. Però en qualsevol cas la situació no era pas pitjor que al llarg del període monàrquic-restaurador o del període monàrquic-dictatorial, i Pla, abans, no parlà -o escribí- mai en aquest to. Havia una intenció amagada en aquells plantejaments de l'escriptor-periodista empordanès: portar l'aigua al seu molí, és a dir, al molí de les dretes. Aquelles crítiques haguessin estat vàlides si el motor impulsor fos el d'una crítica positiva i no derrotista. Amb Pla la crítica tenia un sentit regressiu, no de progrés. El castell de focs artificials culminà amb un cohet llançat contra l'objectiu fonamental: la República reformadora:

"La República espanyola no té cap contingut polític propi. Es i serà una imitació en minúscul del sistema de la República francesa. Ara, però, el que domina aol és la terminologia dels departaments del Midi -maçoneria, radical-socialisme, retòrica pomposa i inconsistent-" (788).

El 9 d'abril del 1932 finalitzà la Comissió dictaminadora el seu treball sobre l'Estatut de Catalunya. De l'antic Estatut de Núria quedà poc, fet aquest reconegut tant per González Casanova com per Roig Rosich en els seus treballs, els quals han analitzat en profunditat el procés. El mateix Roig Rosich (789) explica sucintament les reaccions produïdes a Catalunya en acabar-se el dictamen:

"Les reaccions que aquest treball de la comissió va provocar a Catalunya van ser força diferents. Mentre les persones i els grups més pròxims a l'Esquerra palesaven una forta desil·lusió i un cert enuig, exterioritzat a vegades amb força violència verbal, Cambó i la Lliga accepten plenament el dictamen i no creuen que s'hagi perdut res d'important per a Catalunya en aquesta primera retallada del text estatutari" (790).

La Lliga Regionalista, de cop i volta girà sobre ella mateixa i canvià l'opinió envers l'Estatut.

¿Què es guisava a la cuina del regionalisme conservador català?

UNA MITJA VOLTA DE CANVI

¿Què passà després del 9 d'abril del 1932? L'Es-

guerra Republicana, que portà el pes total de la discussió sobre l'Estatut, quedà enfrontada amb el projecte final, que desfigurava el de Núria totalment, deixant un text que seria molt difícil d'aprofundir en l'esdevenidor. En canvi, la Lliga Regionalista, tan exigent unes setmanes abans, com hem vist, modificà el to i trobà conforme la debilitada autonomia concedida per la Comissió.

I fou el mateix líder màxim de la Lliga Regionalista, encara a l'exili daurat de París, qui dirigí personalment aquella mitja volta, per no dir volta sencera, dels conservadors catalans Davant l'Estatut. Aquest fou precisament el títol del famós article que anys després reproduiria Pabón (791), i que publicà "La Veu de Catalunya" el 19 d'abril del 1932 (792). L'article, que constitueix una deliciosa mostra del món de la paradoxa, comença així:

"El text del dictamen de la Comissió de l'Estatut, si està lluny, tant del projecte que plebiscità Catalunya l'any passat, com del que votaren tots els partits i plebiscitaren els Ajuntaments catalans en 1919, fèra una injustícia negar que representa un avenç molt apreciable sobre tots els textos que s'havien portat, fins ara, a la deliberació del Parlament es-

panyol"(793).

Aquesta canonada era dita permanent. En Pabón (794) justifica aquesta acció inesperada de Cambó amb un criteri inacceptable per a nosaltres:

"Cambó ... pensaba que había que hacer justicia a los esfuerzos de Lluhi y de Xirau y al dictamen de la Comisión"(795).

Un quedaven, ara, aquelles exigències de l'esmentada editorial Les essències de l'Estatut, o les diatribes de Pla, també ressenyades? Cambó arresava i, com Saturn, devorava els seus propis fills:

"Ens plau reconèixer que el dictamen llegit a les Corts és plenament acceptable com a base de discussió i fins direm que és plenament satisfactori en gran part del seu contingut"(796).

I després de concretar que els articulats d'Hisenda i d'Ensenyament eren inacceptables, però que en el futur es lluitaria per a millorar-los, Cambó finalitzava el sorprenent viratge, dient:

"Amb aquelles garanties que exigeix la dignitat de tots i el mateix prestigi de Catalunya, els que hem consagrat la nostra vida a fer possible que vingüés el moment que

sembla apropar-se, farem tots els esforços i sacrificis que calguin perquè no es produeixi de nou el fet, tantes vegades repetit en la nostra història, antiga i contemporània, que siguin els catalans els qui, per enveges i passions, ajornem l'hora de l'autonomia de Catalunya" (797).

Aquest article del capdavanter màxim de la Lliga Regionalista fou seguit de nombrosos altres articles i editorials, recolzant l'opinió del líder, al mateix temps que, donant enseguida per bo el dictamen de l'Estatut, tan rebaixat a Madrid, començà per part del partit, una campanya dins la perspectiva de les primeres eleccions al Parlament de Catalunya que haurien de tenir lloc abans de finalitzar l'any, i una vegada fos aprovat l'Estatut pel Parlament espanyol.

Posant l'esguard sobre el futur, la ploma de Duran i Ventosa a "La Veu de Catalunya" del 26 d'abril del 1932, sota el rètol consensualista de Catalunya ha d'ésser governada per tots els catalans (798), demanava la realització d'una vella obsessió dretista, que era aconseguir que les eleccions fossin fetes sota el sistema de representació proporcional i no seguint el sistema majoritari:

"En la Constitució de la República i en el propi Estatut s'hi

consignent tota mena de garanties dels drets individuals. Ningú del Centre ni de l'Esquerra, ni de la dreta, ha pretès que els drets dels ciutadans poguessin quedar a discreció d'una majoria circumstàncial, que podria ésser que ni tan sols representés la majoria real del poble. El mateix dret han de tenir els catalans, de veure garantitzada llur voluntat electoral. En la Carta fonamental de Catalunya, el dret de tots els catalans de participar proporcionalment, en el seu propi Govern, ha d'estar tan garantit com tots els altres drets, i no pot pas quedar a discreció d'un partit determinat, sigui el que sigui" (799).

De fet, respecte a aquesta qüestió, cal dir que la Lliga Regionalista sortí perjudicada de les eleccions fetes sobre el sufragi majoritari. Ja a les eleccions del 1931, a la primera volta, fetes amb aquell sistema, la Lliga Regionalista -com diu en Molas(800)- va sortir mermada pel sistema, i per això es retirà a la segona volta. A partir d'aquell moment -i fidel amb la seva història-, els regionalistes conservadors pressionarien als diversos Governos per tal que adoptessin el sistema de representació proporcional sota el leit motiv de "Cal assegurar la representació política de tot el poble català"(804). Però, les eleccions del 20 de novembre del 1932 es realitzaren sota el sistema majoritari, que afavoria al partit ja en el Poder., és a dir, l'Esquerra Republicana. Aquesta campanya de la Lliga Regionalista, de la que formava part l'esmentat article de Duran i Ventosa, fou intensa al maig del 1932, més els resultats -com hem dit foren infructuosos, al igual que l'exigència del vot femení, en el que la Lliga Regionalista veia un element de pressió conservadora, encara que a la pràctica, com a demostrat Mercè Vilanova, aquesta tesi era, com a mínim, discutible.

En Pla, després del pronunciament irrevocable de Cambó sobre l'Estatut, donà també mitja volta i s'alineà ordenadament amb el seu capdavantier, oblidant-se de llur postura dextretista de primers de l'any 1932. Així, practicant el cult a la personalitat i

demostrant àmplia capacitat d'acomodació, afirmà, en un article publicat a "La Veu de Catalunya" del 28 d'abril del 1932, sota el títol de Davant de l'Estatut -títol idèntic al famós article de Cambó-, que(202):

"Coincidint amb l'article del senyor Cambó a LA VEU -article que ha tingut el valor d'exasperar els elements més unitariament recalcitrants d'aquí en un grau molt més fort que mai per cap home de l'Esquerra- coincidint amb l'article del senyor Cambó, s'ha començat l'ofensiva contra l'Estatut"(803).

Ofensiva provinent dels àmbits ideològics afins als de la Lliga Regionalista de Catalunya en fora. És a dir, al mateix temps que finalitzava el dictamen, les forces més reaccionàries de l'Estat espanyol, sense valorar els retalls tremendament desnaturalitzadors de l'Estatut de Núria, és llançaren a una vitriòlica campanya d'agitació periodística que hauria de culminar amb l'intent de sublevació militar dirigit pel general Sanjurjo a principis d'agost. La Lliga Regionalista, considerant molt intel·ligentment la seva possibilitat d'arribar al Poder a Catalunya, per a governar tan conservadorament com a Espanya podrien governar aquelles dretes que s'oposaven a l'Estatut català, passà a una defensa absoluta d'aquest, als diaris i al Parlament espanyol, com veurem més endavant en

analitzar la naturalosa paradòxica d'aquella situació.

Fent una mitja volta realment espectacular, Pla, fins i tot, arribaria a glossar àdhuc favorablement la personalitat d'Azaña -per ell, sempre, una còpia de Saint-Just-, en l'únic text produït per l'autor empordanés, al llarg de la seva obra política, en el qual la figura del cap del Govern republicà és ben tractat. Era un hora d'oportunisme:

"El senyor Azaña és un home fred. Està convençut que donar a Catalunya una mica de llibertat farà un gran bé a Espanya. Està disposat a defensar l'Estatut al Parlament. El senyor Azaña té, ensems, un gran prestigi. Al Parlament no té obstacles, no té enemic. En termes generals es pot afirmar que es un instrument que el President manipula amb tota llibertat. Aquesta és la garantia principal que té Catalunya. Es una garantia molt més important que les declaracions de l'Esquerra"(804).

I oblidant totes les seves maldicències contra aquell Estatut "esquerrà" -fetes setmanes abans de la mitja volta de Cambó-, culminà Pla l'operació d'acatament de l'autoritat del "cap" de files:

"L'article del senyor Cambó enc haurà de servir de guia permanentment. Creiem que en aquest moment l'article conté una lliçó magnífica i és, a més a més, l'únic mèto-

de de treball eficient" (805).

La Lliga Regionalista es preparava, doncs, un àmpli camp de maniobra política immediat: el de la defensa de l'Estatut en el Parlament espanyol.

EN DEFENSA DE L'ESTATUT DE CATALUNYA

El dia 5 de maig comença al Parlament espanyol la discussió de l'Estatut de Catalunya, i en una primera fase, fins el 3 de juny, la discussió fou sobre la totalitat del text. A partir d'ací, els parlamentaris passaren a debatre l'articulat. En Roig Rosich (806) ha estudiat especialment aquells debats entorn l'autonomia de Catalunya, completant elements traçats ja per González Casanova (807).

La Lliga Regionalista tingué en aquells moments al Parlament espanyol tres representants: Ramon d'Abadal, Pere Rahola i Joan Esteirich. Els dos primers es distingiren ja en aquell Parlament atacant diversos projectes reformadors del Govern d'Azaña -ensenyament i agricultura-. Ara, i seguint la pauta assenyalada per la rectificació de Cambó, d'Abadal perfilà definitivament la posició del conservadorisme català; una posició que cercava identitats amb les altres forces polítiques de la minoria catalana al Parlament espanyol. Assenyalant:

"De una manera clara y terminante que, aceptado por nosotros el espíritu de ese Estatuto, nos sumamos a la minoría catalana, a pe-

...sar de las divergencias que tenemos con muchos de los sectores que la componen, para defender y apoyar este Estatuto" (808).

Aquesta posició adoptada pels representants de la Lliga Regionalista tingué com a justificació el recurs a la seva filosofia de sempre, és a dir, posant-se per sobre de dretes i d'esquerres, per assenyalar-se a sí mateixa la representació del "tot Catalunya".

Nosaltres, en aquest apartat, realitzarem un intent d'aproximació a l'estudi de la defensa -pels dretistes catalans- de l'Estatut incidint més en llurs activitats des de fora del Parlament, seguint les opinions més interessants palesades per l'òrga d'opinió de la Lliga Regionalista, doncs tant González Casanova com Roig Rosich cobreixen ja ampliament el procés de discussió parlamentària.

Tot Just començà aquella discussió estatutària, "La Veu de Catalunya" dedicà a la qüestió una columna diària titulada L'Estatut al Parlament, signada sempre pel sedònim de "Spectator", rètol darrera el qual escrivien alternativament Pla i Estelrich. A les vigíles del inici de la discussió, el diari dels regionalistes, el 30 d'abril del 1932, publicà el primer reportatge de "Spectator", titulat De les gràtiositats espectaculars (809). En aquest article, l'observador de la Lliga Regionalista acusà, de manera bastant oberta, els dipu-

tats de l'Esquerra Republicana de crear un món de falsa il·lusió en posar-se davant les masses catalanes per a exigir la integritat de l'Estatut elaborat el 1931 a Núria, i ara desfigurats per la Comissió dictaminadora:

"Entre els projectes de solució, pel moment, de la qüestió catalana hi ha l'Estatut, aprovat pel referèndum del nostre poble; hi ha el vot particular dels parlamentaris, el qual és la reducció d'aquell Estatut a les possibilitats de la Constitució, que votaren la major part d'ells; hi ha el dictamen de la Comissió parlamentària, que és una reducció de l'Estatut per sota del que permet la Constitució; hi ha, o hi haurà, d'altres votes o esmenes que seran, o bé intents de conciliació entre el dictamen i el vot particular dels catalans, o bé reduccions per sota del dictamen" (810).

Dibuixada, perfectament, la situació, àdhuc en el comentari marginal, acusatori, que els que votaren la Constitució -els catalanistes esquerrans- ara veien com l'Estatut quedava per sota de la pròpia Constitució, "Spectator" segueix:

"Diumenge passat, amb aquesta fàcil espontaneïtat que ens caracte-

ritza, es fôu una gran manifestació per la integritat de l'Estatut que referendrà el nostre poble. I al davant de la manifestació hi havia els parlamentaris catalans, els quals saben que aquesta integritat és insoluble. Hipocresia? Joc doble? Diem rotundament: no. I diem rotundament no, perquè els fets són més complexos que les categories lògiques. Tot espectador es desorientarà, per força, si només pren coment de les aparences" (811).

Si tenim en compte, que els parlamentaris de la Lliga Regionalista participaren d'aquella manifestació popular que recolzava l'Estatut original, haurem de considerar que aquest fragment de l'article és una mestrívola mostra de subtilitat, doncs el portaveu de la Lliga Regionalista vol tranquil·litzar el seu electorat, tan benpensant, tan propens a exitar-se davant les multituds, justificant que, de fet, la seva presència era merament testimonial.

És un fet sabut que l'Esquerra Republicana, que prengué a la Lliga Regionalista la direcció del catalanisme, donant-li un contingut esquerrà petit-burgès, va mostrar repetidament la seva disconformitat amb l'Estatut dictaminat, arribant àdhuc a retreure als republicans espanyols, és a dir, a les forces gestores de la República, el seu incompliment del Pacte de San Sebastián. La Lliga Regionalista aprofità

aquestes dissensions entre l'Esquerra Republicana i els republicans i socialistes espanyols, i el mateix "Spectator", el 5 de maig del 1932, a "La Veu de Catalunya", en un article titulat Les raons permanents (812), intentà aprofundir la situació crítica de les relacions entre les forces republicanes reformistes i, al mateix temps, explicar en què basaria la seva defensa parlamentària de l'Estatut:

"Els catalanistes que feien professió de republicanisme havien d'aprofitar, per catalanisme i per republicanisme, l'adveniment de la República, a fi d'obtenir la llibertat de Catalunya ... Vinquè la República i era natural que els catalans que participaren en conspiracions republicanes, i proclamaren el nou règim, i li donaren àdhuc el nom de República Catalana, fossin els qui prenguessin la iniciativa i la responsabilitat de resoldre el problema català dins la República" (813).

Carregant, doncs, al passiu de l'Esquerra Republicana la problemàtica situació que voltava l'Estatut, el portaveu de la Lliga Regionalista tingué una falsa raó quan assenyalava que:

"el fet d'ésser republicans d'esquerra els portaven i defensaven el nostre pleb a Madrid no apai-
vagava les forces tradicionalment adverses, no produïa un canvi en

l'opinió castellana d'esquerra i, a fi de comptes, no facilitava, pràcticament, la solució. Aña es diuen contra nosaltres, a l'Espanya interior, les mateixes coses, i es mobilitzen les mateixes gents, de dreta i esquerra, que es doien i ens mobilitzaven quan els catalans històrics portaven la responsabilitat del moviment" (814).

La campanya de la Lliga Regionalista mentre durà la discussió de l'Estatut al Aprlament tingué, doncs, aquesta doble direcció interrelacionada: per una banda, desacreditar -en certs moments- al màxim la República com a institució, i per altra banda fer exactament el mateix contra l'Esquerra Republicana. Però en base a defensar l'Estatut, exceptuant algun moment d'entusiasme incontrolat, és a dir, una estratègia de cara en fora i una altra de cara endins. No solament "Spectator" manifestà en els seus articles aquesta posició dual. També ho feren altres, simultàniament. Així, el 16 de maig del 1932, tingué lloc la inauguració de l'Ateneu Catalanista del districte II de Barcelona, i en aquest acte inaugural parlaren, entre d'altres, Valls i Taberner i Pere Rahola, parlaments que reproduïa "La Veu de Catalunya" del dia següent, és a dir, del 17 de maig (815). El primer d'aquells digué subtilment:

"Hem passat el moment d'entusiasme;

una onada d'irreflexió semblava que havia d'arrosegat-ho tot, i implantar un nou procediment polític, però tots heu vist com això no ha succeït" (816).

I Pere Rañola, membre de l'equip parlamentari de la Lliga Regionalista al Parlament espanyol, afirmà:

"S'ha al·ludit també ací a un partit que s'ha arrogat les majories en totes les representacions de la nostra terra. Però, ja veieu quin va éssent el seu prestigi i quines són les conseqüències que s'en deriven" (817).

Però ja que estem en plena arrencada de la discussió de l'Estatut al Parlament espanyol, és necessari, de la mà d'Hurtado (818) fer algunes puntualitzacions per a demostrar que la realitat que, malgrat el moment "unitari", separava la Lliga Regionalista de l'Esquerra Republicana:

"... la minoria de l'Esquerra es va decantar en principi a no participar en la discussió, car entenia que era més hàbil deixar la nostra defensa en mans del Govern que havia presentat com a ponència pròpia l'Estatut" (819).

Amb això l'Esquerra, empenyada pels retalls a l'Estatut de Núria, mostrava la seva disconformi-

tat. Mes, precisament, fou la presència activa dels diputats de la Lliga Regionalista defensen el minvat Estatut el que obligà a canviar l'estratègia del partit de Macià i de Companys, com assenyala el mateix Hurtado:

"Com que, per altra part, hi havia a les Corts des del començament Abadal i Estelrich, i havient vingut des del mes d'octubre anterior Pere Rahola i Martí Esteve a conseqüència d'unes eleccions parcials de Barcelona, ens exposàvem que l'Estatut fos defensat pels diputats de la Lliga... I no van tenir altre remei els de l'Esquerra que delegar per a intervenir en la discussió de totalitat, al bon Antoni Xirau ..." (820).

El 17 de maig parlà en el Parlament, D'Abadal, el qual contestà a les prèvies intervencions de conservadors moderats com Maura, José Ortega y Gasset i Sánchez Román, opostes a molts aspectes de l'Estatut. El discurs de D'Abadal fou juridicista i "Spectator" el comentà així a "La Veu de Catalunya" del 18 de maig del 1932, en un article titulat El sentit jurídic (821):

"Abadal aclarí molt dels conceptes en els quals Sánchez Román havia introduït confusió. Això, el concepte de sobirania: el principi capital de la Constitució és que

la sobirania dels poders de l'Estat radica en el poble. ¿Com s'exerceix? pels òrgans de l'Estat; per tots els òrgans, segons jerarquia, situació, necessitats a complir i problemes a resoldre. La sobirania que exercís, per exemple, la Generalitat, entraria sempre dintre la col·lectivitat de l'Estat. No es perdria, no es desfaria, per tant, la soberania" (822).

Clarificació que D'Abadal, segons assenyala el periodista de "La Veu de Catalunya", complementà amb un desig permanent de la Lliga Regionalista:

"L'Estatut, per tant, com la Constitució, han de tenir garanties de continuïtat i solidesa. L'Estatut serà, doncs, reformable, com ho sigui la Constitució" (823).

Insistent, en el seu parlament D'Abadal, en la necessitat d'articular una llei electoral basada en la representació proporcional:

"El breu advertiment que féu el senyor D'Abadal sobre la necessitat de fixar, per a convocar el Parlament constituent de Catalunya, un procediment electoral que assegurés la representació proporcional de tots els sectors d'opinió, produí la natural sensació" (824).

Els dos exemplars de "La Veu de Catalunya" -matí i vespre- del 21 de maig del 1932, traslluen un

optimisme considerable, i en ells s'escampaven elogi per tots els costats, excepte pel costat dels que constituïen -políticament i socialment parlant- els aliats naturals del conservadorisme de la Lliga Regionalista fora de Catalunya. Foren aquests "aliats" naturals els que en la discussió es mostraren més reaccis contra l'Estatut. Roig Rosich (825) concreta perfectament l'actitud global dels diversos grups polítics parlamentaris davant l'Estatut:

a) Partido Socialista Obrero Español: Adoptà globalment una posició moderadament favorable, centrant-se l'abstencionisme en els corrents representats per Prieto i Araquistain. Els socialistes recolzaren l'Estatut sense entusiasme, a canvi que la minoria catalana d'esquerres recolzés després el projecte de Reforma Agrària.

b) Partido Radical: Posició ambigua, navegant entre el seu anticatalanisme visceral i una cura notable en no ésser identificats amb les posicions de la dreta més extrema. (Cal recordar, per això, que fou el Govern Lerroux el que dissoldria, el 2 de gener del 1935, les competències de l'Estatut.)

c) Partido Radical-Socialista: Va defensar activament el projecte dictaminat per la Comissió.

d) Acción Republicana: Com diu Roig Rusich, va prestar un recolzament ple i decidit a l'Estatut. Aznar i Bello es distingiren especialment en la defensa de l'autonomia catalana.

e) Grupo "Agrario": Aquests futurs companys de viatge de la Lliga Catalana a l'hora final de constituir el dic contra el Front Popular, a 1936, s'posaren amb totes les seves forces a l'Estatut.

f) Partits "gallecs autonomistes": Actitud positiva total envers l'Estatut català.

g) Partits "republicans federals": Uns diputats recolzaren l'Estatut (Franchy Roca); altres el rebutjaren, per considerar-lo, encertadament, com "no federal" (Pi i Arsuaga); altres (Jiménez y Jiménez) consideraven que significava un triomf total de l'esqueranisme.

h) Grupo "basco-navarrés": Totalment favorable a l'Estatut català, en la perspectiva d'obtenir ells llur propi Estatut.

i) Agrupación Al Servicio de la República: Bàsicament es mostraren hostils a l'Estatut, en fonament a la defensa de la unitat cultural i lingüística d'Espanya.

j) Altres grups minoritaris: Derecha Liberal Republicana, Partido Liberal Democrata Independiente, Partido Republicano Independiente, monàrquics, tingu-

ren tots ells actituds desfavorables vers l'Estatut. Personalitats com Unamuno, Alba, Maura, García Gallego, o s'oposaren o procuraren disminuir al màxim les atribucions autonòmiques.

Però, en conjunt, cap al 21 de maig del 1932, la panoràmica, des del punt de vista de la Lliga Regionalista, malgrat que els seus aliats naturals eren en contra, era optimista.

L'editorial de "La Veu de Catalunya" del matí del 21 de maig del 1932, titulada Cap a l'acord governamental (826), explanava la situació així:

"Hi ha el desig, evident, que totes les forces governamentals arribin a un acord sobre el nostre problema. La vida del Govern, àdhuc la sort immediata del règim, estan lligades a l'eixida de l'Estatut ... Sense vacil·lacions podem dir ... l'acord no serà l'Estatut, ni el dictamen, ni el vot particular. L'acord valdrà recollir, a favor de l'Estatut tot allò que no contradigui cap d'aquests tres aspectes de l'unitat d'Espanya: l'aspecte històric, l'aspecte espiritual i l'aspecte orgànic. Temem, per tant, que l'acord de les forces governamentals estigui per sota del dictamen de la Comissió" (827).

Davant d'aquesta realitat, dirà "Spectator",

que els catalans i llurs amics haurien d'esforçar-se per:

"Obtenir un contingut que no sigui una irrisió ..."(828).

La Lliga Regionalista es situava, per una vegada, al costat de les forces del reformisme, doncs, s'incloïa a ella mateixa en aquell front pro-autonomista.

Però, curiosament, "Spectator" enllaçarà, aproximant-se, amb certs aspectes a la posició de José Ortega y Gasset, el qual tingué en darrera instància una actitud contrària a l'autonomisme. El 13 de maig del 1932, al Parlament espanyol, Ortega y Gasset afirmà, considerant l'Estatut no separatista, però sí "apartistista":

"Si se trata en serio de presentar con este Estatuto el problema catalán ... tengo que negarme a seguir, rotundamente, sin hacer antes una protesta de que se presente en esta forma radical a nuestra Cataluña y a nuestra España"(829).

En darrera instància, doncs, Ortega y Gasset considerava que la sobirania espanyola era cosa exclusiva de l'Estat espanyol. "Spectator" simpatitzà matitzadament amb aquesta perspectiva:

"El discurs del senyor Ortega y Gasset és, fins ara, per a nosaltres els catalans, el més interesant ... Hem d'agradir a Ortega y Gasset que no

hagi minimitzat l'abst del nostre moviment; li ha trobat una orientació -el particularisme, l'apartisme, el senyerisme- que, al nostre entendre honest, no és real; però no ha volgut defugir ...Hi ha, però en la seva consideració del tema un nombre d'aproximacions amb nosaltres i concretament amb els teoritzadors i propugnadors del catalanisme històric, solidari a l'hispanisme original" (830).

Creiem que aquest paràgraf final és fonamental per a entendre la posició de la Lliga Regionalista, i que, malgrat la seva posició conjuntural al costat de les forces reformistes de la República, recorda la seva essència fortament conservadora. És un toc d'atenció a que ningú és faci il·lusions; la Lliga Regionalista és on era:

"Hi ha entre la doctrina del senyor Ortega i el nostre catalanisme hispanista una coincidència en certs punts de partida i una afirmació de postulats pràctics que ofereixen una joiosa possibilitat del diàleg" (831).

Dins la posició eclèctica i pragmàtica adoptada per la Lliga Regionalista davant la discussió autonomista, en la editorial del vespre del mateix dia 21 de maig de 1932, signada per "Spectator", titulada

Una bona tarda (832), el portaveu dretista català arribà a l'elogi de l'enemic polític. Sobre el discurs d'Antoni Xirau, representant de l'Esquerra Republicana, digué:

"La seva modèstia, el seu franc parlar, la seva tenacitat, li han guanyat la simpatia de tots els catalans ... Ha tingut un triomf clar ... Ha utilitzat un sol argument, el més visible i rotund, per a cada qüestió. Així, uns mots per al senyor Maura, que s'ha oblidat de la Constitució i de les seves essències, uns altres per el senyor Sánchez Román, que s'ha oblidat de la democràcia i del liberalisme, uns altres per al senyor Ortega y Gasset, que s'ha oblidat de la història autèntica de Catalunya" i de la autèntica història d'Espanya ... Quan ha calgut recordar al professor il·lustre que tot just fa seixanta anys que ningú no volgué ésser rei d'Espanya, el professor il·lustre ha empalidit" (833).

És el moment més alt de la Lliga Regionalista quant a actitud d'aproximació al reformisme. Elogis, aquells, prodigats també ampliament envers el diputat federalista (1) Franchy Roca, el qual feu un discurs que, segons "Spectator":

"Ha tingut tota la valor d'una res-

titució. Allò que no es digué prou ... en discutir-se la Constitució, s'ha dit avui ... algú, pedantescament, havia donat el federalisme per mort ... Franchy Roca recollia tot el qui hi ha de modern, de viu i d'actual, en la tesi federalista ... Ha tingut la virtut de les forces renovadores ... El professor Ortega y Gasset empaladí encara més ..." (834).

Tancant l'optimisme amb aquestes paraules:

"En veslades, bona tarda. Ha anat, àdhuc, massa bé, per a sentir-nos tranquils. No es farà esperar la torna. Rera l'exultança, preparem-nos a la depressió. Serenament" (835).

En començar la votació de l'articulat, la situació al Parlament espanyol era força complexa. De fet, el dictamen aprovat per aquella Comissió que va desfer l'Estatut de Núria era ja assumit per tothom com la línia divisòria entre posicions a favor i posicions en contra. Quedà, definitivament, abandonada la postura inicial de l'Esquerra Republicana, propugnant la recuperació del seu avantprojecte. Tenint l'esmentat dictamen com a punt de referència, es movien les minories governamentals: els socialistes, els radicals-socialistes i Acció Republicana. Més enllà del dictamen, és a dir, volent-lo aprofundir, actuaven els grups polítics catalans, els basco-navarresos, federalistes i algú independent. Mes, dins el conjunt governamental tampoc havia homogeneïtat respecte a l'ar-

ticulat.

Però, entre les forces polítiques contràries, la unanimitat era molt més feble. Pràcticament no existia. Els "agrarios", dirigits per Royo Vilanova, s'oposaren a qualsevol concessió autònoma, demanant la retirada de l'Estatut. El grup d'intel·lectuals de la "Agrupación al Servicio de la República" acceptaven el principi autonomista, però l'hi volien treure la major part de prerrogatives. Ortega y Gasset, per exemple, admetia l'autonomisme en qüestió d'Ordre Públic, però ^{no} ven la qüestió de l'ensenyament. El conservador Maura, en canvi, considerava força perillosa aquella facultat. Els radicals es mantingueren ambigus, encara que en vigílies de la discussió de l'articulat tot feia pensar que acabarien cedint i col·laborant. Aquesta era la situació a les vigílies de començar la discussió article per article.

La discussió aquella començà el 9 de juny del 1932 i tardaria tres mesos en culminar. Com a pedra de toc per analitzar l'actitud de la Lliga Regionalista tractarem de veure com, mitjançant "La Veu de Catalunya", es va seguir el debat dels articles 1 i 2, fonamentalment.

Un Estatut "regionalista"

L'article 1, del títol I va quedar redactat

de la següent forma:

"Catalunya es constitueix en regió autònoma, dins l'Estat espanyol, d'acord amb la Constitució de la República i baix el present Estatut. El seu òrgan representatiu és la Generalitat i comprén el territori de les províncies de Barcelona, Girona, Lleida i Tarragona, en el moment de promulgar-se aquest Estatut"(836).

Però, per arribar a aquesta redacció final, hagueren problemes. És a dir, aquest primer article contingué l'essencialitat de la definició de Catalunya com a entitat autònoma dins d'Espanya. El 12 de juny "La Veu de Catalunya" publicà un article de "Spectator" titulat El primer article (837). El comentarista incideix, entre altres coses, en el parlament del diputat de l'Esquerra Republicana, Lluhí, i sobre el to del seu discurs, deia:

"No ens costa pas gaire de coincidir en part amb ell en la interpretació dels fets polítics del catalanisme a partir del 1922"(838).

Lluhí, va fer un repàs de la història del catalanisme des del 1919, i el comentarista de la Lliga Regionalista recordà que ells eren també contra la Dictadura, assenyalant, ara, amb una radicalitat desconeguda, el caràcter tremendament violent de la dissolució de la Mancomunitat de Catalunya, fent àdhuc al

rei (i) responsable de la desfeta:

"Aquell decret (tenia) un coronament personal, d'una violència ben poc majestuosa, en les paraules d'Alfons XIII, declarant-se hereu de Felip V i de la seva significació" (839).

Això que silencià la Lliga Regionalista en el seu moment més adequat, és a dir, quan després de la desfeta de la Dictadura intentà salvar la Monarquia, sortia ara, una mica tard, però clarificadorament. Som davant dels moments més "esquerrans" de la Lliga Regionalista. Fins i tot cobra, per uns instants, una aparença obertament reformista. Donant, però, el to de la realitat, és a dir, del consens dificultós entre les forces reformistes republicanes per assumir com un tot el fet autonomista català, "Spectator" trobà una gran oportunitat per posar de relleu les contradiccions del republicanisme:

"Els republicans catalans podien confiar per a Catalunya, en els republicans de la resta d'Espanya? Heus ací la resposta afirmativa: en manifestos importants, públics o clandestins es declaraven favorables a Catalunya: tots o gairebé tots es deien federals, i s'atribueix al senyor Marañón una lletra-programa eminentment federalista; els emisaris dels comitès conspira-

dors ho ratifiquen així als catalans ... (Ara) ... el senyor Lluhí no parla del Pacte de San Sebastián ni fa cap al·lusió: precaució que l'acredita"(840).

La Lliga Regionalista era, ara, a l'ofensiva en un marc polític favorable, creat per les dissenysions entre els propis republicans, i intel·ligentment aprofitava la conjuntura. La segona part d'aquell article publicat a "La Veu de Catalunya" del 14 de juny del 1932 (841), segueix aquesta pauta, clarificant, però, el desvinculament de la Lliga Regionalista del concepte de "republicanisme" a propòsit del discurs del mateix Lluhí, assenyalant que les diferències entre l'Esquerra Republicana i ells eren que:

"Per (ells) l'ideal col·lectiu era, i és, la República. Per a nosaltres, l'ideal col·lectiu ha d'estar per damunt de les formes ... (és) la unió, la coordinació, la integració hispàniques ...".

i políticament desvariant, completament fora de to-

"...l'acord amb Portugal"(842).

Atacant, per altra banda, la demanda de Lluhí perquè figurés en l'article 1 del títol I la paraula "Estat", el portaveu de la Lliga Regionalista feia ús

del pragmatisme:

"El senyor Lluhí defensa l'aplicació del mot federal a l'organització autonòmica de Catalunya, fonamentant-se en raons sentimentals de la tradició federal; francament, creiem que no tenint aquest mot Estat cap simpatia dins la Cambra, hi hauria pogut molt bé renunciar; no són els noms els que fan ara la cosa"(843).

El fet és que això posa de manifest la fricció que es va crear durant la discussió de l'Estatut: per una banda, els diputats de l'Esquerra Republicana volien que sortís el mot "Estat", lligat al de "federal", més que el d' "autònom". La gran majoria recolzava el mot "regió" seguit de l'adjectiu "autònoma". Lluhí manifestà que els mots "Estat" i "federal" no eren contradictoris amb la Constitució i, per altra banda, satisfecien una vella aspiració catalanista. Proposta, aquesta, que fou "testimonial" i així ho va reconèixer el mateix Lluhí, però calia recordar que allò era el que votà el poble català a 1931. Després de finalitzar la seva intervenció, el diputat de l'Esquerra Republicana retiraria el vot particular, tal com veure's al Diari de Sessions de les Corts Constituents del 9 de juny del 1932 (844). Aquest simbolisme no el va acceptar Carrasco i Formiguera, que demanà la paraula